

Bir devrimci kültür ve ahlak olgusundan bahsetmemiz için, öncelikle neye karşı devrimcilik olgusu ön plana çıkar. Bir devrimci kültür yaratmaktan bahsediyorsak, hangi kültüre karşı devrimcilik sorunu ile karşı karşıya geliriz. Ahlak olgusundan da bahsederken, yine benzer bir soruyla karılaırız. Dolayısıyla devrimci kültür ve ahlak olgusunu tartışırken ya da bu olguları tanımlarken, öncelikle neye karşı olduğumuzu bilmemiz gerekir. Kültür ve ahlakta neleri devrimciletiriyor ya da neleri amaya çalışıyoruz? Bunlar bizim açımızdan önemlidir. Çünkü kültür derken, bunun çok geniş bir alan olduğu ortaya ıktı. Ahlak derken toplumun vicdanından bahsediyoruz. Kuşkusuz her Şeye rağmen insanda bir vicdan vardır. Dolayısıyla hangi vicdanı amaya alıtığımızı, hangi ahlaki değerleri kabul etmediğimizi net bir biçimde ortaya koyup tanımlamamız gerekir.

Eğitim Dizisi I DEVYİMCI KÜLTÜR VE AHLAK

Bilim ve Aydınlanma Yayınları

Eğitim Dizisi I

DEVRİMCİ KÜLTÜR ve AHLAK

Bilim Ve Aydınlanma Yayınları

Basım Yeri : Ronahi Matbaası
Basım Tarihi : Ocak 2009

İÇİNDEKİLER

Devrimci Kültür Ve Ahlak

GİRİŞ	1
-Kültür İnsanın Kendisinden Doğaya Kattığı Her Şeydir.....	3
-Kürtler Kültürleşmeyi Yaratan İlk Halktır.....	9
-İnsanın Kendi Emegi ve Eliyle Yarattığı Bir Kültür Dünyası Vardır.....	13
-İnsanın İhtiyaçlarını Giderme Çabası Kültürel Değişimin Temelidir.....	17
-Yalan Kültürü Etrafında Dönen Her Şey Devlet Kültürüdür.....	20
-Güzel Olan Sanatsaldır.....	22
-Siyaset Toplumsal Yaşamı Yönetme Görevini Yerine Getirir.....	24

Dil ve Düşünce Alanı İçinde Kültürel Zenginliğin

En Rahat Bulunabileceği Alandır	27
-Kültür Toplumun Kimliğidir.....	29
-Kültürel Farklılıklar İnsanın Doğayla Kurduğu İlişki Biçiminden Doğar.....	33
-Toplumsal Kültürlerin Zenginliği Doğanın Zenginliğinin Bir Sonucudur.....	38
-Komünal Toplum Kültürünün Sistem Kazanması Bir Kadın Duruşudur.....	41

Kapitalist Sistem En Kültürsüz Sistemdir	47
-Kapitalizmde Kültür Yaratmak Değil Yaratılanlar Üzerinde Popüler Olmak Esastır.....	51
-Kültüre Yaklaşım Kültürel Bir Varlık Olan İnsana Yaklaşımıdır.....	53
-Kürt Kültürünü Popülerleştirme Kültürel Soykırım Amaçlıdır.....	56
-Bireycilik Kültürsüzlüktür.....	59
Toplumsal Yaşam İçin Her Şeyden Önce Ahlak Gerekir ..	61
-Ahlak İçin Öncelikle İnanç Gerekir.....	62
-Ahlakın İlk Biçimi Toplumun İnşa Etme Ahlakıdır.....	65
-Ahlak Bildiğini Yapmak, Yaptığına İnanmaktır.....	69
-İnsanlaşmak Özgürlüğün Kendisidir.....	74
-Devrimci Kültür ve Ahlak Kapitalizmi Aşmakla Yükümlüdür.....	78
-Popüler Kültür Halkın Kültürel Değerlerini Pazarda Satmaktır.....	82
Kürt İlk'lerin Sahibidir	85
-Kürt Kültürünün Saf Değerleri Kırsal Alanda Yaşanır.....	89
-İktidar Kültürü Hayvanlaştırma Kültürüdür.....	93
-Bizim Ölçümüz Komünal Duruştur.....	96
-İktidar Güdülere Hitap Eden Bir Kültürdür.....	100
-Kürt Kapitalizm Karşısında PKK İle Direniş Geçti.....	104
-Bizim Davamız Demokratik ve Özgür Birlik Davasıdır.....	107
-PKK Yeni Bir Toplum Modelidir.....	109
-Kültürel Yozlaşma İçimizde Yaşayamaz.....	112
EK: Toplum, Ahlak Ve Sanat	118

Eğitim Dizisi I

DEVİRİMCİ KÜLTÜR ve AHLAK

DEVİRİMCİ KÜLTÜR ve AHLAK

GİRİŞ

Konu başlıkları ve genel tanımlamalar biçiminde kültür ve ahlaki tanımlamak, ne olup olmadıklarını tartışmak, günümüz toplumsal sorunlarının anlaşılması ve çözümleri için önemlidir. Konuyu daha fazla güncel sorunlar bazında değerlendirmek için iki başlık altında ele almak yararlı olabilir. Tartışıldığında da görüleceği gibi, günümüz açısından kültürü devrimcileştirmenin dışında, yine ahlaklı olmanın da devrimci olmaktan başka çaresinin olmadığı görülecektir. Bunun için günümüz kültür ve ahlakına devrimciliği dayatmak gerekir. Aslında günümüz realitesi içinde kültür ve ahlak olgularını tartışıp durumlarını çözümlenmekten ziyade, bu iki olgunun daha çok varlar mı yoklar mı tartışması biçiminde ele alınmalarının daha yararlı olabileceğini belirtmek yerinde olur. Güncel planda yaşanan sorunlarla bağlantılı olarak, 'devrimci kültür ve ahlak' boyutunun temel ölçülerinin neler olabileceğini ve pratikleşmeleri için karşı zorluklarının nasıl aşılması gerektiğini ortaya koymak insanlık için en kutsal işlerden sayılmalıdır.

Bizim iddiamız, toplumsallığın kutsal yaşama kavuşması açısından, Önderlik gerçeğinde somutlaşan yeni yaşamı yaratan özgürlük mücadelemizin bu insanlık değerlerinin günümüzdeki temsili olduğudur. Bunun için de tüm eksikliklerine ve yetmezliklerine rağmen, devrimci kültür ve ahlak olguları çerçevesinde PKK'deki kültürü, ahlakı ve bunların kadro gerçekliğinde gerçekleşme düzeyini ortaya koymak, bu bölüm içerisinde değerlendirmek konunun somutluk kazanması için anlamlı olacaktır.

Bu iki kavram hakkında çok şey dile getirilebilir. Zaten konu kültür olunca, insan dili döndüğü müddetçe konuşabilir. Kültür konusunda şimdiye kadar yazılan tüm kitaplar kültürü öğrenmek için okunabilir. Ama tartışmalar ilerledikçe, kültür konusunda asıl meselenin insanlığın çok zengin bir kültüre sahip olup olmadığı noktasında yattığı anlaşılacaktır. Yani bizim için sorun neyin kültürü tarif ettiğinden çok, bu zenginliğin neden sorun teşkil ettiği. Bunca maddi ve manevi kazanıma, zenginliğe ve tecrübeye rağmen, kim "kültürsüzlüğü" insanlara neden dayatıyor? Bizce kültürleşme açısından bu daha anlamlı bir kültürel yaratımdır.

Ahlak olgusu için de durum kültür kavramından daha karmaşıktır. Ahlak neredeyse unutulmuş bir değer durumundadır. Manevi bir olgu olarak ahlak sahipsiz bırakılmıştır demek abartı sayılmaz. En fazla yalnız bırakılan değer ahlak. En az dile gelen kelime de yine ahlak. Ahlak insan maneviyatının en büyük güç-lendirici enerjisi iken, günümüz için en zayıf ve zayıflatan bir duruma düşürülmüştür. Sanki günümüz insanının bünyesi ahlakı kaldıramamış gibi bir durum vardır. Bunun için ahlak toplumsal yaşamdan kovulmuştur. Ahlaklı olmak mevcut güncellik için "ahmaklık, kerizlik" gibi sıfatlarla eşdeğer hale getirilmiştir. Özellikle ahlak konusunda belirtilecek ilk şey, bu olgunun tekrardan insan yaşamına özgürlük ve adaleti hâkim kılması ve paylaşımı getirmesi için devrimcilik istediğidir. Ahlaklı olmak isteyen insan birçok şeyi göze almak, maddi yaşamın çetrefilli yapısına kanmamak, nefesine karşı mücadele etmek, kısaca dervişler gibi bir yaşamı esas almak durumundadır. Çünkü günümüzde ortaya çıkan ve kökleri beş bin yıl öncesine uzanan ahlaksızlığın hâkim olması için ahlaka giden tüm yollar mayınlanmış, tuzaklarla doldurulmuştur.

-Kültür İnsanın Kendisinden Doğaya Kattığı Her Şeydir

Kuşkusuz konu 'kültür ve ahlak' olunca bunu bir iki gün içerisinde tartışmak, tartışmaları bir iki günlük derse sığdırmak mümkün değildir. Hem kültür, hem de Önder APO'nun toplumun vicdanı olarak tanımladığı ahlak, bizzat toplumun ve insanın gelişimiyle bağlantılı kavramlar oldukları için, bu konuda insana ait ne varsa bu başlıklar altında tartışılabilir. Bunun için tartışma konularımızın kapsamı oldukça geniştir. Konunun tümünü tartışmaya ne gücümüz yeter, ne de bunun için planladığımız zamanımız yeterlidir. Ama tartışmalarımızın sonunda bir çerçeve ortaya çıkaracağımıza inanıyoruz. Arkadaşlar da değerlendirmeleriyle buna katkı sunacaklardır. Biz öyle her şeyi tartışmaktan ziyade, ana başlıklar biçiminde genel bir çerçevede dar, ama somut konular üzerinde tartışmayı uygun buluyoruz.

Bu açıdan önce bir kültür ve ahlak tanımlaması yaparak, bunların toplumsal yaşam içerisindeki yerini ve insanla ilişkilerini, kültür ve ahlak denilirken ifade edilmek istenen şeyin ne olduğunu tartışmaya açarak sade bir girişle başlayabiliriz.

Kültür ve kültür ürünlerinin toplumsal yaşam içerisinde kendisini en rafine biçimde dışavurdukları alanlar vardır. Bunlara değinmek gerekir. İnsanın toplumsal değişim ve dönüşüm süreçlerinde kültür ürünlerini, ahlaki yapının yaşadığı değişim süreçlerini anlatmaya ve tartışmaya çalışacağız. Bunun için dile getirilebilecek insan yaratımı her şey bu dersin konusudur dedik. Dolayısıyla şimdiye kadar yapılan ve bundan sonra da yapılacak ders tartışmalarında dile gelen her şey özü itibariyle bu dersin konusudur. Çünkü kültür denilirken, insanın her şeyi bunun içerisine girer. Bütün olguların tanımlamaları kültür kapsamına girer. Bu özelliğinden ötürü, eğitimimizin kendisi de aynı zamanda kültür eğitimi olmuş oluyor, ahlak yaratma eğitimi oluyor. Bu ders açısından bir de böyle bir rahatlık ve genişlik söz konusudur. Bunun için arkadaşların diğer ders tartışmalarının konuları kapsamında dile gelen hususları da kültür ve ahlak açısından ele almalarını ya da en azından bu çerçevenin oluşturulması için çaba harcamaları gerektiğini belirtmek istiyoruz. Böyle yaklaşmak yanlış değildir. Dersi tartışmamızın ana çerçevesi biraz böyle olacaktır.

Konumuzun tartışmasına bir soruyla başlayalım. Kültür nedir, nasıl tanımlanabilir? Bu soruya ilişkin değişik gibi görünen, ama özü ifade eden birkaç görüş dile getirilebilir. Kültür denildiğinde sadece 'kültürcüler' olarak

adlandırdığımız insanların yaptıkları mı anlaşılmalıdır? Yoksa bu kültür başka bir şey midir? Nedir bu kültür dediğimiz şey?

Kültür için genel anlamda, "doğaya rağmen" insanın yarattığı her şeydir denilebilir. Kültür yaşam tarzıdır, kültür kimliktir; kültür bir halkın ya da bir ulusun tarihten bu yana kendini var etme tarzıdır, onun dilidir, ilişkileri ve yaşam tarzıdır. Her halkın ve ulusun tarihten bu yana yarattığı değerler ve bir de bu değerlerle kendisini ifade etmesidir.

Bu konuya kafa yoranların her açıdan "Tamam, kültür tanımı işte budur" dedikleri bir tanım yoktur. Araştırmacılar kültüre yönelik 164 tane tanım tespit etmişlerdir. Bu, elbette kültürün tanımlanamayacak bir şey olduğu anlamına gelmez. Kültürün tanımlaması yapılırken, bütün tanımlamalar içerisinde değişmeyen bir unsur vardır. Nedir bu? Burada dört ayrı tanımlama gibi duran vurgularla kültür izah edilemeye çalışıldı. Her dört ifadelendirme de insanla ilişkili bir şeyleri anlatmaya çalışıyor. 'Doğaya rağmen' insanın yaratımından, insanın yaşam tarzından, insanın kimliğinden, bir de insanın bir halk olarak tarihte yarattığı şeyler biçiminde birer kavramlaştırma yapılmaya çalışıldı.

Önder APO son Savunmasında kültürü tanımladı. Kültürel bir bakış açısıyla tarihi ve toplumu değerlendirdi. Kültürün toplumsal yaşam içindeki varlığının ne olduğunu izah etti. Bu tanımlamalardan konumuzu daha iyi anlamlandıracak olanını kısaca hatırlatalım. "Dar anlamda kültür bir toplumun zihniyetini, düşünme kalıplarını, dilini ifadelendirirken, geniş anlamda buna maddi birikimlerinin de (ihtiyaçları gideren tüm araç gereçler, besin üretme, saklama, dönüştürme biçimleri, ulaşım, savunma, tapınma, güzellik araçlarının toplamı) eklenmesini ifade eder."

Kültür direkt insanla ilişkili bir şeydir. Örneğin bir taş, insana rağmen tanımlanabilir. Toprak insana rağmen tanımlanabilir. Suyu ve ağaçları böyle tanımlamak mümkündür. Nihayetinde yeryüzündeki varlıklardır bunlar. Hayvanları da böyle tanımlayabiliriz. Ama kültür denildiğinde, insanla tanımlama zorunluluğu ortaya çıkıyor. İnsan olgusuyla ilişkilendirilemeyen herhangi bir tanımlama kültürü doğru tanımlayamaz. Bu kadar tanımlamanın geliştiriliyor olması da, kültür denilen şeyin çok kapsamlı bir gerçeklik olmasından kaynaklanmaktadır. Burada da dile getirilmeye çalışıldı; kültür insanın yarattığı her şeydir. İnsanlaşma olgusunun ele alındığı süreçle başlayan, bunun içinde devam eden, insanlığın yarattığı maddi ve manevi her şey kültür denilen olguyu ifade eder. Zaten Önderlikten yaptığımız alıntı irdelendiğinde, kültürden kast edilenin insanın tüm tarihi boyunca yarattığı değerleri olduğu iyi anlaşılır.

İnsanlık milyonlarca yıllık bir oluşum sürecine dayanır. İnsan on binlerce yıldır toplumsal bir varlık biçiminde bilinçli bir şekilde yaşamaktadır. İnsan o kadar muazzam şeyler yaratmıştır ki, onları getirip bir tanımlama içerisine hapsedmek mümkün değildir. Ama dediğimiz gibi, genel tanımlamalar içerisinde en

çok kabul gören tanımlamalar da vardır. Kültürü insanlar yapar, içerisinde insanın emeği vardır. İnsanın değişim ve dönüşüm süreçlerinde yarattığı ürünlerle bunların zaman ve mekân içinde farklılaşmış biçimlerinin hepsi kültür içinde yer alır. O yüzden biz kültür derken, Önderliğin tanımlaması yanında, dile getirmeye çalıştığımız dört ayrı ifade içinden birini de esas alabiliriz. 'Doğaya rağmen' demekten çok, doğa içinde veya üzerinde insanın yarattığı her şey kültür kapsamına girer diyebiliriz.

Şimdi burada bir şey daha ortaya çıkıyor: Biz 'doğaya rağmen' veya 'doğa içinde' dedik. Bu söz ne demektir? Bu, doğanın insanlar karşısında bir duruş, insanların yaratımları karşısında bir engel ya da zorlayıcı unsur olduğu anlamına mı geliyor? Buradan hareketle insan şöyle bir yorumda da bulunabilir: Demek ki, kültürel yaratım denilirken, bunun ilk aşaması, insanın canlı bir varlık olarak yeryüzünde yaşam mücadelesinde ihtiyaç duyduğu bir takım ürünleri sağlayıp kendi varlığını güvenceye almasıdır. Kültür yaratmanın birinci aşamasını yaşamın sürdürülmesine vesile oluşturan bu ürünleri sağlama işinin gerektirdiği arayışlar ve bu arayışlar içinde ortaya çıkan sonuçların neden olduğu maddi ve manevi kazanımlarla başlatmak mümkündür.

Bir varlık olarak insanın yeryüzünde yaşaması için karşılaması gereken temel ihtiyaçlar nelerdir? İnsanın temel güdülleri olarak açlık, korunma ve cinsellik güdülleri vardır. Bu güdülere cevap verilmesi uğraşısı en basit yaşam davranışıdır. Güdülere dayalı yaşam en basit yaşamdır. Örneğin hayvanlar böyle yaşar. Ama insan böyle olamaz. Böyle olmadığı için de kültür yaratması lazımdır. Özellikle açlık ve korunma güdüsü ki, bunlar insanın en zayıf tarafını da ifade eder, bunların neden olduğu biyolojik ihtiyaçlar giderilmeden insan yaşayamaz. İnsanın kültür yaratan bir varlık olmasının temelinde bu güdülere cevap verme uğraşısı vardır. Bir anlamda bu, kültürleşme işinin startı oluyor. Biyolojik olarak insan tespit edilebildiği kadarıyla dünya coğrafyası üzerinde yaşayan en zayıf ve en güçsüz varlıktır. Bu zayıflığın giderilmesi gerekir ki insan denilen varlık yaşayabilsin. İnsan güdülerinin gücü de bu zayıflığın giderilmesinde devreye girmiştir. Güdüler öğretmiştir, yol göstermiştir. Bunun için güdülerin gücünü küçümsemeyelim. İnsan güdülerinin havanlarınkinden farkı vardır. Bu fark anlaşılmadığı zaman ne olur? Kapitalizmin yarattığı "maymunlaşma" gerçeği ortaya çıkar. Bir anlamda güdülerinin özellikleriyle kazanan insan kaybedebilir de. Bu anlamda insanın bu güdülerinin kendi biyolojisinde yarattığı ihtiyacı giderebilmesi için vereceği mücadele insanlaşma mücadelesi oluyor ve bir varlık olarak ancak bu pratikle dönüşebiliyor. İnsanın bu mücadelesi ve bu mücadeleyle yarattıkları ilk kültürleşme olgusudur.

Bu özellikler kültürel bir varlık olmamız için kendi başına yetmez. Bunların kültür yaratması için çok önemli başka bir şeye daha ihtiyaç vardır: Toplumsallaşma. Toplumsallaşma olmadan kültür olmaz. İlerde bu gerçeğe daha

kapsamlı değinmeye çalışacağız. Kültürleşmeye neden olan tüm diğer özelliklerimizin toplumsallığımızdan kaynaklandığını belirtmeye çalışacağız. Fakat toplumsallığımızın da zayıflıkların bir sonucu olduğunu belirtmek mümkündür. Yani insan kendini var etmeye yeltenince, diğer canlılardan değişik bir ortam ve ilişkiye muhtaç olduğunu da sanırım ilk defa güdüleriyle hissediyor. Toplumsallaşınca da, bu zayıf yanlarının giderilmesi çabasından edindiği şeyler kendisini acayip bir mecraya sürüklüyor. Gerçekten de insanlık hikâyesi doğada en ilginç, ilginç olduğu kadar anlaşılmaya muhtaç bir hikâyedir. Bu hikâyeyi kültür ve ahlak olgularının anlam ve gelişim süreçleriyle anlatmak en doğrusudur.

Tabii insan toplumsal bir varlıktır. Toplumsal varlık olmak, herhangi bir hayvan sürüsü gibi olmak değildir. Değişim ve dönüşüm yaşayan insan, yeryüzündeki herhangi bir varlık ve herhangi bir canlı gibi değildir. Bu farklılıktan ötürü insanların yarattıkları şeylere kültür denilir. Kültür insanın kendisinden doğaya kattığı her şeydir. Kültür dediğimiz yaratım ya da değişim ve dönüşüm, yeryüzünde olmayan, ama insanlar tarafından yeryüzüne mal edilen şeylerdir. Tabii insan bunları öyle yoktan var etmiyor. Doğa üzerindeki diğer canlılardan yararlanarak ve mevcut diğer maddelerden değiştirip dönüştürdüklerinin katkısıyla kültür yapıyor.

İnsanın toplumsallaşma pratiğinde yaşanan derinleşme ilerledikçe, kendi aklının ve zihniyetinin gücüyle yeryüzünde başka benzeri olmayan, adeta sıfırdan yaratım diyebileceğimiz kadar köklü ve güzel ürünler de yapar. Bunun nedeni, varlık olarak insanın kendi toplumsal yapısının ortaya çıkardığı ihtiyaçlardır. Toplumsallık bilinçli bir insan eylemi olduğu için, insanın toplumsallaştıkça yaptıkları toplumsal yapının ihtiyaçlarına göre olur. Demek ki toplumsallığımız güçsüzlüğümüzü giderirken, diğer yandan bizlere yeni görev ve sorumluluklar da yüklüyor. Toplumsallık hem ihtiyaçları gideriyor, hem de yeni ihtiyaçlar yaratıyor. Belki şöyle demek lazım: Toplumsallık yenilmeyecek yeşillikler ve kendisinden kaçan hayvanlarla dolu kocaman bir ovardır. Yenilecek bitkilerin tohumlarıyla doludur. İnsana "Al bunları yetiştir ve yaşa" demektedir. Bu iş için gerekli bilinçlenme olanaklarını da sunarak. Toplumsallığı bu olanakların kullanılma tarzına insanın kendisinin karar vermesini gerektiren bir olanak olarak da formüle etmek mümkündür. Toplumsallıkla edilen bilinçlilik, insanın doğada kendi kurallarının çok önemli bir kısmını kendisinin yapmasına yol açıyor.

Bu, doğada olmayan ya da doğal olarak bulunmayan bir durumdur. Toplumsallık geliştikçe, ortaya çıkan ihtiyaçların giderilmesi ve sorunların çözümü insan yaratıcılığının gelişmesine etkide bulunuyor. Bu durum insanlığın ilginç şeyler yapmasına yol açmıştır. Bu anlamda kültürleşme ile insan, doğa üzerindeki tüm varlıkları taşı, toprağı, havayı, yeraltı ve yerüstü kaynaklarını kendi süzgecinden geçirerek, ihtiyaçlarına cevap verebilir bir mecrada işleyerek yeniden biçimlendirir. Örneğin taştan ev yapar, ağaçtan gemi yapar, madenleri

işleyerek bir sürü yeni şey ortaya çıkarır. Bu yaratımlar karşısında adeta insanın akli durur. İnsan coğrafyayı değiştirir, bahçe eker, ağaç diker, tarla eker, hayvanları alıp evcilleştirir. Hayvanları evcilleştirerek ürünleriyle yaşamını idame ettirir. Bütün bunlar kültürleşmenin ifadesidir. Yani o hayat ovasını kendisine ait bir yaşam cennetine dönüştürür.

İnsanın yeryüzü üzerinde yarattıkları doğal olmayan şeyler olduğu için, insanın kendi aklınca tanımlanması ve anlamlandırılmasını gerektiriyor. Bu anlamlandırmada emek süreci ve karşılanan ihtiyaç önemli rol oynar. Ağaç dışımızda bir varlık olarak vardır. Ama yeryüzünde ağaçtan gemi yoktur. Yeryüzünde taş vardır, ama taştan ev yoktur; koyun vardır, ama yoğurt yoktur; yün vardır, ama elbise yoktur; ses vardır, ama müzik yoktur; güzellik vardır, ama heykel yoktur, resim yoktur. İşte bütün bunları insan yapar. Kültür bu yaratım süreçlerinin tümündeki sonuçlardır, bu sonuçlara yol açan insanın eylemleridir. Örneğin insandan başka hiçbir varlık ağaçları değişik aşamalardan geçirdikten sonra keresteden ev yapmaz. Hiçbir canlı insanlar gibi gemi yapmaz. Böyle bir şey doğada oluşmamıştır. Bunun için insanın yaptığına kültür diyoruz. Bir tanımlamada belirttiği gibi, kültür bu anlamda insanın kimliği oluyor. Kimlik de budur zaten. Yani insan nedir diye sorulursa, insan bütün bunları yaratandır demek mümkündür. Yoksa insanı sadece biyolojik bir olgu olarak tanımlayamayız. Çünkü biyolojik yapımız hayvanlardan çok farklı değildir. İnsan da hücre, doku, organ, sistem denilen karmaşık maddeler organizasyonundan oluşur. Bu biyolojik yapılar, dizilişleri farklı olsa da, tüm canlı varlıkların ortak özelliğidir.

Genel biyolojik tanımlama itibariyle yaklaşıldığında, insan öteki canlılardan öyle çok farklı bir varlık değildir. İnsanın farkı işte bu ürünleri yaptığında ortaya çıkıyor. Zaten insan nedir sorusu sorulduğu zaman, insan kendisini bir de bir kültürel varlık biçiminde tanımlar. Yani insan kendisini yaptıkları temelinde tanımlamaktadır. O zaman biz kültür derken insandan bahsediyoruz ya da insandan bahsederken de aslında insanın emeğiyle yarattıklarından bahsediyoruz. Bu noktadan hareketle, bu nasıl bir insandır, bu nasıl bir grup veya bir toplumdur, bu nasıl bir halktır denildiğinde, öyle çok soyut tanımlamalar geliştirmek yanlış olur. Kültürü ifade ederken, yaşam tarzı dedik; diğer bir tanımlamada da tarih boyunca yarattığımız şeylerden bahsettik. O zaman bir insanı, bir grubu, bir toplumu ya da bir halkı ele alırken, bunlar kimdir sorusuna cevap, yarattıklarına bakılarak verilmek durumundadır. İnsanlar için yarattıkları, emekleri ve pratiği dışında yapılan tanımlamalar niyetsel tanımlamalardır. Tanımlama ölçümüz yaşam tarzına bakılarak yapılmalıdır. Yaşam tarzı derken de basit, dar bir çerçeveden bahsetmiyoruz. Bu çok köklü bir tanımlama gerektiriyor. Bu tanımlama tarihe uzanmalıdır. Kendimizi şu anki durumumuzla tanımlayamayız.

Eğer herhangi bir toplumu ya da insanı günceldeki durumuyla tanımlamaya kalkışırsak ne olur? Basit bir dille, bu aşırı bir bencilik olur, benmerkezcilik

olur. Zaten böyle olsaydı, her birimiz her şeyi sıfırdan başlatmak zorunda kalacaktık. Hiç görmediğimiz, bilmediğimizi sandığımız birçok şeyi yaşıyor olmamızdan da anlaşıldığı gibi, bireyi ve toplumu tarihsel olarak yaşananlardan kopuk tanımlamak mümkün değildir. O zaman kültürel tanımlama da en basitten en karmaşığına kadar her düşünce kalıbının, söz ve davranışın uzun bir geçmişinin olduğunu bilerek yapılan tanımlama değildir. Bazı davranışlarımızın, hatta sözlerimizin en az on beş bin yıllık geçmişlerinin olduğunu bilmek durumundayız. İnsan kısa bir süreyi de kapsasa, aslında ağırlıkta geçmişini yaşıyor.

Biz yaratımdan bahsettik, insanı yaratmaktan söz ettik. O zaman insan açısından bir tanımlama yapılırken, bütün insani yaratımları, insanın yaşadığı değişim ve dönüşümleri göz önünde bulundurarak bir tanımlama yapmamız gerekecektir. Yine insan tanımlanmasının bütünlüklü olması için de tüm özelliklerinin değerlendirilerek bir tanımlanmanın yapılması gerekir. Nasıl ki insanı tarihinden kopuk ele almak bencilce bir yaklaşım olursa, bütünlüklü ele almak da sübjektif ve duygusal tanımlama yol açar. Bu, kültürel bir tanımlama olmaz. Kültürleşerek kendini yaratan insanın bazı yanları iyi, bazı yanları kötü olabilir. O zaman bu nasıl bir insandır? Bir insan yalan söylemiyor, ama konuşmasını da bilmiyor, öyleyse iyi bir insan değildir, eksik bir insandır; iyi konuşabiliyor, ama pratiğı yoktur, öyleyse eksik bir insandır; yapıyor, ama yaratıcı değildir, öyleyse iyi değildir. Yani insan açısından böyle bir tanımlama olmaz. İşte fiziğı var, ama estetiğı yoktur; öyleyse eksik bir insandır. İnsandır, ama davranışları güzel ve çekici değildir, iticidir; eksik bir insandır. Çünkü ne dedik? İnsan kendini yaratır, bu biçimde kendi kimliğini var eder. Kimlik derken bütün bu şeylerden bahsediyorsak, o zaman bizim kendimizi, kendi toplumumuzu, topluluğumuzu, kültürel kimliğimizi var eden tüm değerlerimiz temelinde tanımlamak gibi bir zorunluluğumuz ortaya çıkar.

Eğer bazı yanları iyi, bazılarında kötü olarak belirteceğimiz eksiklikler varsa, o zaman neden insanda böyle bir durum ortaya çıktı sorusu akla gelir. Acaba neden insan kendisini var eden tüm insani yanlarını bir denge içinde tutmuyor, geliştirmiyor? Bu kader olabilir mi? Ya da hangi insan zaafı var ve hangi zayıflığı halen giderilmemiş ki, bu durumlar ortaya çıkıyor? Bu soruların cevabını kısa bir iki cümlede vermek mümkün değildir. Ancak eksikliklerine rağmen insanı yaşatan toplumsallığı ise ve bu toplumsallığı içinde kendisini var eden kültür yaratma biçimiye, bu durumda bu her iki olgunun sorgulanması gerekir. Çünkü mevcut durum, yani insanın hem iyi hem kötü hallerinin yan yana olması, hele hele aralarında derin uçurumların bulunması toplumsallığa uymaz. Toplumsallık eksikliğimizi ortadan kaldırmak için bulduğumuz çaredir. O zaman bu sorunların nedeni, toplumsallığımızın veya içinde yetiştirildiğimiz kültürleşmemizin biçimiyle ilgilidir. Bu sorulara şimdilik bu kadar cevap yeter. Yani bu ikilemin kader olmadığını bilmek gerekir.

-Kürtler Kültürleşmeyi Yaratın İlk Halktır

Kürtleri tanımlıyoruz. Şimdi neredeyse herkesin kendine göre bir Kürt tanımlaması vardır. Türk egemenine sorarsanız, Kürt için "Dağlı Türk'tür, kuyruk-ludur, hiçbir şeyi yoktur" diyecektir. Fars'a sorarsanız, kendisinin küçük kardeşi olduğunu söyleyecektir. Arap'a sorarsanız "Kürt Dağlıdır, Arap'ın Müslüman kardeşidir" cevabını alırsınız. Bu tanımlamalar nedir? Bu tanımlamalardan şunu anlıyoruz: Demek ki, Türk egemenlik sistemine göre Kürt denilirken, dağda kalmış, ilkel, hiçbir yaratımı olmayan, kendisinden bir parça olan bir halk söz konusu edilmektedir. O Kürt'ü 'kendisinden bir parça' olarak görse de, Kürt çok geridir. Kaldı ki, zaten 'kuyruklu Kürt' diyorlar, yani Kürtler hakkındaki tanımlamaları budur. Dilleri kısmen değişmiş olsa da, Türk egemenlerinin kafasındaki Kürt budur. Fars egemenine göre Kürt, yarattıkları fazla olmayan, her şeyinin kendilerince yaratıldığı, kendi kültürleriyle beslediği bir topluluktur. Egemen Arap zihniyetinde, Kürt Müslümanlaştıkça insan olabilen bir toplumdur; onun dışında insan olmayan, yaşama hakkı olmayan bir topluluk tanımlaması hâkim yaklaşım durumundadır. Egemen sistem açısından, zaten Kürtler diye bir şey yoktur. Çünkü resmîyetlerinde Kürt yoktur. O zaman bu tanımlamalara bakılırsa, biz kültürsüz ve kimliksiz; o zaman biz yaratımsız, değişip dönüşmeyen bir topluluğuz. Dünya egemen siyasal sistemi açısından da genel hatlarıyla durum budur.

Yine Kürtler içerisinde işbirlikçi dediğimiz insanların bir Kürt tanımlaması söz konusudur. Bunlara göre de Kürtler her zaman çok iyi kendilerini güç yapabilen bir kültürel yaratımın sürekli kesintisiz üreticileridir ve çok mücadelecidir, ama işte düşmanları kendilerine her zaman engel olmuşlardır. Bu kesimlerin Kürt tanımlamalarının bir yanı çok abartılı, bir yanı da çok zavallı oluyor. Yani bu tanımlamalar sübjektiftir, siyaset kültürü açısından da milliyetçidirler. Bunlar Kürtler içinde egemen sınıflar olduğuna inananlardır. Bunların Kürt kültürüne yaklaşımları, Kürtlerin mevcut durumlarını kendi siyasî, ekonomik ve diplomatik çıkarları için kullanmaktan ibarettir. Kürtlerdeki yalan kültürünün sahibidirler.

Ama bir de PKK'nin Kürt tanımlaması vardır. Bizim Kürt tanımlamamız, Önderliğin son Savunmaları'ndan sonra tabii ki biraz daha değişmiş, farklılaşmıştır; Kürtleri özellikle kültürel tarihi anlamında tanımlamalarımız Önderliğin yeni yaklaşımıyla daha köklü değerlere dayandırılarak yapılmaktadır. Bu konuyu sonraki bölümlerde tartışacağız.

Buradan şu sonuca ulaşıyoruz: Bugün bizim Kürt sorununu kimlik ve kültür sorunu olarak dile getirmemizin, bir halk olarak yaşama iddiasında bulunmamızın, kendimize bir yaşam alanı yaratmak istememizin, en azından diğer halklarla iradeli, özgür ve kardeşçe yaşayabilecek bir düzeyi, bir ortamı yakalayabilmemizin amacı, aslında kendi yarattıklarımızı herkese kabul ettirmek istememizdir. Yani bir halk olarak biz de iyiyiz, biz de yaratım sahibiyiz, biz de değer yaratabiliyoruz demeye getiriyoruz. Bizim de bir özgürlük ve kardeşlik iddiamız, tarihten gelen ve günlük yaşamımızda var olan köklü kültürel değerlerimiz vardır demek istiyoruz. Bazıları "Hayır, sizin hiçbir şeyiniz yok" diyorlar. Ancak soruna kültür penceresinden bakınca, bu inkârcıların ne kadar yalancı oldukları daha iyi anlaşılır. Bizim büyük haklılığımız da buradan ileri geliyor. Kültürel tanımlama, bir toplumu en objektif tanımlama biçimidir.

Aslında biz bütün bunları kanıtlamaya çalışıyoruz. Biz buyuz, bir dilimiz vardır, bu dil köklü bir dildir, binlerce yıldır konuşuluyor, hatta tarımın ilk dilidir diyoruz. Kaldı ki, bazı kültür araştırmacıları kültürü tarım devrimiyle başlatırlar. Bu tanımlama genelde büyük oranda kabul ediliyor. O zaman Kürtler kültürleşme anlamında ilk yaratıcı halktır, yani kültürleşmeyi yaratan ilk halktır. Çünkü arkeolojinin tespit ettiği göre, ilk tarımsal faaliyet, ilk yerleşik yaşam Mezopotamya'da, bugün Kürt denilen toplumun anaları ve ataları tarafından geliştirilmiştir. Bu tanımlama gereğince kültürleşme demek, Kürt anaları ve atalarının başlatılan toplumsal süreç demektir. Demek ki, o zaman kültürel olarak inkârcıların bize dayattıkları "Siz yoksunuz" yalanının tam tersi bir durum ortaya çıkıyor. Biz halk olarak varız. Kültürümüzün de insanlık ailesi içinde ilk ortaya çıkan kültür olması gerçeği vardır. Kürt kültürü için bu çok büyük bir özgünlük ve ayrıcalıktır. Güç kaynağımız bu gerçeği bilince çıkarmamızdan geçer.

Hem Kürt kültürü için, hem de genel kültürel süreçlerin daha iyi anlaşılması için değerlendirmemizi toplumsal yaşama bağlı olarak ilerletmek gerekir. Kültür için kabaca da olsa bir tanımlama ortaya çıktı. Ancak kültür kavramının daha iyi anlaşılması için özelliklerini değişik açılardan da ele almak gerekir. Bu konumuzun daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Kültür insanlarla birlikte sürekli değişen bir olgudur. Fakat kültürde her şey her zaman değişmez. Kültürel değişim noktası, üzerinde en çok tartışma yapılan konudur. Ne, nerede, nasıl değişmiş, hatta değişmesi gerekiyor muydu gibisinden birçok soru sorulur ve cevapları aranır. Bu konuda önemli olan değişimin sebeplerini anlamaya çalışmaktır. Kültür insanın yaptıklarıysa, bu yapılanları

neden bir daha değişmemek üzere yapmıyoruz acaba? Kültürel değişim yapmak bir zorunluluktur. Çünkü kültürleştirdiğimiz yaratımlarımızın hammaddeleri sürekli bir değişim içindedirler. Kendilerinden faydalandığımız ürünlerin bize rağmen bir değişim yasası vardır. İnsan yaşamını zorlayan koşullar değişiyor. Gece ve gündüzün, mevsimlerin bir değişim döngüsü vardır. İklim koşulları değişmektedir. Tüm bunlar kendisine göre karşılanması gereken ihtiyaçlar ortaya çıkarır. Doğa sürekli değişim halindedir ve buna cevap olmak gerekiyor. Her yerde aynı koşullar bulunmaz. Bu koşullara yanıt vermek gerekiyor. Bu tabii koşullar insan ihtiyaçları gibi doğadan alıp kullandığımız maddelerin de bir özelliği olarak karşımıza çıkıyor ve bunlara çare bulmak gerekiyor. Örneğin kullandığımız ağaçların belli bir ömrü vardır. Evcilleştirdiğimiz hayvanların ömürleri sınırlıdır. Kültürleştirdiğimiz ürünlerin de belli bir dayanma süresi vardır. İşte tüm bu toplumsallığımız dışında ve bize rağmen olan değişim diyalektiği, kültürel değişimin yapılmasını zorunlu hale getiriyor. Ancak değişimin nasılına, bunun hangi koşullarda olması gerektiğine ve hangi temel maddeyi kullanacağına insan karar veriyor. Bu da kültürel değişimin hızını ve biçimini belirliyor. Bu noktadan sonrada kültürel değişim olgusuna toplumsal yapı ve toplumsal yapının kuralları karar vermeye başlıyor. Kültürel değişimde asıl karmaşada bu noktada devreye giriyor.

Kültürel değişimin yaşanmasında diğer önemli şey, tüm kültür değerlerinin insan olgusunda yol açtığı maddi ve manevi boyuttur. İki temel kültür vardır: Bir maddi kültür, yani üretim ve üretim araçları; bir de manevi kültür, yani zihniyet kalıpları, düşünce ve ahlak gibi unsurlar. Önder APO bu konuyu son Savunmalarında çok çarpıcı bir biçimde değerlendirmiştir. Kültürün maddi ve manevi öğeleri arasında yaşanan dengesizlik de kültürel değişimin bir nedenidir. Bu toplumsal bir yasadır. Toplumsallığın nicel ve nitel değişimi maddi ve manevi kültür arasında bir dengesizliğe yol açtığında, insanlık bunu bir şekilde gidermek ister. Bu istem kültürel değişime neden olur. Örneğin, Önder APO, köleci toplumdaki feodal devletçi topluma evrilmenin nedenini, köleciliğin maddi olarak büyümesine rağmen maneviyatının bozulup yozlaşmasına cevap arayışı olarak değerlendirdi. Yani köleciliğin bir devlet biçimi olarak yüz binleri üretime ve savaşa koşturduğunu, her tarafın köleleşmiş insanlarla dolu olduğunu, ama zihinsel olarak çürüme içinde bulunduğunu belirtti. Din bu manevi çürümüşlüğe çare bulmak için devreye giriyor. Aslında ahlakı dayatıyor. "İmana gelin" diyor. Bunun için dinlerde iman ve itikat sahibi olmak çok önemlidir. Dinlerde temel kültürel değerleridir bunlar ve insanlık için biraz daha nefes alma imkânı yaratıyorlar. Bu yenilenme zihinsel planda, yani zihniyet ve düşüncede yenilik getirdiğinden, yeni bir kültür şekilleniyor. Kültür değişimi yaşıyor.

Bugün de benzer bir durum vardır. Maddi olarak birçok olanak ve zenginlik mevcuttur. Ama manevi kültürün zayıflığı, bu zenginliğe rağmen insanlığa

yaşamı dar ediyor. Kaos var diyoruz. Önderlik paradigmasından anladığımız kadarıyla, kaos manevi olarak yaşanıyor. Yani maddi yaşam denilen üretim sahası ve araçlarında, bunların insanlar tarafından kullanılmasında ciddi bir sorun yoktur. Bu maddi gelişmişlikle insanlıktaki düşünce ve duygu arasında yaşanan çelişkiler toplumsal kaosa neden olmuştur. Kapitalizm bölümünde de dile getirilebilir, ama ilk elden bunların belirtilmesi gerekir. Daha somut olarak, örneğin üretim çok fazladır, ama açlık vardır. Her gün kaç çocuğun, bilmem kaç insanın açlıktan veya yeterli ve dengeli beslenememe nedeniyle öldüğünden bahsediliyor. Barınma ihtiyacını karşılayacak teknik imkânlar çok gelişmiştir. Ama barınaksız milyonlarca insan vardır. Demokrasi herkesin ağzında çiğnediği sakızdır. Ortadoğu'da Kürdistan'a bakın: İnkârcılık vardır. İşte kaos budur. Önder APO'nun ikibinli yılların başında "Herkes zihniyet ve vicdan devrimi lazımdır" demesinin anlamı kaynağını bundan alıyor. Sonrasında da bu devrimlerin nasıl ve hangi temelde olması gerektiğini göstermek için yeni paradigmasını geliştirdi. Önderliğin tüm savunmaları bunun için yazıldı. Bunun için Önderlik Savunmaları Önderliğin kendisini değil, insanlığı, Kürtleri ve bizi savunmaktadır. Kime karşı? Kapitalizme karşı, onun şahsında beşbin yıllık egemenlikçi sisteme karşı. Bu noktaları değişik vesilelerle değerlendireceğiz. Çünkü kültürel değişimde anlaşılmasında yarar olan bir durumdur bu.

İnsanın Kendi Emeği ve Eliyle Yarattığı Bir Kültür Dünyası Vardır

Kültür olgusu değerdendirildiğinde önemli olan noktalardan biri de kültür değerdlerinin ilkleri konusudur. Ömeğin köy kimin kültürüdür denildiğinde, nerede köy varsa, köy onların kültürüdür denilemez. Tarım kimin kültürüdür denildiğinde, nerede tarım yapılyorsa, tarım onların kültürüdür denilemez. Tarım ilk nerede çıkmışsa onların kültürüdür. Ancak temel insani yaratımlarki, bunlar varlık gerekçemizdir, toplumsallığımızın özüne şekil veren yaratımlardır. Bu yaratımlar evrenselleşirler. Evrenselleşirken de gittikleri her yerde oradan mutlak suretle bir şeyler de bünyelerine katılır. Bünyeye katılan değerdlerden ötürü de, bir yaratım gittiği yerde özünü korumak kaydıyla kendisine yeni biçimler verilebilir. Böylece de gittiği her yerde ait olduğu insanların kültürel değeri olup çıkar. Kültürel değerişim olgusunda "ilkler" olmanın özelliğini unutmada, bu değerişimin toplumsal tarih içinde nasıl geliştiiğini anlamak da önemlidir. Toplumsal değerişim bir anlamda kültürel değerişimdir. Bunun tersi de doğrudur.

Kültür insan ürünü bir şeydir, yani insani bir yaratımdır. Biz insanın ihtiyaçlarından bahsettik. İnsanın toplumsal yaratımları evrenselleşebilir de, böyle bir karakterleri vardır. İnsanın toplumsal merkezli temel ihtiyaçları her yerde birbirine çok benzer. Dolayısıyla bu temel ihtiyaçları gideren yaratımlar neyse evrenselleşebilir. Onların kimliği yoktur, kimliği insandır. Bir değeri bir halk, bir coğrafya yaratabilir, ona kimlik kazandırabilir, bu değeri ona mal edilebilir; ancak nihayetinde ortaya çıkartılan yaratımların hepsi insani şeylerdir, yani insan yaratımlarıdır. Böyle bir değerdendirme temelinde kültür denilen olguyu değerdendirirsek ki, kültüre insanın yarattığı her şey dedik, böyle bir tanımlamayı kabul ediyorsak, o zaman çok somut olarak insanın tarihsel süreç içerisinde yaşadığı gelişmeyi ele alarak değerdendirmek demek, bir anlamda kültür değerişimi ya da kültürel gelişim değerdendirmesi yapmak demektir. İnsan nasıl yaşamış ve hangi tarihsel süreçlerden geçmişse, kültürel değerdler de o tarihsel süreçler içerisinde yeni ihtiyaçlar temelinde ortaya çıkmışlar; o ihtiyaçlar nasıl giderilmişse, onları izleyerek bir değerişim ve dönüşümü yaşamışlardır. İnsanın kültürel değerişimini bu biçimde izlemek anlamlı ve doğru olandır.

Kültürel yaratımlar dünyası insanın doğa içinde yarattığı ikinci bir doğa olarak kabul edilir. Kültür için böyle bir tanımlama da kabul edilmektedir. Çünkü biz şunu iyi biliyoruz: İnsanın yeryüzünde yarattığı şeyler, yeryüzünde birebir olmayan şeylerdir. Her ne kadar hammaddesi doğada varsa da, bunların bir kısmı da çok ilginç değişim süreçlerinden geçerek biçim alıyor ve maddi bir olguya dönüşüyor. Dolayısıyla bu yaratım tarzı kendisiyle birlikte özellikle günümüzde yakaladığı seviyeye doğaya ikinci bir doğa eklemiştir. Bu anlamda insan kültürel yaratımları sayesinde kendi varlığını doğada ikinci bir doğa haline getirmiştir. Kurduyla, kuşuyla, ağacıyla, havasıyla, karıyla, fırtınasıyla bir doğanın kendisi vardır; bir de insanın kendi emeği ve eliyle yarattığı bir kültür dünyası vardır.

Örneğin bu okulun içerisine bakalım: Burada bir sürü şey görüyoruz. Bu okulun kendisi doğaya eklenmiş bir şeydir. Eklendiği için de, buna ikinci doğanın ürünü denir. Çünkü bu temeldeki yaratımlar o kadar çoğalmıştır ki hatta egemen sistemler bunu çok abartılı tarzda yapıyorlar, bu insan yaratımı olgular neredeyse ana doğayı yutacak düzeye gelmiştir. Bizim kültür dünyası derken bahsettiğimiz ikinci doğada böylesi bir durum da söz konusudur. Dolayısıyla kültür, doğa üzerindeki ikinci doğa, ama insan eliyle yaratılmış ikinci doğa olarak kabul edilir. Kültür açısından bu da bir tanımlamadır, değerlendirmedir. Kültür denilirken, bizim uygun görebileceğimiz tanımlamalar bunlardır. Şimdilik kültürün de üretken bir gerçeklikten kaynaklandığını, tıpkı doğa ana gibi ürünler verdiğini belirtmekle yetineceğiz.

Kültür olgusunda söz konusu insan olduğu için, konuyu daha somut ele almamızı sağlayacak temel bazı noktalara değinmemiz daha doğru olur. Kültürün sürekli değiştiğini ve bu değişimin çok tartışıldığını yukarıda belirttik. İnsanla ilişkili olduğu için, kültürün sürekli değişmesi gerekiyor dedik. Çünkü insan sürekli değişiyor. Kültürde sürekli bir değişim yaşanınca, bu değişimin toplum üzerindeki etkilerini, toplumla olan ilişkilerini nasıl ele almamız gerekir gibi bir soruyla karşılaşırız. Toplum kendisini değiştirdince, bunu nasıl kendi kimliğiyle ifade edebilir sorusu ortaya çıkar. Ya da burada kimlik nasıl bir değişim ve dönüşüme uğruyor sorusu ortaya çıkmış olur. Bir kere insanın değişebilmesi için, toplumsal yapıda uygun koşulların vücut bulması gerekir. Yani insan durup dururken belli bir değişimi yaşamaz. Toplumsal diyalektik var. İnsan yapar bunu. Önderliğin Bir Halkı Savunmak kitabında ilk cümle "Toplumsal gerçeklikten kaçmak zannedildiğinden daha zordur" biçiminde formüle edilmiştir. Günümüzde kabul edilen temel tanımlama, insanın toplumsal bir varlık olduğudur.

Kimi araştırmacılar toplumu insanın bir kültürü olarak tanımlıyorlar. Kimileri de kültürü toplumsallaşmanın bir ürünü olarak ele alıyorlar. Ama biz toplumsallaşma olmadan insanın kültürlenemeyeceğini biliyoruz. Çünkü insanlarda değişimi yaratacak, ürün ortaya çıkartacak, doğaya rağmen var oluşu sağla-

yacak şey, insanın toplumsal bir varlık olarak kendisini var edebilmesidir. Dolayısıyla kültürleşme açısından ilk şart insanın toplumsallaşmasıdır. Çünkü toplumsallaşma sağlanmadan insanlaşmanın sağlanamayacağını Önder APO çok net bir şekilde ortaya koyuyor. Fakat toplumsallaşmanın kendisi de bizzat insan yaratımı olduğu için, ona da bir insan kültürü denilebilir. Ancak kültür derken kastedilen bundan değişik bir şey olduğu için, bu tanım çok kaba ve genel kalıyor. Konumuzu tam olarak izah etmeye yetmiyor.

Dolayısıyla biz, "Kültür ve kimlik ürünlerinin hepsi toplumsal gerçeklik içerisinde yaratılır" ilkesini benimsiyoruz. Kimlik kazanma, yaşam yaratma, değişip dönüşme ve doğa karşısında kendini var etmenin ilk koşulu toplumsal olmayı başarmaktır. Bu, kültürleşmeye başlama açısından ilk adımdır. İnsan toplumsuz, toplum insansız olmaz. Bu realite ile toplumsal değişim ve kültürel değişimi yan yana izlemek gerekecektir.

Toplumsallığın, analitik akıl dediğimiz ve içinde insanın zihnini ve duygularını kullanarak, yönlendirerek, amaç belirleyerek, plan ve proje çizerek, tasarımda bulunarak kendisini geliştiremediği bir süreci vardır. Bu dönemde toplumsal yaşamın birçok ilk'i yaratılıyor. Bilindiği gibi, insanlığın her aşamasında ilkler çok önemlidir. Bu ilklerin karakterinde en çarpıcı yan, olması gerekenlerin olmasıdır. Bir anlamda insanlığın başlangıç süreçlerinde, ilkler olması gerekenler olduğu için ortaya çıkıyorlar. Yani gelişigüzel, birilerinin canı sıkılmış da yapmış değiller veya bugün olduğu gibi kapitalist şirketlerin daha çok para kazanmak için kafa patlatarak zoraki yarattıklarına hiç benzemiyorlar. Karakterleri kesinlikle böyle değildir. Bu anlamda ilk kültürel yaratımlar toplumsal varlığın yaşamı için, onun özüne uygun olarak ortaya çıkıyorlar. Bunun için hem ilk insan yaratımları, hem de bunlar etrafında bunlarla birlikte oluşan toplumsal biçim herhangi bir toplum biçimi değildir. Yani kesinlikle gelişigüzel gerçekleşmemiştir. Bir tetiklemeden, ilk emirden bahsedilecekse, bu da kesinlikle doğa yasalarına uyumdur, toplumsal özün devreye girmiş olmasıdır. Toplumdoğa, toplum-birey ilişkisinin doğruya yakın kurulmuş olmasıdır.

Bu dönemde insanın doğa ve kültür değerleri ile arasında müthiş bir uyum söz konusudur. Kültür tanımlaması yaparken, 'doğaya rağmen' biçiminde bir ifade kullanmıştık. Bu anlamda insanların kendi yaratımlarını geliştirmesi açısından yapmaları gereken ilk şey, 'doğaya rağmen'i aşmalarıdır. İnsanın doğanın fiziki koşulları olan soğukunu, karını, kışını ve saldırgan hayvanlarını atlatması, kendini koruması, doğa ürünü olan besinleri bulup tanınması, bu noktada ortaya çıkacak sorunları aşması gerekir. Bunun için ilk toplumsallaşma, ilk yaşam tarzı ve bu tarz içerisinde insanların kendi yaşamlarını idame ettirmek için ortaya çıkarttıkları ürünler çok önemli olur. Onlar insanların ilkleridir. Bu noktada Önder APO da "İlkler çok çarpıcıdır" diye vurgu yapıyor. Bir de o dönemde, ilkler olması gerekenlerdir, dedik. Belki felsefe ve günümüz bilimselliği açısından bu

çok fazla kabul görmez; ama dönemin ilkleri, bir bakıma olması gerekenler, adeta birer zorunluluk gibidir. Başka bir yol üzerinden de gelişme olabilir, yaratımlar gelişebilirdi. O zaman da biz bugün böyle bir insandan bahsedemerdik. O zaman farklı bir insanlık ortaya çıkmış olacaktı. O zaman gelişmeler değişik bir rotada gelişirdi. Bu durumda farklı bir duruşun seyrini izlememiz gerekecekti. Ama üzerinde yaşadığımız bir gerçek vardır. Bunu inkâr edecek değiliz. Bize düşen, bu kanıtlanmış olanı anlamaktır, değerini bilmektir; bugün de bu yaşamın mirasına dayanarak birçok noktada kendimizi savunduğumuzu bilmektir.

İnsan başlangıçta çok zayıf bir varlık olduğu halde yaşayabilmiş ve bugüne kadar gelebilmişse, demek ki kurduğu ilk sistem insanları var etmeye en müsait sistem olmuştur. İlk insanların var oluşu değerlendirilirken, belki de geline düzeyin gelişmişliğinin insanda yarattığı güvenden de olacak, onları "basit, ilkel, hatta geri" gibi nitelendirmek adetten sayılır. Varsayalım ki bu nitelendirmeler doğrudur. Maddi olanaklar itibariyle de, zihinsel olarak da bugünle kıyaslandığında tabii ki bir basitlik vardır. O zaman günümüz insanları olarak şu soruyu kendimize sorup yanıtlamalıyız: Günümüz olanaklarına rağmen hayatta kalmak bu kadar zorsa, ilk insanlık o basitliğine ve bir o kadar da dış koşulların zorluklarına rağmen, yaşamı hangi temelde başardı? Bu başarının sırrı nedir acaba? Hangi kültür veya toplumsal biçim tüm bu zayıflıkları giderdi ki, kesintisiz bir insanlık yaşamı var olmayı başardı?

Önder APO bunu komünal toplum olarak tanımladı. Bu yaşam kendi içerisinde paylaşımcıdır, özgürlük-çüdüdür. Bu yaşam kendi içerisinde doğayla uyum içinde ve doğanın diğer canlılarıyla uyumlu gelişen bir yaşamdır. İnsanlar uzun bir süre göçebe halinde yaşıyorlar. Bu yaşamda ihtiyaçlar en doğal haliyle karşılanıyor, gideriliyor. İlk kültürleşme insanlar açısından böyle geliyor. İnsanlığın kültür değerleri, araştırmaların ortaya çıkarttığına göre, bu kök üzerinde oluşmaya başlar. Kültürleşme ya da insanın kendini var etme gerçekliğinden bahsederken, herhangi bir kültürleşme ve toplumsallaşmadan bahsetmiyoruz. İnsanları var etmeye sevk eden ve bir anlamda olması gereken komünal toplumdandan, onun komünal kültüründen ve kimliğinden bahsetmiş oluyoruz. Kültürel var oluş ve yaşam tarzının doğanın zorluklarına rağmen ilk dönemlerdeki gerçekleşmesi tüm kültürel tarihimizin temelini döşemiştir. Temel orada atılıyor, ondan sonrasında da toplumsallık bildiğimiz tarihsel süreçler içerisinde değişim ve dönüşüm yaşayarak günümüze kadar geliyor. İşte tüm zorluklara rağmen insanlaşmanın başarısındaki sır bu yaşam kültüründe gizlidir. Bize insanlaşma bunsuz mümkün olmazdı gibi geliyor. Zaten bu kanıtlanmış bir durumdur. Bu işe niyetlerimizi karıştırarak, keşke gerçekleşen biçimiyle değil de bilmem nasıl olsaydı diyecek olanağımız ve lüksümüz olamaz. Toplumsal tarih ve kültür buna izin vermiyor.

Bunları neden bu biçimde vurguladık? Çünkü kültürdeki değişim diyalektiği toplumsal değişimin paralelinde oluyor. Neden bu böyledir? Çünkü kültür derken insanın kendi yaratımlarından bahsediyoruz. Kültür ürünlerinin değişmesi, insan değişiminin somutluk kazanmasıdır. İnsanın kendi yaratımları da insanın kendi ihtiyaçlarına verdiği cevaplar temelinde geliyor. İnsanlar durup dururken yaratmazlar veya toplum keyfi öyle istediği için yaratmaz. Doğada böyle bir şey olmadığı gibi, toplumsal gerçeklik içerisinde de yoktur. İhtiyaçların dayatıcılığı olmazsa hiçbir şey yaratamazsınız. Yaratsanız bile kimseye kabul ettiremezsiniz, toplumsallaşamazsınız. Toplumsallaşmadıkça da elbette kültürel bir varlığa dönüşmez, alıcısı çıkmaz, kabullenen olmaz.

Kültür aynı zamanda kalıcılığı da ifade eder. Bazı kültürel değerler bir süreç için gerekli olan ürünler olduklarından geçicidirler. Bazıları sadece dar bir grup içindir, dar bir toplumsal örgütlülük içindir. Ama asıl kültür gerçeği derken, kalıcı ve karakterinde toplumsal yanı güçlü olgulardan bahsediyoruz. Yani doğa ile insan ilişkisinde insana yaşama olanağı sağlayan ve toplumun kendi içerisindeki zorluklarına rağmen insanı toplumunun bir üyesi yapan değerler bütününden bahsediyoruz.

İnsanın İhtiyaçlarını Giderme Çabası Kültürel Değişimin Temelidir

Kültür ürünlerini insanla bağlantılı olarak iki ana başlık biçiminde ele alabiliriz. Kültürel değişim içerisinde ağırlıkta kalıcı olan değerler vardır. Bazı toplumsal yaratımlar da dönemsel ihtiyaçları karşılamak için ortaya çıkmışlardır dedik. Yaratılmasına sebep olan ihtiyaçlar giderildikten sonra da ortadan kalkmış ya da biçim değiştirmiş kültür ürünleri söz konusudur. Kalıcı olanlar toplumsal gerçekliğin özüyle çok sıkı bağlantı içinde olmayı ifade ederler. Bunlar toplumu var eden, onu bir arada tutan ve devamlılığını sağlayan şeylerdir. Başka bir deyişle kalıcı olgulardır. Örneğin paylaşım, toplu yaşama alanları olarak köyler ve kasabalar, konuşma yani dil, düşünce vb. olgular kalıcı şeylerdir, insanla birlikte vardılar. Bir de toplumun temel özelliği olan sürekli değişim ve dönüşüme paralel olarak değişen şeyler vardır. Bir yerleşim biçimi olarak köy ve şehir belki değişmez, bir arada yaşam olgusu değişmez; ama köy büyüyüp küçülebilir, evlerin mimarisi değişebilir, evleri yaparken insanların kullandığı malzemeler değişebilir. Bu değişim kendisiyle farklı bir biçim yaratabilir. Bu değişim o yapıyı dayanıklı ya da zayıf kılabilir. Bunlar da kültürel yaratımlardır. Kültürel değişim içinde ele alınabilirler.

Bu olgular da insanları etkiler. Örneğin bir yerde taştan ev yaparsanız, bu eylem kendisiyle birlikte farklı bir yaşam alanı, üretim alanı ve farklı ilişkiler geliştirir. Ağaçtan ev yaparsanız, bu çok farklı şeyler gerektirebilir. Ağaçtan ev

yapmak için testere önemli bir araçtır. Taştan ev yaparken de balyoz önem kazanır. O zaman ağaçtan ev yaparken, testere yapımı bir kültür olarak ortaya çıkar. Taştan ev yaptığımızda da balyoz yapma kültürü gelişir. Bütün bunlar zincirleme bir şekilde insanların duygularını, düşüncelerini, emeklerini, emek süreçlerini ve toplumun kendi içerisindeki ilişkilerinin hepsini etkiliyor. Örneğin ormanın hiç olmadığı bir yerde testere pek bilinmez. O zaman bu araç kimsenin işine yaramaz. Taşın olmadığı bir yerde de belki balyoz bilinmez. Bu araçların ortaya çıkması için yaşamda kendilerine ihtiyaç duyulması gerekir. Burada şu ortaya çıkıyor, bunlar Marksist teoride çok çözümlenmiştir: İhtiyaçlar kültürel ürünlerin ortaya çıkması için belirleyici olmaktadır. Engels'in deyişiyle, ihtiyaç keşfin anasıdır.

Coğrafyaya, ihtiyaçlara, toplumsal değişim ve dönüşüme göre bir de böyle değişen kültürel ürünler ve yaratımlar vardır. Değişenler içerisinde bir kısmı yok olabiliyor, yani ortadan kalkabiliyor. Bu değerler içerisinde sürekli bir değişimi yaşayanlar olabiliyor. Örneğin üretim araçları sürekli değişen kültür değerlerimizdir. Kültür içinde üretim tarzı ve araçları sürekli değişen yaratımlardır. Toplayıcılık ve avcılıkla ilk üretim işine başlayan insanlığın, günümüzde fabrikalarda ne tür ürünler ortaya çıkardığını biliyoruz. İnsanlık tarımda eliyle toprak kazmaya başlamışken, bugün traktörlerle artık büyük tarlaları tarıma açabiliyor. Bu anlamda kendi içerisinde sürekli bir değişimi yaşayabiliyor.

Kültür ürünlerinde değişim için toplumsal ihtiyaçların dayatıcı olması ve insanların bunun farkına varması gerekiyor. Bu değişimin nasıl tanımlanacağı ve hangi tarzda değerlendirileceği sorunlarıyla karşılaşmış oluyoruz. Bu, kültürün ideolojik alanıyla ilgili bir durumdur. İhtiyaç olarak ortaya çıkan durum toplumun herhangi bir tabakası ve sınıfı için neyi ifade eder sorunu, her dönemde en ciddi kültürel olgu olur. Bu değişim nasıl tanımlanacaktır? Bu değişim nasıl ve nereden ele alınacaktır? Burada kültürün nasıl değişeceği olgusu ön plana çıkar. Toplumsal yaşam ve ilişkilerde değişimin kendisi doğal bir süreçtir. Bu sürekli oluyor, ama bunun kültürleşmesi konusu ve nasıl değiştirileceği çok önemlidir.

Kültür olgusunda değişim ilkesinden bahsettik. İnsanın ihtiyaçları temelinde doğan boşlukları, gereksinimleri gidermesi çabası kültürel değişimin temelini oluşturur. Ama bunları nasıl değiştireceği konusunda yine insanın yarattığı kültür ürünleri, kimliğini ifade eden maddi ve manevi değerler önemli oranda belirleyici rol oynar. Yani kültürel değişim ihtiyacını da yine kültürel yaratımların karakteri tayin eder.

Şimdiye kadar insanlık temelde iki değerler sistemi yaratmıştır. Bunlardan birincisi, insanlaşmayı var eden, insanın bir varlık olarak dünyamız üzerinde yaşamasını sağlayan komünal değerler sistemidir, başka bir deyişle komünal kültür değerleridir. Biz bu sistemi ve değerler dünyasını günümüzde komünal

demokratik duruş olarak tanımlıyoruz. Diğer bir yaratım biçimi ise, devletçi ve iktidarcı egemenlikli toplum dediğimiz şekillenmiştir. Dolayısıyla bu iki biçim veya sistem, yaratılan kültür ürünlerinde ve değerlerinde karakterleriyle kendilerini ifadeye kavuştururlar. Şöyle bir gerçeklik vardır: İster komünal toplum döneminde, ister devletçi toplum döneminde yaratılmış olsunlar, bütün değişim ve dönüşümler nihayetinde insanların ihtiyaçları içindir. Bu anlamda özellikle insanların somutlaştırdığı kültür ürünleri toplumsal bir ihtiyacın sonuçlarıdır. Ama toplumsal sistem içerisinde bunların nasıl tanımlandığı, ne biçimde değerlendirilmeye tabi tutuldukları, insanların hizmetine ne biçimde koşturuldukları en önemli hususlar olmaktadır. Çünkü bu ilke toplumsal tarz dediğimiz gerçekliği ortaya çıkarır.

Devletçi toplum kültürüyle komünal toplum kültürü arasında farklılıklar vardır. İşin özünde her ikisi birbirine kökten karşıttır. Burada şöyle bir gerçeklik ortaya çıkar: Biz kültür derken, çok genel olarak iki kültürden bahsediyoruz. Bir insanın günümüzde komünal demokratik duruşuna yol açan değerler sistemi, bir de toplumun devletçi şekilde saptırılmasından sonra biraz da zorla yaratıldığı şeyler olarak değerlendirebiliriz. Bu, tıpkı doğada her şeyin düalite biçiminde var olması gibidir. Böyle bir tanımlama yapmak, en genel anlamda kültürü sadeleştirme olarak belirtilebilir. Dolayısıyla kültürel yaratım dünyasını bir yönüyle bu biçimde somutlaştırmaya çalışabiliriz.

Toplumsal yaşamımızı devam ettirirken, çok zengin pratikler ve üretimler gerçekleştiririz. Ancak bu pratik ve üretim zenginliğinin insanla ilişki biçimi ve insan pratiği sonucunda ortaya çıkan kültür ürünleriyle insan arasında kurulan mekanizma kendi içinde temelde iki karakterde işler. Bu da iki kültürün varlığını ifade eder. Kültürü temelde komünal demokratik toplum kültürü ve devletçi toplum kültürü tarzında ayrıştırırken, aslında bahsedilen, maddi ve manevi kültürün insanla arasında kurulan ilişki biçimidir. Her kültür değeri toplumsal yaşama destek versin diye yapılır. Kimsenin malı olmaz. Toplumsal bir organizasyon vardır; bu organizasyonun işleme için gerekli olan değerlere maddi ve manevi kültür değerleri ihtiyaç duyulur. Ancak bu ihtiyacı karşılayan değerlerle insan arasında kurulan bağ kültürün karakterini belirler. Örneğin saban veya traktör tarım için icat edilmiş kültürel araçlardır. Toplumun açlık sorununun giderilmesine katkı yaparlar. Buraya kadar sorun yoktur. Ama bu araçların nerede nasıl kullanıldıkları sorusunun cevabı, bu kullanmanın komünal kültürü mü yoksa devletçi kültürü mü ifade ettiğini ortaya çıkarır. Bir neolitik köyünde saban tarlada kullanılıyorsa, kullanma biçimine ve onu kullanan insanlarla bu saban ilişkisine bakarak, ortaya çıkan ürün tüm köyün ise, saban komünal demokratik kültür temelinde kullanılıyor deriz. Tersine ağanın tarlasını veya kapitalist birinin çiftliğini sürüyorsa, o zaman bu araç devletçi ve egemenlikçi kültür için kullanılıyor deriz.

Yalan Kültürü Etrafında Dönen Her Şey Devlet Kültürüdür

Burada şu önemli gerçek ortaya çıkıyor: Bir araç veya herhangi bir değer için bu devletçilerin ya da komünlerindir denilemez. Nasıl kullanıyorsak o önemlidir. Hepimizin bildiği gibi, saban komünal toplumun hâkim olduğu dönemin aracıdır. Ama bu araç daha sonra köle ve feodal efendilerin tarlasını sürdürdü. Kapitalist çiftlikleri sürdürdü. Bu, toplumsal ilişkilerde ne demektir? Özel mülkiyet demektir. Demek ki kültür değerlerinin kendisi değil, kullanılma biçimi çok önemlidir. O zaman şunu da söylemek gerekir: Nasıl ki neolitiğin sabanı özel mülkiyetle efendilerin oluyorsa, efendilerin elindeki özel mülkiyet kültürü de değişebilir. Çünkü kültür ürünleri yapıldığında, onların yapısına özel mülkiyet aşısı yapılmıyor. Tüm ürünlerin bünyesinde toplumsal yaşama cevap olma tohumu vardır. İşledikçe ürün veriyor, insan hayatını yaşanır kılıyor. Buna rağmen kültürün neden özel mülkiyet adı altında bünyesi değiştiriliyor denilecektir. Bunun cevabı, "büyük toplum yalanı"dır. Egemenler büyük yalanlarla bunu yapıyorlar.

"Büyük toplum yalanı", bildiğimiz kadarıyla bir Önder APO tarafından yapılmış bir kavramlaştırma. Komünal demokratik kültürün ve yaşamın saptırılıp egemenlik altına alınmasının yol ve yöntemleri için kullanılmıştır. Bu yalanlarla kültür olmayan, ama kültürmüş gibi birtakım etkili şeyler yaratmışlardır. Öyle ki, bu yaratımların hepsi gereksiz ve toplumsal yaşamın bünyesini bozan fazlalıklardır, insanlık kültürü değildir. Devletçi toplumun toplumu tüketirken karşı koyuşlar ortaya çıkmasını diye ve çıktığında da etkisizleştirilmeleri için yaratılmıştır. Bu çok önemli bir konudur. İnsan yaşamındaki yalanları mitolojik, dini, felsefi ve bilimsel olanları çıkarırsak, geride komünal toplumsallığın kendisi kalır. Yalan kültürü nasıl işliyor? Bunun için günümüzü örneklemek gerekir. Çünkü "yalanın güzeli" günümüzde söyleniyor, yaşanıyor. Sistem çok biçimsel ve makyajlı olduğu ve imaja önem verdiği için, yalanları da makyajlıdır, boyalıdır.

Şunu demek istiyoruz: Teknoloji ve bir üretim yeri olarak yaratılanlar bir sınıfın, bu arada kapitalistlerin olamaz. Zaten insan kültür ürünlerini başında egemenler yaratmak için yapsaydı ya da bu egemenlik oluşumu kültürel değişimin karakterinde olsa ve değişimin doğal bir sonucu şeklinde ortaya çıksaydı, bu gelişme ilk toplumsal dönemde de olurdu. Ama binlerce yıl yaşanmış komünal toplum gerçeğin hiç de böyle olmadığını gösteriyor. Her gelişme tüm insan-

lığına aittir. Yalanlar işte bu temel ilkeyi bozmak için devreye giriyor. "Bilim ve teknoloji kapitalistlerindir, onlar yapmıştır" demek yalan kültürüdür. İnsanları buna inandırmak için yapılanlar yalan kültürüdür. Üretilen bu yalanların topluma ulaştırılması için geliştirilmiş yol ve yöntemlerin içinde yalanlar vardır. Daha somut olarak belirtirsek, meşru savunma dışında geliştirilen şiddet, baskı ve devlet adındaki kurumların işlevsellik tarzı, iktidar, aşırı tüketim, bencil duygu ve düşünceler, kadının karılaştırılması, tüm toplumun karılaştırılması vb. şeyler "büyük toplum yalanı" ile yaratılmış insanlık dışı kültürdür. Bu kültür gereksizdir, fazlalıktır. Bu yalan kültürü etrafında dönen her şey devlet kültürüdür. Bu çarkın dönmesinde çıkarı olanlar da devletçilerdir. Bu bakış açısıyla kültürel değerlerin maddi ve manevi olanlarına bakıldığında, iki ayrı kültür dünyasının olduğu görülecektir. İçinde bulunduğumuz süreçte en büyük kültür, bu iki ayrı kültür dünyasını birbirinden ayrı görece bir düşünce kültürüne kavuşmaktır.

Kültür ayrıştırmasına ve sadeleştirmesine bir de yaşamı var eden pratik alanların özgünlüğünde gidebiliriz. Bu alanlara kısaca bakalım. Kültür çok geniş bir alan olduğu için, her değişim kültürün bir boyutunu temsil eder. Örneğin kültür yaratma açısından ekonomi kendi başına bir alandır. Bu alan daha çok insanların beslenme ve üretim gerçekliğiyle ilişkili bir durumdur. İnsanların ekonomik faaliyette bulunurken, bu alan özgülünde giderdiği ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçları gidermesi için yarattığı araçlar bu alanın kültürünü ifade ederler. En geniş ve önemli sahalardan biri budur. En hızlı değişime uğrayan da bu sahadır. Üretim araçlarının toplumsal yaşamda oynadıkları rol çok çözümlenmiştir. İnsan zihniyetinin birebir yansiyarak pratikleştiği bir alandır. Toplumsal biçim daha çok ekonomik kültürün biçimiyle şekilleniyor denebilir.

Örneğin devletçi toplum en fazla ekonomik alanı ele geçirip, bu sahada ortaya çıkan ürünler üzerinde egemenliğini kurarak toplumu denetimine almaya çalışır. Çünkü ekonomik alan kültürleşmesi, toplumsallaşmanın ve dolayısıyla kültürleşmenin temelini döşeyen beslenme ihtiyacını karşılar. Toplumsal temel olması da bundan dolayıdır. Örneğin diğer tüm kültürel yaratım sahaları kendini bu alanda kanıtlayarak ne kadar iyi olduklarını ispatlamaya çalışırlar. Ekonomik kültürün büyümesi, toplumsal yaşamın önemli oranda rahat yaşanmasına yol açar. Sistemlerin toplumu yürütüş tarzı ve kültürel karakterine göre, bu sahanın kullanılması kültürel değişimde her zaman önemli bir gerekçe olmuştur. Marksist teori ve mücadele biçimi buna örnektir. Kapitalizmin bu kültürü toplumsal değişime karşı ne ölçüde engel haline getirdiği ve biyo-iktidar düzeyinde kullandığı iyi bilinmektedir. Son yıllarda Kürt halkına karşı arkasına ABD'yi almış Fettullahçılarca yürütülen mikro ve makro krediler, kömür ve makarna dağıtımı buna örnek olarak verilebilir. Kısacası kültürü değiştirmek isteyenler de, değişmesini istemeyenler de bu önemli kültür yaratma sahasına ve bunun olanaklarına yönelmişlerdir.

Güzel Olan Sanatsaldır

Yine sanat, kültür ürünlerinin kendisini en rafine haliyle dışavurduğu bir alan olması itibariyle biraz daha farklı değerlendirilebilir. Sanatla insan kendi duygu ve düşüncelerini biçimlendirir. Bilindiği gibi kültürün komünal değer ifade edebilmesi için toplumsal yaşamın özgür ve eşitlikçi karakterini esas alarak yapılan her değeri doğru, yararlı ve güzel olması temel kıstastır. Tüm bu özellikler insan yaratımlarının içinde yan yana olur. Bütünlüklü tarzda kültürel ürünlerin değerliliğini ortaya çıkarır. Buna bilimsellik, etik ve estetik değerlerin bir değeri ifadeye kavuşturması diyoruz. En fazla kültür olmayı başarmış ürünler bu üç temel özelliği en güçlü barındıranlardır. Tabii doğru, yararlı ve güzel kavramları daha çok felsefi konulardır. Burada neye ve kime göre sorusu önem kazanıyor. Hangi ölçüleri esas alarak bir değere doğru, yararlı ve güzel diyoruz? Yukarıda da belirttik: Toplumsallığın komünal özünü esas alarak bunu yapıyoruz. Bu düşünsel yaklaşımdan hareketle, toplumu bitiren ve insanı öldüren araçlar dışındaki hemen hemen tüm araçların yapılması gayesi doğrudur. Bunlar yaşamın gelişmesine ve kolaylaştırılmasına vesile oldukları için yararlıdırlar.

Bir değer eğer bu iki ilkeyi bozucu rol oynamıyorsa, yararlılığı kullanıldıkça artıyorsa güzeldir. Güzel olan sanatsaldır. Bilindiği gibi sanat veya sanatsallık sadece müzik, resim tiyatro gibi üretim alanları geçerli değildir. Bu temeldeki sanata en rafine sanatsallık diyebiliriz. Sanatsallık insanlığın özünde vardır. Çünkü her insanın en güzeli bulma, ortaya çıkarma ve yaşama isteği ve amacı vardır. Bunun için her insanın eyleminde bir sanatsal yan bulunmaktadır. Kültür değerlerinde sanatsallığın ya da felsefede dile getirildiği gibi estetik yanın özgünlüğü, bunu ifade eden yaratımının bir benzerinin olmamasıdır. Yani sanatsallık tümüyle insana özgü bir özelliktir. Kültür değerlerini doğadaki diğer tüm değişimlerden ayıran en temel özellik sanatsallık dediğimiz yandır.

İnsan yaşamak için doğada birçok eylemde bulunur. Kendine ait bir hareket ve değişim şekli vardır. Ancak bu insan uğraşlarının hemen hepsinde doğadan ve diğer canlılardan bir etkilenme ve uyarılma da vardır. Örneğin beslenme bir

canlılık kanunudur. Hayvanlar da beslenir. Savunma yine böyledir. Barınma yine bir doğa olayı gibi her canlının bir faaliyettir. Kuşkusuz insan bunları yaparken çok değişik süreçler pratikler ürünler temelinde bunu yapıyor. Ama sanatsallık dediğimiz olay, bir doğa kanunu gibi her canlının faaliyeti değildir. Örneğin sesin beste olması, renklerin bir tabloda resim halini alması, kimi davranış ve mimiklerin tiyatro olması vb. kendiliğinden olmayan, insanlarca yapılan bir eylemdir. Bunun için sanatsal bir dil vardır. Zaten ilk insanlar kendi farklarını ifade ederlerken, bugün sanat dediğimiz dışavurumları kullanmışlar, dans etmişler, ilginç seslerle sevinçlerini dile getirmişlerdir. Sanat konuşma dilinden önce insanlar arasında anlaşma kültürü olarak kullanılmıştır denilebilir. Sanatla insan bir yaşamın sevinçlerini, hüznelerini, acılarını dile getirir. Sanat duygu ve düşünceleri hem biçimlendirir, hem de insanın yaşadıklarını dışa yansıtır.

Sanatın bir özelliği de yaşama dair olan her şeyi kendi konusu olarak görmesi ve değerlendirmesidir. Bunun için birçok yerde kültür ile sanat neredeyse aynı anlama gelecek biçimde kullanılır. Sanata önem vermek, güzelliğe önem vermektir, insana önem vermektir. İnsan en güzeline layıktır. Bizde de kültür ve sanat yan yana kullanılır. Bu, sanata yüklediğimiz anlamla ilişkilidir. Kültür değerlerinin kimlikleşmesinde bu anlamda sanata çok rol düşüyor. İnsanın kendinden doğaya kattıklarının, insani olanların hepsinde sanatsallık vardır. Kimin, hangi toplumun doğaya ne kattığını öğrenmek için de sanat gereklidir. Örneğin birçok şey asimile edilip tanınmayacak kadar başkalarına mal edilebilir. Bu sadece sanat değerlerinde mümkün değildir ya da oldukça zordur.

Sanat konusunu ele alırken belirtilmesi gereken bir şey de, yukarıdaki tanımlamaya uymayan, ama sanat gibi duran ürünlerdir. Bunun nedeni yine kömünal toplum ve devletçi toplum kültürleri arasındaki öz farkıdır. Devletçi toplum da kendi farkını en fazla sanat ürünleriyle ortaya koymaya çalışır. Onlar da devleti var eden hangi yaratımlarsa, onları sanatsallık olarak insanlığa sunarlar. Belki farklı bir tartışma konusudur, ama devletin kendini hâkim kılmaya çalıştığı köleci dönemde bu işi sanatla egemen kıldığını söylemek abartı sayılmaz. Örneğin mitolojideki edebi dil, zigguratların mimarisi, heykel olarak putlar buna örnek verilebilir. Bu güçler kendi zulüm ve işkencelerini de sanatsallıkla insanlara güzel diye sunmuşlardır. Tıpkı bugün bireyci tiplerin sanatın vazgeçilmez karakterleri olarak topluma idol diye sunulmasında görüldüğü gibi.

Sanat ürünlerinde kullanılan duygu, düşünce, dil, şekiller, nesnelere ve renkler gibi sanat ürününün ortaya çıkması için gerekli araçlar da kültürel olarak toplumların kimlikleriyle ilişki içindedirler. Her coğrafyanın ve toplumun sanatsallığını en uyumlu veren araçlar vardır. Örneğin müzikte seslerle enstrümanlar arasındaki uyum gelişigüzel olmaz. Mey ve ney Batı seslerine, ritimlerine fazla uymaz. Saksafon da Doğuluların sesleriyle ritmik yapısına fazla uyumlu olmuyor. Yani her kültürün kendi sanat biçimi ve ürünleri vardır.

Siyaset Toplumsal Yaşamı Yönetme Görevini Yerine Getirir

Siyaset dediğimiz kültürel alan insanların kendi toplumsal sistemleri içinde karşılaştıkları sorunları giderme, üretim alanları ve toplumsal tabakalar arasında koordine mekanizmasını oluşturma, buna yöntem geliştirme alanı olarak değerlendirilebilir. Siyasi kültür anlaşılmaya en muhtaç alan olmaktadır. Tüm kültür alanlarını hep birlikte insanlığın motoru olarak ele alırsak, siyaset bu motorun şoförüdür. Siyaset alanına kültürel yaratımlar dünyasının şoförlüğü benzetmesini yaparken, bunu çok fazla kişiselleştirdiğimiz, çok fazla iradeleştirdiğimiz, diğer alanların inisiyatiflerini siyasete yüklediğimiz anlamı çıkmasın. Bu benzetmeyi rolünün daha iyi anlaşılması için yaptık. Siyaset toplumsal yaşamı örgütler, biçimlendirir, işbölümlerini düzenler. Yani kültürümüzden daha iyi faydalanmak için yaptığımız iş oluyor. Toplumsal yaşamı yönetme görevini yerine getirir. Bir hizmet alanıdır. Siyaset, insanın toplumsal yaşamı içinde kültürel ürünlerini yaratırken, bu yaratım sürecinin planlı, amaçlı ve hedefli olmasının yanında, kısa, orta ve uzun vadede en az emekle en çok ürün, en az ürünle en mutlu yaşam, emek süresi ve zorluklarına göre toplumsal paylaşım ve adaleti sağlama faaliyeti olarak değerlendirilebilir.

Siyasi kültürün toplumsal yaşamda görevlerini yerine getirerek katkısının gerçekleştirilmesi konusunda insanlarda bir duyarsızlık vardır. Aslında her insan siyasi bir kültüre sahiptir. Plan, amaç ve hedeflerden bahsettik. Her insanda bunlar mevcuttur. Siyaset alanında konuşulacak o kadar çok şey var ki, tartışmamızı buna boğmadan kısa bazı hususları dile getirerek yetinelim.

Birincisi, siyaset kültürlerin birbirinden en net olarak ayrıştığı alandır. Bir insanın toplumsal işbölümlerine, kültürel ürünlerin paylaşımı ve kullanılmasına yaklaşımı, onun dünya görüşünü hemen ele verir. Komünal olup olmadığı net olarak ortaya çıkar.

İkincisi, devletçi toplumun en fazla hâkim olduğu toplumsal alan siyasettir. Devlet iktidarlarından çok çekmiş toplumsal kesimlerin hafızalarında, siyaset eşittir iktidar veya devlet gibi bir yanılsama vardır. Toplum yeterince bilincinde olmasa da, devlet ve iktidar adı altında yalan söylendiğini hissediyor. Bir yere kadar bunun farkındadır. Siyaseti de bu yalan mekanizmasıyla tanıdığı için

kendi işi olarak görmüyor. Bu da toplumsal kesimlerin siyasete uzak kalmalarına yol açıyor. Aslında tanıdığı devlet ve iktidar siyasetidir. Komünal demokratik toplumun da bir siyaseti vardır. Örneğin PKK siyaseti böyledir. PKK özgürlük, demokrasi ve adalet için siyaset yapıyor. Bu erdemlere inanan insanları bir araya getiriyor. Onların dili ve yüreği olmaya çalışıyor. Siyasette yapılması gereken ilk şey, siyaseti iktidar güçlerinin elinden almak, en azından alternatif siyaseti geliştirmek olmalıdır. Bu anlamda toplumun en fazla da siyasileşmesine ihtiyaç vardır. Siyazetsizlik veya siyasetten uzak durmak demek, "Şimdi beyefendiler ve hanımefendiler de var; ben şu kadar çalıştım, şunu yarattım. Bunu ne yapalım, nereye bırakalım" deyip emeğini egemenlere teslim etmek demektir.

Üçüncüsü, siyasetin emeğin korunup geliştirmemesi ve topluma yaidırılmasıyla direkt bir ilişkisi vardır. Bunları belirtirken, içimizde bazı arkadaşların "Yöneticilik benim karakterim değil, ben yönetim olmak istemiyorum" demeleri aklıma geldi. Bu arkadaşların tutumlarının bizi sadece hareket olarak değil, bir halk olarak da nereye götürdüklerine bakalım.

Dördüncüsü, bu konuda komünal demokratik siyasetin, toplumsal siyasetin merkezi koordinasyonu görev ve sorumluluğunun yerine getirilmesi gibi bir özelliğinin var olduğunun bilinmesidir. Yani tüm toplumun ortak eğilimlerinin sözcüsü olarak, uzlaşan veya uzlaşmaz çelişkilerin koordine edilerek, toplumsal yaşamın dengede yürümesini sağlama görevinin olduğunu bilmektir.

Siyaset kültürü içinde komünler, meclisler, partiler, dernekler, sendikalar gibi kurumlar, örgütlenme alanları vardır. Din önemli bir siyasi alandır. Siyasi çalışmalarda kullanılan birçok deyim ve kavramın din kökenli olduğu biliniyor. Siyasetin çalışma yöntemi esasta dinlerin çalışma tarzından çıkmıştır. Dini kişiliklerin ve partilerin etkili olmasının bir nedeni de bu çalışma biçimlerine hâkim olmalarıdır.

Dil ve Düşünce Alanı İçinde Kültürel Zenginliğin En Rahat Bulunabileceği Alandır

Yine kültürün kendisini içinde en geniş biçimde ifade edebildiği dil ve düşünce ayrı bir alandır. Bir insanın düşüncesinde ve dilinde yaşamın diğer alanlarına ait kültürel değerler bulunabilir. Bunun için kültürü ele alıp değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda, insanların bütün kültürel zenginliğini içerisinde en rahat bulabileceğimiz alan düşünce ve dil alanıdır diyebiliriz.

İnsan bütün yaratımlarını düşünerek yapıyor, yaptığı bütün ürünler düşüncesinde bir yansıma kavuşuyor. Belki bir topluluk veya herhangi bir grup kendi zihniyetinde tüm yaratımları tanımlamaya kavuşturamıyor olabilir; ama o grup ya da o topluluk, dilinde ve düşüncesinde kendi tarihsel geçmişinde yarattığı bütün ürünlerin izlerini taşır. Tümünü olmasa da, bunların çok önemli bir kısmını dilinde ve düşüncesinde izleyebiliriz. Dolayısıyla bir toplumun kültürel ürünlerini ele alacak olursak, onun düşünce dağarcığını ve dilini çözümlenmeye tabi tutarken, bu toplumun hangi tarihsel süreçlerden geçtiğini, neler yarattığını ve nasıl bir değişim yaşadığını çok rahatlıkla izleyebiliriz. Bu anlamda da kültürel ürünleri yaratım ve değişim açısından anlaşılır kılmak ve sadelik içinde dar da olsa değerlendirmek, daha çok bu iki alan üzerinden mümkündür. Kültür tanımlaması yapmak ve konumuzu anlaşılır kılmak için dile getirebileceğimiz önemli bir nokta da bu oluyor.

Kültür-düşünce, kültür-dil ilişkisi toplumların kimliklerinin farklılıkları açısından da önemlidir. Her halkın ismi ile dilinin aynı olması da bundan kaynaklanıyor. Lisan insan ilişkisinin önemini vurguluyor. Kürtçeye düşmanlık bundan dolayıdır. Türkiye Devleti neden Q, W, X harflerine düşmandır diye hiç merak ediliyor mu? Sanırım dillerde kimi sesler ve bu sesleri simgeleyen harfler sadece bir halka ait oluyor. Bunu hiçbir yerde okumadım, ama bana mantıklı geldiği için paylaşmak istiyorum. Ne kadar bilimsel ve tarihsel olur, bilmiyorum. Kürtçe dilinde de bu üç harf tam Kürt sesleridir. Dikkat edilirse, bir kişi asimile olmuş olsa bile, Türkçe konuşup K ve V harflerini kullandığında, Kürt-

çedeki Q, W ve X seslerini çıkarır. Eğer Kürtler bu üç sesi unutulursa veya gırtlak yapıları bunları çıkaracak özelliğini kaybederse, Kürtçe o zaman tümüyle ortadan kalkar. Sanırım devlet bunun için Kürtçeye, ama özellikle bu üç sese düşmandır.

Kültür açısından diğer önemli bir nokta da, sıkça vurguladığımız gibi, kültürel ürün ve toplum ilişkisidir. Bireylerin kültürü olmaz. Birey kendi başına kültür yaratamaz. Çünkü insan toplumsal bir varlıktır. Birey toplum içinde şekillenir. Toplum kolektivizmi, ortaklığı ifade eder. Bir insanın toplum içerisinde bir şey ifade edebilmesi için, önce o topluma katılması gerekir. Bir insanın topluma katılması demek, o toplumdan etkilenmesi demektir. Yani diğer insanlardan etkilenmesi demektir, diğer insanlardan güç alması demektir, kendi gücünü diğer insanlarla paylaşması demektir. Kültür olgusunu ele alırken, toplumsal gerçeklik açısından bir de böyle değerlendirme yapmak mümkündür. Dolayısıyla bir toplumun kültürünün bütün zenginliklerini bir insanın yaşamında ya da zihniyet kalıpları içerisinde değerlendirmek zor bir mesele oluyor. Örneğin Kürtlerin kültürel geçmişlerini, tarihsel süreçlerinin tümünü salt bir insanın duruşundan yola çıkarak tanımlayamayız, çözümleyemeyiz. Bir insanın duruşu bir noktaya kadar o toplumun yaşadığı kültürel düzeyi ve geçmişini ele verebilir. O toplumun yaşadığı önemli süreçleri o insanın duruşunda, konuşmasında, zihniyetinde, üretim biçiminde değerlendirebiliriz. Ama bu çok dar bir çözümleme olur.

Kürt bireyleri olarak içinde yaşadığımız süreç toplumumuzun içinden geçtiği süreçten kopuk değildir. Ancak bundan ne kadar etkilendiğimiz ve buna ne kadar katıldığımız, bireyler olarak yaşam kültürümüzü belirler. Çünkü öğrenmek yaşadığımız süreçte oluşur. Toplumsal yaşam öğretir. Tarihin tümü toplumda mevcuttur. Birey bunun ne kadarını öğrenebilir? Burası biraz çelişiktir tabii. Her insan kendi başına bir şey yaşamaz. Toplum bir şey yaşar, insan bunun içerisinde etkilenir, onun bir yansıması olarak bireyin duruşunda dışavurur. Onun için de kültür tanımlaması toplumsal gerçeklik temelinde yapılır ve kültür toplumsal etkinliğin sonucunda oluşur, birey bunun içinde şekillenir denilir. Artık birey kendi yeteneğine göre bu sürece katılır, bu süreçte olumlu ya da olumsuz bir şekilde rol oynar. Kültür açısından önemli bir nokta da işte budur.

Kültür açısından diğer önemli bir şey toplumsal yaşamın insanlığın belleği, hafızası olması durumudur. Toplum sadece insanların bir araya gelmesi değildir. Toplum aynı zamanda insan yaratımlarının içinde kalıcılaştığı bir yaşam alanıdır. Bu, insan açısından bellek oluşturmaktır. Yani geçmiş yaratımların hafızaya dönüşmesi de toplumsal yapının bir sonucudur. Dolayısıyla tarihsel bir aşamayı değerlendirdiğimizde, bu gerçeklikten ötürü bugün yaşadığımızın salt bugünle ilişkili bir şey olmadığını bilmemiz gerekir. Bunun için de bulunduğumuz anda yaşadıklarımızın önemli bir kısmı geçmişte yaşanan birikimlerin ya

doğrudan ya da dolaylı sonuçlarıdır; bu birikimlerin değişim ve dönüşüme uğramış biçimleridir. Zaten bugün değiştirdiğimiz, değiştirmek istediğimiz şeyler, bizim geçmiş tecrübelerden edindiklerimizin kazandırdıkları ile oluyor. Bugünün maddi ve manevi kültürü de bunda oluşarak geliyor. Bu açıdan da kültür konusunda en somut, en belirleyici ve etkileyici olan yaşanmış olanlardır. Yani kültür açısından geçmiş önemlidir. Çünkü gelecek henüz yaşanmış, oluşmuş değildir. Gelecek henüz kendisini ortaya koymuş değildir. Gelecek henüz kendisini yaratmış, somutlaştırmış değildir. Bu anlamda da hem kimlik itibarıyla, hem ürünler bakımından, hem de düşünce ve dil açısından kültürde belirleyici olan geçmiştir, geçmişin etkileridir diyoruz.

Kültür Toplumun Kimliğidir

Günümüzde de eğer bir değişiklik gerekiyorsa, bir değişim ihtiyacı fark ediliyorsa, burada en önemli husus insanın geçmişine nasıl baktığıdır. Bu hususta insanın kültürel geçmişini nasıl ele aldığı çok önemlidir. Çünkü mutlak, sıfırdan veya durup dururken bir yaratım mümkün değildir. İhtiyaç dediğimiz şeyler bile geçmişin çelişki ve çatışmalarının günceldeki yansımasıdır. Bu açıdan kültürel kimlik değişiminde en etkileyici, en belirleyici olan şey geçmiş, gelenek, tecrübe ve birikim dediğimiz olgulardır. Bu olgular insan yaşamında belirleyici rol oynuyor. Bu gerçeklik insanda kendi geçmişini inkâr mı ediyor, yoksa tümüyle kabul mü ediyor, kendi geçmişine bilimsel bir yaklaşım sergileyerek olumsuzlukları aşmak istiyor mu, istemiyor mu realitesini ortaya çıkarır. Bir insan tutucu mu yoksa gelişmeye açık mı, yeni yaratacağı şeyler ait olduğu toplumun karakterine ve özüne uygun mu, yoksa değil mi? Tüm bu sorunların yukarıda belirttiğimiz gerçeklikle doğrudan bağı vardır. Bu kültürel değişim ve yeniden yaratım açısından son derece önemlidir.

Bu konuda bilimsel olmayan geçmişe inkârcılık biçimindeki yaklaşımlara rağmen, geçmiş günümüzde kendini dayatıyor, yaşatıyor. Kimi dönemlerde toplumsal değişim ve dönüşüm kendisini çok acil, şiddetli bir şekilde dayattığı halde, yeni ihtiyaçların güçlülükle karşılanması ve yeni ürünlerle buna hızla cevap oluşturamamanın nedeni, geçmiş kültürün direniş göstermesidir. Dolayısıyla en iyi ve doğru biçimde yeni ihtiyaçları karşılama temelinde geleceği kurmak, değişim ve dönüşüm yaratmak, kendi geçmişini doğru bir sorgulamaya tabi tutmak temelinde gelişir. Eğer bu olmaz ve inkâr edilirse, yaratılacak şeyler çok fazla köklü olmazlar, fazla kalıcı olamazlar, sorunları çözemezler. Bu konuda çok tutucu bir yaklaşım geliştirilirse ihtiyaçlar karşılanmaz. Örneğin günü-

müz Ortadoğu toplumsal gerçekliğine baktığımızda, toplumsal değişimin kendisini çok şiddetli bir şekilde dayattığını görürüz. Ama Ortadoğu toplumları kendi geçmişlerini doğru bir tahlile tabi tutmadıklarından ya da kendi geçmiş kültürlerini sadece İslamiyet ile sınırlandırdıklarından ve bu noktada çok tutucu olduklarından, bu şiddetli değişim istemine rağmen, değişim oldukça zor gerçekleşiyor.

Avrupa toplumlarında da değişime geçmişi inkâr temelinde yaklaşıldığı için sürekli bir değişim yaşanmış, ama bu değişim toplumu çok monotonlaştırmış, çok köksüzleştirmiş, ruhsuz bir topluluk hale getirmiştir. Yani kültürel üretimler yapar ya da kültürel değerleri yaratırken insana doğru yaklaşılması, sağlam bir toplumsal yaşam için kaçınılmaz olmaktadır. Bu anlamda bir toplum kendi geçmişini nasıl ele alıyor, nasıl değerlendiriyor ve onun eğitimini nasıl veriyorsa, bu durum hem bugün hem de gelecekte yaratacağı kültürel ürünleri ve kültürel kimliğini de direkt etkiliyor. Bu anlamda kültürel değişim açısından değişimin okunması, değişimin yorumlanması, değişimin sorgulanması, giderek değişimin yaratılması çok önemli bir kültürel yaratım olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da elbette kendi başına bir kültürdür. İnsanların kendi geçmişlerini ele alış tarzlarının kendisi de onların kültürünü ifade ediyor.

Bu noktalarda da daha çok etkileyici olan şey zihniyet yapısı oluyor. İnsanlar nasıl düşünüyorlar, mantıkları nasıl çalışıyor, sorgulama biçimleri nasıldır, kabul ve ret ölçüleri nelerdir, bir şeyi niye kabul ediyorlar, niye reddediyorlar biçiminde tanımlayabileceğimiz düşünüş yöntemi, yani insanların zihniyet düzeyleri, kendi kültür ürünleri ve kültürel değişimleri üzerinde etkide bulunuyor. Kültürel yeniden yaratım açısından belirtebileceğimiz önemli bir husus da budur. Dikkat edilirse, bütün bunlar insanın toplumsal gerçeklik içerisinde yaşadığı özellikleridir. Bu özellikler bir şekilde kişilikte somutluk kazanıyor, yani kişide kendisini dışavuruyor. Böylelikle insanın kimliği haline gelmiş oluyor. Olumlu ya da olumsuz, insanlar bunları bir şekilde yaşam pratiklerinde somutlaştırıyorlar. Onun üzerinden kendilerini tanımlıyorlar.

İnsanların kendi emekleriyle ortaya çıkardıkları temelinde tanımlama yapımlarını sağlayan en önemli kültürel değer manevi kültür ve giderek maddi bir olguya dönüşecek olan ideolojidir. Bu aslında eylemleri adlandırma, ölçü koyma ve insanın kendisiyle ürünü arasında bağ kurma işidir. Çünkü düşüncenin felsefi ve ideolojik boyut kazanması insanlarda programın ve tasarımın gelişmesine yol açıyor. Bu düzeyde düşünce kabiliyeti kazanmak öngörüğü de beraberinde getiriyor. Bu aşamadan sonra artık insanlar çok vasat, durağan ya da çok yavaş, salt duyumsadıkları ve gördükleri ihtiyaçlarına cevap verme temelinde gelişmiyorlar. Düşüncenin sistem kazanmasıyla toplumsal ihtiyaçlar kendisini şiddetli bir şekilde hissettirmeden bile, insanlar olası ya da olabilecek ihtiyaçlarını tanımlıyor ve bunlara cevap vermek için uğraş içine giriyorlar.

Toplumsal değişimde bu aşama, insanın akıl yapısındaki değişim ve dönüşümün kökleşmesiyle geliyor. Toplumsal yaşamı organize etmede ideoloji bu evrede devreye girer. Bu daha çok toplumsal gerçeklik açısından devletçi topluma tekabül eden bir süreçtir. Daha doğrusu, aklın yaşadığı gelişmenin toplumu daha gelişkin bir özgürlük sistemine götürebileceği, bunun imkânlarını yakaladığı bir aşamada akıl devletleştiriliyor.

Burada da kültür için ikinci bir olgu devreye giriyor. Kültür yaratmada ilk aşama, doğanın zorluklarına rağmen yaşama çabası ve yaşama isteminin pratik sonuçlarının ortaya çıkardıklarıydı. Kültür yaratmada ikinci bir aşama da bilinçli toplumsallık geliştikten sonra, toplumsal ilişkilerin kendisiyle birlikte insan düşüncesinde, yaşam tarzında ve ilişkilerinde yarattığı yeni ihtiyaçlara verilen cevapların yol açtığı gelişmedir. İnsan toplumsallaşp toplumsal ilişkiler içerisine girdikten sonra, toplumsal yapının özelliklerinden kaynaklanan ihtiyaçlarla karşılaşır. Toplumsal yaşamı devam ettirmek ve çelişkilerini çözmek, bu aşamayla birlikte doğaya cevap vermek kadar gerekli hale gelmiş oluyor. Çünkü toplum insanın aynen doğa gibi içinde ve üzerinde kendini yaşattığı alandır. İnsanın doğa karşısındaki duruşu özellikle tarihin ilk süreçlerinde daha çok hayvanidir. Beslenme ve korunma, ağırlıkta hayvanları taklit etme biçiminde gidirilmişir denilebilir veya hayvanla insan arasında belirgin bir farklılık henüz oluşmuş değildir.

Kuşkusuz bu süreçteki duruşun içinde de insana has şeyler vardır. Hayvanlarda olmayan insan toplumuna has özellikler oluşmuştur. Ancak bu pek çarpıcı ve belirgin değildir. Fakat insanlar "Biz toplum biçiminde yaşamaya mecburuz" duygusunu fark ettiklerinde ve bunda yol aldıklarında, insan bir varlık haline geliyor ve gerçek kültür dediğimiz olgu da böylece ortaya çıkıyor. İşte tam olarak kültür derken, toplumsal bir varlık olarak insanın doğa üzerinde yarattığı maddi ve manevi her şeydir ilkesi böylece ortaya çıkıyor. Zaten kalıcılaşan değerler de bu biçimde ortaya çıkıyor. Çünkü kalıcılaşmak için toplumsallığa ihtiyaç vardır. Neden? Çünkü toplum bellek yaratarak kalıcılaşmayı sağlıyor. Toplumsallıkla kültürel değerler insanların duygu ve düşüncelerine nakşoluyor. Buna maddi değerlerin maneviyata, manevi değerlerin de maddi birer olguya dönüşmesi de diyebiliriz. Yani düşünce-pratik-düşünce diyalektiği toplumsallıkla birlikte yaşamdaki yerini sağlam kuruyor.

Toplumun kalıcılaşmayı ve devamlılığı sağlaması insanlığı yaratmasından ileri geliyor. Örneğin şu an bir topluluğuz, Kürt topluluğuyuz. Bizim Kürt toplumu içerisinde aldığımız zihniyet, Kürtlerin binlerce yıldır yaşadıkları zihniyetin bir devamıdır. Onun için on binlerce yıl önce yaşanmış olan şeyler bir şekilde bizim bir arada olmamızdan kaynaklı olarak bizde de yaşanıyor. Toplumsal kalıcılaşma kendisini bu biçimde devam ettiriyor. Yani insan bir toplum içerisinde doğuyor, o toplum içerisinde bilinç kazanıyor, o toplum içerisinde

tecrübe ediniyor. O toplumun yaşam tarzına göre bir kimlik kazanıyor. Böylelikle geçmiş ve gelecek arasında bir köprü kurarak bir devamlılık sağlıyor. Bu temelde kültürle kimlik kazanma ya da kültürün bir yaşam tarzına dönüşmesi de gerçekleşmiş oluyor.

Toplumsal bir varlık olarak insanın hayat içindeki ilişkilerinde yaşadığı çelişkilerini gidermesi ve bir insan olarak kendisini bir topluluk içerisinde ifade etmesi için gerekli her yöntem de kültürleşmede önemlidir. Burada da farklı bir durum ortaya çıkıyor. İnsanın yaşamında güdülere cevap vermesinin hayvansal tarzda olduğu bir dönem vardır. Bu sürecin de insanlaşmanın devamı için önemli etkileri olmuştur. Ama birebir insan yaratımı olarak kültür, toplumsallaşmanın kökleşmesiyle birlikte devam eden sürecin sonucu olarak ortaya çıkıyor. Bu anlamda da biz kültürü toplumun dışı yansıması ya da kimliği olarak ifade ediyoruz; toplumsallaşmayla birlikte insanlığın yarattığı şeyler olarak ele alıyoruz. Böyle bir tanımlama daha çok kültürü ifade ediyor. Bu son vurgular Önderlik tanımlamalarının bizde yarattığı yoğunlaşmalara daha yakın durduğu için, kültürü tanımlarken daha fazla bizim kendi tanımımızdır diyebiliriz.

Toplumsallaşma gerçekleşikten sonra, toplumsal yaşamın kalıcılığı içinde kültür ürünlerini, kimliğini ve yaratımlarını zaten çok rahatlıkla ele alabiliyoruz. İnsanlar hangi süreçte neyi yaratmışlar, nasıl yaratmışlar, düşünceleri neymiş? Hangi dili kullanmışlar, hangi sanatı geliştirmişler, nerede geliştirmişler? Hangi süreçte hangi tarz üretim ve düşünce, hangi yaşam biçimi daha çok ön plandaymış? Bunlar zaten genel hatlarıyla bilinen şeylerdir ve diğer derslerin de konusudur. Genel olarak biz toplumu komünal demokratik toplum ve devletçi toplum olarak bir ayrıştırmaya tabi tutuyoruz. Devletçi toplumu da kendi içerisinde köleci dönem, feodal dönem, kapitalist dönem biçiminde bir ayrışmaya tabi tutuyoruz. Bunlar hakkında da yine çözümlenmeler yapılmıştır. Önder APO, demokratik, ekolojik ve cinsiyet özgürlükçü toplum paradigması ile bunları daha net bir şekilde ifadeye kavuşturmuştur. Bunlar bilinen şeylerdir. Bizim burada kültür açısından belirteceğimiz şey, kültürün insanla olan direkt ilişkisinden ötürü, kültürün kimlikle ilişkisi, kültürün toplumsal varlıkla ilişkisi, toplumsal varlığa dönüşmüş insan ürünlerinin toplumsal sistemler değişince buna bağlı yaşadıkları konusudur.

İnsanın komünal toplum döneminde bir şeyler yaratması, komünal demokratik yaşamın devamı için bir şeyler yaratması demektir. Devletçi toplum döneminde de bir şeyler yaratılıyorsa, bu yaratımların önemli bir kısmı bu yaşamın devam ettirilmesine dönük bir yaratımı ifade eder. Çünkü her kültürel değer yaratıldığı dönemin ruhunu kendi içinde taşır. Bir ürünün ruhu, yani işlevselliği değişik olsa da, kullanım biçimi içinde bulunduğu dönemin karakterinden uzak olamaz. Yani her ürün belli bir amaç için işletilir.

Kültür için belirtebileceğimiz önemli bir husus da, insanın doğayla olan ilişkisinde, kendisiyle doğa arasına araç koymasındır. İnsan biyolojik yapısı ve fiziki gücü itibariyle direkt doğayla karşı karşıya geldiğinde ciddi zaafı yaşayan bir duruştur. İnsan bu zaafını araç yaratarak aşmıştır. Dolayısıyla insanın bütün yaratımları aynı zamanda insanın kendisiyle doğa arasına koyduğu araçlardan oluşmuştur dersek yanılmış olmayız. Bütün insan üretimleri ya da ürünleri aynı zamanda insanın kendisiyle doğa arasına koyduğu araçlardan faydalanarak geliştirdikleridir de. Hangi ürün ve yaratımı ele alırsak alalım, her ürün veya yaratım insan açısından mutlaka bir araç da gerektiriyor. Örneğin düşünce bu anlamda insanın doğayı okumasını sağlayan bir araçtır; dil insanların kendi aralarındaki ilişkilerini geliştirebilmesi için başvurduğu bir araçtır. Yine insan, çok teknik bir üretim olarak tanımlayabileceğimiz ekonomik faaliyeti için bir sürü araç geliştirmiştir. Kendisini korumak için geliştirdiği ve desteğine başvurduğu bir yığın araç vardır. Barınak anlamında insanın kendisini yaşatabilmek için geliştirdiği koruyucu biçimleri vardır. Bu anlamda kültür ürünleri içerisinde insanların geliştirdiği, değiştirip dönüştürdüğü araçların da önemli bir yeri söz konusudur. Kültür ürünleri içerisinde en çok değişim ve dönüşüme uğratılan, insanların ihtiyaçlarını gidermek için geliştirdiği bu araçlardır. Özellikle teknik araçlar dediğimiz araçlarda sürekli bir değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır.

Her aracın değişim ve dönüşümü insanda yeni bir düşünce ve pratiğe yol açıyor. Bu da kendisiyle yeni bir tanımlamayı getiriyor. Her tanımlama kendisiyle birlikte yeni bir anlama gücünü yaratıyor. Her anlam gücü de kendisiyle birlikte hem toplumsal yaşam içerisinde, hem de yarattığı ürünlerde yeniliklerin ortaya çıkmasına neden oluyor.

Kültürel Farklılıklar İnsanın Doğayla Kurduğu İlişki Biçiminden Doğar

Ana başlıklar biçiminde kültür derken neyi kastetmeye çalıştığımız, kültürden neyin anlaşılması gerektiği konusunda dile getirebileceğimiz noktalar bunlardır. Somut olarak kültürleşmede bu noktalar çok önemlidir. Şimdi bunlar genel tanımlamalarımız oluyor. Bütün toplumlar için herkesin bir şekilde yaptığı şeylerdir bunlar. Bu çok genel bir çerçevedir, fakat biz biraz daha özgünleşmiş noktalara eğilelim. Bunu yapmamız için kültürel farklılıklardan bahsetmemiz gerekiyor.

İnsanlar biyolojik olarak birbirine benzerler. Yani insanlar arasında herhangi bir fark yoktur. Temel güdülerin karşılanması noktasında bütün insanların

başvurduğu yöntemler üç aşağı beş yukarı birbirine benzerken, farklılıklar görülmeyecek kadar azdır. Bütün insanlar düşünür ve konuşurlar. Bütün insanlar yaşamlarını bir şekilde idame ettirmek için toplumsallaşmışlar ve bu biçimde kendilerini var etmişlerdir. Fakat bu benzerliğe rağmen, biz günümüzden hareketle yaşam içinde bir sürü farklılığın gerçekleşmiş olduğunu biliyoruz. Örneğin bir sürü düşünce sistemi, dil, kültür ve kimlik vardır. Bir iş çok çeşitli biçimlerde ve tarzda yapılıyor. Bunlar nasıl gelişiyor? Genel bir insanlıktan bahsediyorsak, insanlar arasında da bu kadar köklü bir benzerlikten bahsediyorsak, bu farklılık ya da değişiklik nasıl ortaya çıkıyor? Bu, kültür açısından özgün bir durumdur. Kültürel farklılığın neden kaynaklandığını da anlamak gerekir. İnsanlar neden kültürel bir farklılık yaratma gereği duymuşlardır? Madem hepimiz düşünüyoruz, düşünce de aklın bir ürünüdür diyoruz, her insanın duyu ve düşünceleri var diyoruz. O zaman neden tüm insanlar birbirine benzer düşünmüyorlar? Bütün insanlar açısından söylüyoruz: Neden tek bir düşünce yok, neden tek bir biçimde köy kurma yok, neden tek bir biçimde ziraat yapma yoktur? Neden bütün insanlar aynı dilde konuşmuyorlar, yani neden bu kadar farklılık oluşmak zorunda kalmıştır? Bu biraz özgün bir konudur.

Bilindiği gibi, burada şöyle bir durum söz konusudur: Bir kültür nerede, hangi koşullarda, hangi temeller üzerinde şekillenmişse, onun üzerinden bir gelişimi yaşar. Burada bizim dikkat çekeceğimiz ya da göz önünde bulundurmanız gereken nokta, insanın coğrafya ile olan ilişkisidir. İnsan elde ettiği ürünlerin tümünü doğadan devşiriyor. O zaman insanların üzerinde yaşadıkları coğrafya parçasında kendileriyle doğa arasında kurdukları ilişkiler çok önemli oluyor. Coğrafyanın insana sunduğu imkânlar ve o coğrafyanın biçimi, çok somut bir şekilde düşünce ve dil üzerinde etkide bulunuyor. Bu da insanların farklılaşmasında köklü bir rol oynuyor. Bunu biraz daha somutlaştırırsak, Kürdistan'daki köy yaşamı, evlerin biçimi ve ev sayısının çokluğu veya azlığı, köydeki tarım biçimi, ürün zenginliği, ürünlerin ortaya çıkarılması için başvurulan yöntemler ve bu yöntemlerin pratikleşmesi için Kürt köyünün ilk süreçlerden beri kullandığı araçlar Hindistan'daki köy kültüründen ya da Nil vadisindeki bir köyünkünden farklıdır. Çünkü kültür konusunda doğayla ilişki ve çelişki dedik, insanların ihtiyaçlarından bahsettik. İhtiyaçların giderilmesi için, önce doğanın insana sundukları var, insanın bunları tanınması gerekir. Ya da ihtiyaçların doğanın özelliklerine dayanarak giderilmesi gerekir. Doğada bir canlı olarak ölmekten yaşamak isteyecekse, bunun için insanın doğanın dayattığı zorluklara çare bulması ilk adımdır dedik.

Coğrafi farklılık, her alanda iklimsel koşullara bağlı olan insanlara imkân sunuyor ya da zorluk çıkartıyor. Örneğin Hindistan'da bir köyün çamurdan yapılması fazla mantıklı olmaz. Yani Hindistan'da ev yapılırken, köy inşa edilirken çamurdan kerpiçe yapılmaz. Çünkü Hindistan'ın iklimi tropikal bir iklim-

dir ve sürekli yağmurlu bir hava vardır. O zaman bu yağmur karşısında kendisini korumaya alacaksa, bir insanın önce yağmurdan etkilenmeyecek bir madde bulması gerekir. Mezopotamya coğrafyası sıcak, aynı zamanda soğuk bir coğrafyadır. O zaman buradaki insanların kendilerini soğuğa ve sığağa karşı koruyabileceği bir ürünü, doğada bu ürünün yapılmasına imkân sunan maddeyi tanımaları gerekecektir. Her iki insan da aynı ihtiyaca cevap veriyor. Ama doğanın dayattığı sorun farklıdır: Bir yerde yağmur, bir yerde de sıcak ve soğuk vardır. Onun için Mezopotamya'da insanların bulduğu yöntem çamurdan ev yapmak olmuştur. Bunun için kerpiç icat edilmiştir. Hindistan'dakiler de kamıştan ve yapraktan ev yapmışlardır. Hindistan'ın coğrafi koşullarında yerleşik yaşamın gelişmesi için insanların kesinlikle ağaçlardan, yapraklardan ve kamışlardan ev yapmaları gerekecektir. Çünkü çamurdan barınak yağmura dayanmaz.

Bu, doğa ile insan arasında kurulmuş harika bir ilişki biçimidir. İlk insanlık dönemlerini düşündüğümüzde, bunun basit bir yaratım olmadığını anlarız. Bugün nanoteknoloji dedikleri şey günümüz insanı için neyse, doğanın dilinden anlayarak yaşamayı başarmak da aslında aynı şeydir; hatta toplumsal yaşamın ilk dönemleri açısından ikincisi bundan daha büyük bir yaratımdır. Nanoteknolojiyi üst üste birikmiş tecrübelerle dayanarak yapıyorlar. O dönemlerde yapılan her şey ilktir. Bunun için insanın toplumsal karakteri ve düşüncenin gelişim seyri düşünüldüğünde, Mezopotamya topraklarında yapılmış kerpiçten bir kulübe bugünün gökdelenlerinden kültürel olarak daha anlamlıdır, daha değerlidir.

Kültürel farklılıkların oluşması, insanın doğayla kurduğu ilişki biçiminden doğar. Yani farklı toplumlar, bu toplumların farklı kültürel değerlere sahip olması birilerinin canı istediği için değil, doğa ana emrettiği için öyle oluşmuştur. İşte tam da bu noktada egemenlerin toplumsal farklılıklara yaklaşımlarını, bu farklılıkları ele alış biçimlerini hatırlayalım. Örneğin dinler "Tanrı böyle istedi" diyorlar, kapitalistler "Ulus ve ulus değerlerini biz geliştirdik" diyorlar. Ne kadar büyük bir yalan, değil mi? Biraz önce verdiğimiz örneğimizi biraz daha irdelleyelim. Çamurdan ev yapmak için bir sürü aşama gerekiyor. Ağaçtan, yapraktan ya da kamıştan ev yapabilmek için de farklı bir süreç ve aşamalar gerekiyor. Çamurdan kerpiç, kerpiçten ev yapmanız için farklı araçlara ihtiyacınız vardır. Kamıştan, yapraktan, ağaçtan ev yapmanız için farklı araçlara ihtiyacınız vardır.

Bu basit bir örnek gibi gelebilir, ama bunu yaşamın her alanına yayalım. Bu sadece barınak açısından dile getirdiğimiz basit bir örneklendirmedi. İnsanların bunları yaparken, kendi aralarında kurdukları ilişkileri, bu emek sürecinde gereksinim duydukları araçları yaparken başvuracağı farklı yöntemler gibi. Bütün bunlar kökleştikçe, insan düşüncesinin diyalektiğine bağlı çok değişik anlamlar ortaya çıkmış oluyor. Pratik insanları düşündürür. Düşünce pratiğe neden olur.

Bir de böyle zincirleme bir diyalektik vardır. İnsanın gelişimi açısından bir kere bu diyalektik işlemeye başladıktan sonra bunun önü alınamaz. Bu derinleştikçe coğrafyayla olan ilişki, köklü bağlanma, coğrafyayla insan arasındaki bu diyalektik birliktelik her coğrafyanın kendi koşulları içinde farklı bir kültürel yapılanmanın ortaya çıkmasına neden olur. Duyguda bunun yansıması yurtseverliktir. Yurtseverlik, toplumların yaşadıkları topraklarda doğanın kendilerine sundukları imkânlarla minnet borçlarıdır ve oldukça insani olan bir kültürdür.

Mezopotamya ve Hindistan coğrafyaları karşılaştırması temelinde verdiğimiz örnekle devam edelim. Hindistan için testere ya da benzer kesici bir alet çok önemli bir araçtır. Kürtler ya da Mezopotamya hakları için de kürek çok önemli bir araca dönüşmüş oluyor. Kürek bir Mezopotamya köylüsü için vazgeçilmez bir araçtır. Testere de Hindistan'daki bir köylü için vazgeçilmez bir yaşam aracıdır. Bunu biraz daha derinleştirelim. Bir Mezopotamya köylüsü için testereyi kırmak çok fazla önemli değildir. Çünkü bu alete çok fazla ihtiyacı yoktur. Ama bir küreği kırarsanız, bu durum çok farklı bir duyguya neden olur. Çünkü burada ev onunla yapılıyor.

Bir de koruma güdüsü temelinde olaya bakalım. Hindistan'da yılanlar ve maymunlar çoktur; Mezopotamya topraklarında ise kurt ve ayı gibi vahşi hayvanlar daha çoktur. Her hayvanın insan karşısında bir refleksi vardır. Her hayvan insanla karşılaşınca bir pozisyona girer. Her hayvanın saldırganlığının yol açtığı bir çatışma biçimi vardır. Mezopotamya topraklarında yaşayan bir insan için kobra yılanı çok fazla bir şey ifade etmez. Çünkü kobrayı bilmiyordur. Ama kurt ve ayı için aynı şey geçerli değildir. Bunlara karşı kendisini korumasını öğrenir. Bunlardan korkar. Bir Mezopotamya köylüsünün kobrayı gördüğünde korku duygusu başka olur, kurt ve ayı karşısında başka olur. Bütün bunları yaşamın her alanına uyguladığımız zaman ne olur? Kültürel yaşamın çeşitliliği, zenginliği ortaya çıkar. Bu da dile yansır, türküler ve masallara yansır, halk danslarına yansır, atasözlerine yansır.

Kültürel farklılık toplumsal yaşam geliştikçe, ihtiyaçlar karşılandıkça, bu ihtiyaçların karşılanması amacıyla insanlar araç yaptıkça kökleşiyor. Mezopotamya köylüsü ilk etapta testereyi bilmez, bu yüzden ona isim koyma gereği de duymaz. Hindistan köylüsü de belki küreği bilmez, küreğe isim koyma ihtiyacı duymaz. O zaman Mezopotamya dillerinde küreğin bir ismi olur. Hindistan dillerinde ise testerenin bir ismi olur. Bu diyalektik dilde kendisini yansıtır. Hindistan'daki bir insan, bir topluluk kobra yılanıyla ilişkisini anlatırken bir davranış, bir dans, bir figür ortaya çıkarır. Mezopotamya köylüsü de kurda ve ayıya karşı benzer bir pratik sergiler. Onun masallarında kobra geçer, bunun masallarında kurtla ayı geçer. Bunun türkülerinde kurtla ayı geçer, onun türkülerinde kobra yılanı geçer. Yani bunlar çok iyi bildiğimiz örnekler olduğu için veriyoruz.

Bizim burada anlatmaya çalıştığımız şey yaşam, toplum, ihtiyaç, değişim, dönüşüm, kısaca zenginliğimizde coğrafyanın etkisidir. İnsanların kökleri üzerinden nasıl bir yaşam yarattıkları iyi anlaşılmalıdır. Toplumlar arasında köklü ayrışmaların nasıl olduğu konusudur önemli olan. Bu diyalektikten ötürü toplumlar giderek birbirinden farklılaşıyor, ama özde aynı şeyi yapıyorlar. Birileri yağmurdan kendisini koruyor. Birileri soğuktan ve sıcaktan kendisini koruyor. Yapılan, özünde yaşamak için kendini korumaya almaktır, biyolojik ölümü engellemektir. Fakat bunun için kullanılan yöntemlerin çok değişik olduğunu gördük. Ama bu yöntemleri de kendisinden yaratmıyor, doğa ile ilişkisinden bunları çıkartıyor. Bu zenginliğin toplumsal yaşam içindeki iş bölümlerine dile düşünceye ve davranışlara yansımaları ve bu yansımaların anlama kavuşturulmasıyla her toplumun kendi kimliğini oluşturması gerçekleşiyor. Doğa ile ilişkilerin gücü toplumsal zenginliğin de kaynağıdır. Doğadan kopmak bu zenginliğin öldürülmesi demektir. Bu konuda hemen şunu söylemek gerekir: Günümüzde yaşanan sorunların bir nedeni de doğa ile toplumsal yaratım arasında yaşanan kopukluktur.

Demek ki kültürel yaratım derken, öyle gelişigüzel şeylerden bahsetmiyoruz. "Benim gönlüm böyle istiyor, ben bunu yapacağım, bu da kültürdür" denilemez. İnsan yaratımlarının özünde böyle bir şey yoktur. Böyle olsaydı, insan o zaman insan olmazdı. Böyle olsaydı, zaten insan yaşamayı başaramazdı. İhtiyaç neyse, doğa hangi dayatmada bulunuyorsa, doğayı hangi alanda ve nasıl aşmak gerekiyorsa, toplumun ihtiyacı neyse ve bu ihtiyaçların giderilmesi için ne gerekiyorsa onlara cevap olmak kültürleşmektir; kültürel yaratıma katılmaktır. Bu, temel bir toplumsal kanundur ve her zaman da böyle olacaktır. Kültürel farklılığın oluşmasında toplum-doğa ilişkisi belirleyicidir. Bu kültürel zenginliğin oluşmasında diğer önemli faktör ise, toplumsal yapının maddi ve manevi alanlarda kapsamının büyümesidir. Toplumsal yapının içinde oluşan düşünceler, gelenek ve görenekler de kültürel zenginliğin oluşmasında önemli rol oynarlar. Ancak kültürel zenginliğin temeli toplum-doğa ilişkisi ile start almıştır.

Verdiğimiz örneklerimizle devam edersek, belki günümüzde insanlar açısından temel sorun kobra yılanına, kurda, ayıya karşı kendini korumak ya da kürek yapmak değildir. Ama bugünün daha değişik toplum sorunları vardır. Nasıl ki bir dönemler bu hayvanlara karşı kendini korumak ve basit bir kulübe yapmak en temel sorun olduysa, bugün de ismi, çapı ve niteliği değişmiş sorunlarımız bulunmaktadır. Geçmişte kurt insanı yerd, yılan zehri öldürürdü. Şimdi bunlar yoktur veya çok azalmıştır diye sorun yok mu diyeceğiz? Tabii ki hayır. Kobra yılanından daha zehirli ve kurttan daha vahşi vakalar vardır. Örneğin Irak'ta olup bitenleri dünyadaki tüm kurtlar ve kobra yılanlarını toplayıp saldırtsanız yapamazlar. Kürt halkına uygulanan asimilasyonun uygulayıcılarının yol açtığı parçalanmayı ki, bunlar kendilerini kurt soyundan biliyorlar hiçbir kurt

sürüsü yapamaz. Şunu demek istiyoruz: Zaman ve mekân değişmiş olsa da, her mekânın ve zamanın yılanı ve kurdu vardır. Önemli olan bunları tanımak, kendini bunlara karşı koruyacak yöntemler kültür ürünleri geliştirmektir.

Günümüzün temel sorunu özgürlük, eşitlik ve adalet sorunudur. Çünkü insan bilinci toplumsal gelişmişlik düzeyi, tecrübesi, araçları, yani teknolojik gelişme durumu, toplumsal yaşamın esenliği için doğanın yarattığı zorlukları bir noktaya kadar sorun olmaktan çıkartmıştır. Bu sözler yanlış anlaşılmasın; özünde toplumla doğa arasında bildik anlamda sorunlar yoktur. Karşılıklı bağımlılık biçiminde bir ilişkilenenin olduğunu belirtmek daha doğrudur. Doğa toplumsal yaşam için mutlak anlamda gerekli olan mekândır, insan doğanın düşünen aklıdır. Eldeki araçlar, bilim ve teknolojiyle insan bir şekilde yaşamaya çalışıyor. Hatta öyle bir noktaya gelinmiştir ki, neredeyse insanlar ölümü bile durdurabilecek aşamaya varmışlardır. Ama toplum sadece maddi kültüre dayalı olarak yaşayabilecek bir varlık olamadığı için, günümüzde de farklı toplumsal sorunları oluşmuş durumdadır.

Toplumsal Kültürlerin Zenginliği Doğanın Zenginliğinin Bir Sonucudur

Dikkat edilirse, bu özellikle devletçi toplumla birlikte daha çok kendisini hissettiriyor. Araç yapmak ve doğayı aşmak sorun olmaktan çıktıktan sonra, bu defa insanlar kendi toplumsal işleyişlerini nasıl kurmalılar sorunuyla karşılaşmışlardır. Bu da kültürün bir başka boyutudur. Nasıl ki doğa-insan ilişkisi yaşamak için ihtiyaç duyulan araçlar ve yöntemleri ortaya çıkarmış ve bu da insanın doğada farklılaşmasına neden olmuşsa, aynı zamanda toplumun kendi içerisinde yarattığı maddi ve manevi sorunları aşmak da insanları farklılaştırmıştır. Bu noktada daha çok zihniyet kalıplarıyla ilişkili yaşam duruşu ortaya çıkmaktadır. Örneğin komünal toplum gerçekliğinden bahsediyoruz. Komünal toplum büyüdükçe, ürün ve değerler ortaya çıkarttıkça, zihniyet değişimi ve dönüşümü yaşandıkça, insanın bir tarafı olarak erkek insanın yaşama katılımı ilerledikçe, komünal toplumun farklılaştığını izlemekteyiz. Toplumun devletleştirilmeye doğru götürüldüğünü görüyoruz. Bu gidişat her toplumsal süreç açısından değişik şekillerde yaşanmıştır.

Komünal toplumun kuruluş merkezinin, yine bu toplumun ilk aşıldığı yerin Mezopotamya olması, bu değişimde bize oldukça zengin değerlendirme imkânı sunmaktadır. Komünal toplumu kendi çıkarına uygun görmeyen zihniyet bugün kapitalistleşmiş devlete dönüşecek kadar devletleşme yoluna girerek, yeni ama 'yalanlardan örülmüş bir kültür' yaratmıştır. Fakat her coğrafya parçasında bu gidişat farklı bir şekilde kendisini oluşturmuştur. Örneğin Aşağı Mezopotamya'da komünal toplum tümüyle köleci biçimde devletleştirilmiş, ama Yukarı Mezopo-

tamya'da komunal toplum aşiretler konfederasyonu biçiminde bir yanı komunal, eşitlikçi ve iktidar ilişkilerine kapalı, bir yanı köleci egemen bir kültürle devam etmiştir. Bu gidişat Hindistan'da ve Mısır'da da ortaya çıkmıştır. Bu anlamda toplumsal sorunlar aşılırken de farklı kültürel yaratımlarla cevap veriliyor. Kölecilik tek tanrılı dinler şeklinde aşılacak istenmiştir. Bunun da merkezi Mezopotamya topraklarıdır. İlk etapta Yahudilik bir kabile dini olarak ortaya çıkmış, köleciliği biraz reforme etmek istemiştir; sonrasında Hıristiyanlık ortaya çıkmış, ancak Ortadoğu'da tutunamamıştır. En sonunda İslamiyet geliyor. İslamiyet bunu aşmak istiyor. Avrupa'daki komunal toplum kabileleri, köleciliğe geçmiş toplumlar yaşadıkları sorunları Hıristiyanlık'la aşmaya çalışmışlardır. Ortadoğu toplumları da son bir hamle olarak bu köleciliği İslamiyet'le aşmaya çalışmışlardır.

Her coğrafyada yaşayan toplumlar kendi sorunlarını giderebilecek 'en mantıklı' yolun bekleyicisidirler. Örneğin Hıristiyanlık çok esnek bir dindir. Mücadele yöntemlerinde çok keskin olamamış, değişimi gerçekleştirmek için daha çok sabretmiştir. Hıristiyanlığın devrimci bir yöntemi esas almaması, Ortadoğu'da gelişmemesinin bir nedenidir. Ortadoğu toplumları kültürel yapılarından dolayı keskinliğe, radikalizme ve daha devrimci bir müdahaleye gerek duyarlar. Bunlar çok katı toplumlardır. Örneğin Mani dini İslamiyet öncesi hem Hıristiyanlığın hem de Müslümanlığın sonradan esas aldığı kimi değerleri kendi içerisinde barındırabilecek kadar zengin bir felsefe ve bir yaşam diniydi. Ama onun da yöntemleri Ortadoğu toplumlarının sorunlarını aşabilecek bir içeriğe sahip olmadığı için yenildi ve çok değişik, fakat basit değerler biçiminde kaldı. Buna karşılık İslamiyet böyle yapmadı. Bir anlamda Hıristiyanlıktan ve Manicilikten aldığı tecrübeleri iyi yorumladı. Mademki Ortadoğu toplumları bu kadar dogmatiktir, bu kadar tutucudur, bu kadar aşırı merkezîyetçidir, o zaman bunun değişim yöntemlerini iyi tespit etmek gerekir demiş gibidir.

Örneğin Hindistan ve Güney Asya'nın değişik yerlerinde değişik dinler vardır. Söz gelimi Budistler vardır. Bu toplumların doğayla çok köklü ilişkileri ve kendi içlerinde de kast sistemine sahip olmaları kültürlerinin temel özelliğidir. Bu yaşamı kültürel değişime uğratmak için başvurdukları reformlar olmuştur. Maddi yaşam biçimlerinde yaşanan sıkıntıları, bu sıkıntıların insan düşüncesinde yaratmış olduğu zihniyet kalıplarını yeni bir maddi yaşam ve zihniyetle aşmayı başarmışlardır. Bunlarda mücadele süreçlerinde ahlak çok öndedir. Hıristiyanlığın Ortadoğulu olmasına rağmen burada fazla gelişmemesi, yine Maniciliğin burada doğduğu halde gelişme gösterememesi, Ortadoğu'da devrim yapamaması ve Ortadoğu köleciliğini aşamaması, belirttiğimiz Ortadoğu kültürünü aşabilecek argümanları iyi seçememesinden kaynaklıdır. Toplumların yaşamlarının kendi içinde yarattığı sorunları aşmak için gerçekçi yöntemlerin gelişmesi sağlanmadan, haklı da olursa başarı şansı az olur.

Her toplumsal mücadele nihayetinde toplumsal yaşamda bir etki bırakır. Bu da kendisiyle birlikte bir farklılığa yol açar. Tam başarıya ulaşmış olmasalar da, tarihteki hiçbir mücadele yaşama bir şey katmadan da edemez. Onun için yaşam içinde birçok din ve mezhep, farklı değer yargıları yaşayabilmektedir. Demek ki toplumsal olarak yaşayan, düşünen ve konuşan varlıklar olmamıza rağmen, bu kadar çok değişik dil, din ve kültür yaratımları ortaya çıkıyorsa, bunun bir nedeni de zengin sosyal mücadelelerle olan ilişkisidir. Kültürel zenginliğin kökeninde insanın doğayla olan ilişkileri vardır. Bu bir ekoloji dersinin konusudur. Yukarıda örnekler üzerinden biraz değinmeye çalıştık. Fakat diğer zenginlik kaynağı olarak sosyal karakterli mücadelelerin etkisini de görmezden gelemeyiz.

Demek ki toplumsal kültürü insan için ayırt edici bir kimlik olarak tanımlarken sadece kendimizden bahsetmiyoruz; bir de üzerinde yaşadığımız coğrafyada bizden önce mücadele edenlerden bahsediyoruz. O zaman zenginlik, çeşitlilik ve renklilik doğadaki zengin çeşitliliğin bir sonucu olarak insanlara bu şekilde yansıyor. Burada toplumsal yaşamın çok bilinmeyen, bilinse de kıymeti fazla anlaşılmayan bir özelliği ortaya çıkıyor: Toplum ekolojik bir olgudur. İnsan doğanın bir parçasıdır. Toplumsal kültürlerin zenginliği doğanın zenginliğinin bir sonucudur. İnsan bu zenginliğe sadece cevap vermiştir. Bu zenginliğin ortaya çıkmasında birincil olan doğadır.

Bu konuyla bağlantılı diğer bir husus da halkların veya toplulukların kültürel kimliğini doğal bir zenginlik olarak değil de düşmanca gören egemenlerin insanlık dışı bir kültüre sahip olmalarıdır. İnsana en büyük saygısızlık ve ahlaksızlık bu yaklaşımı göstermektir. Bu yaklaşım sahipleri hem çok antibilimsel, hem de vahşi olmaktadır. Bu yaklaşım insanın doğal gelişim seyrini anlamamak, anlasa da işine gelmediği için doğanın temel kanunlarına karşı gelmektir. Yani insanlara, toplumlara "Sizin diliniz, düşünce biçiminiz, yaşamınızı var eden tüm kültür değerleriniz böyle değil de şöyledir" demek insanlık dışıdır. Bu bir dayatmadır, baskı ve kültürel katliamdır. Kültürel çeşitliliği ve zenginliği kabul etmek insani bir şeydir. Zaten insan olunduğu için bu zenginlikler vardır. Dolayısıyla kültür değerlerine düşmanlık topluma, halka ve tek tek insanlara düşmanlıktır. Kültürel farkları inkâr etmek, insanın kendisini inkâr etmektir. Bu suçların ağırlıkta işlendiği merkez ise Avrupa'dır. 15. yüzyıldan sonra sömürgeci işgallerle, son birkaç yüzyıldır da modernist yaşamın büyük baskısıyla yapılan'ya modernsiniz ya ilkel' dayatması tam olarak bir kültür katliamcılığıdır. Zaten Bush'un "Ya terörden yana, ya bizden yana olacaksınız" diyerek siyaseten de bunu ifade ettiğini iyi biliyoruz.

Coğrafyalar arasında, örneğin Ortadoğu'yla Asya arasında, Asya ile Avrupa arasında gözle görülecek kadar bir kültür farklılığı vardır. Maddi yaşamdan manevi değerlere kadar aralarında ciddi bir farklılık söz konusudur. Ama aynı şey

bu coğrafyaların kendi içinde de vardır. Bir Ortadoğu gerçekliğini ele aldığımızda bunu çok rahatlıkla görebiliyoruz. Çünkü burada doğa ve toplumsal tarih o kadar zengindir ki, bu coğrafya üzerinde yaşayan insanlar bu zenginliğe paralel bir kültür ortaya çıkarmışlardır. Bir Kürdistan coğrafyası ile Arapların yaşadığı coğrafya arasında farklılıklar olduğu gibi, biraz daha doğusunda bugün İran denilen coğrafyanın da kendine has özellikleri ve farklı yanları vardır. Yani yeryüzü örtüsü itibariyle farklıdır, ürünleri itibariyle farklıdır, iklimi itibariyle farklıdır. Dolayısıyla bu farklılık birebir insanların kimliğine de yansiyacaktır. Arap coğrafyası çöl türünden bir coğrafyadır. Orada yaşayabilmek için çöl coğrafyasına ait özelliklere cevap vermek gerekir. Söz gelimi Arabistan çölünde buğday ekemezsiniz. Bu durum Kürdistan coğrafyası için böyle değildir. Yine denize kıyısı olan alanlarda ılıman iklim vardır. Buralarda da denizle ilişki içinde bir yaşam gelişir.

Toplumun ekolojikleşmesi ya da toplumun bir ekolojik varlık olduğu gerçeği buradan ortaya çıkıyor. İnsanlar olarak ürün yaratırken, kesinlikle doğayı göz önünde bulundurmak zorundayız. Örneğin biz okulun damına bu ağaçları kurmasaydık, sadece bu üzerindeki kamışlarla yapsaydık, herhalde bu kış burada yaşayamazdık. Eğer bu biçimde okul yapmanın kendisi bir kültürse, bunu Kürdistan coğrafyası istediği için biz yaptık. Yoksa gönlümüz istediği için yapmadık. Yaşamın her alanında böyle örneklendirebileceğimiz, yaşamın her alanında yaşamı var eden kültür değerleri söz konusudur. Buna kültürler arasındaki farklılığın temel nedeni dedik. Dolayısıyla her coğrafyaya has yaratımlardan bahsetmek yerindedir. Ürünlerin biçimlenmesinde ve yaratım tarzında coğrafyanın insanlar üzerinde çok ciddi etkileri söz konusudur.

Kültür tartışmamamızda, doğayla olan ilişkiler gibi önemli bir konuda kadının toplumsal yaşam içindeki yeridir. Özellikle toplumsal yaşamın ilk süreçlerinde kadın emeği ve bunun kültürleşmesi belirleyicidir. Kültürü tarihten bugüne taşıdığımızda kadının rolü bellidir. Özellikle Kürt toplumunda bu daha da belirleyicidir. İnsan bunu bir çok özellikte görebiliyor; kadının rengi, duruşu, toprağa bağlılığı, emeği ve daha birçok şeyi var. Örneğin bu halk oyunlarına da yansımış. Bir halk oyunu vardı: İki erkek kavga ediyor, sonra kadın araya girip kefiyesini yere atıp barışı sağlıyordu. Kültürlerin yaratılmasında, geliştirilmesinde erkek ve kadın cinslerinin ayrı ayrı etkileri vardır.

Komünal Toplum Kültürünün Sistem Kazanması Bir Kadın Duruşudur

Biz uygarlığın anası Ortadoğu'dur diyoruz. Buradan dağılan kültür neden Ortadoğu dışında geri yorumlanıyor? Ortadoğu ile Batı arasındaki kültür farklılıkları nelerdir? Tarihsel dönemlerin kendi içindeki ilişkileri gibi hususlar da

kendi içinde derinlikli değerlendirilmesi gereken konular oluyor. Anlatım içinde çok kısa vurgular yapıldı. Kendi başına derin konular olduğu için öyle detaylı giremedik. Örneğin coğrafyalar arası farklılıktan, Ortadoğu ile Batı toplumları arasındaki farklılıklardan bahsetmek gerekir. Yine toplum içerisinde kadın olgusunun kültürel yaratım içerisindeki etkisinden detaylıca bahsetmek önemlidir. Biz ancak genel bir tanımlama yaptık ve insandan bahsettik. Bizim paradigmamıza göre, toplumsal yaşamı komünal temelde başlatan öncü güç kadın ve kadın yaratımlarıdır. Bizim kadro eğitimlerimizde tartışmalarımızda "Kadın kültür yaratmıştır" dememizin, buna sık sık vurgu yapmamız çok gerekli değildir. Çünkü komünal demokratik yaşam derken biz kadının yaratımlarından, tanrıça kültüründen bahsediyoruz. Bu bizde bilinen, biraz da anlaşılmalı bir husustur. Fakat böyle bir değerlendirmede değinmek yerinde olur.

Ancak bu konuya geçmeden yanlış anlaşılmasından kimi noktalara bir kez daha dikkat çekmek gerekir. Tanımlama yapılırken, 'doğaya rağmen' diye bir deyim kullanmıştık. Onun üzerinden tanımlama geliştirdik. Daha sonraki bölümde de doğal çevrenin kültür üzerindeki etkilerini dile getirdik. Önemli olduğu için doğaya rağmenlik kavramı yerine doğaya bağımlılık, doğayla etkileşim içinde demek daha doğru olur. Önderliğin demokratik, ekolojik ve cinsiyet özgürlükçü toplum paradigmasında ekoloji tanımlanırken, bu rağmenlik aşıyor. Bunun için doğaya rağmen'den kasıt yanlış anlaşılmalıdır. Biz bundan egemen sistemlerin "Doğaya hükmet, insanlığını kanıtla; doğaya hükmet ki var olasin, zenginleşsin" mantığını kastetmiyoruz. Doğaya rağmeninden kasıt insanların yaşamını idame ettirmeleri için gereken şeylerin birebir doğanın insana sunmaması, insanların belli bir bilinç, emek ve pratik sergiledikten sonra bu ihtiyaçlarını karşılaması doğrusunu ifade ediyoruz. Yine doğanın fiziki koşullarının insan üzerindeki etkisi karşısında, en azından o fiziki koşulları karşısında, ona rağmen yaşamayı sağlayabilmesi çabası olarak anlayabiliriz. Burada da zaten özellikle kültürel çeşitliliğin, zenginliğin insanlar içerisinde nasıl derinleştiğini anlatırken, doğanın hangi derecede birebir insanın yaratımları üzerinde etkide bulunduğunu anlattık.

Şu tespit edilmiştir: İnsanların doğayı hiç değiştirip dönüştürmeden, doğanın fiziki koşulları karşısında bir mücadele içine girmeden yaşamalarının mümkün değildir. Ama günümüzde yapıldığı gibi insanların doğayı aşırı zorlayan ve tahakküm altına alan yaklaşımlarıyla da doğada yaşanamaz. Eğer insanlaşmayı bir kültürel kimlik olarak ifade ediyorsak, bu da insanların ilişkisi, çelişkisi ve doğayla olan uğraşlarını ifade ediyorsa, burada mutlaka bir dengenin olması gerektiği net bir şekilde ortaya çıkıyor. Özellikle kapitalist süreçte ortaya çıktığı gibi, insan öyle istediği biçimde doğaya yaklaşamaz. Zaten ekolojik olmak biraz da budur. Bunu da doğa dayatıyor. İnsanlar doğa üzerinde yaşayan bir canlı ise, yaşam bunun üzerinden idame ettiriliyorsa, yaşamı var eden bütün yaratım-

lar, bütün ihtiyaçlar bu doğa üzerinden karşılanıyorsa, o zaman doğaya gelişigüzel yaklaşımın olamayacağı açıktır.

Bu gerçek her zamandan daha çok da günümüzde kanıtlanmış bir doğrudur. Doğanın dili yoktur, yani biz insanlar gibi konuşmuyor. Ama insanlara sunduğu imkânlar üzerinden bunu bize hissettiriyor, bize fark ettiriyor. Ekolojik sorunlar son elli yıldır giderek artan bir biçimde kendini çok ciddi bir şekilde insanlara dayatmıştır. Günümüzde toplumsal sorunların ekonomik ve siyasi boyutları değerlendirilirken, bunlar içerisinde en fazla gündemleşen ekolojik sorunlar olmaktadır. Belki bizim coğrafyamızda, toplumumuzda çok ciddi şekilde doğayı tahrip etme yoktur. Fakat Batı toplumlarında bu çok ciddi bir sorundur.

İzahını tekrardan yapmamız gereken bir konuda zorunluluk ifadesidir. Kültürel değişimde zorunluluk ile ifade ettiğimiz şeyi şu şekilde anlayalım: Eğer insanlaşma bugüne kadar gelebilmişse, bunda ilk dönemin çok doğal şekilde gelişen yaratımlarının etkisini görmeden bir değerlendirme yapmak yanlış olur. Yaşanmış, oluşmuş olan bir durum vardır. Bu gelişim diyalektiğini değerlendirirken, gerçekleşen bir realite söz konusu olduğu için böyle değerlendirdik. Yani zorunluluk derken, ille de her şey bugün yapıldığı gibi olmalıdır anlamında kullanmıyoruz. Bugün bir insanlık vardır. Yani milyonlarca yıl göçebelik biçiminde yarı hayvanlar gibi sürüp giden, on binlerce yıldır da bilinçli bir toplumsallık biçiminde devam eden bir yaşam söz konusudur. Eğer böyle bir gerçeklik varsa, insanlar kimi zorunluluklara cevap verdikleri için böyle bir gerçekleşme yaşanmıştır, gelişmiştir. Özellikle doğal toplum aşamasını belirtirken vurgu yaptık; bu dönem insanlığı öyle tasarı kuracak, planlama yapacak, farklı yol ve yöntemler deneyecek kabiliyete henüz sahip değildir dedik. Doğallık da zaten buradan çıkıyor. Bir varlıktır, yaşamak istiyor, doğayla ilişki ve çelişki içerisinde; yaşamak için olması gerekenler ne ise onları yapıyor. Zorunluluk biraz bu noktada ortaya çıkıyor ve çok doğaldır. Sadece yaşamak için; ne etrafını tahrip ediyor, ne kendisini tahrip ediyor, ne diğer canlılara çok ciddi tahribatlar veriyor. Bir canlıdır, yaşamak istiyor. Tıpkı bir ağaç gibi, bir orman gibi kendi özgünlüğü içinde var olmak istiyor.

Değişik yöntemlerle bu gerçekleşebilir miydi? Bu farklı bir tartışmadır. Ama bugün üzerinde konuştuğumuz, tecrübelerinden ve yarattıklarından yararlandığımız bir insanlık varsa, doğal toplum ve komünal toplumun neolitik süreçteki gelişmesi bir anlamda olması gereken şeyler olduğu kanısını insanda uyandırıyor. Fakat insanda biraz düşünce geliştikten sonra, bir ihtiyacı gidermenin yol ve yöntemlerinde zenginlik ortaya çıkıyor. Bu aşamadan sonra uyguladığı yöntemler zorunlu değildir. Artık orada insanın bilinci, ihtiyaçları, coğrafyası, toplumsal değerleri, ihtiyacın kendisini dayatma şiddeti, velhasıl bir bütün olarak o anki kültürel varlığını ifade eden her şey belirleyicidir. Birçok yol, birçok yöntem vardır; bunların içinden insanlar birini seçiyorlar. Neye göre seçi-

yorlar? Dediğimiz gibi onları o aşamada var eden kültürel değerlerine göre bir seçime gidiyorlar. Burada bir zorunluluk yoktur. Örneğin komünal toplum gelişmiştir; yeryüzünde varlığını somutlaştırmış, kanıtlamış insan artık vardır. Bu insan doğanın fizik kuralları karşısında bir duruş sahibidir. Zorluklar doğadan nasıl gelirse gelsin, bunların karşısında bir duruş sağlamış, diğer canlılarla belli bir uyum geliştirmiştir. Onlara karşı kendisini koruyabiliyor, ihtiyacı kadar onlardan yararlanabiliyor. Bu daha fazla nasıl derinleştirilir? Bu gelişme düzeyi kendisiyle birlikte ne tür yeni ilişkiler yaratır? Artık o biraz insanın eline geçiyor. Örneğin koyun evcilleştirilmiştir. Sadece sütünden mi, yoksa kesip etinden de mi yararlanacak? Bu, insana kalmış bir şeydir. Burada tercihler önemli oluyor tabii. Sonra da sadece sütünden yararlanmanın getireceği bilinçle onu kesmek, onu parçalayıp köpeklere vermek ya da onu kendi ortamından kovmak, insanın bilincine ve kültürel değerlerine bağlı gelişebilecek bir şeydir.

Özellikle erkeğin bir insan olarak toplumsal yaşama katılımıyla birlikte, bu durum kültürleşmede toplum içerisinde değişikliğe yol açıyor. Bu, devletçi toplum olarak gelişiyor. Bu kendisiyle birlikte yeni şeylere yol açıyor; özünde insanların kendisini, toplumunu, kültürel değerlerini nasıl ele aldığıyla bağlantılı olarak giderek derinleşiyor. Tarla ekiyorsun, ürün elde ediyorsun. Bir insan olarak bir köy yaşamını idame ettirmek için mi tarlayı ekiyorsun; yoksa bu tarlayı rahiplere, ziggurata peşkeş çekmek için mi ekiyorsun? Herkes gitsin, o tarlada çalışıp ürün getirsin, sonra köyün deposunda saklasın, ihtiyacı kadarını alsın biçiminde bir üretim ve tüketim mi geliştiriliyor; yoksa herkes tarla eksin, buğday toplandıktan sonra ürünü ziggurata teslim edip rahibin denetiminde yapılan bir üretim ve tüketime tabi olsun biçiminde mi oluyor? Burada bir zorunluluk yoktur. Seçim insanların kendi elindedir. Her iki yöntemden biri ya da daha değişik bir yöntem geliştirilebilir. Ama tarla ekmek biraz zorunlu gibi geliyor. Nasıl ekileceği ve ürünün nasıl dağıtılacağı konularında belirlenmiş yöntemler zorunlu değildir. Kültürel gelişmede zorunlu gibi anlaşılan husustan kastetmeye çalıştığımız biraz böyledir.

Kadın-erkek farklılığı da bu noktada devreye giriyor. Belirttiğimiz gibi ilkel komünal toplum yaşamı ve kültürünün sistem kazanması bir kadın duruşudur. Bunun nedenleri vardır. Kadının biyolojik yapısı, bir ana olarak doğurganlığı gibi özellikleri, yine üretimde bulunurken kazandığı zihniyet ve duygu dünyasının somut ürünlere dönüşmesi komünal bir yaşamı ortaya çıkarıyor. Bu farklı bir yaşam, farklı bir kültürdür, ana-kadın kültürüdür. Erkek dışarıdan topluma fiziki gücüyle katılan, toplum içinde ana tarafından eğitilen bir üyedir. Bununla bağlantılı olarak harcadığı emek, bir baba olarak kendini fark etmeye başlamasının yarattığı duygu ve düşüncesinin ürüne dönüşmesi, bunun da giderek sistem halini alması, kuşkusuz farklı bir toplumsal gerçeklik yaratmıştır. Bunu devletçi toplumun özü, devletçi toplumun temel kimliği olarak değerlendiri-

yoruz. Çok somut bir ifadeyle analık, komünalliği ifade eden toplumsal duruşun sembolüdür. Ya da ananın duygu ve düşüncesi insanlar içinde bir sisteme dönüştüğünde, bir ürüne ve paylaşımına dönüştüğünde komünal demokratik duruşu ortaya çıkarmıştır. Ama babalık ya da erkek olgusu, erkeğin duygu ve düşüncesi sisteme ve üretime dönüştüğünde, toplumun kendi iç ilişkisini ele alma biçimi devletçi topluma yol açmıştır.

Ortadoğu toplumları açısından hem coğrafyanın, hem de toplumsal şekillenişin burada yarattığı gelişmeler, ilk toplumsal yapı olan komünalizmin de, bunun aşılmasından sonra oluşan devletçi toplumun da ilk burada ortaya çıktığını tarih tespit etmiştir. Toplumsallık kendi içinde değişik biçimler ya da formlar alarak gelişmiştir. Bilindiği gibi komünal toplumda temel yaşam formu kalandır. Komünallik derken ifade ettiğimiz kültür, ilk olarak klan biçiminde örgütleniyor. Daha sonra klan toplumsallığının nicelik ve nitelik kazanmasıyla birlikte kabileye dönüşüyor. Kabile dil, tarım ve inanç noktasında daha çok gelişmiştir. Kabile birliklerinin toplumun kendi içinde hiyerarşiyi yaratmasıyla birlikte aşiret oluşuyor. Aşiret örgütlenme olarak köklü işbölümlerine kavuşmuş toplumsal biçimdir. Klan ve kabileler tamamıyla, aşiret ise kendi içinde komünaldır. Toplumun bu form ilerlemesi sonunda etnik yapı değişim ve bugün ulus olarak tanımlanan toplumsal formun hemen hemen tüm altyapısını yaratmıştır. Bunun için toplumların etnik yapısı devletçi sistemler ortaya çıkmadan oluşmuştur diyebiliriz.

Devletçi toplumlar etnik yapıların ortaya çıkardıkları kültürel zenginliği daha da zenginleştirmektense, toplumları egemenlikleri altında tutmak için kullanıyorlar. Örneğin etnik yapının aşiret konfederalizmi döneminde, aşiretlerin "Benim dinim ve dilim seninkinden daha iyidir, sen bizimkine tabi ol" tarzındaki dayatmaları çok nadirdir. Çünkü aşiret yapısı kendi içinde devletleşmeye rahat izin verecek özellikler taşımamaktadır. Devlet, aşiret yapısının bozulmasını gerektirir. Aşiret ilişkisi soy, kan ve akraba ilişkisidir. Aşirette dayanışma, birbirini koruma duygusu güçlüdür. Dış saldırılar karşısında kahramanlık kültürü de yaratılır. Bildiğimiz tüm kahramanlık destanlarının örnekleri neredeyse tümüyle aşiret kökenlidir. Bu konuda kahramanlık destanlarının ve sanatsal ifadeye kavuşmuş tüm değerlerin giderek oluşmaya başlayan devletçiliğe karşı direnişlerde ortaya çıktığını bilmeliyiz. Özellikle sanatla uğraşanların, halk sanatlarının biçim kazanması, halk oyunları, halk müziği gibi ayrışmaları yaratmasının devlet toplumuna karşı direnişlerden doğduğunu bilmeleri sanat anlayışı için önemli olmaktadır. Bu konuda da Kürt kültürü ve sanatı zengin örnekler sunmaktadır.

Devletçi toplumun, köleciliğin ve dinin Ortadoğu'da şekillenmesi, kendisiyle birlikte kuşkusuz diğer alanlarda da farklı toplumsal yapılara yol açmıştır. Aşiret konfederalizmi de dahil, kavim ve millet biçimindeki toplumsal formlar

da Ortadoğu kökenlidir. Kavim ve millet esas alarak daha çok tek tanrılı dinlerin zihniyet biçimini oluşturmuştur. Kavim, millet içinde aşiretin kan ve soy bağı çözölür, yerine aynı dine inanma duygu ve düşüncesi geçer. Artık aşiretlerin kendi kültürü içinde yarattıkları çok önemsenmez. Her etnik yapının kültürü tabi oldukları dinin kültürüyle ne kadar uyumluluk gösterirse o kadar esas alınır. Örneğin İslamiyet Arap kökenlidir. İslamiyet her ne kadar Arap toplumu içindeki köleci kültürü dışlayarak iktidar olmuşsa da, merkezine Arap kültürü yerleştirilmiştir. Dil, aile içi ilişki, evlilik biçimi, kılık kıyafet, yine İslam geleneği denilen yüzlerce davranış kalıbı buna örnek verilebilir. Zerdüştlük tek tanrılı dinlere kaynak olmuş doğa, tarım ve ziraat dini ve kültürüdür; Kürt kökenli olduğu için adeta silinip yok edilir. Bu mücadelede ideolojilerin gücünü bir kez daha hatırlamalıyız.

Kapitalist Sistem En Kültürsüz Sistemdir

Devletçi kültür içinde en etkili olan kültür arabesk kültürdür. Komünal dönemin canlı, heyecanlı yaşamı daha çok şiirsel bir dil ve kültürle somutlaşıyor. Devletçi toplum insanın iradesini kırdıktan sonra, yaşamda umut ve coşku ortadan kalkıyor. Bundan sonra insana hükmeden çaresizlik, çözümü başka yerden bekleme, başkalarına tabi olma, emeğine yabancılaşma, kaderine razı olma, mücadele etmeden umut ve hayallerinin bir gün gerçekleşebileceğine inanma gibi bir ruhsallık hâkim olmaya başlar. Arabesk kültür kölecilikle ortaya çıkar. Tek tanrılı din sistemlerinin hayat damarlarında akmaya başladıkça temel biçim olur. Yani bugün anlaşıldığı gibi arabesk demek, türkülerde Arap müziği tarzını kullanmak demek değildir. Arabesk, devletin topluma enjekte ettiği ruh ve düşüncedir. Arabesk konuşma, arabesk yaşam da vardır. Örneğin kendine inançsızlık ve güvensizlik de arabesk olmaktır. Dinin alt topluma yaydığı kültürü ağırlıkta arabesk kültürdür. Yenilgili ruh hali, yalvarıp yakarma, bağışlanma isteme, af dileme gibi tutum ve davranışlarla bunları ifade edebilecek her şeyi arabesk kültür içinde değerlendirmek mümkündür.

Devletçi toplum kültürünün en iyi izlendiği yer şehirdir. Köle devletleri şehir devletleridir. Devlet şehir yaşamı ve ilişkileri içinde kendisini daha güçlü sistemleştirir. Şehir yaşamı ile kırsal yaşam arasında görülen farklar sadece şehirlerin büyüklüğünden dolayı ortaya çıkmamıştır. Köleciliği yaşamayan şehirler de olmuştur. Şehir insanın soy, kan, akraba, dayanışma ve koruma ilişkilerinin bozulup yerine ekonomik ve hukuki kuralların geçtiği alandır. İlişkiler şehirde ahlaki değil siyasidir. Siyasi çıkarlar ve sistem ne ise, insanlar arasındaki ilişkiler de öyle kurulmaktadır. Devlet sınıflaşma üzerinde kurulmuştur. Dolayısıyla şehirde akraba ve aşiret ilişkisi yerine sınıf ilişkileri gelişir. Mahalleler, okullar, sinema, tiyatro, spor alanları, eğlence merkezleri, alışveriş merkezleri

şehrin temel kimliğidir. Bu kurumlar sınıflara göre oluşmuştur. Örneğin üst sınıfın mekânları köle, kul ve işçilerin mekânlarından ayrıdır. Her devletçi toplum iktidarını yürütmek için benzer kurumlar yaratmıştır. Bu kurumların biçimine uygun olarak insana da şekil vermişlerdir. Örneğin kapalı giysiler, türban, cami, kilise, dini ilahiler dinin kimliği olurken, yarı çıplaklık, gökdelenler, anlamsız, basit sözlü ve hareketli sanat da kapitalizmin kimliğidir.

Kapitalizme kadar dünya biraz Ortadoğu'dur; biraz Güney Asya ve Afrika'nın doğusudur. Avrupa kıtasında Yunanistan'da, İtalya'da birikmiş insan toplulukları vardır. Diğer alanlarda da göçebe biçiminde yaşayan topluluklar söz konusudur. Avrupa ağırlıkta kapitalizmin ürünüdür. Tabii öncesinde Yunan ve Roma uygarlığı vardır. Kıta kültürü, toplumu olarak Avrupa son süreçlerde gelişiyor. Bu, Milattan Önce 800'lerde başlayan bir süreçtir. Ortadoğu toplumsal tarihi açısından bu dün kadar yakın bir dönemdir. Ortadoğu Milattan Önce 12.000'li yıllarda toplumsal yaşamı başlatmıştır. Toplumsallaşma, kültür yaratma, duygu ve düşüncede derinlik kazanma, sistem oluşturma, dil geliştirme, din yaratma Avrupa'da yoktur. Bugünkü hâkimiyetten ötürü Avrupa bu kadar ön plandadır. Ama kültür olgusunun bütün ürünlerini birlikte ele alarak tartıştığımızda, Avrupa'nın yeri kapitalizmdir. Çünkü Yunanistan da, Roma da Doğunun bir yansımasıdır. Bilindiği gibi Hıristiyanlık da bir Doğu kültürü, Doğu kimliğidir. Önderliğin tanımlamasıyla, Ortadoğu'ya göre daha dünkü çocuktur Avrupa.

Tabii kapitalist gelişmeyle birlikte Avrupa'yı farklı değerlendirmek yerindedir. Kültürde köklü farklılıklar oluşmuştur. Ancak Doğu kültürü karşısında Batının durumu, 60-70 yaşındaki bir insanın hayat tecrübesiyle dünkü çocuğun hayat tecrübesi arasındaki fark kadar derindir. Avrupa toplumu Doğu karşısında zayıf bir toplumdur, zayıf bir duruştur. Bütün bu son 300-400 yıllık gelişmelere rağmen, Ortadoğu'nun bir türlü Avrupa'nın istediği noktaya gelmemesinin nedeni kültürünün gücüdür. Günümüzde bile bu kadar ciddi çelişkiler ve çatışmaların yaşandığı 'çok geri' dedikleri Ortadoğu'da Amerikan emperyalizmine karşı bir direniş varsa, bu direniş Doğu kültürünün gücünden ötürüdür. Örneğin aynı direnişi biz Asya'da ve Latin Amerika'da göremiyoruz. Ama Batılıların gerici dedikleri Ortadoğu kendisine ilerici diyenleri kolay kabul etmiyor. Çünkü insanlığın binlerce yıllık birikimi buradadır.

Dolayısıyla gericilik, ilericilik, kültürlülük gibi tanımlamaları kendi paradigmamıza göre yapmamız gerekiyor. Bunun için orası kültürlüdür, burası kültürsüzdür diye bir tanımlama doğru değildir. Zaten öyle bir tanımlamayı biz kabul etmiyoruz. Kültür insanın kendisini, bütün yaratımını ifade ediyorsa, insanlar da milyonlarca yıllık bir yaşam süreci sonucunda günümüze kadar gelmişlerse, toplumsal yaşam içerisinde çok önemli aşamaları kabul ediyorsak, komünal dönem, kölecilik, feodalizm ve dinler, bunların hepsi burada gerçekleşmiştir. Buna karşılık kapitalist biçim Avrupa'da vücut bulmuştur. Onun için bir kültürsüzlükten bahsedilecekse, en büyük kültürsüzlük Avrupa'dakidir. Çünkü

komünal toplum da, kölecilik de, feodalizm de buradan bir yansıma olarak orada gerçekleşiyor. Bu da tespitli bir şeydir.

Dolayısıyla kültürleşme, kültürlülük derken neyi kastediyoruz? Bir süreç üzerinden kültürlülük ve kültürsüzlük tanımlaması yapılamaz. Kapitalistleşmek ya da onun tanımlamasına göre modernleşmek kültürleşmek ise, o zaman onlara şu soruları soracağız: Modernleşmenin altyapısını hazırlayan zemin nereden geldi? Modernleşmenin kendisine kabul ettiği din nereden geldi? Modern toplumun inandığı peygamber nereden çıkmıştır? Modern toplumun kabul ettiği felsefenin merkezi neresidir? Modernleşmenin en çok kullandığı bilimsel düşüncenin kaynakları nerede ortaya çıktı? Bu sorular daha çok derinleştirilebilir. Nereden geldi bütün bunlar? Tüm bu değerlerin köklerinin Ortadoğu'da olduğu tartışmasızdır. Biz kültürleşmeyi salt feodalizm üzerinden de tartışamayız. Putperestlik varmış, insanlar eskiden çamura tapıyorlarmış, Allah yokmuş, onlar geri, kâfir, putperest insanlardı, vahşiydiler, en iyisi biziz! O zaman o insana şöyle bir soru sorulur: Tanrı kavramına nereden ulaştın? Dinin köken aldığı inanç olgusu nerede ve nasıl ortaya çıktı? İbadet yeri derken kullandığın kilise, sinagog, cami neyin uyarlamasıdır? Sen insanların hangi duygu ve düşünceleri temelinde bu dini geliştirdin? Peygamberlik kültürü nasıl doğdu? Kendini ifade ederken kullandığın dili, kelimeleri ve benzetmeleri nereden getirdin? Suç ve ceza olarak kabul ettiğin efsaneleri nereden getirdin? Cehennem mitolojisi nereden geldi, cennet nereden çıkmıştır? Bu soruları kendilerine yöneltelim, bakalım ne cevap verecekler.

Hiçbir şeyin yoktan var edilemeyeceğini biliyoruz. Ne kapitalizm ne de ondan önceki sistemler yoktan yaratmışlardır. Köleci döneme sorulsa, onlar da "Eskiden insanlar başıboşlardı, kadının denetimindeydiler, çok ilkelce yaşıyorlardı ve doğa karşısında zayıftılar. Taşlara ve ağaçlara tapıyorlardı. Biz onları getirip şehirleştirdik, şehir ortamını yarattık, öngörülerini yoktu, biz öngörü yarattık, zavallıydılar, biz onları geliştirdik" denilecektir. O zaman köle sahibine de sormak lazım: Sen tarla sürmeyi nereden öğrendin? Toprağı kazmayı, kanal açmayı, buğday ekmeyi kimden öğrendin? Hayvan evcilleştirmeyi, kerpiçten ve taştan ev yapmayı, duvar örmeyi kimden öğrendin? Önderlik Savunmasında benmerkezcilikten bahsediyor. Her sistem kendisini merkez yapmak ister; bu özelliğinden ötürü her egemen sistem her şeyi kendisinden başlatır. Bu, devletçiliğin akıl hastalığıdır. Bugün yaşadıklarımız bütün tarihimizin bir sonucudur. Bu konuda Önderliğin "Biz tarihin başlangıcında gizliyiz, tarih günümüzde gizlidir" belirlemesi temel yaklaşımımızı anlatır. Bireyde toplumu, bir toplumda da tarihi biliyoruz. Bizim toplumların tarihine yaklaşımımız, kültürlülüğe ve toplumsal gelişmişlik düzeyine yaklaşımımız işte budur.

Ama her aşamanın kültüre kattığı iyi ya da kötü şeyler vardır. Toplumsallaşma sağlandıktan sonra, zincirin halkaları gibi toplumda sürekli bir değişim

ve dönüşüm yaşanmıştır. Değişim ve dönüşüm kölecilik, feodalizm ve kapitalizm olsa da olmasa da yaşanacaktı. Bu, toplumsal gelişme açısından bir zorunluluktur. Bütün insani değerlerin ne kadar komünal, eşitlikçi, adaletli, doğayla uyumlu ve özgürlükçü olup olmadığı kültürlülük için temel ayrıçtır. Bu bizim terazimizdir. Buna göre bütün toplumsal gelişmeleri ele alıyor ve değerlendiriyoruz. Devlet denilirken kastedilen toplumsal yaratım süreci, insan olma gerçekliği karşısında bir sapmayı ifade ediyor. Bunun nedenleri ve sonuçları diğer derslerde tartışılacağı için oraya fazla girmeye gerek yoktur. Bizim her tanımlama açısından esas alacağımız şey, paradigmalar olarak Önderliğin kendi Savunmalarında ortaya koyduklarıdır. Bir insan kapitalisttir, moderndir, onun için de iyidir mi diyeceğiz? Bir insan Avrupalıdır, onun için çok gelişkindir; bir insan da Ortadoğuludur, bu yüzden çok geridir denilebilir mi? Hayır, böyle bir tanımlamayı yanlış buluyoruz.

Ortadoğulu bir insan olarak Usame Bin Ladin teröristtir, insan öldürüyor. George Bush da daha kötüsünü yapmıyor mu? Neden Bush iyi de, Ladin terörist? Bizim felsefi ve ideolojik yaklaşımımıza göre kapitalist feodalden kötüdür, feodal köleciden kötüdür. Yani egemenler arasında bir çözümlenme yapacaksa, rahip bugünkü devlet adamlarından daha iyidir; köle sahibi efendi, patrandan daha iyidir. Çünkü devletçi toplum ilerledikçe kökleşiyor, derinleşiyor, sapma giderek derinleşiyor. İnsanı insan eden kültürden o kadar uzaklaşma yaşanıyor. Kölecilikte toplumsal öz daha güçlüdür. Feodalizmde bu biraz daha azalıyor, kapitalizmde ise bir bütün olarak ortadan kalkıyor. İnsanlık, kültür, toplumsallık ve insani değerler açısından en kötü sistem kapitalizmdir. Bunun için en büyük kültürsüzler kapitalistlerdir, kapitalist sistemin kendisidir. Bu konunun daha iyi anlaşılması için kapitalist dönemde bu sistemin değer yaratmadan ziyade yaratılan insanlık değerlerine yaklaşımını ele alarak daha somut vurgular yapabiliriz. Kapitalist sistem tüketim üzerinden var olduğu için kültürü nasıl tükettiğine bakmak bu sistemi daha iyi tanımamıza olanak tanır.

Kimi noktalar tekrar gibi gelse de, kapitalist sistemi izah etmek için gereklidir. Kapitalist sistemin dayandığı zihniyetin diğer toplumsal sistemlerden farklı olması, onun anlaşılması için yapılacak değerlendirmelerin de kendi içinde daha değişik bir dile ihtiyaç hissettirir. Sistemin iddiası bilimselliğe dayandığıdır. Onun bilimsellikten kast ettiği, kendisini güç yapan bilimin kullanılma tarzıdır. Bilimsellik insanlığın ilk dönemlerinden beri var olan bir kültürdür. Toplumsal yaşamın kuruluşundan beri adım adım gelişen bilimsellik ve bilimsel düşünce hiçbir sisteme ait olamaz. Onun için toplumsal bir yasa gibi, ileriye vela geriyi doğru, her zaman değişim olur. Fakat toplumsal kültür değerlerinin kullanılması her sistemin karakterine göre değişik olur. Kapitalizmin de yaptığı, bilimsel düşünceyi ve buna bağlı olarak yaratılan teknolojiyi kendi iktidarı için kullanma başarısıdır, bununla yaşamı kontrol etmesidir.

Kapitalizmde Kùltür Yaratmak Değil Yaratılanlar Üzerinde Popùler Olmak Esastır

Kùltür insanlığın tarih içinde emekleri sonucunda ürettikleri değerler olduğundan, tüm tarih boyunca hangi dönemin insanlık açısından daha çok kùltürleşmeyi ifade ettiğini anlamak mümkündür. Günümüzden geçmiş tarihe kùltürel değerler baz alınarak bakılıp bir değerlendirme yapılırsa, çok ilginç sonuçlarla karşılaşılabileceğidir. Hangi dönem insanlığının "İnsan kùltürel bir varlıktır" belirlemesine göre yaşadığı daha net ortaya çıkar. İnsanlık denilen varlığın yeryüzünde kalıcılışarak yaşama olanaklarını yakalaması insan olmasının gereğidir. İnsan bunu kùltür denilen yaratımlarıyla yapar. Kùltür dediğimiz maddi ve manevi üretimlerinin tümü insanı insan yapan değerleridir. Gerçekleşmiş insanlık, esasta kùltürle dile gelen gelişmelerin içindedir. Kùltür değerlerini yaratma özelliği olmasaydı insan olmazdı. Olsaydı da diğer canlılardan, örneğin kurt koyun sürüsünden farkı olmazdı.

Kùltür, toplum ve insan ilişkisinden hareketle, kùltür yapan sadece insandır diyoruz. Doğada insandan başka kùltür yapan canlı bulunmaz. Bunun için insan ve diğer canlılar bitkiler, hayvanlar- arasında bilinen farklar oluşmuştur. Kùltürleşme kapasitesinin düzeyi, insanın kendini diğer canlılardan ayırıştırarak aralarında mesafenin açılması ile sonuçlanmıştır. Ne kadar toplum o kadar kùltür, yine ne kadar kùltür o kadar insanlaşma gibi karşılıklı bir ilişki de böylece ortaya çıkmış olmaktadır.

İnsanlığın şimdiye kadar tanıdığı temel iki toplumsal biçim vardır. Bunlardan birincisi toplumsallığın ilk şekillendiği doğal süreci ve bunun sistem kazanmış olduğu neolitik dönemidir. İkincisi ise, kanıtlandığı gibi binbir hile ve kurnazlıkla kurulan devletçi toplum biçimidir. İlk dönem kùltürleşmesi, toplumsal yaşamı var eden temel yaşam sahalarının hemen hepsinde kalıcılışarak günümüze gelen çok sayıda ilk yaratımları yaratarak insanlığın var olmasını sağladı. Toplumsallığın ikinci aşamasında hâkim kılınan iktidar olduğu için, ilk aşamanın yaratılan değerlerinin üstüne konmayı ve iktidar kùltürünün gerektirdiğı yaratımları yaratmayı ifade eder. Bu aşama bir bütün insan toplumunu ve bireyini geliştirmek için değil, egemen olan kesimlerin bu egemen hallerinin devamı için kùltür geliştirmiştir. Günümüzde tartışılan yabancılaşma olgusunun dayandığı bu yaklaşım ilerledikçe, kùltür değerleri insan toplumunun gelişmesine değil, kendinden uzaklaşmasına yol açtı. Ürettiğı halde karnını doyuramayan insan, giderek ektiğı buğdaya yabancılaştı. Kızarmış ekmeği doyasıya yiyemeyen insan, buğdayın yeşil ve sarı renklerinin kendisi için bir anlam ifade etmediğı duygu ve düşüncesine kapılmaya başlamıştır. Bu ise, temelde insanın ken-

disine ve toplumuna karşı yabancılaşmaya başlamasıdır; kendi emeğine yabancılaşmasıdır. Bu yabancılaşma her geçen gün daha da hız kazanarak devam etmiştir.

Kuşkusuz kültürel üretim olgusunu ve toplumsallığın binlerce yıllık değişim ve dönüşümünü birkaç cümle ile ifade etmek mümkün değildir. Bu konuda yaşananların anlaşılması için, belki de şimdiye kadar yazılmış tüm kitaplara bakmak gerekecektir. Ancak insanın kültürleşme düzeyini göz önünde bulundurarak, çok zengin ve derin olan bu konuda bir iki genel belirlemeyle olmasa da, birkaç sayfalık bir yazı içinde her gözün görebileceği bir resim çizilebilir. Bir kitap da yol gösterebilir. Toplumun devletleştirilerek yönetilmeye başlanması süreci özde aynı, biçimsel olarak renk değişikliğine uğrayarak bugüne kadar gelip dayanmıştır.

Devletçi ve iktidarcı toplum biçimi söz konusu olduğunda, hem güncel olması, hem de yarattığı kültürel tahribatlardan dolayı hakkında en fazla söz söylenmesi gereken sistemin kapitalizm olduğundan kuşku duyulmamalıdır. Bu yaklaşım, tanım gereği en kapsayıcı kültürel bir yaklaşımdır. Kültür denilen değerler dünyasının üretim biçimi ve bu üretimlerin insanlıkla ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, kapitalizm konusunda söylenecek çok şey olduğu görülecektir. Kapitalizm biçiminde devam eden iktidar olgusunun kültür toplum birey bağlamında izah edilmesi günümüzün en temel insani görevdir.

Kapitalizm konusunda doğru değerlendirmeler geliştirmek için yapılması gereken ilk iş, bu sistemin kendisini meşru kılmak için ortaya koyduğu maddi ve manevi kültürel izahlardan uzak durmak olmalıdır. Kurt yırtıcı bir hayvansa, onu yırtıcı bir hayvan olmasına neden olan özellikleriyle tekrar tekrar tarif etmenin bir anlamı olmaz. Önemli olan bu hayvanın yırtıcı olmasına yol açan biyolojik organizasyonu anlamak ve bundan kaynaklanan özelliklerini izah ederek kendisine karşı tedbirler almaktır. Yani kurda habire "Sen yırtıcı bir hayvansın" demek yerine, ondan korunmak ve kurtulmak daha doğrudur. Kapitalizm konusunda da sıkça yapılan, tüm kötülüklerine rağmen, onu modernliğin insan düşüncesinde yarattığı ideolojik hâkimiyetle 'ilericilik' olarak anlatmak olmuştur. Hayatın doğrularına karşı kurulmuş en büyük kapitalist tuzak, toplumu bir bütün olarak ele almamaktır. İnsan olgusunu yarattığı tüm kültür değerleri ile bir bütünlük içinde ele alırsak, gerçek daha bilimsel ve daha sade olarak anlaşılır.

Kapitalizmin en büyük gücü, ama aynı zamanda en büyük zaafı, olaylar ve olguları parçalı ele almasıdır. Konumuz gereği belirtirsek, tüm çirkinliklerine rağmen, zorlanarak olsa da kapitalizmin devam ediyor olmasının nedeni, insanlık kültürünü parça parça edip pazara sürmesidir. Bunu bilimcilik adına yapması kendisine 'yeni putlar' inşa etmesine neden olmuştur. Tarihte defalarca görüldüğü gibi, en büyük kültürel değişimler putların kırılmasıyla yaşanmaya baş-

lanmıştır. Kapitalist putları kırmak için yapılacak ilk iş, her olay ve olguyu zaman ve mekân bağlamında bütünlüklü ele almaktır. Eğer insan aklını ve duygularını kapitalist kültür ve yaşama olan yaklaşımlarından kurtarmak istiyorsa, bunu bilim yöntemini değiştirmekle yapmak durumundadır. Bu konuda kültür olgusunu birkaç noktada ele alıp, kapitalist iktidar döneminin hâkim hale getirdiği popüler kültürün ne olduğu sorusuna cevap vermek kadar, neden popüler kültür sorunsallığına bakarak bu iktidar şeklinin ne olduğunu anlatmak oldukça yararlı sonuçlar verecektir. Çünkü kültürel bakış açısıyla, tarihi ve toplumu değerlendirme yöntemiyle kapitalist kültürü incelemek çok çarpıcı sonuçların ortaya çıkmasına yol açacaktır.

Kültüre Yaklaşım Kültürel Bir Varlık Olan İnsana Yaklaşım

Bir kere kültür olgusunda temel olan, kültürün insan toplumu tarafından üretiliyor olmasıdır demiştik. Artık sağır sultanın kulaklarını bile incitecek kadar yüksek sesle duyduğu, kör gözlerin dahi gördüğü gibi, kapitalizm değer üretmeye değil, tüketmeye dayalı bir iktidar organizasyonudur. Çünkü kapitalist sistem toplumsallığı ortadan kaldırarak sistemleşmeyi sağlar. Kapitalizm bir toplumsal biçim değildir. Toplumsallık dağıtılınca ortaya çıkan tahribatlar, boşluklar ve sorunların sistem kazanması kapitalizmdir. Bu da yaratma değil, dağıtma ilkesidir. Demek ki, kapitalizm kültürel değerlerin ortaya çıkması ilkesinin birinci maddesine karşı olan bir sistemdir. Kapitalizmde bir değer kültürleşmek için değil, tüketilmek için yapılır. Tüketim kapitalizmin öz kimliğidir. Kapitalizmin gücü tüketimle doğru orantılıdır. Ne kadar tüketim olursa, o kadar kapitalizm yaşanır. Son aylarda yaşanan ekonomik krizin bir kez daha gösterdiği gerçek de budur. Kapitalist sistemin felsefesine göre, toplum tüketiciler topluluğudur. En değerli toplumlar da en çok tüketen toplumlardır. En iyi kişiler tüketici olan ve tüketiciliği teşvik eden kişiliklerdir. Zenginliğin günümüzdeki ölçülerinden biri de ne kadar tükettiğiyle ortaya konulmaktadır. Fakat toplumsal yaşamda zenginlik demek üretmek demektir. Bunun için kapitalist sistemde toplumdan ve topluluklardan değil, kitle denilen bir kavramdan söz edilir. Kitle demek, sade bir tariflerle tüketici olmuş toplum demektir.

Hem maddi hem de manevi değerlerin tüketilmesinin miktarı kapitalist sistemi zengin yaptığından, tüketimin anlamlı ve çok olması gerekir. Bir nesneyi tü-

ketmek gerekmiyorsa bile, onu tüketilmesi gereken bir duruma getirmek kapitalist kültürün bir gereğidir. Tüketim olsun ki sistem işlesin ve sahipleri zengin olsun. Bu temel yaklaşım, kültür ürünlerinin diğer temel bir ilkesi olan kalıcılığın öldürülmesidir. Çünkü üretilen değerler kalıcı olursa, tüketimi yavaş ve geç olur. Bu da az para kazanmak demektir. Kapitalizm sürekli ve daha çok para biriktirmek olduğu için kalıcılığa düşman olmak zorundadır.

Kapitalist kültürde alım satım esas olduğu için, insan ile maddi ve manevi kültür değerleri arasında bu ilkeyi harekete geçirecek bir mantığın da kurulması gerekecektir. Alım satım için felsefi olarak olması gereken şey değersizliktir. Çünkü bir şeyin satılıp elden çıkarılması için, önce onun insan hafızasında değersizleştirilmesi gerekir. Değerli olan bir şey satılmaz. Yine bir şeyin satılması için, ihtiyaç olmadığı halde, onun kullanılmasının zorunlu bir ihtiyaç olduğu fikrinin insanın kafasına yerleştirilmesi gerekmektedir. Kapitalizmin alım satım mantığında değer ölçüsü paradır. En değerli şey para olduğu için, paranın herkeste birikmesine izin verilmez. Herkeste paranın birikmemesi için bulunan yöntem ise, satılan nesnenin asıl sahiplerinin kapitalistler olmasıdır. Böylece sistem sahipleri hem en değersiz olan yani satılan nesnelere, hem de en 'değerli' olan şeyin yani paranın sahibidirler. Para en değerli olduğu şey için onun konumlandığı mekân değişmez. Paranın mekânı kapitalistlerin cebi, kasaları ve bankalarıdır.

Kültür ile insan toplumu arasındaki kopmaz bağ, kapitalist mantıkta kendisini var kılmak için esas aldığı insana yaklaşımını da ele vermektedir. Kültüre yaklaşım, kültürel bir varlık olan insan ve toplumuna da yaklaşımdır. Kültürel değerler toplumsal kimliğimizin emeğinin bir sonucudurlar. Kültür değerleri ayırım yapılmadan satışa çıkarılıyorsa, bu iş için bir toplumda kendi değerlerine karşı "Bunlar satılabilir" mantığının geliştirilmesi kaçınılmaz olur. Bu mantığın toplumda hâkim olması için de toplumun toplum olmaktan çıkarılması gerekir. Çünkü toplum üretmek, yeni değerler kazanmak için oluşmuştur. Toplumsallık ihtiyacından fazlasını tüketen değil, üreten bir özellikte işler. Toplumsal üretimin fazlalığı tüketimi değil, zenginliği artırır. Kapitalizm toplumsallığı da dağıttığı için, çok rahat bir şekilde her değeri alım satım konusu yapabilmektedir. Kapitalist dönemde onca teknik imkâna ve çalışma kolaylığına rağmen yoksulluğun giderilmemesi ve işsizliğin yaşanması bundan kaynaklanmaktadır.

Alım satım konusunda kapitalist pazarlamacılık, kültürü popülerleştirerek satar. Bu konuda popüler kültürün ne menem bir şey olduğundan çok, kültürün neden böyle ele alındığını anlamak daha açıklayıcı olacaktır. Zaten popüler kültürün ne olduğu sorusunun cevabı, kapitalist pazarlamacılığın kültürü satmasının içinde gerçekleşir. Hemen belirtmek gerekir ki, hangi konuda olursa olsun kapitalizm değerlendirildiğinde, eğer işin içinde alım satım kelimeleri geçmiyorsa, bu değerlendirmelerin yeterli olmadığını vurgulamak gerekir.

Bir malın piyasada daha çok zenginlik getirecek bir sonuç ortaya çıkarmasının değişik hile ve kurnazlıkları vardır. Bu yalan ve kurnazlıkları en iyi kapitalistler bilirler. Onlar bu işin ustasıdır. Bu konuda kâr getirecek bir yol da pazarın genişliği ve büyüklüğüdür. Pazarlamada en geniş alıcı kitlesi yiyeceklerindir. Bunun nedeni, yememin temel biyolojik bir ihtiyaç olan beslenme sorununu gidermesidir. Yiyecekler kadar geniş bir pazarı olan diğer bir saha ise, beslenmeye benzer bir ihtiyacı karşılayan kültür değerleri, özellikle bu değerlerin manevi olanlarıdır. Tabii maddi değerler de oldukça yaygın bir şekilde satılmaktadır.

Kültürün alım satım konusu yapılarak para kazandıran bir alan olmasının da kendine göre yol ve yöntemleri vardır. Bir kere kültür değerlerinin hepsi tüm insanlığın değerleri oldukları için, özü gereği satılacak dereceye düşürülmeyle alıcısı tüm insanlık olur. Bir devlet bunu yaparsa, alıcıları egemenliği altındaki tüm toplumsal kesimler olur. Kültürün özellikle manevi alanının değerleri olanları ve daha çok da sanat dallarıyla yaratılanları, biyolojik açlığın giderilmesi gibi insanın manevi olarak beslenmesini sağlar. Kültürel değerlerin pazarda herkese satılık olarak sunulduğu halde alıcısı bulmasının bir nedeni de budur. Sanat ürünleri düşünsel ve duygusal olarak temel insan ihtiyaçlarını giderirler. Kültür değerlerinin bu iki temel özelliği, kapitalist para kazanma mantığı ile buluşturulma ve popülerleşme dışında, kültüre sunum olanağı bırakmaz.

Kültürün popülerleştirilmesinin kültürel ürünlerden daha çok para kazanmak amacıyla pazarı genişletmekle birebir ilişkisi vardır. Kültürün popülerleştirilmesinin sağlanması için uygulanan yöntemler kesinlikle söylendiği gibi tüm toplumu kültür ve sanat ile buluşturmak değildir. Para kazanma amacı olmayan hiçbir uygulama kapitalist dönemde gerçekleşmez, gerçekleşmesine izin verilmez. Çünkü değerlerin el değiştirmesinde para kazanmak amaç olmaktan çıkarsa kapital birikmez. Kapitalizm biter. Kültürün en geniş kesimlere ulaşması için halk kültürlerinin işlenmesi gerekir. Bunun için cinsi ve sınıfı ne olursa olsun, her kesimden alıcısının olduğu tek alan kültür değerlerinin satıldığı pazar alanıdır.

Kültür aynı zamanda toplumun kimlik değerlerini oluşturan yaratımları olduğu için, kültür pazarındaki tüketici, alıcısı olduğu malın kendisini ifade etmesini isteyecektir. Pazarda birçok malı tanımadan almak mümkündür. Ancak kültür ürünlerinin, özellikle sanat kolundaki ürünlerin kesinlikle bir şekilde alıcısıyla bir tanışıklığın olması gerekir. Bu bir Müslüman'ın domuz eti ihtiva eden ürünleri tercih etmemesi gibi bir şeydir. Dolayısıyla alım gücüne bakılmadan herkese sunulacak ürünler hazırlamak, daha çok satmak anlamına geldiğinden, kültürün pazar genişliğine yol açar. Kültürel değerler pazarı en çok kazandıran pazardır. Çünkü işlenen malın hammaddesinin sahibi kendi parasıyla bu malları alacak konuma getirilmiştir. Bir şeyi beleş verip daha sonra para kar-

şılığında satın almak, sadece kültür değerlerinin popüler kültür adı altında satılığa çıkarılmasıyla kapitalizmde ortaya çıkmıştır. Kapitalist sistem bu rahat kazanma fırsatını kazanç kapısı olarak gördüğünden kültür popülerleştirilmiştir. Bunun için "Herkes kültür-sanat ürünlerine ulaşsın" politikası büyük bir oyundur, ikiyüzlülüktür.

Kapitalist elindeki malların satışını artırma işini en fazla reklamlarla yapar. Satılığa çıkarılmış kültür ürünlerinin satış miktarı ise popülerlik temelinde olur. En çok satan en popüler ürün ve kişi olduğu gibi, en çok satmak için de popülerliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Popülerlik sattırır. Ancak satmak için de popüler olana ihtiyaç vardır. Bu, kendi içinde çok ilginç bir durum ortaya çıkarmıştır. Kültür ürünlerinin satılması için yapılan reklamların kendisi de malın pazarda satılma biçiminin değişik bir halidir. Dolayısıyla kültür-sanat reklamcılığı diğer malların reklamcılığı gibi değildir. Yani hem reklam hem de mal satmanın iç içe olduğu bir durum yaşanmaktadır.

Kürt Kültürünü Popülerleştirme Kültürel Soykırım Amaçlıdır

Kültür ürünlerinin satılık duruma düşürülmesi en fazla rafine kültür ürünleri olan sanat alanını ayağa düşürmüştür. Sanat, satmak için yapılan bir zanaat olmuştur. Günümüzde sanat ürünlerinden bahsetmek zordur. Toplumsal yaşam içinde en güzel insan ürünlerinin toplandığı bu saha, artık en çirkin olanlarına yönelmeye başlamıştır. Tarihte ilk defa çirkin güzele galebe çalmıştır. Sanat ürününün kalıcılığında güzel olma esastır. Bir sanat eserinin arkasında bıraktığı etki güzel demektir. Ancak pazara mal yetiştirme mantığı içindeki popülerlik sanatı bitirmiştir. Popüler kültür içinde sanat kolu en etkili kullanılan alandır. Bundan dolayı bir sanat eseriyle çiklet aynı reyonda yan yana durmaktadır. Amaç satmak olduğundan, nitelik değil gösteriş öne çıkmaktadır. Göze ve kulağa hitap etmek satışı artırmada en etkili bir yöntem olduğu için, biçim en önemli konu olmuş, içerik ve kalıcılık çok önemsiz duruma getirilmiştir.

Kültürü popülerleştirmek, sadece kültür-sanat ürünlerini özlerine ters biçimde kullanmak değildir. Bu durum kendisiyle birlikte hiçbir tepki vermeden her türlü derde dayanacak bir birey ve toplumsal yapıya yol açmaktadır. Popüler olma sevdası herkesi sarınca, popüler olmak için belirlenmiş kalıplara uygun davranmak gerekecektir. Bu kalıplara uymak da bir yere kadar popüler olmaktır. Saç kesme biçiminden tercih edilen yemek ve içecek markalarına, beğenilen sanat ve sanatçılara kadar popüler olma sevdasındaki bireyin popülerler tercihi, popülerlikten kazananlarca hazırlanmış bir listesi vardır. Popüler

kültürde neyin popüler olduğu çok iyi ve amaçlı hazırlanmış popülerlere söylenir. Neyin popüler olduğuna birey veya toplum karar veremez. Çünkü bunlar satılan malın sahibi değildir. Bu kararı popüler olandan ekonomik ve siyasi olarak kazananlar karar verirler. Popüler kültür toplumsal alanda kolay yönetilir bir durum yaratır. Çünkü popülin temel sloganlarının başında "Bana, sana ne?" gelir. Bu durum da popüler kültürün siyasi sonucudur.

Kültür ve sanat değerlerin popüler kültür adı altında satılığa çıkarılması, bu alanın karakteristik özelliğinden dolayı, toplumsal yaşamın her tarafını etkisi altına almaktadır. Her şeyin en popülerleri kültürün popülerleştirilmesiyle ilişkilidir. En popüler olmak temelinde iş yapmak, bir kimlik yaratmak, kapitalist dille 'marka olmak' geçer akçe olur. Bunun kültür ve kimlik ilişkisinden kaynaklandığı bilinmelidir. Her çağın kültürü bir kimlik yaratır. Kapitalizmde de bu kimlik popülerliktir. Bu kimlik, popüler kadın ve popüler adam ile başlar, popüler çiklet markasıyla devam eder. Ancak unutulmaması gereken şey, popülerlikten kast edilenin en çok satan veya satmaya vesile olan olduğudur ya da en çok satmaya katılan olduğu gerçeğidir. Kültür ürünlerinin satmak amaçlı hazırlanıp piyasaya sunulması kültürün popülerleştirilmesi demektir.

Kültürün popülerleştirilmesi demek, toplumsal yaşama ve bin yılların ortaya çıkardığı kutsal değerlere yapılan en büyük saldırı demektir. Bu saldırının startı kapitalist sistemce verilmiştir. Bu saldırıya uğramayan toplum ve değerleri kalmamıştır. Son yıllarda bu saldırının Kürt kültür değerlerine de yöneldiğine tanık olmaktadır. Kürt kültürünün popülerleştirilmesinin değişik nedenleri vardır. Türkiye merkezli planlı saldırıların amacı Kürt kültürünü asimile etmektir. Direniş kültürüne saldırılar, asimilasyonu başarıya götürmek kadar, Kürt halkının son otuz beş yıllık kültürel değişiminin yönünü saptırarak, Kürt halkını özgürlük mücadelesinden koparmayı hedeflemektedir. Kürt halk uyanışı demokratik uluslaşmayı geliştirdiği için, kimi Kürt kimlikli sanatçılar ve diğer bazı kesimler bu gelişmenin yarattığı talebi popüler tarzda kullanmak istemektedir. Tev-Çand kurumlarındaki kimi sanatçıların da popüler olan yaklaşımları vardır. Bu kapsamdaki sanatçılar, kimliklerinin bir gereği olarak özgürlük değerlerini sanatsal olarak değerlendirmek isterken, bir bütün olarak sanat ürünlerine ve yaşamlarına bakıldığında, eleştirilmesi gereken tutum ve davranışlarının olduğu görülür.

Kürt kültürünü içeriğinden boşaltıp piyasaya sürmenin en sistematik yapıldığı yer, hiç tartışmaya mahal bırakmayacak biçimde Güney Kürdistan'da yapılmaktadır. Bu da Güney Kürdistan'da yaşayan Kürtleri Kürdistan'ın diğer parçalarından kopartarak, BOP (Büyük Ortadoğu Projesi) kapsamında yürütülen siyasal projeye katma amaçlıdır. Bu kültür politikası ile Güney Kürdistan'da farklı bir yerel siyasetin gelişmesine zemin olacak bir Kürtlük amaçlanmaktadır.

Kürt kültürünün uzun yıllar yaşadığı baskı ve asimilasyon, bir halk olarak Kürtlerin gelişimini gerilettili. 20. yüzyılda Kürdistan'ın dörde bölünmesiyle temel ulusal değerlerimizin ortak bir üslup kazanması da engellendi. Bu durum Kürtler arasında ruhsal uzaklaşmaya neden oldu. Kürdistan parçaları içinde yaşanan kültürel zenginliğin birbirini güçlendirerek daha zengin bir kültüre dönüşmemesi için, egemen devletlerin geliştirdikleri yoğun yabancılaştırıcı politikalar, Kürtlerin kendi değerlerini sahiplenme bilincini olumsuz etkilemiştir. Kürdistan halk kültürüne popüler saldırı daha çok bu durumdan güç almaktadır. Kültüre sahiplik etmemenin en derin olduğu yerin sürekli yenilgi ve ihanetin yaşandığı alan olan Güney Kürdistan olması, popüler kültürün en çok bu alanda yaygınlaşmasına olanak sunuyor. Bu 'yoldan çıkma'nın ne kadar etkili yürütüldüğünü Güney merkezli yayın yapan televizyonları izleyerek anlamak mümkündür. Özellikle müzik bu yoldan çıkmaya öncülük ediyor. Bunu fırsat bilen Kuzey Kürdistanlı bazı sanatçılarla Kuzey Kürdistanlı şaibeli kimi kişilerin buraya dadandığını belirtmek gerekir. İnkârcı bir saldırı altında olduğundan, Kürt kültürüne yönelik popüler kültür saldırılarının arkasında başta Türkiye Devleti olmak üzere egemen devletlerin olduğunu kestirmek zor değildir. Bunun için Kürt kültürüne pazarda satma tarzındaki yaklaşım sadece para kazanma yaklaşımı değildir; sömürgeci asimilasyon ve yok etme amaçlıdır. Bunun karşısında durmak başta siyasetçiler, aydın ve sanatçılar olmak üzere her Kürt insanının temel görevidir.

Kültür insanın yaşamıdır, dedik. İnsan nasıl yaşamış, nasıl yaşıyor, nasıl yaşamalıdır? Bütün bunlarla mukayese edildiğinde, en büyük kültürsüzlüğün günümüzde yaşandığı ortaya çıkmış olur. Hiçbir dönemde günümüzde yaşandığı kadar ciddi toplumsal sorunlar yaşanmamıştır. Hiçbir dönemde bu kadar insan öldürülmemiş, hiçbir tarihsel dönemde insanlar açlık tehdidiyle bu kadar karşı karşıya kalmamıştır. Hiçbir dönemde bu kadar adaletsizlikler yaşanmamıştır. Hiç kimse feodal dönemde insanların sistemin adaletsizliğinden, açlıktan öldüğüne tanık değildir; özellikle soykırım temelinde ve açlıktan ölümün yaşandığına tanık değildir. Belki bazı istisnalar yaşanmıştır. Ama günümüzde her gün binlerce insan kapitalizmin çıkar politikalarından dolayı açlıktan ölüyor. İşsiz kalıyor.

Hiçbir dönemde insanlar bu kadar teknik araç geliştirememişlerdir. İşin ilginç tarafı da budur zaten. Bugün dünyayı cennete çevirecek imkânlar vardır. Hem dünyayı cennete çevirecek her imkâna sahip olacaksın, hem de kölecilerden çok daha fazla kötülük yapacaksın! Hastalıkların çaresini bulacaksın, ama binlerce insan hastalıktan ölecek! Açlık sorununu giderecek imkânlara sahip olacaksın, ama her gün insanlar açlıktan ölecek. Toplumsal sorunları diyalogla çözümlenecek bilgi kapasitesi, iletişim olanağı ve diyalog ortamı olacak, ama sorunları çözmek adına binlerce insanı katledeceksin! Herkesin kendisini bir

şekilde ifade edebileceği imkânlara sahip olmuşken, insanların dilini yasaklayacaksın, kültürünü yok edeceksin! Bütün bu çelişkiler neyle izah edilecek? Ne feodalizmde ne de kölecilikte böyle bir şeye rastlanabilir. Önderlik Savunmasında, "Atom bombasını insanlık nasıl izah edecek?" diye soruyor. Sistem Birinci Dünya Savaşını, İkinci Dünya Savaşını neyle izah edecek? Bölgesel katliamları neyle izah edecek? İnsan, atom bombasını birbirinin kafasında patlatmak için mi bilim ve tekniği geliştiriyor? Uçakları bir yeri bombalamak için mi yapmalıdır insan? Kimya, biyokimya ve fiziği insanlar birbirlerini öldürsünler diye mi, yoksa sorunları azaltmak için mi geliştirmelidir?

Bireycilik Kültürsüzlüktür

Tabii bu noktada işin içerisine ahlak giriyor. Bu kendi başına bir konudur. Ahlaksızlık için gerekli insan duruşu bireyciliktir. Nasıl ki tanrı inancı için mümin gerekliyse ahlaksız bir yaşamın yaşamdan sayılması için bencillik bireycilik kaçınılmaz olmaktadır. Bireycilik, kültürsüzlüktür. Bir insan sadece kendisini düşünürse kültürsüzdür; istediği kadar çok şey bilsin, yine de öyledir. Zaten günümüzde kavramlar çok saptırıldığı için, biri çok şey biliyorsa kültürlüdür deniliyor. Onun için biz dedik ya, biri çok şey biliyor, ama pratiği yoktur, eksiktir. Çok çalışıyor, ama ifade edemiyor, eksiktir. Yapıyor, ama paylaşmıyor, eksiktir. Hayır, insanda bu öyle olmaz. Özellikle PKK kültürünü ve ahlakını değerlendirdiğimizde, bütünlüklü bir insan tanımlamasının toplum için neden esas alındığını, bunun neden gerektiğini biraz daha tartışacağız. Komple bir varlıktır insan. Bütün yaratımları temelinde değerlendirilirse insan tanımlanır. Örneğin biz Kürt'üz, ama dilimizi bilmiyoruz; öyle Kürt olmaz. Kürtse dilini bilecektir. Kültür en çok dilin içinde vardır. Kürtsün, ama kültürel değerlerini bilmiyorsun, onlardan kaçyorsun. Böyle Kürt olmaz. O zaman sen Kürt değilsin, Kürtlüğün tartışmalıdır. Çünkü kimlik kazandıran şeyler vardır. Onlar kesinlikle olmak zorundadır.

Doğanın bir özelliği de tekdüzeliği kabul etmemesidir. Düşmanlar "Kürt yoktur" derken, zorumuza gitse de, bunun bizden kaynaklanan bazı gerekçeleri vardır. Kürtlükten kaçacaksın, yurtsever olmayacaksın, ülkeni boşaltacaksın, mücadeleye katılmayacaksın, mücadeleye güç vermeyeceksin, dilini, tarihini ve sanatını bilmeyeceksin, manevi değerlerini tanımayacaksın! Düşmana "Kürt yoktur" dedirten bir durumun da bunlar olduğunu tüm Kürtler bilmek durumun-

dadır. Kürt'üm, ama Kürtçe bilmiyorum! Peki, bu ne biçim iş? Nihayetinde fiziki yapımızın Farslarla, Araplarla, Türklerle çok ciddi bir farkı yoktur. Ben kendimi ancak benliğimi ifade eden şeylerle ifade edebilirim. Onlar olmadıktan sonra ben yokum demektir. Buna da çok fazla gücenmemek gerekir; tanımlamalar, kavramlar bu açıdan çok önemlidir. Bu açıdan Kürtlerin kültürlü mü, yoksa kültürsüz mü oldukları artık kendilerine kalmış bir şeydir. Tarihimiz halk kültürü açısından zengindir. Ama bizler bugünün temsilcileri olarak kültürsüz olabiliriz. Yani bize kimlik ve kişilik kazandıran tarihimizi ve kültür değerlerimizi bilmiyor, bu değerlerin özelliklerine göre yaşamıyor olabiliriz. Örneğin bu konuda Avrupa ve metropollerdeki insanlarımızı değerlendirmek gerekir. Böyle bir sorun güncellik açısından değerlendirilebilir. Bu durum Kürdistan gerçeğinde zoraki asimilasyondur.

Toplumsal Yaşam İçin Her Şeyden Önce Ahlak Gerekir

Neden kültürle ahlak olgusunu iç içe ele alıyoruz? Neden böyle bir ihtiyaç duyduk? Bu konu da bizim için önemlidir. Önderlik, ahlak konusunda Savunmalarında tanımlamalarda bulunuyor. Biz de bu tanımlamaları esas alacağız. Kültür derken aslında toplumun kendisinden bahsettik, insanın kimliğinden bahsettik. İnsanın doğa üzerinde kendi yaratımlarından hareketle kendisini kanıtladığından, ikinci bir doğa yarattığından, bunu da her aşamada ve her süreçte derinleştiren bir varlık olduğundan bahsettik. Onun için insan nedir sorusu sorulurken, insanın kültürel bir varlık olduğunu söyleyerek de bu soruya cevap verilebilir, dedik. İnsanlar neden bir aradalar? Bu soruya "İnsan ancak toplumsallaşarak var olabilir" cevabını veriyoruz. Önderlik buna Bir Halkı Savunmak kitabındaki çözümlerinde köklü değerlendirmelerle açıklık getirdi. Fakat bir arada oluşun sadece fiziki bir arada var oluş olmadığını biliyoruz. İnsanların bir toplum olarak bir arada oluşlarını sağlayacak şekilde, kendi içinde zayıf düşebilecek grup ve üyelerini yok etmeden, kendilerinden bir parça olduğu bilinci ve hissinden hareketle onları da kendi içlerinde bir şekilde yaşama katmaları, bunun için duyguları ve düşüncelerinde gerekli donanımı sağlamaları gerekiyor. Bu da insanların birbirlerine yaklaşımlarının manevi olarak diğer canlılardan daha farklı olmasını gerektirmiştir.

İnsanın kendisi için düşündüğü şeyleri diğer insanlar için de düşünmesi, diğer insanların da yaşama arzusunu düşünebileceğinin bilincine varması gerekecektir. "Her insan grubunun özgür olma, bir toprakta kendi dili ve kültürü ile yaşama gibi daha birçok toplumsal değerle yaşama hakkı vardır" bilincinin insanda şekil bulması gerekir. Herhangi bir ihtiyacını giderirken bunu tek başına gidemeyeceği, kendisi gibi diğer insanların da böyle yaşayabileceği duygusu ve düşüncesine sahip olması gerekecektir. Böyle olmalı ki, toplum dediğimiz olgu bir kütleden farklı bir şey olabilsin; bir yığın olmaktan farklı bir şey olabilsin. Güçlü tarafını geliştirirken, aynı zamanda zayıf düşebilecek taraflarını bir şekilde tamamlayabilsin. Ahlak olgusu daha çok bu noktalarda devreye giriyor. Önderlik, ahlaki toplumun vicdanı olarak tanımlıyor. Bir anlamda toplumu bir arada tutan örgü ve o örgüyü güçlendirecek değerler bütünselliği ahlak olarak tanımlıyor.

Ahlak İçin Öncelikle İnanç Gerekir

Biz bunu biraz daha somut anlaşılması için şöyle de ifade edebiliriz: Nasıl ki insanın organları arasında iş ve işleyiş itibariyle farklılıklar varsa, her organın iş yapabilmesi için de oksijene, besine ve kana ihtiyacı varsa ve bunlar da damarlar temelinde birbirlerine aktarılıyorsa, ahlak da toplum içerisinde böyle bir rol oynuyor. Her organın iş yapabilmesi için, diğer organdan ihtiyaç duyduğu şeyleri alması gerekiyor. Toplum içerisinde ahlak böyle bir bütünsellik sağlıyor. Bir anlamda ahlak toplumun çimentosu ya da harcı oluyor. Nasıl ki bir duvar yapıldığında taş üzerine taş, kerpiç üzerine kerpiç konulduğunda sağlamlaşması için harca, yapıştırıcı bir şeye ihtiyaç varsa, insanların da bir fiziki bütünsellikten çıkıp duygusal, düşünsel, yaratıcı bir olguya dönüşmesini sağlayacak o harç, o yapıştırıcı şey ahlaktır. Ahlak olmazsa, insanlar vahşi olur. Herkes kendi başına ne bilirse, ne yaparsa, ne alırsa onu esas alır. Böyle olursa zaten toplum olmaz. Sürü olur, kurt kanunu hâkim olur. Ya da günümüzde kapitalist sistemde çok net ortaya çıktığı gibi kim güçlüyse onun diğeri üzerinde egemenlik kurmasına yol açar.

Yaratıcı toplumsal yapının eşitlik, özgürlük ve adalet gibi erdemler temelinde bir yaşamı gerçekleştirmek için gereksinim duyacağı temel şey insandaki ahlaki boyuttur. Ahlak böyle bir vasıf ve böyle bir işleve sahiptir. Ahlakın toplum ya da insan yaşamı içerisindeki önemi, toplumsal kuruluşun ilk aşamalarında temel bir duygusal bağlanım olarak ortaya çıkmasında yatıyor.

Ahlakilik açısından bilgiden, bilinçten, tasarıdan öte gerekli olan temel şart inanç olgusudur. Bu anlamda ahlaki olabilmek için insanların önce bir şeye inanması gerekir. Bilgi erdem yaratabilir, kültür erdem yaratabilir, çok zengin değerler ve ürünler ortaya çıkarabilir. Ama bilgi, kültür, zengin ürün, değerler ortaya çıkarmak, yaratmak insanın ahlaklı olduğu anlamına gelmez. Çok şey bilebilirsin, ama ahlaklı olmayabilirsin. Maddi olarak çok zengin olabilirsin, ama ahlaklı olmayabilirsin. Birçok toplumsal sorunu giderebilecek araçlar ve ürünlere sahip olabilirsin, ama ahlaklı olmayabilirsin. Dolayısıyla biz ahlakı kültür içinde değerlendirirken merkezine, temeline toplumsal inancı koyuyoruz. Yani ahlak için önce inanç gerekiyor.

Tabii burada şunu vurgulamalıyız: İnanç derken bugün anladığımız biçimde bir din inancından, bir tanrı inancından bahsetmiyoruz. Bahsedilen inanç olgusunun ne olduğunu Önder APO'nun Bir Halkı Savunmak eserinde vurguladığı şu alıntıyı yapalım: "Klan bilincinin sembolü totemdir. Totem belki de ilk soyut kavramlaştırma düzenidir. Totem dini olarak da değerlendirilen bu düzen ilk kutsallığı, tabu sistemini de oluşturmaktadır. Klan totemin simgesel değerinde kendini kutsamaktadır. İlk ahlak kavramına da bu yoldan ulaşmaktadır. Çok iyi bilincindedir ki, klan topluluğu olmazsa yaşam sürdürülemez. O halde toplumsal varlıkları kutsaldır ve en yüce değer olarak sembolleştirilip tapınılmalıdır. Din inancının gücü de bu kaynaktan gelmektedir. Din ilk toplumsal bilinç formu oluyor. Ahlakla bütünlüklüdür. Bilinçten giderek katı bir inanca dönüşüyor. Artık toplum bilinci din formunun geliştirilmesi biçiminde olacaktır. Din bu özelliğiyle toplumun ilk temel hafızası, köklü geleneği ve ahlakın kaynağıdır. Klan toplumu pratiğiyle ne kadar bilinç geliştirse bunu hep toteme, dolayısıyla kendi yeteneğine bağlamış oluyor. Simgesel olarak totem gerçeğinde ise, insan topluluğunun giderek başarılı olması sürekli kutsamayı da beraberinde getiriyor. Kutsama kutsalın, kutsallık ise toplumun gücü oluyor."

Önderlik belirlemede ortaya çıktığı gibi, bahsedilen inanç insanın ilk toplumsal gücünün farkına varmasıdır. Din bu düşüncenin katı kurallara bağlanmasıdır. Yani ilk inanç ile vurguladığımız şey, insanın kendisine, bir bitkiye, bir hayvana, yanı başındaki bir insana inanması, ona güven getirmesi gibi olgulardır. Bu varlıklar da toplumsal yaşama olan katkılarından hareketle seçiliyorlar. Zaten inanç temelinde ilk şekillenmenin bu temelde geliştiği tespitlidir. Kültür olarak yarattığı değerler insanın kimliğini ifade ediyorsa, bütün bunları bir harç gibi bir arada tutan olgu insanın ahlaki örgüsüdür. Yani ahlakilik olmazsa, insan kendisine ve yaptıklarına inanmazsa, orada toplumsal yaşam gelişmez. Çünkü yaptığına güvenmez ve bağlılık göstermezse, insan yaşamının bir anlamı olmaz. Yaptığına karşı inançsızlık, güvensizlik ve değer vermeme olursa, yaptığına bağlanma olmazsa, toplumsal değerler kalıcılaşmaz. Bu durumda birikim sağlanmaz. Günübürlük bir yaşam ortaya çıkar. Ama biz toplumdan, kültürleş-

meden bahsederken, kalıcılıktan ve değişmeyen değerlerden bahsettik. İşte ahlak bu anlamda insanlarda kalıcılışmayı ve toplumsal olgunun bir arada tutulmasını sağlayan en temel insan özelliğidir; insanlık değeridir.

Önder APO, "İlk düşünce, ilk bilme, bilinçlenme formu inançtır" dedi. İnsan aklı ilk olarak inanç biçiminde düşünüyor. Bu da insan davranışları, topluma katılımları ve diğer insanlara yaklaşımlarının ilk sürecinin tümüyle ahlaki olmasına yol açıyor. Çünkü çevresinde olup bitenleri inançla algılıyor. Bilmiyor, inanıyor. Dola-yısıyla bugün zihniyet olarak ele aldığımız bütün düşünce kalıpları, bütün düşünsel süreçler kökenini insanların ahlaki yapısından alıyor. Yani o ilk inanç formu üzerinden geliyor. Nedeni de şudur: Dediğimiz gibi, inanç ve ahlak olmazsa toplum bir arada olmaz. Çünkü bu değerler toplumun harcıdır, vicdanıdır. Günümüzde de kötü insanların vicdansız, kötü davranışlar sergileyen insanların ahlaksız biçiminde tanımlanmasının nedeni budur. Nasıl ki insana kültürel bir varlıktır demek bir tanımlama biçimiye, aynı zamanda insana ahlaki bir varlıktır demek de bir tanımlamadır. Çünkü ahlak olgusu da direkt insanla bağlantılıdır; toplumsal yaşamın gelişmesiyle birlikte başlayan, süreçle değişen ve derinleşen bir manevi olgudur.

Bu konuda Önder APO'dan bir alıntıyla tanımımızı daha net olarak ifade edelim. "Ahlak bir toplumun çimentosu gibidir. Ahlakı olmayan hiçbir toplum yoktur. Ahlak insan toplumunun ilk örgütlenme ilkesidir. Esas işlevi, analitik zekâ ile duygusal zekânın toplumun iyiliği için nasıl düzenleneceği, nasıl ilke ve tutumlar haline getirileceği ile ilgilidir. Tüm topluma eşit düzeyde ama farklılıkların rolünü, hakkını da gözeterek davranır. Başlangıçta toplumun kolektif vicdanını temsil eder.

"Toplum ancak özgür bir yargılama olarak ahlakla düzenlenebilir. Ahlak insanın seçim kabiliyetiyle ilgi olduğundan ötürü özgürlükle yakından bağlantılıdır. Ahlak, özgürlüğü gerektirir. Bir toplum esas olarak ahlakı ile özgürlüğünü belli eder. Dolayısıyla özgürlüğü olmayanın ahlakı da olmaz. Bir toplumu çökertmenin en etkili yolu, ahlakıyla bağlantısını kopartmaktır. Dinin etkisinin zayıflatılması ahlak kadar çöküntüye yol açmaz. Onun boşluğunu bir nevi din haline gelmiş çeşitli ideolojiler ve politik felsefeler, ekonomik yaşantılar doldurabilir. Ahlakın bıraktığı boşluğu ise, ancak mahkûmiyet ve özgürlük yoksunluğu doldurabilir. Ahlakın teorisi olarak etik veya ahlakîyat, temel felsefi problem olarak varlığı, giderek daha yakıcı hale gelmiş ahlakı incelemek ve yeniden esas rolüne kavuşturmakla görevlidir. İşlevini doğru ortaya koymak kadar, temel yaşam ilkesi haline gelene kadar önemini yitirmeyen bir sorun olarak toplumdaki yerini koruyacaktır."

Ahlak olgusunda özellikle şunu vurgulamak gerekiyor: Ahlakın insan yaşamı içerisindeki yerini anlayabilmek için kesinlikle günümüzdeki modernist paradigma denilen kapitalist düşünce kalıplarının çok dışında düşünmek gereki-

yor. Din düşüncesiyle, köleci yaşam değerleriyle bir noktaya kadar ahlak tanımlanabilir. Ama modernist paradigmayla ahlak kesinlikle tanımlanamaz. Toplum ve ahlak ya da yaşam ve ahlak, toplumun vicdanı olarak ahlak, inanç olarak ahlak olgularının günümüzün düşünceleriyle izahı kesinlikle mümkün değildir. Çünkü günümüzün temel sorunlarından bir tanesi de ahlakiliğin olmamasıdır. Bunu belirtirken, hemen şunu de eklemek gerekiyor: Özellikle günümüzde ahlakiliği savunmak, ahlaki olmak, topluma tekrardan bir ahlak dayatmasında bulunmak devrimcilik gerektirir. O yüzden de günümüzde devrimcileşebilmek, toplumsal kaosu aşabilmek, günümüzdeki imkânları insanların hizmetinde kullanabilmek için öncelikle gerekli olan ilk şey ahlak sahibi olmaktır.

Onun için şunu çok rahatlıkla belirtebiliriz: Günümüzde her şey vardır, sorunları giderebilmek için her imkân vardır. Günümüzün çelişki ve çatışmalarını barışçıl bir yöntemle çözebilmek içinde imkânlar mevcuttur. Ama olmayan temel şey ahlaktır. Bunun tek sorumlusu kapitalist sistem ya da modernist paradigmadır. Belki Sosyal Silimler dersinde izah edilmiştir. Özellikle modernist paradigmayla birlikte duygu ve düşüncenin birbirinden kopartılması, düşünceyle maddi üretimin birbirinden kopartılması, birey ve toplumun birbirinden kopartılması, kadın ile erkek arasında yaşanan çelişkinin derinleştirilmesi bizim inanç, toplumsal harç, yapıştırıcı dediğimiz olguyu toplum içerisinde kovmuştur. Günümüzde toplumsal düşünme ve davranmanın 'ahmaklık ve kerizlikle' eşdeğer tutulması boşuna değildir. Bugün biri toplumcu olsa, diğer bütün insanları kendisi gibi düşünse, empatik, mütevazı ve paylaşımcı olsa, günümüz toplumu içinde nasıl değerlendirilir? Bu insan hakkında 'saf, ahmak' değerlendirmesine gidilir. İnsanlığın bunu hangi düzeyde kötülük olarak değerlendirdiğini bilemeyiz, ama bu durum özellikle sosyal bilimin en çok üzerinde durması gereken olgudur. Çünkü sorunların temelinde kesinlikle toplumun ahlaki örgüsünün dağıtılması yatar. Kültür adına yaratılan şeylerin insani olmasını, yaratılan şeylerin insanların hizmetinde olmasını sağlayan, buna biçim verip yönlendiren temel husus kesinlikle ahlaki değerlerdir.

Ahlakın İlk Biçimi Toplumu İnşa Etme Ahlakıdır

Tabii süreçle diğer tüm insani değerler gibi ahlak da saptırılıyor, değişime uğratılıyor. Nasıl ki komünal demokratik yaşam süreç içinde devletçi toplum biçiminde saptırılıp dönüştürülüyor ve bu da toplumsal sorunlara neden oluyorsa, aynı şekilde ahlak da saptırılıyor. "Ahlaktaki 'iyi'-'kötü' ayrımı uygar toplumdaki temel sosyal bölünmeyle bağlantılıdır. Çıkar grupları arasındaki mesafeyi

bir yönüyle açıklar. Genelde ise, iyi ve kötü toplum ayrımını ifade eder. Özü toplumdur. Topluma bağlılık iyi ahlakı ifade ederken, toplumdaki uzaklık, onun değerleriyle çelişme kötülüğü ifade eder. Toplumsal kuruluş başlangıçtan itibaren ahlaki karakterlidir. Yani düzenleniş kurallarına gönüllü ve kutsallık temelinde bağlanır. Toplumun 'ilk anayasası' ahlak kurallarıdır. Toplumun özünde ahlak vardır. Ahlakı temelini yitiren toplum dağılmaktan kurtulamaz. Toplumsal kurallar ise özünde toplumun kimliğine, tanrısal varlığına, diline, diğer üyelerine sanki tek bir canmışçasına bağlılık ve gerektiğinde onlar için ölümü göze almaktır. Zaten toplumun dışına atılmak ölümle eşittir.

"Hiyerarşi ve siyasi erkin devlet olarak kurumlaşması, ahlaki topluma ilk darbeyi indirir. Sınıf bölünmesi ahlaki bölünmenin de temelini hazırlar. Ahlakı problem böyle başlar. Siyasi elit bu problemi hukukla çözmeye çalışırken, rahipler dinsel olarak yanıt bulmaya çalışırlar. Hem hukuk hem din bu açıdan ahlaki kaynak olarak alır. Nasıl ki siyasetin, siyasi gücün kalıcı kurallı ve kurumlu mekanizmaları hukuku teşkil ediyorsa, din inşacıları da aynı işlevi ahlak kaynaklı kalıcı kurallı ve kurumlu başka bir inşayla, yani dinle ahlaki krizi çözmek isterler. Aralarındaki fark hukukun yaptırım gücünün olması, dinin ise bu niteliği olmayıp vicdan ve tanrı korkusunu esas almasıdır." (Önder APO)

Egemen devletçi sitemlerin kendi mekanizmalarının işlevselliğine göre ahlaki ele almaları tüm kötülüklerin kaynağıdır. Her devletçi toplum biçimi ayrı bir tarzla kendi ahlak anlayışını hakim hale getiriyor. Sistemlerin egemenliği aynı zamanda ahlaki egemenlikleri anlamına gelir. Bu sapmayla birlikte insan kendi çevresine, ürünlerine ve emeğine yabancılaştırılarak, bu değerlere el konulup köleci toplumda ziggurata, rahibe ve tanrılara bağlanıyor. İlk kural olarak "Ne kadar çok ahlakiysen, o kadar çok insan olursun" ilkesi, bir yaşam kanunu olarak, devletçi toplumda egemenlere hizmet biçiminde devlete bağlanıyor. İlk dönemlerde özellikle komünal toplum açısından değerlendirildiğinde, insanlar arasında ahlakilik noktasında bir yarış vardır denilebilir. Bu dönemde kişi ne kadar çok çalışır, komünal ve paylaşımcı olursa, toplum içerisinde en iyi insanın o olduğu düşüncesi temel düşüncedir. Çünkü toplumun ahlaki bunun üzerine oturmuştur. Bu, insanların topluma müthiş bir şekilde bağlanmasını getiriyor.

Toplumsallığın ilk süreçlerinde ahlakın bu denli esas olması, insanların birbirlerine sıkı sıkıya bağlanarak yaşayabileceklerine olan inancın fark ediliyor olmasındandır. Böylece insan olmanın temel bir özelliği de çok doğal olarak yaşamda yer edinmiş oluyor. İnsan böyle öğrendiği için, bu ilke yaşamın temel bir ilkesi oluyor. Zihniyete böyle oturmuş bu gerçeklik devletçi topluma geçişle birlikte saptırılıyor. Bu temel mantalite şöyle değiştiriliyor: "Rahibe, ziggurata, çamurdan yapılmış o putlara ne kadar çok hizmet edersen, rahiplerin mitolojik söylencelerine ne kadar çok inanırsan o kadar iyi bir insansın" kuralı insanlara kabul ettiriliyor.

Ahlak, insanın toplumun bir üyesi olarak yaşamasını sağlayan duygu ve vicdandır. Ahlakın ilk biçimi toplumu inşa etme ahlakıdır. İkinci aşamada ahlakilik toplumu devlete bağlayarak egemenlere hizmet etmesi için ele alınır. Egemeni büyütmenin aracı haline getiriliyor. Kölecilikte en iyi köle olmadaki başlangıçta bir yarış vardır. Feodalizmde de en iyi kul olmak övgü konusudur. Kapitalizmde işçi olmada bir yarış vardır. Kölecilikte kişi rahibe, zigguratada ne kadar iyi hizmet ederse, köleci toplumda o kadar iyi bir insandır. Köleci devletin, köleci yaşamın öngördüğü emek ve ilişki tarzını ne kadar çok derinleştirirse, onun için ne kadar çok mücadele ederse, toplumun o kadar güçlü bir üyesiymiş mantığı egemen kılınır.

Tek tanrılı dinlerde de, insan tek tanrılı dinlerin emirlerine göre ne kadar kuralcı bir yaşamı yaşar, geliştirir, yayar ve insanlara kabul ettirirse, o kadar iyi bir mümin olmuş olur. Dinlerin kuralları vardır. Nasıl konuşacağı, nasıl oturup kalkacağı, nasıl giyineceği gibi yaşamda insanın düşüncesini yansıtan davranış ölçüleri belirlenmiştir. Örneğin son dönemlerde Türkiye'de yapılan türban tartışması, dini kültürün kapitalist kültürle bir mücadelesidir. Müslüman kadın başını örtmek durumundadır. Türban İslam kültürünün bir gereği olarak sunulur. Kapitalist modern yaşamda da kadın özellikle dekolte kıyafetler giymesi yönünde eğitilmiştir. Aynı biçim erkek kıyafetlerinde de izlenebilir. Güncel bir durum olduğu için bu örnekleri verdik. Bu, yaşamın her alanında görülen bir kültür çatışmasıdır. Günümüzde özgürlük ve demokrasi değerlerinin insanlığın vazgeçilmezleri olmasından dolayı bu çatışma bu jargonla ifade ediliyor. Özünde bu çatışma dini kültürle modernist kapitalist kültürün çatışmasıdır; iki devletçi sistemin çıkar ve iktidar çatışmasıdır.

Kapitalizmde de işçi patronu için ne kadar çok çalışırsa, ne kadar iyi hizmet eder ve ne kadar çok emek sarf ederse, o kadar iyi bir işçi olur. Bu devletçi yaklaşımın kölecilikteki karşılığı, zigguratın zevk ve sefasından pay almaktır. Dinlerdeki cennetin kapitalizmdeki karşılığı ise iyi bir paradır, dolgun ücrettir. Unutmayalım ki, bu sapmanın insanlara kabul ettirilmesi kolay olmamıştır. Kendi çıkarı için toplumsal öz saptırılarak, insanlık kandırılarak bu sağlanmıştır.

İnsanın yaptığı her işte komünal bir öz vardır. Çünkü her iş aslında başkaları için yapılır. Hiçbir emekte tek bir bireye hizmet etme özelliği yoktur. Her emek diğer insanlar içindir, diğer insanlara hizmet içindir. Bu, var oluşun temel özü ve temel ilkesidir. İnsan kendisi için bir şey yapmaz. "Ben kendim için bir şey yapıyorum" diye bir durum yoktur. "Ben kendim için yapıyorum" dediği noktada bile, birey özünde toplum içinde kendini kabullendirmek için emek veriyor. Bu bir kuraldır. Kimse bunun dışına çıkamaz. Bu öyle bir ilkedir ki, insan kötü bir şey yaptığında bile, o kötülüğü başkalarına zarar vermek için yapıyor. Bu çalışma ahlakı, iş ahlakıdır; insan emeğinin içerisinde gizlidir. Elbiseyi

kendin için alıyorsun, ama özünde çıplaklığın yüzünden toplumda yadırganmak için giyiyorsun. Kendini hastalıktan korumalısın ki çalışabilesin; çalışıp karnını doyurasın, aileni doyurasın, diğer insanlar tarafından dışlanmayasın. Oluşumun özünde bu vardır. Egemen sistemler bu ahlaki saptırılmış, bu özü kendine bağlamıştır. Oysa insanın yaptığı her işte, sarf ettiği emeğinin özünde var olan, toplumsal bir varlık olduğumuz için komünalliktir. İnsan toplumsal bir varlık ise, yaptığı her şeyin toplumsal bir karakter taşıması gereklidir. Çünkü toplum yaptığı iş temelinde var olan bir varlıktır. Bu, iş ve emek ahlakıdır. Ama adamlar almışlar, bunu da kendi sistemlerine bağlamışlardır.

Onun için egemen sisteme göre ahlak kendilerine hizmet etmedir. Ne kadar sorgusuz sualsiz kendilerine hizmet edersen, yaptıkların topluma değil de egemenlere kazanç sağlarsa, o kadar iyi ve ahlaki bir insan oluyorsun. Ama bu sapma derinleştikçe şöyle bir şey gelişiyor: İnsan çalıştığı halde karnını bile doyuramıyor, yaşayamıyor. Örneğin köle hiçbir kaygıya kapılmadan hizmet ettiği halde, bir insan olarak yaşayabilecek bir durumu yakalayamıyor, böylesi bir durumu ortaya çıkaramıyor. Kuldur, Allah'a sonuna kadar hizmet ettiği halde, dini bir kavram kullanırsak, doğadaki nimetlerden bir insan gibi faydalanamıyor. İşçidir, saatlerce çalışıyor, ama mevcut koşullar içerisinde kabul edilebilir bir yaşamı bir türlü tutturamıyor. Neden? Çünkü ahlakta bir bozulma vardır. Çalışıyor, ama birileri için çalışıyor. Çalışıyor, ama yarattığı üründen birileri faydalanıyor. Faydalanan, egemen sınıf ve egemen sistemdir. Her şeye rağmen insan toplum için çalışıyor, ama bu toplum egemen toplumdur. Bütün toplum içinde bu egemenler çok az bir kesimi oluşturur; bir avuç kadar olan egemenlerdir.

Ahlaki örgü bozuldukça, bu bozulma derinleştikçe, insanlar tekniği geliştirdikleri ve imkânlar ortaya çıkarttıkları halde, çalışma kabiliyeti çok düşmüştür. Bugün çalışkanlık değil, tembellik geçer akçe olmuştur. Beleş yaşamak akıllı olmanın, işini bilmenin ölçüsü olmuştur. Yine imkânlardan ötürü bütün insanların bir şekilde çalışmaya sevk edilmeleri olanak dahilindeyken, işsizlik toplumda temel sorundur. İş ve emek insanlaşmayı sağlayan kültürel değerlerdir. Çalışmak, emek sarf etmek insan olmanın bir gereğidir. İşsizlik, toplumsallığını yitirmek, insan olma yolundan ayrılmak, yolunu kaybetmek ve bu yol yürüyüşünde arkada kalmaktır. Tekniğin yaratmış olduğu imkânlarla az bir sürede çok zengin ürünler ortaya çıkartmak mümkünken, bir türlü toplumsal sorunlar çözülemiyor. Açlık ve barınma sorunu ortadan kaldırılamıyor. Sağlık sorunları çözülemiyor.

Kuşkusuz toplumun bütün sorunları ortadan kaldırabilir gibi bir iddiamız yoktur. Ama mevcut düzeyde yaşanan sorunların da kapitalist ahlaksızlıkla bağı vardır. Her değerın parayla alınıp satıldığı, bunun hâkim kültür olduğu bir sistem içinde başka bir sonucun ortaya çıkacağını beklemek saflıktır. Çünkü değerın değer ölçüsü paradır. Örneğin hastasın, iyileşmek ve yaşamak insan oldu-

ğun için hakkındır, ama paran varsa bu hakkı kullanabilirsin. En çok değer atfedilen, en çok satılandır. En güzel olan, en çok satılandır. Değerde ölçü satmaktır. Satmak ve satıştan para elde etmek, kapitalist kültürün mayasıdır. Tüm üretim alanlarında yaşanan sorunların nedeni bu satma kültürüdür. Ancak insan bu düzeyde sorun yaşayacak kadar da çaresiz değildir. Biz bunu söylüyoruz.

Ahlak Bildiğini Yapmak, Yaptığına İnanmaktır

Bugünün dünyasında adamın biri bir haftalık uzay gezisi için yirmi milyon Dolar harcar; buna karşılık Afrika'daki çocuklar açlıktan ölür, Kürdistan'daki çocuklar çöplükten ekmek toplar. Birileri her hafta süt banyosu yapar, birileri ömrü boyunca süt görmez. Birileri kendi evinin içindeki oda sayısını bilmez, birileri başını altına sokabileceği naylon çadır bile bulamaz. Birileri zevk için yer yutar, birileri ekmek bulamaz. Mağazalar ve marketler doludur, ama kullanılmaz. Ürün yaratılır, bozulur, çöplere atılır ya da fiyatını arttırmak için götürülüp denize dökülür. Ama milyonlarca insan da yaşamı boyunca o besinleri görmeyi ve yemeyi bir yana bırakın, ismini bile bilmez.

Bugünün kültürü bilim ve bilimsellikten en çok söz eden kültürdür. Yine demokrasi, insan hakları, özgürlükler gibi erdemleri çokça dillendirmektedir. Fakat yaşanan yığınca kültürsüzlük olduğunu herkes bilmektedir. Bizim paradigmamız ve insan tanımlamamıza göre, bu sorunların bir izahı vardır. Bu da bizim kültürümüzdür. Yani tüm bunlar nasıl oluyor? Birilerinin tuvaleti altındandır; öte yandan birileri de yemekte kullanacağı kaşık, çatal bulamaz. Bu örneklemeler öyle küçük ve basit bir örnekler değildir. Bunlar derin toplumsal sorunların sonuçlarıdır ve günümüzde bütün bu sorunlar toplumsal kaos biçiminde yaşanmaktadır. Ahlak bozulduğu için bu böyledir. Bir haftalık uzay gezisi için yirmi milyon Dolar harcayan bir insan, Afrika'daki aç çocukların neler yaşadığını hissetmez. Çünkü ahlakı bitmiştir. Birileri her hafta süt banyosu yaparken, birileri hayatında hiç süt içemezse, bunun nedeni ahlaksızlıktır. Birileri özgürlük ve irade adına abuk sabuk şeyler yaparken, öte yanda bir halkın dili inkâr edilip yok ediliyorsa, burada bir ahlaksızlık vardır. İşin en vahim yanı da tüm bunların normalmiş gibi görülmesidir. Egemen ahlaksız olduğu için halinden memnundur. Ezilen de köle olduğunu bilmediğinden bunu kabullenmiştir. En büyük ahlaksızlık bunlardır.

Toplumsal sorunların görülmesi ve yaşanan sorunların giderilmesi açısından ahlaklı olmanın ne kadar önemli olduğunu bu örnekler çok çarpıcı bir şekilde önümüze koyuyor. Bütün bu çelişkiler ve sorunlara rağmen hala bir duyar-

sızlık varsa, kimse bunları güçlü bir şekilde hissedemiyorsa ya da tüm bunlar köklü bir değişim ve dönüşüme yol açmıyorsa, o zaman günümüz insanının temel sorunu ahlak sorunudur demektir. Ahlak olsa böyle olmaz. Çünkü ahlaka toplumun vicdanıdır dedik. Bu tür sorunlar büyük bir vicdansızlığın yaşandığının da kanıtıdır. O zaman günümüzde yeni bir kişilikle bu sorunların çözülmesi için temel alınması gereken şey ahlaki olmaktır. Bu temel bir sorun olduğu için de ahlaklı olmak demek devrimci olmak demektir, fedai olmak demektir. Günümüzde bencilliğin, bireyciliğin, maddiyatçılığın egemen olduğu, her şeyin alınıp satıldığı bir ortamda toplumcu olmak, yani bütün insanları düşünmek, bütün insanların sorunlarını kendi sorunları gibi hissetmek fedailiktir.

Bunun için biz ahlaktan bahsederken, tümüyle devrimcilikten bahsediyoruz. Devrimcilikten de kastettiğimiz köklü, hızlı, radikal bir değişim ve dönüşümü insanın kendisindeki vicdansızlığa karşı yapmasıdır. Önderlik boşuna zihniyet ve vicdan devrimi gereklidir demedi. Bu, günümüzde başta sosyal bilimler olmak üzere sanat alanında da ölçüler konularak geliştirilmesi gereken özgür insandır. Bu açıdan ahlakiliğe çağrı, ahlaki bir duruş sergilemek insana önemli bir özgünlük kazandırır. Ahlakla ilişkili önemli bir durumu insan şöyle vurgulayabilir: Ahlaki olmak aslında öz ile biçim arasında uyum yaratmayı gerektirir. Söz ve pratik birlikteliğini esas almayı gerektirir. Fakat tarihin hiçbir döneminde söz ile eylem arasında bu kadar derin bir uçurum oluşmamıştır. Sanki her söz insanı yalancı ve çıkarıcı yapmak için art arda dizilmiştir. Güzel sözler çirkin, çirkin sözler güzel olanı ifade eder hale gelmiştir. Bu çarpık durumu özellikle sanat ürünlerinde çok rahat izlemek mümkündür.

Gelişmiş olarak görülen Avrupa ve Amerika toplumundaki insana mikrofonu uzatın, her insan komünal değerlerden bahsedecektir. Bu, insanın özüdür ve çok normaldir. Ama bu toplumlarda kendi egemenlerine yaklaşımlarında gerçeklikleri böyle midir? Böyle değildir. Ahlak insanın inandıklarını pratikleştirmesini de gerektirir. Bu anlamda da teori ve pratik arasındaki uyumluluk düzeyi insanın ahlakiliğini ortaya çıkarır. Sistemimiz için değerlendirdiğimizde de, paradigmamıza ne kadar inandığımız, ideolojik duruşumuzun gerektirdiği pratiği ne kadar sergilediğimiz bizim devrimciler olarak ahlak düzeyimizi ortaya çıkarır. Ahlakın bir de pratiğe geçmek için insanlara bir dayatması söz konusudur. Çünkü tümüyle vicdandır, duygudur ve insanidir. Bir şey görüyor ve kabul etmiyorsanız, mutlaka onun giderilmesi için bir uğraş içerisine girmeniz gerekiyor. Vicdan ve ahlak insanın haksızlıklara karşı harekete geçmesini sağlayan bir iç enerjidir. Bu anlamda ahlak insanların pratikleşmesini, güçlenmesini, iradeleşmesini, arayış içerisine girmesini sağlayan bir insan özelliği de olmuş oluyor.

Sadece okumakla, bilmekle, çözümlenmekle yetinmek, yine çok şey bildiği halde pratikleşmemek de yeterince ahlaki olmamakla ilişkilidir. Çünkü insan

bildiklerini pratikleştirerek toplumsal yaşamın mayası olan bilincini inanca dönüştürebiliyorsa bir şeyler yapabilir. Ahlak bildiğini yapmak, yaptığına inanmaktır. Pozitif bilimcilerin ya da modernist paradigmanın söylediği gibi "İnanç kötüdür, dogmatizmdir, tutucudur" söylemi safsatadır. Bu, kapitalist ahlaksızlığa bilimsel kılıf örmek için uydurulmuştur. Bunların söylediklerinin tersinin doğru olduğunu günümüz yaşamı kanıtlamaktadır. Çünkü insan inanan bir varlıktır. Bir yerde okumuştum. İnsanda bir gen bulmuşlar, "İnsanların bir şeylere inanmasını sağlayan bir gen var, insan mutlaka inanır" diyorlar. İnsan inanmalıdır. İnanç olmasa olmaz; insan bir doğruya, bir değere, bir güzelliğe inanacak ki yaşama bağlanabilsin. Bu olmazsa teknik, robot, karınca insan ortaya çıkar; nitekim çıkmıştır da. Günümüzün sosyal bilimleri, pozitif bilimleri duygu ve düşünceleri birbirinden ayırdıkları, bireyi toplumdan ve düşünceyi maddi üretimden koparttıkları için insan tanımları yanlış oluşturulmuştur. Bu konuda da "Bilim böyle diyor, doğrudur" yanlısını görmek önemlidir. Bilim özü itibarıyla insanın kendisiyle doğa arasına koyduğu araçtır. Ama devletçi toplumda egemenlik aracı yapılmıştır. "Bilim iktidardır" denir. Bunu en çok da kapitalizm yapmaktadır. Bilim sistem üretiyor. Kazanımlarından da sistemin sahipleri faydalanıyor. Eskiden din kitaplarının ayetleri vardı. Şimdi de egemenlerin çıkarı için konuşan ahlaksızlaştırılmış bilimin sözüm ona doğruları vardır.

Ahlakilikte ki inanma ve inandığını yapma ilkesinin gücünü anlamak için toplumsal tarihin bize sunduğu çok çarpıcı örnekler vardır. Bu konudaki ilk çarpıcı örnek mitolojiden anlaşıldığı kadarıyla Sümer Rahipleridir. Sümer rahiplerin kurdukları sistemlerinde esasta ahlaki ilkeyle çalıştığı görülmektedir. Bu ilke rahiplerin topluma sunduklarına kendilerinin inanması ve söylediklerini yaşamsıdır. Köleciliğin ilk süreçte gönüllü gelişmesinin temel nedeni bu ilkenin çarpıcı yaşanmasıdır. Kölecilik sistemin binlerce yıl yaşamasının sırrı da bu ilkede gizlidir. Rahiplerin her söylediklerinin kanun gibi yaşamda pratikleşmesi ahlakilikleriyle doğrudan bağlantılıdır. Bu ilkenin kendilerini tanrılaştırmasıyla sonuçlandığına tarih tanıktır.

Bu ahlaki geleneğin gücünü peygamberlerin yaşam ve mücadelelerinde de görüyoruz. Peygamberlerin asıl yaptıkları topluma yeni ahlaki kurallar dayatmak olmuştur. Teori-pratik uyumu peygamber kişiliklerinin vazgeçilmez özelliğidir. Bugün bile iyi yani ahlaklı olan insanlara "peygamber gibi insan" denildiğini biliyoruz. Önderlik son savunmasında hem peygamberleri, hem de dinleri daha çok ahlaki kurallarıyla ele almaktadır. Toplumsal güçlerinin nedenlerini ahlakilikleriyle izah etmektedir. Dinde sözün yani kelamın çok önemli olduğunu, kelamın tanrısal olduğunu belirtmesi, kendi içinde pratikleşme zorunluluğunu getirmektedir. Din adına konuşulan konuların insan yaşamında ciddi bir ağırlıklarının olması kelamın gücünden kaynaklanmaktadır. Dinde söz yaşamak ve pratikleştirilmek için söylenir. Yalanın günah olduğunu söylemek, yine

münafıklık gibi kavramlar dindeki ahlakiliğin gücünü göstermektedir. İşte bu güç peygamber yaşamıyla toplumlarda kabul görmüştür.

Bu geleneğin dervişlerde de temel bir özellik olduğunu biliyoruz. "Bir lokma bir hırka" felsefesinin kendisi ahlak yüklüdür. Dervişlik kültürü müminin ahlakla yaşama kültürüdür. Dervişlik adanmışlıktır. Adanmak için inanç gereklidir. İnançlı yaşamın da ahlaki yaşam olduğunu biliyoruz. Ahlak yüklü yaşam kültürü bu toprakların kültürüdür. Bu kültürün tüm saptırmalara rağmen güncel-likte ne kadar etkili olduğunu biliyoruz. Bu kültürün toplumsallığın temel harcı olmasındandır ki, ahlaklı olan insanlar ellerinde bilim ve para gücü olanlardan daha fazla etkilidirler. Toplumda etkili olan insanlar sözlerine inanılan insanlardır, yaşamları örnek alınan insanlardır.

Konu ahlaki duruş sahibi insanlar ve ekoller olunca, Zerdüşt kişiliğini anmadan geçmek doğru olmaz. "İyi düşün, doğru konuş, güzel yap" ilkesi ahlaklı yaşamın formülüdür. Yine Sokrates ve Buda gibi kişilikler, toplumsal tarih içinde yerleri her geçen gün daha da değer kazanan insanlar olarak, ahlaki yaşamları kadar ahlakın yaşam içindeki önemlerini insanlara kavratma çabası verenler konu için verilecek bildik örneklerdir.

Ahlak için yapılan 'yazılı olmayan toplum kanunları' değerlendirmesi doğru, ancak çok dar bir tanımlamadır. Ahlak inanç ve vicdan olduğu için insan maneviyatı yaşıyor. Ahlakilikte birileri ille de şunu yap demez. Yaptıran, ahlakın kendisidir. Dolayısıyla ahlak toplumsal yaşama insanların doğal, özgürlükçü ve kendi iradesiyle katılımının da önünü açar. Ahlak insanı büyük sorumluluk sahibi yapmıştır. Sorumlu olan insan toplumsal görevlerinin bilincinde olan insandır. Sorumluluk bilinci insanda doğruyu yaşamayı geliştirmeyi yanlışa karşı da mücadele etmeyi sağlar. Sorumluluk kendisiyle beraber paylaşımcılığı getirir. Ödev bilinci demek de olan sorumluluk ahlak yüklü emekçilik ve yaratıcılıktır. Sorumluluk iktidar ve devletçi zihniyetin panzehiridir. Ne zaman ki insanlar toplumsal ödevlerinin gerektirdiği yükümlülüklerin gerektirdiklerinin tümünü yerine getirmek için duyarlılıklarını yitirdiler bazıları bu boşluğu amaçları ve çıkarları yönünde kullanmaya başladılar. Sorumluluk duygusunun azalması toplumsal görevler karşısında tembellik keyfiyetin yaşanmasının başlangıcıdır denebilir. Örneğin sorumluluk sahibi olan insan özellikle günümüzde bir saniye dahi yerinde durmaz. Sorumlu olanlar, sorumluluk duygusu güçlü olanlar ahlaklıdır. Sorumsuzluk anlaksızlıktır. Ahlaklı insan sorumluluğunu sevinç içinde yerine getirir. Ahlakın yaptırım gücü toplumun ahlaki örgüsüdür.

Ahlakta tutuculuk ve gericilik, devletçi toplumun ortaya çıkardığı olgulardır. Yoksa toplumun vicdanı olarak ifade ettiğimiz ahlaki örgü, zaten toplumun canlı dinamik organizması içerisinde sürekli kendisini var eden ruhtur. Ahlak hızlı bir değişimi yaşamaz. Maddi üretime nazaran daha geç bir değişim ve dönüşümü yaşar. Bunun için ahlaki örgü toplumsal değişim ve dönüşüm süreç-

lerinde yer yer toplumsal gelişimi engelleyebilecek kadar tutuculaşabilir. Çünkü ahlak toplumu bir arada tutan çok sağlam bir harçtır. Bir yanlışlık felaketlere davetiye çıkartabilir. Tıpkı günümüzde yaşadığı gibi.

Tabii burada bizim devletçi toplum ahlakını ve insanını, anakadın olgusunun temelini oluşturduğu komünal ahlaki örgüden ayırtmamız gerekir. Devletçi ahlak insanları köleleştiren, iradesizleştiren ahlaktır; insanların egemenlerin hizmetine koşturulmasını sağlayan ahlaki örgüdür. Komünal toplum ahlakı ise, toplumu gerçekten komünal dinamikleri üzerinden geliştiren bir güçtür. Bu konuda şu toplumsal gelişme durumunu da göz önünde bulundurmamak önemlidir: Ahlakilik olgusunda devletçi-iktidarcı sistemi ele alırken, kapitalizmi ayrı düşünmek gerekir. Kapitalist modern yaşam anlayışından hareketle diğer iki devletçi toplumu ahlak noktasında değerlendirirsek yanlışlara düşebiliriz. Özellikle köleci ve tek tanrılı din sistemlerinin kurucularına ve buna katılanlara büyük haksızlıklar yapmış oluruz. Dolayısıyla sermaye sahibi kapitalist ile rahibi, peygamberleri ve dervişleri ahlak konusunda yan yana getirmemek adaletli olmak için önemlidir. Bununla bir övgü içinde olalım demiyoruz. Ancak aralarındaki büyük farkı da görmek ahlakilik gereğidir.

Sonuç olarak tekrar belirtmek gerekirse, insan ancak toplumsallaşarak var olabilir. İnsan toplumsallaştıkça yaratır, değiştirir, dönüştürür. Ama toplumun, bu değişim ve dönüşümün insanları her şeye rağmen bir arada tutmasını sağlayan ölçüleri koyan da insanda vicdana yol açan ahlaki yanıdır. Ahlakın da toplum içerisinde böyle bir gücü söz konusudur. Özellikle düşüncenin gelişkin olmadığı süreçlerde, insanların duygularıyla bir arada yaşamasını sağlayan temel düşünce formunun inanç temelli olması, ahlakın da inanç üzerinden bir ağ gibi toplumu sarması ve derinlik kazanması, toplumsallığın ilk süreçlerinde her şeye rağmen toplumu bir arada tutan temel bir harç olmasına neden olmuştur. Bu anlamda toplumu kültürden, kültürü ahlaktan koparmak mümkün değildir. Ahlakı örgü bir aşamadan sonra toplumun özelliklerine göre onun kültürel yapısı içerisinde şekilleniyor, kültürünü etkiliyor, kültürü içerisinde bir değişimi yaşayarak günümüze kadar geliyor. Ahlak manevi kültürün en önemli değeridir. Toplumdan topluma değişen muhtevası olsa da, ahlak her insandaki vicdandır. Ahlak bozulursa, vicdan kalmazsa, toplum temel dengesini kaybeder ve rotasından çıkar. İnsan toplumu toplumsal özelliklerinin dışına çıkar. Çok ciddi sorunlara yol açabilecek yaratımlara başvurabilir.

Biz bunu devletçi toplum olarak tanımlıyoruz. Devletçi topluma ilişkin bazı tanımlamalar yapmaya çalıştık. Ahlakın üst sınıflara nasıl bağlandığını ve üst sınıflara hizmet etme temelinde geliştirildiğini anlatmaya çalıştık. Toplumsal gelişmeyi sağlamak ve toplumu dengede tutabilmek komünal özün sürekliliğine, komünallik de ahlak denilen temel değer yargılarına ihtiyaç duyar. Bu anlamda ahlak toplumu dengede tutan, toplumun insani bir oluşum olarak

gelişimini sağlayan mayadır. Çünkü ahlak olmazsa, insanın dışındaki insanların acıları ve sevinçlerinin duyumsanması ve paylaşılması mümkün olmaz. Toplum kanunları değil, orman kanunları hâkim olmaya başlar. Vicdanlı, ahlaklı olunmadığı zaman toplum içerisindeki sorunları insanca çözme değil, birilerinin çıkarlarına göre çözme gelişir. Böylesi durumlarda da düşünce kimin elindeyse, kim hâkimse, bir nevi vicdanın ölçüsü onun ölçüsü olmuş oluyor. Hele bir de toplum devletleşmiş bir kesim insanın hâkimiyetine girmişse, ölçüler tamamıyla onların ellerine geçmiş olur. Onlar da istedikleri gibi toplumu yönlendirebilirler. Bu vicdan açısından önemli bir noktadır.

İnsanlaşmak Özgürlüğün Kendisidir

Vicdanın sorumluluk duygusuyla da bir ilişkisi vardır. Sorumluluk duygusu, bireyin toplumun üyesi olması fikrine inanmasıyla başlar. Sadece bir birey için değil, bir grubun kendisini topluma ait görmesi ile sorumluluk duygusu ve düşüncesi arasında kopmaz bir bağ vardır. İnsanı sorumluluk altına alan, bunu hatırlatan, bu anlamda insanın değişim ve dönüşüme yönelmesine neden olan etmenlerden bir tanesi de vicdandır, ahlaktır. Vicdanı ve ahlakı kalmamış bir insan, herhangi bir haksızlık karşısında sorumluluk duymaz. Sadece kendisine dokunulduğunda tepki verebilir.

Vicdan ile özgürlük arasında da güçlü bir bağlantı vardır. İnsanın özgürleşmesi sorumluluk altına girmesiyle başlar. Yani insan bilecek, bir şeylerin sorumluluğunu hissedecek, bir şeyleri düzeltmesi gerektiğinin farkına varacak ki görevlerini yerine getirebilsin. Sorumluluk sahibi insan arayışçıdır. Bütün insan arayışları içerisinde özgürlük arayışı, vicdan ve ahlakla en yakın ilişkili olandır. Özgürlük kendi içerisinde bir arayıştır. Özgürlük, yaşamı yaşanır duruma getirmektir, kendi iradesini bilmektir, kendi sorumluluğunu bilmektir, toplum içerisinde şekillenen bir üye olduğunun bilincine varmaktır. İnsanlaşmak özgürlüğün kendisidir. İnsanlaşmanın kendisiyle anlatmaya çalıştığımız şey yaratmak, değiştirmek, paylaşmak, sorumluluk duymak ve diğer insanların acılarını ve mutluluklarını hissetmektir. Bütün bunlar aslında birbirlerini tamamlayan hususlardır. Fakat devletçi toplumda, özellikle onun kapitalist aşamasında her alanda insani değerler parçalandığı için, bu tür şeylerin sanki hiç birbirleriyle ilişkileri yokmuş gibi ele alınır. Toplumu toplum yapan bütün maddi ve manevi üretimi bütünlük içerisinde ele alınmalıdır. Özellikle erdem denilen insan özelliklerinin birbirleriyle olan ilişkilerini bilerek bütünlük içerisinde ele almamız gerekiyor.

Günümüzde böyle bir sorunun olmadığı düşünülüyor. Yaşamda hâkim olan da bu düşünce olduğu için yaşam çok parçalıdır. Örneğin muazzam gelişmelere yol açabilen insanlar vardır. Hayranlık uyandırabilecek kadar yetenekli insanlar vardır. Ama yaşamına ve yaşamın diğer alanlarında yaşanan sorunlar karşısındaki duruşuna bakıyorsunuz, ilgilenme düzeyine bakıyorsunuz, kendisinden nefret etmekten başka çareniz kalmıyor. Bazı insanlar da vardır, yaratıcılık ve yetenek anlamında çok kötürüm durumundadırlar, ama paylaşım noktasında hayranlık uyandırabilecek kadar insani özelliklerin bütünselliğini sergileyebiliyorlar. İnsan bütün bunları en üst noktada birleştiren bir varlık olmalıdır. Fakat insanda yaratılan parçalanma köklüdür. Günümüz insanlığının sorunları belirtilmeye çalışılırken, bunun nedenlerinden bir tanesinin de bu parçalılık olduğu bilinmelidir. Bu ruhi parçalanmadan ötürü insanların herhangi bir soruna karşı tepkisini kestirebilmek zordur.

Duygu ve düşünce parçalanması ve yaşanan boşluk, insanda mekanikleşmeye yol açmıştır. Günümüz insanının bir sorunu da değersizlik psikolojisidir, yalnızlık hissidir. Tarihin hiçbir döneminde insanların birbirlerine karşı bu kadar vurdumduymaz oldukları görülmemiştir. Günümüzde özü güçlendirecek maneviyat olmadığı için insanlar biçime yönelmişlerdir. Zaten sistem de kendisini imaj yaratan sistem olarak değerlendiriyor. Bunun için reklamcılık bu kadar iş görüyor. Biçimi iyi olsun, ötesi lafı güzafıtır, gerisinin kıymeti yoktur. Sanki heykelden bahsediliyor. Yunanistan'ı gören arkadaşlar bilirler. Atina'da uzaktan bakıldığında, canlı bir insana çok benzeyen harika yapılmış heykeller vardır. Özün bitirilip biçimin aşırı öne çıkarılması insana bu heykelleri anımsatıyor. Bazıları da "Önemli olan özdür, biçime bakma" diyorlar. Bu anlayış da heykelleşmiş insanın tersi durumudur. Tüm bu durumların ahlakla birebir ilişkisi vardır. İnsan için bu her iki anlayış da sağlam ve doğru değildir. Önemli olan öz ve biçim arasında bir uyumu sağlayabilmektir. Özün kendisini rahat bir şekilde biçime kavuşturmasıdır.

Günümüzde yaşanan bu sorunlar bir şekilde çözümlenmez ve aşılmaz ise, insanın kendisini bitirebileceği, hatta sadece kendisini de değil üzerinde yaşadığı doğayı da bitirebileceği sonucuna varılmıştır. Ahlak bir de bu bakımdan bizim açımızdan önemlidir. İnsana bütünlüklü bir yaklaşımı geliştirebilmek, yaşanan sorunlara eğilebilmek için de ahlak sahibi olmak gereklidir. Ahlak insana insani olanı seçme imkânı verir. Seçme noktasında da kapitalist dayatmaların çok ciddi bir sorun olduğunu bilmek ahlaki olmaktır.

Toplumsal sorunları tespit etmek, çözüm yollarını ortaya koymaya çalışmak ve daha çok da insanları sorunlar karşısında duyarlı olmaya yöneltmek insani bir görevdir. Günümüzde hâkim olan bireycilik insanın bu görevlerini yapmasını engelliyor. Bundan dolayı toplumdaki kaçışın somut ifadesi sorunlardan kaçmak biçiminde görülüyor. Toplumsal görevinden kaçış olarak bu durum, şu

sorunu çözelimden çok, öyle bir yaklaşıma neden oluyor ki, sorunları görmezden gelerek sorunların çözümsüzlüğünü dayatıyor. Bu, devletçi mantığın özünde vardır. Devletçi mantık toplumu yönetme mantığıdır. Toplumunu yönetebilmek için de alttaki toplumun ya da yönetilen toplumun "Benden adam çıkmaz, güç getiremem" mantığını esas alması sağlanmaya çalışılmıştır. Ezilenler böylece kendilerinin yönetilmesi gereğine inandırılıyorlar. Egemen sistem "Sorun vardır, sen sorunu çözemezsin. Sorun varsa ve başkası çözmüyorsa sana ne?" mantığını hâkim kılarak kendini vazgeçilmez kılmaktadır.

"Sorunun olduğu yerden uzaklaş" tümcesi günümüzde bir slogan gibi tekrarlanmaktadır. Sorunları başkaları yaşıyor denilerek, doğal sorunlar karşısında bile insanlar duyarsız kılınmıştır. Buna benzer daha birçok toplumsal hastalıktan bahsetmek mümkündür. Tüm bu hastalıklı durumlar kesinlikle insanın toplumsal gerçeğinin parçalanması ve vicdanlarının yara almasıyla direkt bağlantılıdır. Her sorun toplumsal bir ihtiyacın karşılanmamasından doğar. İnsanın duyarsızlığı, bu ihtiyaçların giderilmesinde rol üstlenmemesine neden olur. Bu da kültürel bir varlık olan insanın en temel özelliği olan yaratıcılığını kaybetmesine yol açar. Bunu bilmemek, bilip de gereklerini yerine getirmemek ahlaki boşluğun yaşanmasından kaynaklanmaktadır.

Devletçi toplum toplumun dinamik, canlı gelişim sürecini ele geçirme, ona hükmetme biçiminde gelişmiştir. Bu durum insan beyninin bütün organlara hükmetmesine benziyor: Burada beyin eli, parmakları, bacakları kesiyor. Hâkim yürütülüdür bu. Örneğin beyin az düşünmek istiyor; bunun için de açıklık güdüsünü kesip atıyor. Ya da beyin bir şey düşünüyor, onu yapmak istiyor; ayaklara, ellere talimat veriyor, git yap diyor. Devletçi toplumda egemenlerle yönetilenler arasındaki ilişki biraz da buna benziyor. Üst sınıf oturmuş, kendi çıkarı için ne gerekiyorsa, insanlara onun doğru olduğunu dayatıp durmaktadır. Bu anlamda da toplumsal sapma derken çok basit bir olgudan bahsetmiyoruz. Önderliğin tüm çözümlenmeleri ve özellikle Savunmaları bu konu üzerinedir. Bütün toplum üyelerinin yaşananları görmesi ve görüp karşı koymasının ilk adımı vicdan sahibi olmaktan geçer.

Tam da bu noktada kültürü devrimciye ve devrimci ahlaka sahip olmaya ihtiyaç vardır. Bunun için günümüzde ahlaki olmak devrimcilik gerektiriyor. Çünkü herkesin her şeyi alıp sattığı, maddiyatçılığın ve bireyciliğin temel insan değeri haline getirildiği bir süreçte başka yol bulmak da güçtür. Dünyamızda yedi milyar insan yaşıyor, hepsi neredeyse aynı mantalite üzerinden düşünüyor. Bir grup insan çıkacak, bunların dışında düşünecek! Tespit edildiği kadarıyla insan işleri içinde en zor olanı budur. En zor iş, toplumda hâkim hale getirilmiş düşünce kalıplarını, yaşam kalıplarını aşmaktır; insanları yeni zihniyete, yeni bir vicdana, yeni bir toplumsal sisteme alıştırmaktır. Dünyanın en zor işi kesinlikle budur. Çünkü bu işte insanla uğraşma vardır, insanı adeta yeni baş-

tan yaratma vardır. İnsan eğitmek ve bozulmuş bütün komünal kültür değerlerine düzeltici müdahalede bulunmak devrimciliktir. Devrimci kültür ve ahlak dediğimiz olgu işte bu noktada devreye girer.

İnsan bireyi üzerinde kurulacak en büyük baskı toplumsal baskıdır. İnsanlar en kolay toplumsal baskı altında ezilir, yenilirler. İnsanlar bireysel olarak birbirine bir şey dayattıkları zaman buna karşı koyabilirler. Ama toplum içinde sorgulama sürecini başarıyla geçirmiş, gelenek haline gelmiş ve kökleşmiş değerleri yeniden sorgulama ihtiyacı ortaya çıktığında bile sorgulamaya başlamak 'deliliktir.' Önderlik hep ilk çıkış döneminden örnekler veriyor ya, "Bize Yandım Allah Çetesi, Deliler Topluluğu diyorlardı" diyor. Bu durum Kürt toplumsal gerçeği açısından anlaşılmaya değer bir konudur. Bir de Kürdistan'da bir diriliş devrimi oldu. Bu konu daha rahat değerlendirilebilir. PKK'nın çıkışı öncesinde Kürtler neredeyse bitmişti. Konuştuğu adam, Önderliğe, "Biz uzun kulaklıyız, biz kuru kütüğe dönüşmüşüz" diyordu. İnsan hiç kendisine 'uzun kulaklı' der mi? Bu sözler özünde doğal bilgelik sözleridir. Bir köylü kuru tahtaya dönüşüğünü hissediyorsa, bu öyle sıradan bir toplumsal durum olarak değerlendirilemez. Toplum içerisindeki en saf, en temiz, devlet toplumundan en uzak, onun kültürü içerisinde en az şekillenmiş bir kişi bile bunu söylemişse, şehir kültürüne bulaşmış toplumsal kesimin hali acaba nasıldır?

İşte devrimcilik bu realiteye meydan okumaktır. Devrimci kültür ve ahlak bu realiteden yeni bir kültür, yeni bir ahlak yaratmaktır. Bunun için PKK devrimciliği, kuru tahtayı yeşertmeyi başarma devrimciliğidir. Bu pratikte kanıtlandı. "Ben kuru tahtayım" diyen insandan gerilla ordusu kuruldu, siyasetçi ordusu kuruldu. Bu halk fedailleşti. Ama dikkat edelim; başlangıçta bu çıkışa 'deliliktir' denilmişti. Onun için dedik ki, toplumsal ahlak ve vicdan bugünün akıl yapısıyla anlaşılmaz. Delilik toplumsal diyalektiğin temel esaslarına göre sınıfçı ve cinsiyetçi sistemin hâkim zihniyet ve yaşam kalıplarına köklü bir devrimci kültürü ve ahlakı dayatmaktır. Bunu devrimciliğin ne demek olduğunun anlaşılması için belirttik. Yoksa kim akıllı kim deli, bellidir. Günümüzün kangren olmuş toplumsal sorunlarının çözümü için biraz da delidolu olmak gerekir. Önder APO'nun vurguladığı gibi, ipini kopartacaksın. Sistemle aramızdaki tüm ipleri koparmadan devrimin işleri yürümez. Kendini değiştirmek ve yanı başındaki insanları değiştirip dönüştürmek insanlık açısından en önemli bir iştir. Bir düşünceye, Önderliğe inanıyor ve bundan aldığımız güçle pratikleşiyorsak, o zaman en önemli görevimiz başkalarını da buna inandırmayı başarmaktır. Başarının yolu da ahlaki olmaktan geçer.

Kültür olgusunda kültür yapma diye bir şey vardır. Kültürel değerler nasıl yapılır? Bu yapma işinde devrimcilik nasıl olur? Bu noktada da tekrar toplumsal gerçekliğe dönüyoruz. Yani toplum nasıl değiştirilir? Toplumsal değişim nasıl gerçekleşir? Bu noktada da toplumun kendine has, sürekli değişken ve çok

zengin yasaları vardır. Topluma öyle gelişigüzel şeyler dayatılamaz. Belki bazı şeyleri topluma dayatabilir ve kabul ettirebilirsiniz, dayattığınız bu şeyleri bir süre yaşatabilirsiniz de. Ama toplumsal bünye bunları uzun süre kaldırmaz. Bunlar çarpık kültürleşme ile sonuçlanır. Sonra toplumsal bünye adeta bunları kusar ve dışarıya atar, ya da bu dayatmaları kendisine uyarlamaya ve yeni bir biçim vermeye çalışır. Bu aşamada daha çok insanların toplum içerisindeki duruşları, ideolojileri ve felsefeleri temelinde bir kültür yapma ya da kültür yaratma söz konusu olur.

Toplum kendi içerisinde biraz tutucu bir varlık olduğu için, değişip dönüşmesi gerektiği halde değişim karşısında bir zorlanmayı, bir sıkıntıyı yaşayabilir. Bu noktada da toplumun kendi iç dinamikleri o zorlama karşısında yeni çıkışlar arama ihtiyacı duyar. Toplum içerisinde toplumun üyeleri giderek bu sorunları aşma çabası içerisine girerler. Bu da insani bir özelliktir ve adım adım toplumun kendi iç işleyiş yasalarına denk düşebilecek yöntemler temelinde topluma mal edilmeye çalışılır. Doğruluğu ve yanlışlığı tartışılabilir, zamanı ve mekânı tartışılabilir. Böyle süreçlerde herkes bir şeyler söyleyebilir. Ortaya çıkan yeni şeylerin doğruluğu ve yanlışlığı ancak toplum içindeki etkisiyle ölçülebilir. Bu tür sonuçlar kimlik temelinde somut tartışılır. Bu değişim ve dönüşüm dayatmaları giderek toplum içinde bir kabullenmeye yol açtıklarında genelleşir ve toplumsallaşırlar. Böylelikle insan bizzat kendi içerisinde istemlerine ve ihtiyaçlarına göre böyle bir mekanizma ile kendisini değiştirip dönüştürebilir.

Önder APO son savunmalarında düşüncenin de maddi bir olgu olduğunu belirtti. İşte düşünce gücü maddi bir gerçeklik olarak en fazla değişim ve dönüşümü yaratabileceği bu tür aşamalarda ortaya çıkıyor. Dolayısıyla düşünen bir varlık olarak insan, düşüncesiyle vardığı sonuçlar temelinde bizzat kendi eliyle bütün toplumun farkında olmadığı şeyleri de yaratabilir, bunları toplumuna da mal edebilir. Bu nokta devrimci kültür ve ahlak olarak tanımlayabileceğimiz ya da değerlendirebileceğimiz bir husustur.

Devrimci Kültür ve Ahlak Kapitalizmi Aşmakla Yükümlüdür

Bu biçimde tartışmamızın ikinci bölümüne de geçmiş oluyoruz. Daha güncel daha fazla gerçekliğimizi, amacımızı ifade eden, öz olarak bizim kadro ve militan duruşumuzu ve PKK gerçekliğini ifade eden somut tartışmalar temelinde tartışmaya çalışacağız. Güncel gerçekliği ve kendi durumumuzu tartışırken de genel tanımlamalarımıza bağlı kalacağız. Böylece bu tanımlamalar daha somutlaşmış olacaktır.

Bir devrimci kültür ve ahlak olgusundan bahsetmemiz için, öncelikle neye karşı devrimcilik olgusu ön plana çıkar. Bir devrimci kültür yaratmaktan bahsediyorsak, hangi kültüre karşı devrimcilik sorunu ile karşı karşıya geliriz. Ahlak olgusundan da bahsederken, yine benzer bir soruyla karşılaşırız. Dolayısıyla devrimci kültür ve ahlak olgusunu tartışırken ya da bu olguları tanımlarken, öncelikle neye karşı olduğumuzu bilmemiz gerekir. Kültür ve ahlakta neler devrimcileştiriyor ya da neleri aşmaya çalışıyoruz? Bunlar bizim açımızdan önemlidir. Çünkü kültür derken, bunun çok geniş bir alan olduğu ortaya çıktı. Ahlak derken toplumun vicdanından bahsediyoruz. Kuşkusuz her şeye rağmen insanda bir vicdan vardır. Dolayısıyla hangi vicdanı aşmaya çalıştığımızı, hangi ahlaki değerleri kabul etmediğimizi net bir biçimde ortaya koyup tanımlamamız gerekir.

Şimdi biz Önderlik paradigmasından şunu anladık: Komünal toplumdaki sonra yaşanan toplumsal süreç, kültürünü son beş bin yıldır devlet zihniyetiyle yapmaktadır. İnsanların mantıkları böyle çalışıyor. Zihinleri tüm ihtiyaçları bu temelde aşmaya dönük bir etkinlik içerisine girmeye başlıyor. Bunun nedenlerinin bir bölümü Felsefi dille bir kısmı İdeoloji ve Politika konuları adı altında, bazı hususlar da Sosyal Bilimler başlığı altında tartışılabilir. Biz burada işin kültür ve ahlak konusuyla direkt alakalı olan kısımlarını tartışabiliriz. Önderlik paradigmasında tüm sorunlar, temeline insan konularak değerlendirilir. Dolayısıyla bizde artık sorunu salt sınıf boyutuyla ele almak yerine, insanlaşmayı sağlayan toplumsal duruş hangisi ise onu esas alarak ele almak temel bir ilkedir. İnsanlık hangi aşamadan sonra ciddi toplumsal sorunlarla karşı karşıya kalmaya başlamıştır, bu sorunlar neden çözümsüz kalmaktadır? Bu sorunlar neden bir türlü aşılamıyor? Benzer sorular yönelterek cevaplar aramaya çalışıyoruz. Bu anlamda bütün toplumsal, kültürel değişim ve dönüşüm aşamalarını iki temelde ele alıyoruz: Birincisi, insanı var eden komünal toplum dönemi; ikincisi de sorunların kaynağı olan devletçi ve iktidarcı toplum.

İdeolojik ilkelerimiz açısından sorun, sınıfların durum tespiti değil, sorunun toplumun devlet ve iktidar ekseninde saptırılmasından doğan ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan sınıfsal duruştan kaynaklandığını bilmektir. Dolayısıyla kültür ve yaratım sorunu derken de, ahlak ve vicdan sorunu derken de böyle bir ayrışmaya giderek sorunları tespit etmeye çalışıyoruz. Bizim açımızdan devrimci kültür ve ahlak, devletçi kültür ve ahlakı aşarken bunun yerine koymamız gereken demokratik komünal kültür ve toplumdaki kaynağını alan ahlaktır. Dolayısıyla devrimci kültür ve ahlak, devletçi toplumun neden olduğu iktidar, hâkimiyet, kölelik zihniyet kalıplarını ve bencillikten güç alan vicdansızlığın ahlak yoksunluğunu aşma mücadelesidir.

Devletçi toplum beş bin yıllık tarihsel bir süreçtir. Devletçi toplum da kendi içerisinde değişik aşamalardan geçerek günümüze kadar gelmiştir. Onun

da dili, rengi ve biçimi değişmiştir. Günümüzde yaşanan sorunları gidermek için köleci toplumdaki ilişkileri topluma göstermemiz, yine feodal toplumun mantığını aşmaya dönük bir çabaya girmemiz kuşkusuz anlamlıdır. Ancak bu yaklaşım tek başına sorunları çözmeye yetmez. Sorunların çözüm mantığı açısından günümüz realitesi önemli olduğundan, devrimci kültür ve ahlak mücadelesi de günümüzde yaşanan gerçekliği aşmak zorundadır. Toplumsal karakterli yeni bir yaratım, üretim ve yaşam yaratabilmenin önündeki engelin devletçi sistem olduğu Önderlik Savunmalarında çok çarpıcı biçimde ortaya konulmuştur. Devletçi sistemin bugünkü temsili ise kapitalizmdir. Dolayısıyla devrimci kültür ve ahlak somut bir biçimde kapitalizmi ve onun modern yaşam tarzını aşmakla yükümlüdür. Devrimcilik iddiasında bulunan kültür ve ahlak doğrudan kapitalizmi hedeflerse ancak bir anlam ifade eder. Bu kültür ve ahlak kapitalizmin alternatifini yaratabilirse kazanacaktır. Bu böyle olmazsa, çokça tanrı, tanrıça, komünalite, demokrasi tartışması yapmak, özgürlük ve adalet istemek güzel sözler söylemenin ötesine geçmez. Neden? Çünkü kültür yaratılır, kültür insanın ürünüdür.

Günümüzde bu nasıl somutlaşacaktır? Devrimcilik sapmanın son temsilcisi olan sistemi aşarsa, onu yenilgiye uğratar ve alternatifini yaratırsa kültürleşebilecektir. Yani biz günümüzde köleciliği aşarak yeni bir kültür ve ahlak yaratacağız. Çünkü günümüzdeki köleciliğin adı kapitalizmdir, kölecilik kapitalist sistemin kendisidir. Durum böyleyse, o zaman bizim kapitalist kültürü, varsa kapitalist ahlakı tartışmamız, alternatif olacak değerler sistemini nasıl yaratacağımızı bilince çıkarmamız gerekecektir. Bu köleciliğin üretimine, sanatına, davranışına alternatiflerimiz olmalıdır. Bunları yaratmalıyız. Onun diline alternatif bir dil, onun beğeni ölçülerine alternatif beğeni ölçüleri yaratmak son derece önemli bir mücadeledir. Onun şehirleşmesine alternatif şehirleşmeler, paylaşımına alternatif paylaşımlar geliştirmek gerekiyor. Yani her konuda, oturup kalkıştan tutalım da örgütlülüğe, sanatsal, siyasal ve askeri çalışma kapsamına girebilecek en üst insan eylemlerine kadar alternatiflerimiz olmak zorundadır. Bunun sonucunda yaratılacak kültür devrimci olur. Böyle olmazsa yapacağımız tartışmalar entelektüel düzeyi aşmaz. Bir filozof tartışması olur, bir aydınlar kulübü tartışması gibi olur. Devrimci sorunlara böyle yaklaşamaz. Devrimcilik sorunları görmek, eyleme geçmek, değişim ve dönüşüm sağlayarak kültürleştirmeyi başarmaktır.

Kapitalizmin temsil ettiği bütün yaratımları hedeflemek devrimci kültürü ve ahlakı ifade eder. Günümüzde sorunların kaynağına dönüşmüş olan kapitalist sistemin kültür olarak insanlara verdiği, bütün insanlara bir şekilde yansıttığı, insanları üretime sevk ettiği ve yönlendirdiği yöntemler neyse, onları bilince çıkartmamız gerekir ki alternatif toplumu yaratabilelim. Kapitalizm için belirtilecek ilk şeylerden bir tanesi, kültür ve ahlakın toplumsallığın bir ifadesi

olması, kapitalizmde de toplumsallık denilen olgunun kabul edilmiyor olması tespitidir. Önderlik bunu Bir Halkı Savunmak adlı eserinde çok güçlü çözümlüyor. Kölecilikte ve feodalizmde toplum bir şekilde işletiliyor ve kullanılıyor. Bu yaklaşım değerleri bir şekilde egemenlerin hizmetine sunuyor. Kapitalizmde temel mantık toplumu parçalama temelinde geliştiği için, devrimci kültür ve ahlakımız kesinlikle toplumsallığımızı esas almalıdır. Biz toplumdan kopmanın mümkün olmadığına inanıyoruz. Toplumdan koparak ya da toplumuna karşı sorumluluk duymadan yaşanabileceğine inandırılmış insanların bireyci bir yaşam içerisinde olduklarını bilerek mücadele etmek ilke olarak benimsenmelidir.

Günümüzde sistemsel olarak Avrupa ve Amerika'nın belli yerleri zigguratlar konumundadır. Bütün zenginlikleri oralara götürmüşlerdir. Buralardan tüm insanlığa kölelik üreterek sistemlerini idare etmeye çalışıyorlar. Kendi içlerine herkesi almadıkları gibi, dışarıda kalanları da kendilerine uymazlarsa ezmek istiyorlar. Sitemin merkezleri ile çevre, onların deyimiyle ikinci ve üçüncü dünya ile aralarında ortaya çıkan çelişkilerin derinleşmesi ciddi sorunlara yol açtığından, insanlığın her şeyine müdahale etmeye başlamışlardır. Ne demektir bu? Bu, bütün insanların kafasına o sistemi kabul edebilecekleri, mevcut dengesizliğe rağmen hiçbir tepkiyle karşılamayacakları bir ortam yaratmaktır. Bu aşama insanın tüm kültürel değerlerine müdahale etme aşamasıdır. Onun için küreselleşme aşaması, kapitalizmi bütün toplumlara aşılama aşamasıdır. Bu kültüre en yabancı, sistemle çelişkileri en derin olan yer, sistem açısından en tehlikeli yerdir. Bunun içindir ki, 21. yüzyıl işgalciliğine, yani küresel hegemonya savaşlarına Ortadoğu'dan başladılar. Kültürel işgalcilik de Ortadoğu'dan başlatıldı. Sistem kendisini 20. yüzyılda biçimlendirdiğinde de Ortadoğu'dan işe başlamıştı. Bu coğrafyada sorunlar yumağına yol açan yine kapitalizmin kendisidir.

Kapitalist sistem dinciliği geri olarak görüyor. Buna karşılık Ortadoğu'da şeriat devletlerini kuruyor. Kapitalizm ulusallığı geliştirmekle övünür, ancak Ortadoğu'da aşiret devletlerini kurdurdu ve bu devletleri korumaya aldı. Ulusal sınırların korunması adına milyonlarca insan katletti; buna karşılık Kürtleri dört, Arapları yirmi üç parçaya böldü. Dil ve kültürlerin ulusal yanını milliyetçilik biçiminde geliştirdi; fakat Kürtlerin dilini ve kültürünü halen de kabul etmemektedir. Yine birçok halkın dilini ve kültürünü ortadan kaldırdı. Yani kim hâkim ve güçlü ise, tüm bu olgular onlar için doğru oldular. Demokrasi dediler; Türkiye, İran, Mısır gibi ülkelerde askeri darbeler yaptırıldılar. Bu, kapitalist kültürün toplumlara dayatılmasıdır. Aynı şeyi günümüzde de görüyoruz. Onun için günümüzdeki kapitalist krizi aşabilmek, onu karşılayacak dinamiklerin devreye sokulmasıyla mümkün olacaktır. Sadece savaşla ya da iyi bir diplomasi ile buna karşı savaşılmaz. Toplumsal gelişme düzeyi bunu aşmıştır. Günümüzde mevcut krizin aşılmasında devrimci kültür ve ahlakın rolü daha fazla ön plana çıkıyor. Dolayısıyla bizim yaşamın her alanında, yani kültür derken kas-

tettiğimiz yaratımlar nerede ortaya çıkıyorsa orada bir zihniyet ve vicdan devrimini önce kendimizde gerçekleştirmemiz gerekiyor ki, bu saldırılar karşısında bir duruş ortaya çıkabilelim. Çünkü kapitalizm olgusunu karşısına almayan ve ona alternatif yaratmayan bir kültür ve ahlak olgusunun hiçbir anlamı olamaz.

Popüler Kültür Halkın Kültürel Değerlerini Pazarda Satmaktır

Kapitalist kültür insanın insan olmaktan çıkarılması kültürüdür dersek abartmış olmayız. Bu sistemde insan, oburca yiyen ve tüketen bir canlı derecesine indirgenmiştir. Bunun için tüketim kültürü kapitalizmde güçlü bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kim çok tüketirse en büyük en güçlü insan o oluyormuş gibi hâkim bir kanı vardır. Her hafta yeni bir giysi, birkaç ayda bir araç değişimi, moda ve reklamlarla her gün yenilik adı altında makyajlanıp insanlığa sunulan mallar vs. bu tüketim kültürünün bir sonucu olarak normalleştirilmiştir. Bu tüketimin derinleşmesi için de boynuna bilimsel yafta asılmıştır. İnsanların sözüm ona psikolojik ve sosyal boyutları çözümlenerek, insanlığın neye ne kadar ihtiyacı olduğu söylenip durulur. Değişik boyutlarıyla da değerlendirilebilecek bu saldırı, artık dünyada yaşam alanlarını daraltarak ekolojik sorunlara neden olmuştur. Ekolojik sorunun temelinde ahlaksızlığın yol açtığı çılgın bir tüketim kültürünün yattığını unutmayalım.

Tüketim kültürü sadece maddi değerleri değil, manevi değerleri de pazarlığa çıkarmıştır. Liberalizmle herkesi sözde özgür kılmış, modernizmle yeni bir yaşam yaratmıştır; postmodernizmle de bu yaşam içinde oluşmuş kimi sorunları bireyciliği derinleştirerek açacağını ve böylece iyi bir dünya kuracağını sanmaktadır. İnsanı toplumsal yaşamdan kopartmak ve kendi başına bırakarak daha rahat yönetilir duruma getirmek, sorunlar karşısında tepkilerini bireycilikle sınırlamak, şimdilerde en fazla üzerinde durulan konudur. "Kim ne yaparsa yap-sın serbesttir" denilerek, özgürlük illüzyonu yaratılmaktadır. Her şeyin kaos halinde olduğu bir dönemde esas olarak insanlar ortak duygu ve düşüncelerde birleşip bu kaosu aşamasınlar diye "Herkes bir şeyi istediği gibi anlama özgürlüğüne sahiptir" denilmektedir. Bu postmodern rezalet, örgütlü devlet gücü karşısında insanın örgütsüz kalması için ne gerekiyorsa onu yapmaktadır. Başlangıçta her şeye saldıran, tüketimin sınırlarını belirleyen, canı nasıl isterse her şeye öyle davranma hakkına sahip olan sadece sistem sahipleri olarak egemen sınıftır. Postmodern yaklaşım bu hakkı herkese vererek herkesin irade sahibi,

karar alma hakkına sahip ve özgür olduğunu yaymaktadır. Oysa bu yaklaşımda amaç herkesi her alanda kapitalistleştirmektir. Herkesin zenginlik ve maddi olanaklar itibariyle kapitalistleşmesi mümkün olmadığı için de herkesin tüketici olmasını kamçılayarak sisteme koşturmaktadır.

Bunu bir de popüler kültürde izlemek mümkündür. Popüler kültür halkların kültürel değerlerini kapitalist piyasaya açmak, halkın değerlerini basitleştirerek tüketim nesnelere halinde günübirlik satışını sağlamaktır. Hakların maddi olarak kapitalist sisteme göre yoksul, manevi olarak zengin olması, daha fazla manevi değerlerinin pazarlanmasına yol açmıştır. Halkların inancı, sanat değerleri, kimliklerini oluşturan tüm gelenek ve görenekleri en çok satışa sunulan öğeler olmaktadır. Kapitalizm bu saldırılarını kültür değerlerinin içeriğini boşaltıp anlamsızlaştırarak yapmaktadır. Bu yöntem insanın kendi kendisiyle dalga geçmesine neden olmaktadır. Tümünü maddi bir yaklaşım olan bu tarz, bir şeyin toplum için manevi olarak ne kadar değerli olduğu ile değil, ne kadar satıldığı ve ne kadar para getirdiği ile ölçülmektedir. Bir değer insan yaşamı için doğruluğu, yararlılığı ve güzelliği ne kadar satıldığı kıstasıyla ele alınmaktadır. Bu kapitalist saldırı insanın ruhsal olarak kurumasına yol açmış, insanın ruhsal dünyasını çörek bir ülkeye çevirmiş, insanın her şeye maddi ve teknik tarzda bakmasıyla sonuçlanmıştır. "Teneke yürekli ve at gözlüklü" insan tipi haline gelme böyle gelişmiştir.

Kapitalist sistemin yol açtığı buhranı hayatın her alanında izlemek mümkündür. Bu buhran bilimde, sanatta, siyasette ele alınabilir; insanların kendi aralarında kurdukları sosyal ilişkilerde ele alınıp değerlendirilebilir. Kadının yaşama katılma konusu kendi başına derin ve çok kapsamlı bir konudur. Kadın devletçi toplumla köleleştirildiği için, bir insan olarak kimliksiz bırakılmıştır. Kadının devletçi sistemle düşürülmesi kendisini güçsüz bıraktığından, egemenler nezdinde en kolay denetime alınan bir kesim olmasına yol açmıştır. Kapitalizmde kadın denetime alınan en kârlı pazar nesnesidir. Kadının bugün reklamların temel figürü olması, sistemin kadına ve onun şahsında insana bakışı ile doğrudan alakalıdır. Kadın meta satışını sağlayan aracı metaya dönüştürülmüştür. Kadına bundan daha kötü bir yaklaşım olamaz.

Biz sisteme alternatif bir gücüz. Dolayısıyla bugünün sistemsel gerçeği karşısında PKK ve Kürtler olarak kendimizi değerlendirmemiz de gerekir. Bunların tartışılması önemlidir. Tartışma konusu sonuçta devrimci kültür ve ahlak olduğu için, kendi sorumluluğumuzu ele almak devrimciliğimizin bir gereğidir. Sistem toplumu ve doğayı bitirecek noktaya geldiği için, buna karşı mücadele edenlerin de çok büyük bir nefret ve öfke içinde olması ve mücadele ölçülerini yüksek tutması zafer için olması gereken bir duruştur. Kadrolar olarak kendimizi değerlendirdiğimizde, parti ve Önderlik çizgisini kendimiz için ölçü almak durumundayız. Önderlik ve PKK kültürleşmesi ve ahlaki karşısında bizim

durumumuz nedir? Ne kadar ahlaklıyız? Ne kadar kültürlüyüz? Kürdistan ve bölgemizin kültürleşmesi açısından PKK neyi ifade ediyor? Nasıl ki devletçi sistemi demokratik komünal sistemle karşılaştırıyorsak, kendi duruşumuzu da parti gerçekliği karşısında değerlendirmeye tabi tutmamız gerekecektir. PKK'yi değerlendirmek için, PKK'nin ortaya çıkmasından önceki Kürdistan'ın durumunu iyi bilmemiz gerekir.

Kürtler kültürel olarak nasıl bir halktır? Biz kültürü bir yaşam biçimi, bir kimlik olarak tanımladık. Şimdi bu genel tanımlama çerçevesinde Kürtlere nasıl bir yer verilebilir? Kuşkusuz bunun biraz değerlendirilmesi ve özellikle kapitalist süreçle birlikte Kürtlerin içerisine düşürüldüğü durumla karşılaştırılması gerekiyor. Bizim tarih ve Kürt gerçekliği konusunda görüşlerimiz Önderliğin geliştirmiş olduğu paradigma ile birlikte daha da netleşmiş durumdadır. Arkadaşlar hatırlarlar: ilk Manifestomuzda Kürt tarihi Med Konfederasyonu ile başlatılırdı. İşte M.Ö. 1000'li yıllarda Kafkasya üzerinden Kuzey Avrupa'dan Ortadoğu'ya göç etmiş, Med konfederasyonu ile devletleşmiş, sonraki süreçlerde Kürdistan'a yerleşmiş bir halk olarak ifadelendirilirdi. Özellikle Kürdistan'daki uyanışla birlikte, Kürt tarihi ve toplumsal gerçekliği üzerine yapılan araştırmalarla Kürtlerin yerleşik bir halk mı oldukları, yoksa başka bir yerden mi buralara göç ettikleri tartışması başlatılmıştı. 90'lara doğru gelindiğinde kabul gören görüş, Kürtlerin Ortadoğu'nun yerleşik halkı olduğu yönündeydi. Bunun üzerine araştırma yapılmıştı. Bizim kendi tarihimizi bilmeyişimizin nedeni, halkların tarihleri üzerine bilimsel araştırmaların yapılmamış olmasıydı.

Kürt İlk'lerin Sahibidir

Bir toplumun tarihi araştırılırken, o toplumun dili, folklorik öğeleri, sanatı araştırılır. Arkeolojik ürünler güncel yaşam gerçekliği ile mukayese edilir, böyle bir araştırma ile tarih gün ışığına çıkarılmaya çalışılır.

Bilimselliğin geliştiği süreç, Kürdistan'da toplumsal bitirilişin Kürtlere dayatıldığı bir süreç oluyor. Dışarıdan Kürdistan üzerine araştırma yapanlar, kapitalizmin Ortadoğu'yu bölüp parçalamasıyla birlikte Kürtlere biçilen misyona hizmet eden bakışı derinleştirdiler. Kürtlere bakış neredeyse tümüyle siyasi çıkarılara göre ayarlanmıştır. Bu halen de böyledir. Kırk milyonu aşan nüfusuna, Ortadoğu'nun ortasında yer almasına, devletleştirilmiş halkların birçoğundan dil ve kültür bakımından daha zengin olmasına rağmen, Kürtler 20. yüzyılda herhangi bir uluslararası sözleşmede yer almamıştır. Hatta birçok folklorik araştırmada Kürtler ele alınmaya değer bir halk ve kültür olarak görülmemiştir. Yapılan araştırmaların bazıları utangaçcadır; bazıları Kürtlerin önemsiz, gereksiz bir halk olduğunu, bazıları da Kürtlerin nasıl Kürt olmadığını ispata dönüktür. Önemli tarih ve kültür araştırmalarının sonuçları da gizli kalmıştır. Baskı altında yaşayan bir halkın hele hele araştırma ve inceleme yapabilecek kurumlarından uzak olması, ulusal gerçekliğini anlamaya çalışan insanların olmaması, olanların da tehlikelerle karşı karşıya olması hazin sonuçlara yol açmıştır. Bu yaklaşımlardan ötürü daha sonra büyüyen kuşakların Kürtlükten haberdar olmaları tabii ki beklenemez.

Bu durum toplumsal gerçekliğimiz açısından bir karmaşaya neden oldu. Dolayısıyla kültürel değerlerimiz önemli oranda asimile edildi. Kültürel değerlerin talanı konusunda Kürt müziği hep örnek gösterilir. Örneğin şu anda Türkiye'de Türk halk müziği ve Türk sanat müziği dedikleri müziğin yüzde yetmiş-sekseni Kürt halk müziğidir. Kürt makamları, melodileri, straları Türkçeleştirilmiştir. Bazı değerlerimiz 'kardeşlik' adı altında Farslara yama edilir, bazıları 'İslam kardeşliği' adı altında Araplara yama edilir. Örneğin bir Selahattin Eyyubi vardır; PKK'nin çıkışına kadar Farslar bu Fars'tır, Araplar bu Arap'tır, Türkler de bu Türk'tür diyorlardı. Kürt dili, kültürü ve tarihi üzerinde baskı olacak, bazı şeyler bilinçli bir şekilde asimile edilecek, bazı değerleri diğer toplumlara mal edilecek, siyaseten nefes alamaz hale getirilecek ve bu giderek derinleştirilecekti. Devletler nezdinde de öyle bir aşamaya getirilecekti ki, kendileri açısından en tehlikeli şeyin Kürt olgusu olduğu bilinci yaratılacaktı. Böyle bir halk içerisinde toplumu, tarihi, folklorik öğeleri araştırmak tabii ki mümkün olmayacaktı. Yaşamayı bir yana bırakın, araştırma yapmak bile mümkün değildi. Bu tarihsel bilinç muğlâklığı, kültürel olarak asimilasyonu yarattı.

Sistemin çıkarları gereği Kürtler Ortadoğu'da olmamalıydı. Sistem "Ancak Fars, Arap ve Türk egemenlerinin emperyalizme bağlanması için kullanılabilirdiği ölçü Kürt varlığına onay verilir" yönünde bir karar almıştı. Önderlik buna 'Kürt kapanı' dedi. Hangi tarihten, hangi kültürden geldiğimiz noktasında çok fazla bilincimiz yoktu. Biz bunu Savunmalarla derinlikli biçimde anladık. Önderlik Savunmaları, özellikle AİHM Savunması tam bir tarih ve toplum çözümlemesidir. Biz bu Savunmadan Kürtlerin nasıl bir halk olduğunu, neyi ifade ettiğini daha iyi anladık. Bu bizde bazı sorunları çözdü. Biz tarihimizi anlatırken, halkımızı hep baskı altında kalmış, katliama uğramış, devletleşme aşamasında güçlü devletler kuramamış halk olarak değerlendirdik. Buna rağmen bir halk varlığını sürdürüyorsa, bunun bazı temel nedenlerinin olması gerekiyordu. Yani tüm bu baskı, katliam ve parçalanmalara rağmen, nasıl oluyor da Kürtler uluslaştırılmaları için dayatmalarda bulunulan birçok halktan daha fazla ulusal birlik oluşturabilecek argümanlara sahip olmuşlardır? Bu sorunun cevabını bulduk. Önderliğin Savunmalarıyla birlikte Kürtlerin Ortadoğu'da komünal yaşamı kuran topluluklarının ardılları olduğunu öğrendik.

Tarih ve toplum gerçekliği içerisinde önemli bir ilke olarak, bir sistem nerede öncesi olmayan bir ilki yaratmışsa, o toplumun kimliği onunla ifade edilir. O yaratımlar var olduğu sürece, onu yaratan halk bir şekilde varlığını devam ettirecektir. Toplumsal ve tarihsel gerçeklik içerisinde böyle bir ilke vardır. Artık biz biliyoruz ki, Kürtlerin tüm bu katliam, baskı, parçalanma ve asimile edilme çabalarına rağmen bir halk olarak varlıklarının devam etmesinin temel nedeni, toplumsal yaşamın ilk sistematik biçimini başlatan sürecin öncüsü olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu, Kürtler açısından önemli bir özgünlüktür. O zaman

Kürt derken, yerleşik yaşamın ilk sistematik biçimi olan komünal biçimin kendisinden bahsetmiş oluyoruz. Yani o zaman Kürt muhtemelen ilk konuşandır, ilk tarla sürendir, ilk köyü kurandır, ilk inancı yaratandır. Kürt derken bunlardan bahsediyoruz. Bu tarihsel ve toplumsal gerçeklik kendisine yabancılaşmayı, Kürtlükten kaçışı yaşayan, asimile olan, yine Kürt'ün toplumsal gerçekliğini görmezden gelen bütün değerlendirmelerin boşa çıkarılması anlamına gelmektedir. Dikkat edin: Özellikle 1980'ler sonrası basılmış araştırma ve inceleme kitaplarının birçoğu bir şekilde gelip Kürdistan'a dayanıyor. Tabii bu olması gerekendir. Bizim böylesi bir toplumsal gerçekliğimiz vardır.

Kürt kişiliği ve Kürt kültürü iyi incelenirse, yapısında komünal toplum değerlerinin çok çarpıcı bir şekilde yaşandığını görebiliriz. Duygularımızı, davranışlarımızı, dilimizi, yaşam içerisindeki ilişkilerimizi araştırmaya koyulursak, içinde Kürt diyebileceğimiz nüvelerin komünal toplum aşamasının özellikleri olduğunu görürüz. Kuşkusuz gücü oranında Kürtler köleci ve feodal süreçte yenilmemek için bu dönemde kendilerini uyarlamaya da çalışmışlardır. İslamiyet'in bir ideoloji olarak Kürtlerde yarattığı zihniyet çarpıklıkları olmuştur da, Kürtler yine de kendi güçleri oranında kültürlerini bir şekilde korumaya çalışmışlardır. Êzidilik, Alevilik, yine tüm gericiliği yanında kimi aile içi yaşam kalıpları buna örnek olarak verilebilir. Tüm bunlar Kürtlerin dış saldırılara vermiş oldukları bir cevaptır. Kendi kültür ve toplumsal gerçekliğimizi öğrenebilmemiz için komünal toplum bilincimizi geliştirmeliyiz.

Nasıl ki devlet toplumunu öğrenmek için feodal sistemi feodallerde, kapitalist sistemi kapitalistlerde çözümlüyorsak, Kürt toplumsal gerçekliği açısından da kadın gerçeği kültürümüzün anlaşılması için önemli olanaklar sunmaktadır. Onun için bizim toplumsal gerçekliğimiz içerisinde Kürt nedir sorusuna cevap bulmak, başlangıçta kadını anlamakla işe koyulmamızı gerektirir. Çünkü komünal toplumu oluşturan, onu başlatan kadındır. Kadın duruşundaki Kürtlük, Kürt toplumunun öz kültürel duruşunu ifade eder.

Kültürümüz açısından diğer önemli bir özellik, Kürdistan coğrafyasının özgünlüğüdür. İlk yerleşik toplum Kürdistan coğrafyasını merkez alarak gelişmiştir. Bu dönem kültürü yarı yarıya coğrafya ile ilişki içinde şekillendiği için, kültürümüzde Kürdistan coğrafyasının değişime etkisi büyüktür. Bunun için Kürtler biraz da Kürdistan ile özdeşirler. Bir de 'başka alanlardan buraya gelme' şeklindeki yaklaşımların yanlışlığı da ortaya çıkınca, on beş bin yıldır bu topraklar üzerinde yaşadığımız, on beş bin yıldır bu toprakların havasını soluduğumuz, suyunu içtiğimiz, tarlasını sürdüğümüz, türküsünü söylediğimiz gerçeği ortaya çıkar. Yeryüzünde çok az kültür bu kadar uzun bir süre aynı topraklar üzerinde aralıksız yaşama şansına sahip olmuştur. Bu çok köklü bir kültür olmayı beraberinde getirir. Kürtler Kürdistan üzerinde dar alanlar arasında göç-

ler yaşamıştır; bunun da nedeni Kürtlerin tarım ve hayvancılık ile uğraşmış olmalarıdır.

Kürdistan coğrafyasının kimi özgünlükleri vardır. Toplumsallığın ilk dönemlerinde doğa ile toplumsal kuruluş arasındaki ilişkide doğa yaşamı belirleyecek derecede etkilidir. Doğa üzerindeki değişimlerin toplumu birebir etkilediği bu dönemde, her coğrafyada toplumsal yaşam kalıcılaşmaz. Uygun mevsimsel koşullar, uygun yağış, sıcaklık ve soğukluğun yaşamı olanaklı kılan derecede olması, zengin bitkiler ve dostluk kurulacak hayvanların çokluğu, doğal barınakların olması, tatlı suların olması vb. gibi coğrafi koşullar, denebilir ki yeryüzünde harikaya yakın bir şekilde Kürdistan'da vardılar. Artık bunu nasıl yorumlarsak yorumlayalım, böyle bir güzel vatan bu toprakların kimliğini oluşturur. Zaten Tevrat'ta cennet Kürdistan olarak açık bir şekilde tarif edilmiştir. Yerleşik yaşamın ilkin bu coğrafyada başlamasının nedeni bu özgün coğrafi durumdur.

Kürtler toprağa, yaşadıkları coğrafyaya bağlılık noktasında bir özgünlüğü yaşıyorlar. Dolayısıyla Kürtlerin topraklarını sevmemeleri ve yurtlarını rahatlıkla terk etmeleri kendi özlerine terstir. Dağlı bir halk olarak da tanınıyoruz. Kürt birazda dağla özdeştir. Kürtlerde coğrafyasına anayurtlarına yabancılaşma daha çok da kapitalizmin baskısı sonucu oluşmuştur. 1950'lere kadar bile bazı aşiretler ve aileler sürgüne gönderildikleri halde kaçarak Kürdistan'a dönmüşlerdir. Bu konuda yaşanmış yüzlerce örnek vardır. İnsanların coğrafyayı en fazla işlettiği ekonomik biçimin tarım olması, tarımın ilk Kürdistan'da ortaya çıkması, Kürt karakterinin coğrafyadan çok güçlü biçimde etkilenmesine neden olmuştur. Yaşam davranışlarımızın birçoğu, kişilik özelliklerimiz, hatta ses düzenimiz üzerinde Kürdistan coğrafyasının ciddi bir etkisi söz konusudur. Örneğin Kürt müziğinin canlı, heyecanlı ve ritmik yapısı, zengin içeriği Kürdistan coğrafyasının bereketi ve değişen mevsimlerinin bir sonucudur. Toplumsal yaşamımızın dinamik ve zengin kültürünün etkisidir. Ağıtlarımız bu coğrafyada acılar yaşayan halkımızın duygu yüklü sözleridir.

Aslında baskı ve zor olmasa, herkes doğduğu yerde yaşama imkânı bulabilir. Kürdistan coğrafyası böyle bir özelliğe de sahiptir. Kürdistan coğrafyasının yüksek dağ zirveleri dışında her yerinde dört mevsimde de yaşama olanağı vardır. Dağ zirvelerini de gerilla yaşama açmıştır. Bu kendisiyle beraber kültürel zenginliğe yol açmıştır. Dolayısıyla Kürdistan'ın her bölgesi neredeyse bir ülke kadar zengindir. Araştırma yapmadım, bunun için diğer halklara haksızlık da yapmış olabilirim; ama dünyaya baktığımızda, Kürtler kadar kültürel zenginliği olan başka bir halk göremeyiz. Dili, sanatı, lehçesi, govendleri, giysileri, yemekleri, destan ve masallarında, özcesi bütün alanlarda bunu görebiliriz. Örneğin dört temel lehçemiz vardır, ama bunların her biri bir dil kadar zengindir. Türkçe dili Kürtçeye zorla baskın hale getirilmek istenmesine rağmen Kürtçeyi

tümüyle asimile edememekte, Türklere yetmemektedir. Bunu kendileri de belirliyorlar. Türkler 'güneş dil teorisi' ile Türkçenin tüm dillerin anası olduğunu iddia etmelerine, yine çıkarmış oldukları kanunlarla dillerini koruma altına almalarına rağmen, Türkçenin üretimsizliğini giderememektedirler. Kürtçenin yasaklar ve asimilasyonlara rağmen taşıdığı zenginlik, Kürt toplumunun yaşam ve davranışlarının zenginliğini ifade eder.

Kürt Kültürünün Saf Değerleri Kırsal Alanda Yaşanır

Kürdistan toplumsal gerçekliği içerisinde kimi değerlerimiz baskı altında gelişmiştir. Devletçi toplum sürecinde devletlerin savaş ve talan kültürü gibi uygulamaları, Kürtlerin içine kapanması kültürüne sebebiyet vermiştir. Kürtler kendilerini bu baskılar karşısında daha büyük yaratımlarla değil; daha çok içe kapanarak ve dağların doruklarına çekilerek korumaya almışlardır. Süreklileşen baskı, katliam ve talan, birçok halk gibi Kürtlere de özgür yaratım imkânı bırakmamıştır. Devletçi toplum ile başlayan süreç, Kürtlerin sürekli gelişen değil de donup kalan, daha çok Kürt'ün ilk halinde kalmasına neden olan bir süreci ifade etmektedir. Kuşkusuz dönem dönem çıkışlar olmuştur, bunu inkâr etmiyoruz, ama genel hatlarıyla çakılıp kalma belirleyicidir.

Kültürel değerlerimiz içerisinde, komünal toplum döneminden kalan Kürt kültürel değerlerinin en rafine olanları vardır. Örneğin köy yaşamlarında bunu rahatlıkla görüyoruz. Bir de egemen toplumun dışarıdan Kürtlere dayatarak Kürtlerinmiş gibi Kürtlere kabul ettirdiği yabancı kültür vardır. Kürt kültürü içerisinde zorla egemenlik amaçlı sokulmuş ve Kürtlere ait olmayan kültür değerlerine mesafeli durmamızın temel nedeni, kültürlerdeki evrensel boyutun doğal tabii olma süreçleri yerine zorla geliştirilmek istenmiş olmasıdır. Kim gelmişse bunu zorla dayatmıştır. Dolayısıyla bizim kültürümüz içerisinde mevcut bütün dış etkenlerin önemli bir kısmı dayatmalarla Kürtlere verilenlerdir. Bu da Kürtleri biçimsizleştirmiş, tanınmaz hale getirmiştir. Çünkü dışarıdan gelen uyarlanmamış, buna zaman bile tanınmamış, zorla Kürtlere giydirilmiştir. Bu konuda İslam halifesi Ömer Bin Hattab'ın Kürdistan seferi ve uygulamaları çok çarpıcıdır. Bu yüzden toplumsal gerçekliğimizle yaşamımız arasında büyük bir çelişki vardır. Örneğin kültürümüz kadını tanrıçalaştıran bir kültürdür, kadın tarafından yaratılan bir kültürdür, yine kadının manevi değerleri etrafında büyütülmüştür. Buna rağmen neredeyse dünyanın en çok kadın katliamının olduğu bir gerçekliğe dönüşmüştür. Böyle bir çelişki vardır. Yine Kürt toprağa

bağlıdır, karakterini bu topraktan almıştır. Buna rağmen en fazla vatanına ihanet edenler bu topraklardan çıkıyor. Bu yozlaşmanın nedeni dış baskıdır, asimilasyondur. Bu düşman uygulamasında çıkarı olan Kürt işbirlikçilerinin ihanetidir. Kadını katleden kültür devlet kültürüdür, köle kültürüdür, insansız bir insan tipi ortaya çıkaran kapitalist kültürdür.

Dış egemenlik süreklileşince, Kürdistan toplumunda bu her dönemin egemenlerine ayak uyduracak bir işbirlikçi Kürt egemen sınıfını ortaya çıkarmıştır. Kürt kültürünün komünal özünün güçlü olmasının yanında, Kürdistan coğrafyasının sık sık işgallere uğraması, Kürdistan'da devletleşmenin gelişmesine izin vermemiştir. Devlet için merkezi yapılar gerekir. Merkez şehirler, ordular, ekonomi ve ticaret merkezleri, dini merkezler gerekir. Bu tür yapılar gelişigüzel yerlerde kurulmazlar. Bu tür oluşumların örgütlendiği yerler ağırlıkta ovalık alanlardır, bunların diğer kültür merkezlerine yakın olması bir zorunluluk gibidir. Kürdistan'da böylesi merkezler her zaman işgalci güçlerin uğrak yerleri olmuş, işgalleri altında bulunmuştur. Bunun için Kürdistan kültürü ova ve dağ, şehir ve kırsal arasında ciddi farklar taşımaktadır. Kürt kültürünün saf ve sade olan değerleri kırsal alanda yaşanır. Şehirler Kürtlerin asimile edilip kendilerine yabancılaştırıldığı mekânlardır. Kürt orijinli şehre pek rastlanmaz. Dış saldırılar karşısında topluma kendi dönemlerinde esas olan yöntemlerle öncülük edebilecek yerli egemen bir sınıfın olmaması, Kürt toplumunun aşiretler biçiminde dağlarda kendilerini savunmaya almasına yol açmıştır. Bunun için Kürt dağlıdır, karakteri serttir. Kültürü de direniş içinde şekillendiğinden özgün yanları belirgindir.

Dış egemenlik ve yerel işbirlikçiliğin dayatmaları halk kültürümüzde kendi özüne ters ihanetçi bir kültür yarattığı gibi, bunun karşısında ezilen veya devletlere bulaşmamış halk kesimleri nezdinde de direniş kültürünü yaratmıştır. Bu direnişçi gelenek Kürt kültürünün diğer önemli bir özelliğidir. Devletçi ideolojilerin egemenlik çabasını yoğun verdikleri dönemden sonra, Kürtlerin benimdir dediği kültür, direnişi ifade eden kültürdür. Bu direnişte Kürdistan dağlarının önemli bir payı olduğunu hemen belirtmek gerekir. Kürt toplumsal yapısı devletçi toplumun baskıları karşısında kendini koruma amaçlı sık sık yeni yaratımlar ortaya koyamamış, kendi toplumsal bünyesini zamanında yenileyememiş, fakat her şeyi göze alarak olduğu gibi kalmayı seçerek direnmiştir. Bu direnişin çok uzun sürelere yayılmasından ötürü, Kürt insanının karakterine işlenmiştir. Kürtlerdeki yiğitlik, cömertlik, aşiretçiliğin kökleşmesi, birbirini koruma vb. özellikler kaynağını bu direnişten almaktadır.

Bir de devletçi toplum karşısında yenilenler vardır. Önderlik bunu Enkidu'dan başlatıyor. Bilindiği gibi ilk yazılı destan olan Gılgameş Destanında kadın ve şehrin çekici yaşamına aldanarak teslim olan dağlı aşiret üyesi Enkidu, tarihin not edilmiş ilk ihanetçisidir. İhanet kültürü de maalesef toplumsal gerçekli-

ğimiz içerisinde eskilere dayanmaktadır. İhaneti Kürt toplumuna musallat eden Kürt egemenleri soy inkârcısıdır. Dikkat edilirse, bu kural bugün de değişmemiştir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte Kuzey Kürdistan'da yaşananlar tümüyle buna örnektir. En son AKP içinde özel savaş yürüten tüm bakanların Kürt kökenli olmaları, öyle birkaç yıl içinde olup biten gelişmelerle izah edilemez. Vatanını ve halkını satma Kürtler içerisinde çok normal görünmektedir. PKK mücadelesi bunu teşhir etiyse de, halk olarak bu kara lekeyi henüz tümüyle ortadan kaldırmamış durumdayız. Örneğin bugün bile Kürt dilini asimile ederek Türkçeyi dayatan Türkiye'nin Milli Eğitim Bakanı Enkidu soylu hain bir Kürt'tür. Bu, dünyanın başka yerlerinde görülebilen bir şey değildir. Bu adam Kürdistan illerinden oy alarak meclise giriyor. Bu özellikle Kürtler içerisinde toplumu ikiye bölmüştür.

Genelde toplumsal yapı bir komünal toplum üzerinden, bir de devletçi toplum geleneği üzerinden şekillenmiştir. Kürt kültürü ve kişiliği için bu diyalektik başka bir biçimde işlemektedir. Kürtlerde bir direniş kültürü ile yaşayanlar, bir de ihanet ve işbirlikçilikle yaşayanlar vardır. Tarih araştırılırsa görülecektir ki, Kürtlerdeki egemenlerin hemen hepsi işbirlikçi ve ihanetçidir. Örneğin Türkiye'de bunlar vardır, AKP Hükümetindeki Kürtler kesinlikle egemenleri temsil etmektedir. Bu durum neyi gösteriyor? Direniş gibi çok kutsal ve kahramanlık yaratan bir duruş ile ihanet gibi bir çirkinlik ülkemizde yan yana yaşanıyor. Halk kesimleri de baskı, korku, açlık ve işsizlikle bu ihanete ortak edilmek istenmektedir. Kürtlerde bundan kaynaklanan şu durumu görmemiz gerekir: Normalde tüm egemen kesimler üstünlük kurdukları kesimleri kendi denetimlerine almak isterler. Kürtlerde Kürt yoksulları Kürt egemenleri aracılığı ile dış egemenliğe bağlanır. Bu konuda Güney'de yaşanan aşiret merkezli gelişme, yine Kuzey'de AKP içinde görevlendirilmiş kesimler bugünün yaşanan örnekleri olarak verilebilir. Dolayısıyla kültürümüzde böylesi bir çatallaşmadan bahsedilebilir.

Kürt kültürü olarak isimlendirdiğimiz kültür değerleri aşiretten kopmuş halk kesimi olan Kurmanc kültürüdür. Bu kültür yoksul Kürtlerin kültürüdür. Kendi içinde komünal dönemin değerlerini en güçlü barındıran bu kesimlerin yaşam kültürü, özünü bugünle buluşturup değer yaratacak özelliğe sahiptir. Direniş özelliği Kurmanlaşma içinde bugüne geldi. PKK de bu kültüre tümüyle bitmek üzereyken sahip çıktı, daha doğrusu anılarını devraldı. Kürdistan'da işbirlikçilik hâkim olmaya başlamışken, devreye PKK direnişi adı altında yeni bir Kürt direnişçiliği girdi. Tabii işbirlikçiliği kendimizden saymıyoruz. Ama bu, toplumumuzda bir hastalıktır. Bunu söküp atmalıyız. Bu hastalık ve bunların neden olduğu bünye zayıflığı bakış açılarımızda eksiklikler yaşamamıza neden olmaktadır. Bakış açısında eksiklik yaşandığı için, farklı olay ve olgular birbirinin içinden çıkarılamıyor. Bu noktada halen de zayıflıklarımız vardır.

Bizim için insanlığın komünal kültürü bir tarafta, devlet dediğimiz sapmanın kültürü bir taraftadır. Kültürel değerlere, olay ve olgulara, insanın güzelliklerine ve çirkinliklerine böyle bakarsak, kuşkusuz halkların yarattıkları hiçbir kültürün kötü ve çirkin olmadığı görülecektir. Halk kültürleri insanı eşitlik, özgürlük ve adalet ilkeleri ile geliştirmek içindir, insanı var etmek içindir. Kürt kültürü diğer kültürlerden en önemli farkını bir de bu noktada ortaya koymaktadır. Kürt kültürü halk kültürleri içinde bütün dayatmalara rağmen devletleşmemiş bir kültürdür. Karşımızda kendi içerisinde devleti kuracak kültürü yaratamamış bir değerler sistemi vardır. Bu da Kürt kültürüdür. Bu, Kürt kültürünü idealize etme değildir. İdealize etmek milliyetçi bir yaklaşımdır. Milliyetçilik devlet ideolojisidir. Kürt kültürünün idealize edilmeye ihtiyacı yoktur. Bunun için Kürt kültürü iyi bir kültürdür diyoruz. Bu, tüm insanlık için bir taraftır. Toplumsal yapının bugünkü üretim, düşünce, zihniyet, teknik-teknolojik gelişim düzeyi harikalar yaratacak imkânlarla ulaşmıştır. Bunun karşısında Kürt biraz da kötürüm durumdadır. Eli ayağı bağlanmış, gözü kapatılmış, kulağı tıkanmış, diline kilit vurulmuş bir Kürt vardır. Ama bu durum bile devletleşmekten daha iyidir, devlete teslim olmaktan da iyidir. Yani Kürt kültürü köle olmaktan, dilinin kesilmesini kabul etmiştir. Bunun için Kürt kültürü iyidir. Bu kültürel gelenek olmasaydı, PKK kendi içinden Mazlum'ları, Hayri'leri, Agit'leri, Zilan'ları ve Nuda'ları belki de çıkaramazdı.

Kürt kültürü için belirtmemiz gereken bir özellik de aşiret özelliklerinin halen etkili olması yanıdır. Aşiretçilik hem Kürtlerde hem de Ortadoğu kültürü içinde kapitalist milliyetçilik hastalığına rağmen varlığını sürdürmektedir. Aşiretçiliğin köklü olmasının nedeni, binlerce yıldır süren köleleştirme saldırılarıdır. Köle olmak istemeyenlerin, köleleşmeye karşı direnenlerin seçtikleri yol aşiret ve aşiret konfederasyonu biçiminde yaşamak olmuştur. Dağlar ve çöllerin derinliği coğrafi olarak, aşiret de toplumsal form olarak direnişin simgeleri olmuşlardır. Aşiret yapısında diğer toplumsal formlar gibi kendine has bir kültür vardır. Aşiret reisi aşiretin içinde doğal bir otoritedir. Aşiret kendi içinde ataerkil olsa da, demokratik yanları da taşır. Feodal ve kapitalist baskılar aşiret yapılarını çok bozduğu için, günümüzde aşiretlerin komünal ve demokratik yanları oldukça etkisizleşmiştir. Kürt aşiretlerinin toplumsal yapısı içinde Kürt kültür değerleri halen de kendisini yaşatabilmektedir. Özellikle göçebe aşiretlerde kadının toplumsal yaşam içindeki yeri, Kürtçe dilini kullanmaları, kıyafetleri, destanları, hayvancılıkla geçinmeleri buna örnek verilebilir.

Kürt aşiret yapısı sosyal tabakalaşma açısından da içinde kimi özgünlükleri barındırmaktadır. Aşiret reisi, ağa ve İslamiyet'le beraber şeyhlik hâkim kurumları olmuştur. Ovada yaşayan ve tarımla geçinen aşiretlerde toprak ağası ile şeyhin gizli iktidar kavgası varken, dağlık alanlardaki aşiretlerde aşiret reisi daha cömert, adalet duygusu güçlü, sorunların çözüm mercii gibi bir işlevi yerine

getiren bir konumu yaşar. Tarım ile uğraşanların sosyal yapısı çözüldüğü halde, hayvancılıkla geçinenlerin aşiret dayanışmaları güçlüdür. Aşiret topluluğu içinde birbirini destekleme önemli bir kanun ve aşiret kültürüdür. Aşiret yapısı ulusal demokratik mücadeleyle birlikte hem gerillaya destek olmuş, hem de devletin koruculaşma politikalarına zemin olarak olumsuz rol oynamıştır. Özellikle içinde ağalığı, aşiret reisliği ve tarikat şeyhliğini birlikte barından kesimler daha çok olumsuz rol oynamışlardır.

Aşiret yapısının en önemli kültürel katkısı her aşiretin dil, lehçe, masal, destan, müzik, govend, yemek gibi değerlerimizi sade halleriyle koruyup kısmen de geliştirmesidir. Bu yapının diğer bir önemli kültürel yanı da, coğrafya ile ilişkisinden dolayı ülke sevgisi ve ana toprakların gerçeğine bağlılık konusunda yurtseverleştirecek duygu ve düşünceleri yaşamalarıdır. Kürtlerdeki lehçelerin çokluğunda ve her bölgenin zengin bir folklorik özellik göstermesinde Kürt aşiretçiliğinin değer yaratan bir geçmişi vardır.

İktidar Kültürü Hayvanlaştırma Kültürüdür

Kürt kültürü devletleşerek sömürgecilik yapacağına ve binlerce kadını pazarda satacağına, dağların doruklarında devlet kültürüne göre ilkel kalmıştır. Bunun için Kürt kültürü iyidir. Bunu iyi anlayabilmek, iyi hissedebilmek için devlet sistemini ve günümüzde kapitalizmin temsil ettiği modernizmi kötü görmeyi gerektirir. Reel sosyalist tanımlama ya da kaba Marksist materyalist tanımlamada söylendiği gibi değil, tersi doğrudur. Yani kapitalizm feodalizmden, feodalizm kölecilikten iyi değildir. Aslında bunun tam tersi doğrudur. Kölecilik feodalizmden, feodalizm kapitalizmden iyidir demek bile mümkündür. Bizim paradigmamıza göre durum böyledir. Böyle değerlendireceğiz. Onun için Doğunun kadını recm etmesi, Avrupalı sermayedarlarının küçük kız çocuklarını seks malzemesi olarak kullanmasından daha fazla içinde toplumsal kanun barındırır. Recmde bir mantalite vardır. Onun için beşik kertmesi geleneği, Avrupa sisteminin yarattığı sorunlardan ötürü her gün açlıktan ölen binlerce çocuktan daha insandır. Bu tür durumları iyi anlamak için belirtiyoruz. Yoksa recmi kabul etme anlamında bunu söylemiyoruz. Tamam, Ortadoğu'da kadın recm ediliyor. Ama her gün uzak Asya'da yüzlerce kız çocuğunun Avrupalı sermayedarların seks ticareti için kullanıldığını, bu çirkinlik için götürülüp getirildiğini bilmeyen yoktur. Bu da bir kültürdür, aşâğılık ve iğrenç bir kültürdür.

Onun için iyilik, kötülük, gelişmişlik, gerilik tanımlamasını yaparken, iktidar ve devletin dışında, özellikle kapitalizmin dışında bir tanımlama getirmek gerekiyor. Örneğin köle pazarında satılan kadın bir bütündür. Ama kapitalizmde kadın parça parça satılmaktadır. Bu sistemde kadının kulağına bir para veriyorlar, dudağına bir para veriyorlar, yanağına bir para veriyorlar, kalçasına bir para veriyorlar. Bundan dolayı televizyondaki boyalı kadınlar köle pazarında satılan kadınlardan daha köledirler. Pazarda satılan kadın en azından satıldığını biliyordu. Şimdiki sistemin kadın ise kendisini satıyor. Fark buradadır. Kültür derken, iyilik ve kötülük derken bunu söylüyoruz. İşte buna direndiği için Kürt kültürü iyidir, insanidir. Bütün kültürlerden de daha iyidir. Geri kalmak bu anlamda daha iyidir. Önder APO, Atina Savunması'nda, Yunanlılar için "Sizin İskender'iniz bütün insanları karınca gibi ezdi. Siz yalan ve ikiyüzlülükle, komploculukla siyaset yaparak övünüyorsunuz. Ama ben ilkel dediğiniz Kürt köylüsü olmaktan gurur duyuyorum" dedi. Yani "Benim anlayışıma göre öyle olmaktansa, böyle olmak daha insanidir" anlamına gelen vurgular yaptı.

Onun için birlikte yaşadığımız halklar vardır. Bizim için iyi olan Türkmen'dir. Biz Türk kültürü derken Türkmen kültüründen bahsediyoruz. Sermayedarlar veya devlet bürokratlarının yaşadıkları kültürden bahsetmiyoruz. Biz onu Türk olarak da kabul etmiyoruz, Türk kültürü olarak da kabul etmiyoruz. O bir egemen kültürdür, sadece dili Türkçedir. Araplara gitse Arapça konuşacaktır, ama aynı adamdır. Yani başka yere gitse de yaşamında bir şey değişmez. Örneğin Recep Tayyip Erdoğan'ı Arabistan'a götürseniz, Arabistan'da başbakan olsa Arapça konuşacak, ama aynı yaşayacak, aynı yiyecek, aynı içecektir. Buna karşılık bir Türkmen'i götürseniz, Arap çöllerinde yaşayamaz. Köyünü, çadırını, koyununu, keçisini arar; türküsünü, sazını arar. İnsanı kültürün, kültürü de insanın aynısı olarak değerlendirdiğimiz için egemenleri halklardan uzak tutmak gerekiyor. Egemen kültür korkutma kültürüdür, bastırma kültürüdür, yok etme kültürüdür. Egemen sistem bütün insanları doyurma, bütün insanları yaşatma, tüm insanlara insani bir yaşam sunma, sorunlarını çözme kapasitesine sahip değildir. Bu kültürde bir avuç azınlığın yaşam rahatlığı esastır. Her şey buna göre kurulur. O zaman bu nasıl bir sistemdir? Tabii ki öldürme sistemidir. Malthus yasaları vardır. Bu yasalar, denge kurulsun diye insanların toplu ölümleri normaldir diyor. Doğanın bunu yaptığını söylüyor, aslında yapan sistem oluyor. Ama kurnaz olduğu için bunu doğaya yüklüyor. Kapitalist devletçi sistemde savaşla, açlıkla, hastalıkla öldürmeler son derece yaygındır. Bunların hepsi birer yöntemdir.

Gerçekten insanlar çok çaresiz oldukları için açlıktan ölmüyorlar. Gerçekten insanlar çok çaresiz oldukları için hastalıklardan bu kadar kırılmıyorlar. Gerçekten de insanlar çok çaresiz oldukları için birbirlerini savaşlarda öldürmüyorlar. Bu, devlet kültürünün sistemleştirdiği bir uygulamadır. Jenosit yöntemi-

ni bulup uygulayan ve insanlığın sözcük hazinesine ekleyen kapitalist sistemdir. Şimdi İranlılar vinçle insanları asıyorlar. Aman ne vahşi! Amerika'da ise dakikada bir insanı zehirli iğneyle, bilmem elektrikli sandalyede öldürüyorlar. Aralarında ne fark var? George Bush yapınca modern olduğu için iyi, Ahmedi-nejad sokakta yapınca çok geri mi oluyor diyelim? Yani biri İran egemenlik kültürü veya İslam'a dayandırılan bir kültürdür, diğeri ise kapitalist egemenliğin Amerikanca olanıdır. Ama İran halkı kendi içinde halk olarak, insanları öyle asıyor mu? Asmıyor, asmaz. Hatta bazı tutucu Sünni köyler vardır. Niye o köylerin içerisinde recm yoktur? Niye tarikat şeyhlerinin olduğu yerlerde recm vardır? Burada halk kültürü, egemen kültürden ayrışıyor. Egemenlerin kültürü tabii ki çirkin bir kültürdür. Kürtlerde de olsa, Türklerde de olsa yine kötüdür.

Toplumlara musallat edilmiş bu kötü kültürü birileri bir yerde hazırlıyor; topluma ideolojik, askeri ve siyasi baskı ile empoze ediyor. Egemenler bu işte oldukça ustalaşmışlardır. İktidar kültürü hayvanlaştırma kültürüdür. Zaten egemenler "İnsanlar hayvanlaştırılırsa yürütülüp yönetilebilir" mantığına sahipler. Dolayısıyla hayvanlaştırmak için gerekli olan yöntemler ne ise tümünü uyguluyorlar. Onun için Kürt kültüründe şöyle bir özellik vardır: Egemen kültürün insanlar üzerindeki dayatmalarına benzer hiçbir dayatmayı kendi içinden çıkartmamıştır. Biz bununla övünüyoruz. Diğer halklara göre de özgünlüğümüz ya da iyiliğimiz budur. Hemen hemen bütün halklar devletçi kültüre teslim oldu, biz teslim olmadık. Tabii ki bununla övüneceğiz. Bu kültürümüzü idealize etme değil ki. Hiç çirkin değil miyiz? Çirkinleştirilmiş yanlarımız da vardır tabii. Ama teslim olmamışız. Bu da bir yiğitliktir. Seyit Rıza Türk devlet yetkililerine demiş ya, "Ben sizin oyunlarını çözemedim, bu buna dert olsun; ama siz de bana diz çöktüremediniz, bu da size dert olsun." Kürtlerin böyle bir özelliği de vardır.

Ama bu kültür niye sistemleşemedi denilecektir. Hangi halk kendi kültürünü öz değerleri üzerinden sistemleştirebildi ki? Devlet toplumu yaratıldıktan sonra, halkların başında kılıç salladı. Aynı sistem şimdi de insanlığın başında nükleer silah tehdidini sallıyor. Bu o kadar basit bir şey değildir. Bütün toplumsal iktidar dayatmalarını ve devlet kültürünü aşmadan, insanlıktan bahsedemeyiz. Kürtler için de bahsedemeyiz, başkaları için de bahsedemeyiz. Dolayısıyla yeniyi yaratma sorunu her açıdan ciddi bir sorundur. Özgür bir halk yoktur. Hiçbir yerde insanca yaşam yoktur. Bunun aksini iddia etmek yalnızca kendini kandırmaktır. Kendini kandırmanın en büyüğü ise, günümüz insanlığının içinde yaşadığı insanlık dışı duruma rıza göstermesidir.

Kuşkusuz doğru, güzel ve özgür olan duygular da yaşanıyor. Bazen niyetlerde, bazen türkülerde, bazen hayaller ve anılarda yaşanıyor. Bazen dostluklar ve akraba ilişkilerinin içinde yaşanıyor. Ama sistemleşmiş olmaktan uzaktır. Komünalizmi kuramıyor, çünkü üzerinde devlet gibi bir zulüm makinesi vardır. Bu, mevcut durumu en iyi izah eden bir değerlendirmedir. Bunun için günü-

müzde özgürlük diye bir şeyden bahsedilemez. Bütün halklar açısından bu böyledir. Ama en az kirletilmiş, bunun karşısında en fazla direnen Kürt kültürüdür demek mümkündür. Başta Kürtler olmak üzere, bütün Ortadoğu toplumları değişik yöntemlerle özgürlük karşıtı olan egemen kültüre karşı bir direniş içindedir. Ama bu direniş öncüsüz kaldığı için, bugün kendisini tanımlamada ve çözümlenmede zayıf kalmaktadır.

Ortadoğu'da yol ve yöntem tutturulamadığı için ateşe su döküleceğine benzin dökülüyor. Tarz biraz böyle geliyor. Dolayısıyla bu bir kördüğümüne dönüşmüştür. Bunun kültürel olarak iyi anlaşılması gerekiyor. Bir Halkı Savunmak eğitiminde, özellikle Savunmanın birinci ve ikinci bölümleri tartışıldığında bu biraz daha iyi görülecektir.

Bizim Ölçümüz Komünal Duruştur

Her şeyi kendimizde, toplumumuzda, bütün dünyada ele alırken, komünal kültür ve devletçi toplum kültürü olarak birbirinden ayıracağız. Her değerlendirmemiz için amentü artık budur. Bizim temel amacımız da komünal kültürü sisteme kavuşturmaktır. Demokratik komünal kültürü demokratik konfederalizm biçiminde sistem haline getirip her alanda yaşanır kılmaktır. Bunun da gelişmesi için devlet kültürüne alternatif yaratmak gerekir. Tabii beş bin yıllık bir kirlenme vardır. Bu kirlenmeyi kolayca aşmak mümkün değildir. Burada bir arkadaş otuz yıllık mücadele veriliyor derken, sanki ne değişti demeye getirdi. Biz bir okul yapmaktan değil, bir yaşam yaratmaktan bahsediyoruz. Hayat kuruyoruz, yeni bir zihniyet ve vicdan geliştiriyoruz. Yeni bir dil geliştiriyoruz. E-konomi, sanat, siyaset, kısaca her alanda yeni bir kuruluştan bahsediyoruz.

Önceki değerlendirmelerimizde ne dedik? Dünyanın tespit edilmiş en zor işi insan yaratma işidir. Demek ki şu andaki tartışmamız, dünyanın en zor işini başarma tartışmasıdır. Kürtler köle olmaksızın, dillerinin kesilmesini kabul etmişlerdir. Bu özgünlükten ötürü gerçekten otuz yıllık mücadele müthiş bir yaratımı ortaya çıkarttı. Dünyanın neresinde her gün on binlerce insan ayakta? Demokrasi bu değil midir? Dünyanın hangi ülkesinde ya da hangi toplumunda binlerce kadın dağlarda savaşıyor? Hem de özgürlük temelinde, karşılığını herhangi bir maddi çıkarıya dönüştürmeden? Dünyanın neresinde bunlar var? Bu iyi değil mi? İnsani olmak bu demek değil midir? Bizim dışımızda böyle bir durum

yoktur. Tabii bununla övünmek hakkımızdır. PKK'nin kısa bir sürede bu kadar geniş bir etkide bulunması, köle olmaktansa dilinin kesilmesini kabul eden Kürt kültürünü güncelleştirmesinden dolayıdır. Devletçi sistemin bastırıp biçimsizleştirdiği, çirkinleştirdiği, iyiyi ve güzeli sadece duygularında yaşayan, biraz da hisseden bir halk gerçekliğinden gözle görülen harika değerler yarattı.

PKK önce kendi kadrolarında iyi, doğru ve güzel olanın pratikleşmesini sağladı. Kürt halkı bunu gördükten sonra PKK etrafında toplandı. PKK'de kendisini gördü ve bunda yanılmadı. Kürt PKK idi, açığa çıktı ve her gün gelişiyor. Bakın, bu öz itibarıyla insanlığın kendisidir. Kürt olduğu kadar evrenseldir de. Çünkü insandan bahsediyoruz, Kürt'müş, değilmiş, bu çok önemli değildir. Ama siyasi bir hareketsiniz, siyasi alanda bir mücadele veriyorsunuz, bir halkın gücüne dayanmak zorundasınız. Bir yerden başlamak gerekiyor. Kürt toplumu, Kürt kültürü insanlığın özgürlüğüne en büyük desteği vermeye elverişlidir ve buna imkân veriyor. Çok fazla kirlenmemiştir. Biz Kürt merkezli özgür insanlık davasını yürütüyoruz. Yani bütün hedeflerimiz kapsamında değerlendirildiğinde, Kürtler olarak insanlığa hizmet için çalışıyoruz. Ama bunun ilk adımını kendimizde bir şeyler gerçekleştirmektir. Bütün halkların kültürlerinde güzel şeyler, insani yanlar vardır. Bunun en temel ve köklü nünunelerini günde de Kürdistan'da yaratıp geliştirmek istiyoruz.

Devlet iktidarı ya da kültürünün Kürdistan'da kendisini hâkim kılarken attığı en köklü adım din dönemidir. Günümüzde bir Kürt çirkinleşmesinden, kirlenmesinden, kültürsüzlüğünden ve geriliğinden söz edeceksek, bunun ilk adımlarının İslamiyet kimliğiyle Arap işgalleri döneminde atıldığını bileceğiz. Bu konuları değerlendirirken milliyetçiliğe düşmeyelim ya da idealize etmeyelim. Biz komünal demokratik toplumun kültüründen, yaşama değerlerinden bahsediyoruz. Bunu kendimizde gerçekleştirmeye çalışıyoruz. Böyle bir yaşam iddiamız vardır. Önderliğin paradigmasıyla birlikte iyi ve kötü nedir, ne gelişkindir, ne geridir, bütün bunlar tanımlanıyor. Bir toplum, bir kişi ne kadar toplumcu ise o kadar gelişkindir. Ölçü budur. Ne kadar kitap okumuş, ne kadar sanatla haşır neşirdir, evi ne kadar donanımlıdır, ne kadar güzel giyinmiştir? Bunlar bizim için asla ölçü olamazlar. Bizim ölçümüz komünal duruştur. Diğer şeyler teknik hususlardır. İnsan geliştikten sonra doğal olarak biçim alacaklardır.

İnsanı yeniden tanımlamak gerekiyor. İnsan nedir, kimdir ve nasıl yaşamalıdır? Yıllardan beridir kendi ortamımızda tartıştığımız ve cevabını bulmaya çalıştığımız bir sorudur bu. Aslında nasıl yaşamalı sorusuna cevap arıyoruz. Önderlik paradigmasıyla bu da netleşmiştir. O tanımlama bizim için temel ölçüdür. İyinin de, kötünün de, güzelin de, çirkinin de, ahlakın da, ahlaksızlığın da, gelişkinlik ve geriliğin de ölçüleri bu temelde ortaya konulduğuna göre, biz her şeyi bu terazinin kefesinde ölçeceğiz. Onun için dün bir örnek verdik. Bizim için George Bush mu, yoksa Hakkâri'deki bir çoban mı iyi diye sorulursa, tabii

ki bizim için iyi olan Hakkâri'deki çobandır diyeceğiz. İnsanlığı tanımlamamız açısından bu böyledir. İnsan değil miyiz? Her şeyi insanlığın yaşamı için yapmıyor muyuz? Her şeyi, yeryüzündeki gelişmeleri yaşanılır bir hayata dönüştürmek için çaba içinde değil miyiz? Eşitlikten, demokrasiden, özgürlükten bahsetmiyor muyuz? İnsan bu değil midir? Kıstas budur bizim açımızdan. Neden bu hususlara sıkça başvuruyoruz? Çünkü bunların tümü kültürdür. Yaşamı bu değerler üzerinden yaratmaya koyulmuşuz.

Egemen sistemler kendilerini toplumlar üzerinde yaşatmak için toplumların özünde olan dinamikleri alıp kullanmışlardır. Onun için dün derste İslamiyet örneğini verdik. İslamiyet'te sözü edilen cömertlik zaten komünal toplumun özünde vardır. Komünallik zaten toplumun kendisidir. Güçsüze yardım etmek zaten toplumun özelliğinde vardır. Fakat ideolojik bir dille bunu alıp dine bağ-lamışlar, Tanrı emri olarak topluma sunmuşlardır. Esasta isim değiştirilmiştir. İslamiyet'te bir şeyin günah ya da sevap olduğunu tanrı inancına vurarak yaparlar. Bir insanın Müslüman olup olmadığının ölçüleri İslam'ın ve imanın şartlarına göre değerlendirilir. Bir insanın mümin olup olmadığı ibadetine bakarak değerlendirilir. Bu bir toplum yaratma projesidir. Günümüzde moda, reklamcılık ve yeni şeyler adı altında sürekli bir boyama işi yapılmaktadır. Dinin kapitalizmden iyi tarafı, toplumun özünde olan şeyleri kendi ideolojik diliyle yaşatmaya kısmen imkân tanınmasıdır. Yalan söylememe, kötülük yapmama, kimseyi ezmeme ve benzeri değerler toplumun özüdür. Toplum budur zaten. Komünalizm de bu değerlerin iktidarsız ve devletsiz olarak sistemleşmesidir.

Her olgu kendi içinde iki özelliği taşır. Bu iki özellik birbirlerinin varlık gerekçeleridir. Her iki özellik yan yana uzlaşma veya çatışma içinde olabilirler. Her iki özelliğin kendini daha fazla etkili hale getirmek için mücadeleleri kesintisizdir. Bu mücadele yeni bir sentezle sonuçlanır. Bu sentez yeni bir yaşam yaratır. Toplumsal yapıda bu, komünal toplum ve devletçi toplum kültür ve kişilik özellikleri olarak maddileşmiştir.

Bu yapısal özellikten ötürü bir şeye tanım getirirken, aslında onun neden başka bir şey olmadığını söylü-yoruz. Biz sığağı tanımlarken, bir bakıma onun soğuk olmadığını tanımlamış oluyoruz. Varsayalım ki, soğuk diye bir şey yoktur. O zaman insanların kafasında sıcak nasıl şekillenir, nasıl oluşur, sığağı nasıl tanımlayacağız, nasıl ifade edeceğiz? Bir olgu kendisiyle kıyaslanacak diğer bir olgu olduğu için tanımlanabilir. Açlık ve tokluğu, hareket ve hareketsizliği yine böyle tanımlıyoruz. İnsana ait olan değerler de aynen böyle tanımlanır. İnsan primatlardan evrimle oluşmuş bir varlıktır. Onun için biz kendimizi insan olarak tanımlarken, neden hayvan olmadığımızı kanıtlamaya çalışıyoruz. Niye koyun sürüsü, kurt sürüsü değiliz? Niye ceylan, tavuk değiliz? Bunları anlatmaya çalışıyoruz. Bunları nasıl tanımlıyoruz? Koyun olmadığımızı, kurt ve tavuk

olmadığımızı nasıl tanımlayacağız? Yaratımlarımızla, biz böyle yaratıldığımız için koyun değiliz. Bunu söylüyor ve birbirimizi bu konuda ikna etmeye çalışıyoruz. Bu aşama tamamlanmış ve insan var olmayı başarmıştır. İnsan koyundan, kurttan, tavuktan nasıl farklılaşmıştır? Onlar da canlıdır, onların da bir popülasyonu vardır, sürüsü vardır, onlar da üreyorlar, onlar da kendilerini korumaya çalışıyorlar. Biz insanlar olarak onların hepsinden farklı bir duruş ortaya çıkarmışız. O farklı dediğimiz şey kültürdür. Kültür derken bizi kurttan, koyundan ayıran maddi ve manevi yaratımlarımızdan söz ediyoruz.

Şimdi bizim temel bakış açımızda şu vardır: Hayvan olan bir varlık, nasıl oldu da hayvandan farklılaştı, nasıl ayrı bir tür olarak doğa üzerinde varlığını kanıtladı? Herkesin kabul ettiği gerçeklik, bunun toplumla yaratıldığıdır. Toplumsallaştığı için insan hayvanlardan ayrışıyor. Toplumsallaşma derken de bir araya gelmekten söz etmiyoruz. Toplumsallaşma demek konuşma demektir. Toplumsallaşma demek, ekme için gidip tarlada buğday ekip onu büyütmek, devşirmek, getirip un yapmak, hamura çevirmek, tandırda pişirmek demektir. Toplum demek, elbise yapıp giymek demektir. Toplum demek, türkü söylemek demektir. Soyut bir kavramdır, ama toplumun içi de böyle dolduruluyor. Peki, insanı insan yapan onun toplumu ise, toplum kendi içerisinde hangi ilişkileri kurarak bunları yapıyor? Yani nasıl konuşmaya, elbise yapmaya, buğday ekmeğe, türkü söylemeye başlıyor? Hangi ilişki tarzı insanları buna sürüklüyor? Biz bugün buna komünal demokratik yaşam diyoruz.

Demek ki insan konuşandır, üretendir, türkü söyleyendir; insan elbise dikendir, su kanalı yapandır, açları doyurandır; insan güçsüzlere güç verendir. İnsan sürekli bu ve buna benzer şeyleri ortaya çıkaran varlıktır. İnsan bunları yaparken de salt bir birey için ya da kendisi için değil, bir grup için yapandır. Bu tür işleri yaparken, o işler bir yerde birleşiyor, yaşam değerlerine dönüşüyor. Birbirini böyle tamamlama vardır. Bu, komünal yaşamdır. Bu toplum içinde insanlar birbirinin kültürünü yok etmiyorlar. Hayvanlarda olmayan özelliktir bu. Buna mecburdur insan; çünkü doymak, yaşamak, güzelliği yaratmak, mutlu olmak için insanlaşmıştır. Ama bugün mutluluk yoktur. Güzelliği yaratmak için insanlaşmıştır, ama bugün güzellik yoktur. Açlığı ortadan kaldırmak için insanlaşmıştır; oysa bugün açlık vardır. Doğal olmayan ölümlerin önüne geçebilmek için insanlaşmıştır; bugün doğal olmayan binlerce ölüm vardır. Ve bunu da kendi eliyle yapıyor. Niye? Bunu kim yaratıyor? İnsan yaratıyor. Peki, bu nasıl bir insanlıktır? Demek ki bu, iki insan var ya da iki insanlık, iki kültür var demektir. Toplumsal yapıda birbirinin karşısı olan ikilli yapı durumu da komünal toplum özellikleri ile devletçi toplum özellikleridir.

İktidar Güdülere Hitap Eden Bir Kültürüdür

Devletçilik, insanda tümüyle bitirilmemiş güdüsel-hayvani özelliklere hitap eden bir sistem ortaya çıkarmıştır. İktidar aslında insanın güdülerine hitap eden bir kültürüdür. Ama insanda akıl, duygu ve sürekli bir yaratıcılık olduğu için, insandaki güdüsel-hayvani yan hayvanlarda olduğundan daha kötü Şekilde ortaya çıkabiliyor. Bu da insanın bir özelliğidir. Aklın, duygunun ve vicdanın saptırılmasının toplumda ne kadar tehlikeli sonuçlara yol açtığı devletçi toplumda işlenen suçlarda ortaya çıkmıştır. Şimdi bu da bir kültür yaratmıştır kuşkusuz. İnsanlar, hayvanlar gibi öldürmez. Hayvanlar gibi öldürmediği için de insana ait bir öldürme kültürü geliştirilmiştir. Bu kültür avcılıkla ortaya çıkar. Doğayla birebir ilişki içinde olan insan, bu ilişkide de kendisine göre bir kültür yaratır. Tahribatları da, kötülükleri de kendisine göredir. Kendisine göre olduğu için bunlar da insanın bir kültürüdür. Ama hangi insanın kültürü? İktidarla, devlet tarzında insanları yöneten egemenlerin kültürüdür. Bunları insanlaşma dediğimiz kültürden ayırıştırmadan işin içinden çıkamayız.

Zihniyet devrimi derken, tüm bunları birbirinden ayrı ele alabilen düşünce gücüne ulaşmayı dile getiriyoruz. Vicdan devrimi derken, bu kötülükleri sevmemeyi ve bunlar nefret etmeyi dile getirmeye çalışıyoruz. İnsanlara şunu söylüyoruz: Birbirini katletmek, insanları açlığa mahkm ederek terbiye etmek, öldürmek kötüyse, her Şeyin alınıp satılması ve kadının köleleştirilmesi kötüyse, adaletsizlik ve eşitsizlik kötüyse, bunu devlet sistemi yaratmıştır. Bunlar insan toplumunca yaratılamaz. Kendi çıkarı için binlerce insanı katletmek iyi midir? Buna iyi diyenler var, buna inananlar var. Bunun için varını yoğunu ortaya koyanlar var. Devlet ve iktidar gerçeği işte budur. İyi diyenler diğer tarafa geçer. Ama beş bin yıldır bu zihniyet insanlar üzerinde öyle bir egemenlik kurmuştur ki, bunu kabul etmeyen insanlara her kötülüğü reva gören yöntemler uygulamaktan geri durmamıştır. Devlet denilen olgu kendi egemenliği altındaki milyonlarca insanın tümünü silahlandırıp birbirine saldırtmıyor; ama bu toplum içinde başkalarını öldürmeye yetecek kadar bir toplumsal örgütlülüğü yaratıyor. Örneğin bizim Türklerle ilişkimiz ortadadır. Gerçekten Türk halkı Krtle-

rin kendi diliyle konuşmasına karşı mıdır? Kesinlikle karşı değildir. Ama devlet bu toplum içinde bazılarını bunu empoze etmiştir. İşte o faşist çeteleri sokaklara döküyorlar, "devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü" diye slogan attırıyorlar.

İnsan, kültürü içinde öğrenerek kendini yaratıyor. Bu insan için hem negatif hem de pozitif olan bir ikilemdir. Egemenler bu özelliği insanın bir zayıflığı olarak kullanıyorlar. Öğrenme özelliğini insanı köle kul yapmak için ele alıyorlar. Egemenlerin kültürü ve zihniyeti kendisini böyle insana aşıyor. Örneğin yedi milyar insan içinde bir milyar insan, insanlığın dışında yaşıyor diyelim. Ama bunlar egemen olduğu için, bu bir milyar insanın söyledikleri, istedikleri bütün insanlara bir şekilde hükmediyor. Bütün insanlar bunu kabul etmiyor. Kabul etmediği için milyonlarca askerden müteşekkil ordular vardır. O kadar hapishane var, işkenceler var, polis ve istihbarat örgütlenmesi vardır. Komünal demokratik toplumda asker, polis ve istihbarat şebekelerine ihtiyaç yoktur. Çünkü yaşam hepsinin yaşamıdır. Devletçi sistemde başını kaldırdın mı seni vururlar. Tesadüf müdür her ilçede bir hapishanenin olması? Dünyanın her yerinde bu böyledir. Peki, her ilçede niye fabrika yoktur? İnsan bu kadar vahşi bir yaratık mıdır? Her yerde istihbarat, polis, asker vardır. Peki, niye her yerde öğretmen, doktor, mühendis yoktur? Devlet, yani egemen sistem işte budur. İnsanları kendi devlet sistemi altında tutmak için tabii ki belirttiğimiz bu kurumları devreye sokuyor.

İnsan adına devletçi toplum sistemleri bunu yapmıştır. Kölecilik bir adım atmıştır, feodalizm ikinci adımı atmıştır, kapitalizm de bunun üçüncü ve son adımını attı. Bu adımların peş peşe yarattığı kültür ve ahlak, insanın kendine yabancılaşmasına gelip dayandı. Marks, bunu özel mülkiyet ile izah etmeye çalıştı. Önderlik bunu yaşamın bütün boyutlarıyla değerlendiriyor. İnsana ait kültür 'dağların doruklarında, ormanın kuytularında, çöllerin derinliklerinde' yaşayarak bugüne kadar gelmeyi başarmıştır. Bizim amacımız bu kültürü yenilemek, büyütmeştir. Biz Kürdistan'da bunu yapmaya çalışıyoruz. Toplumsal olarak da bizim bir özgünlüğümüz vardır. Bahsettiğimiz bütün güzel yaratımların ilki burada yaratılmıştır. Daha sonra halklar bunları tanıdıkça zenginleştirmiştir.

Tüm bu sınıflı devletçi toplumsal sistemlerin her biri kendi egemenlik biçimlerine göre Kürt kültürü üzerinde tahribatlar yarattı. Bu tahribatlar içinde en tehlikeli sonuçlar, tartışma götürmez bir biçimde kapitalist aşamada ortaya çıkanlardır. Bilindiği gibi Kürdistan'ın dörde bölünmesi kapitalist sistemin Ortadoğu'da hâkimiyetini kurmasıyla başladı. Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti Devleti eliyle Ortadoğu'da bir siyaset yürütülmeye başlandı. Bu siyasetin en tahripkâr sonucu, inkâr ve imha siyaseti olarak tanımladığımız yaşamın tüm alanlarını kapsayan lanetli sömürgeciliğidir. Dil yasağı ve inkârı bu dönemde başlar. Bu sömürgecilik altında Kürt olmak suçlu olmakla eş anlama getirildi. Kürt kültü-

rünün asimile edilip bundan Türk yaratılması, stratejik bir uygulama biçiminde devreye sokuldu. Bizzat M. Kemal'in Kürt kültürünün araştırılıp tanınması için görevlendirdiği onlarca uzmanın olduğu bilinmektedir.

Bundan sonra çok sistematik yürütülen asimilasyon politikalarıyla öyle bir Kürt yaratılır ki, kendisine Kürt demek için bin şahit gerekir. Bu ağır asimilasyonun sonuçlarını halen de görüyoruz. Örneğin Kuzey Kürdistan'da Kürtlerin küçümsenmeyecek bir kesimi Kürtçe'yi bilmez. Hatta sanatçı ve siyasetçi olarak kendilerini tanımlayan birçok insanımız dahi doğru düzgün Kürtçe bilmemektedir. Kim buna normal bir durum diyebilir? Bu normal durum olamaz. Ama bakın, öyle bir psikolojik durum var ki içimizde, bu basit bir şeymiş gibi görülmektedir. "Kürtsün, Kürtçe bilsen ne bilmesen ne" der gibi bir ruh hali vardır. Şunu söyleyelim: Her insan ille de ait olduğu halkın dilini bilmek mecburiyetindedir ya da Türkçe yasak olsun demiyoruz. Bizdeki durum düşman politikalarının yarattığı bir şeydir. Bu öyle kendiliğinden gelişmiş bir durum değildir, inkâr ve imha siyasetinin eseridir. Bunu asla unutmayalım.

Kürt kültürü kapitalist milliyetçilik altında ezdirilip yok edilen, başkalarının ulusal değerlerine güç veren bir temelde ele alındı. Kürt kültürel değerlerini küçük görme, gereksiz ve işe yaramaz gibi görme hâkim kılınmak istendi. Bunda da belli bir mesafe alındı. Bunun nedeni ise, asimilasyonda önemli bir aşamada bitirilmek istenen kültürün sahiplerine kendi değerlerinin işe yaramaz olduğunu kabullendirmektir. Bakın, Lazlar ne hale getirildiler? Fıkralık halklardır, değil mi? Bu suçtur, hakarettir ve oldukça trajiktir. Bunun sorumlusu ve suçlusu, Türk egemenliği adına hareket eden nesebi gayri sahih soyları belli olmayan kimselerdir.

Kapitalizmde bir şey alınıp satılma durumunda olması önemlidir. Çünkü kapitalizmde bir şey kullanılmıyor ve satılmıyorsa değersizdir. Değersiz olan ise çöp sepetine atılır. Kürt kültürüne yapılmak istenen işte budur. Kullanılan değerlerimiz Türklere, Araplara ve Farslara peşkeş çekildi. Uluslararası sistem buna onay verdi. Kürt ihanetçileri de bunda görev aldılar. Bu işin yürütücüleri de başta Türk Devleti olmak üzere diğer sömürgeci egemen devletlerdir. Şu anda demokrasi naraları atanların hemen hepsi Halepçe'de binlerce Kürt katledildiğinde yine vardılar, ama seyirci konumundaydılar. Egemenler toplumlarında çıkarları için gerekli düzeni ve disiplini geliştirdiler; Kürt toplumunu ise dağıttılar. Kapitalist değerler geliştikçe, buna karşı direniş göstermede her geçen gün takatten düşme yaşandı. Bunun için kapitalizm geliştikçe, feodal değer yargılarıyla yaşamı esas almaya devam ettik. Öyle ki, 1970'lere gelindiğinde, kapitalist mantık ve modernist paradigma açısından "Kürtler hiçbir şeydir" noktasına gelindi. Teknolojik üretim içinde işçi olmak bile Kürt'e çok görülmüştür. Fabrikada çalışabilmek için bilim ve tekniğin geliştirdiği üretim araçlarını tanımak gerekiyordu.

Kapitalist modernist mantığa göre egemen olabilmek milliyetçiliği gerektirir; özel bir çiftliğin çevresine çit çeker gibi ülkenin etrafına sınır çizmeyi gerektirir. Pazarın geliştirilmesi gerekir, kapitalist bireyci kültürü geliştirmek gerekir. Kürt toplumsal yapısının kendi içindeki dinamikleri bu tür uygulamalara kapalıdır. Buna bir de dış sömürgeciliğin ve iç ihanetçilerin politikaları eklenince, kapitalist sistem içinde yaşamak anlamında iki yol kaldı: Ya asimile olup başkalaşmak ya da başkalarının kimliksiz hizmetçisi olmak. Bu uygulamaların hâkim olduğu süreçte Kürt'üm diyenin yeri hapis oldu, ölüm oldu. Burada da siyasi bir ilke devreye giriyor. Egemenler, Kürt olan bir insana şunu yaptılar: Kürt gözünü çıkartıp yerine Türk gözünü taktılar. Kürt dilini kesip yerine Türk dilini taktılar. Aynı şey diğer parçalarda da uygulandı. Böylece Kürt direnişi modern kapitalist sömürgecilik altında tümüyle savunmasız kaldı.

Feodalizme ve köleciliğe karşı Kürt kültüründe direnebilecek dinamikler çok güçlüdür. Bunun nedeni hem feodalizmin hem de köleciliğin öz itibariyle ilkel komünal yaşam üzerinden kendilerini ifade ediyor olmasındandır. Ama kapitalizmde mantık, üretim aracı, dil ve biçim değişiyor. Kapitalizm zihniyette yaşanan bilimsel devrime dayanıyor. Bu devrimi kullanıyor. Rönesans'la başlayan bu süreç, tıpkı neolitik dönem gibi bir devrimdir. Onun için kapitalizm karşısında Kürtlerin eli kolu bağlıydı, Kürtler silahsızdı; ya asimile olup yok olacaktı ya da kendilerini ölüme yatacaklardı.

1940'lara kadar da direniş anlamında ülkemizde bazı denemeler vardır. Ama belirttiğimiz nedenlerden dolayı bunlar da daha büyük öldürmelerin gerekçesi yapıldı. Böylece Kürt toplumu parça parça asimile edildi ve 1970'lere varıldığında Kürtler açısından ne vardır ne yoktur, ne yaşıyor ne yaşamıyor, ne Kürttür ne Kürt değildir gibi bir kimlik biçimi hâkim hale getirildi. PKK öncesi Kürdistan nedir, ne değildir değerlendirmesini Önderlik çok yapmıştır. Bundan ötürü bugün Kürtler açısından dile getirdiğimiz olumsuzlukların önemli bir kısmı kapitalizmde Kürtlerin içine düşürülmüş olduğu durumla ilgilidir. Kürtlüğe yabancılaşmanın mesafesi on metreyse, bunun dokuz metresi kapitalizmde yürünen tersten yolun açtığı mesafedir. Kapitalist dönemde ulus-devletlerin yaptıkları karşısında feodalizmin ve köleciliğin yaptıklarını çok görmemek gerekir. 1920'lere kadar da Fars, Arap ve Türk kültürüne karşı bir Kürt kültür direnişi vardır. Bizler açısından asıl zehirleme kapitalist süreçte yaşanmıştır. İslamiyet sürecinde Kürtler Kürtçe medrese kurabildiler, İslam'ı biraz Kürtçeleştirmeye çalıştılar. Ama kapitalizmde Kürtçe dilinde eğitim halen de yasaktır. Feodaller Kürt govendlerini bozamadılar, ama kapitalizm bozdu. İslamiyet Kürt kıyafetleri ve motiflerini bozmadı, ama kapitalist uygulamalar bozdu. Kapitalizmde Kürtler evlerinde bile kendi dillerini konuşamaz hale getirildiler.

Bu bir sistem olarak kapitalizmin özünden kaynaklanan bir durumdur. Kapitalizmde kültürleri tek tipleştirme hâkim anlayıştır. Örneğin Avrupa'da kül-

türler arasında ne kadar fark kalabilmiştir? Nerdeyse her şey birbirine benziyor. Kürtlerin kapitalist yaşam karşısındaki zayıflıklarından kaynaklı yaşadıklarına bir de Kürdistan'a biçilen statü eklenince, tam olarak bir ulusal ve toplumsal trajedi ortaya çıktı. Neden anamız baba-mız Kürtçe biliyor da biz bilmiyoruz? Hiç bunu kendimize sorduk mu?

Kürt Kapitalizm Karşısında PKK İle Direnişe Geçti

PKK olarak sisteme alternatif bir mücadele yürütüyoruz. Fakat bu gerçeğe rağmen sistem anı anına içimizi etkilemek istiyor. Kapitalizm öyle basite alınacak bir sistem değildir. Bu sistem beş bin yılın tecrübesini kendinde taşıyor. Kapitalistler neye nasıl hükmetmeleri gerektiğini çok iyi biliyorlar. Günümüzde postmodern, popüler veya kitle kültüründen söz ediyorlar. Bütün bunlar insanlığın yaratmış olduğu her türlü değerın egemenlerin hizmetinde kullanılmasının adı oluyor. Kapitalizm her şeyi satışı sunar. Fakat Kürtleri öyle bir duruma getirmiş ki, satsa da para etmiyorlar. Onun için kapitalist mantığa göre Kürtlük ya da Kürt değerleri çöpe atılması gereken şeylerdir. Kapitalist mantığın kendisi budur. Sistemin çarklarının dönmesi bunu gerektirir. Özgürlük mücadelesinin tüm alanlarında tartıştığımız çizgi dışılık, özüne yabancılaşma, kendini gerçeğini unutma gibi anlayışlar, kapitalizmin "Siz değersizsiniz, sizden bir şey çıkmaz" mantığının yarattığı etkilerden kaynaklanıyor. Bu tür insanlar hareketten uzaklaşınca adam olduklarını sanıyorlar. Oysa bunun düşmanın "Kürt adam olmaz" anlayışının bir sonucu olduğunu bilseler durum belki daha değişik olacaktır. Düşmanı ve içimizde de bazılarını, Kürt toplumu kendi tarihinde neler yaratmış, dilinde ne var, yaşamında hangi insani değer yargılarını barındırıyor konusu ilgilendirmiyor. Satınca para ediyor mu, etmiyor mu? Böyle yaklaşıyorlar. Çok aşağılık, bencil ve maddi bir yaklaşımdır bu.

Türkiye'de bir figür olarak Kürtlüğü taşıyan, ama Kürtlükten çıkarılmış şeyler en değerli şeylerdir. Örneğin müzik yapıyor, makamı Kürtçedir, o müziği seslendiren gırtlak Kürt gırtlığıdır. Ama sözleri Türkçedir. Şimdilerde en değerli şey budur. Yaşamımızdaki tüm folklorik öğeler üstü cilalanmış bir şekilde topluma sunuluyor. Türk Devleti PKK mücadelesinin kazanımları ve yarattığı gelişme düzeyinden dolayı eskiden olduğu gibi kaba bir asimilasyonu yürütemeyeceği için şimdi bu yöntemleri uyguluyor. Örneğin sarı, kırmızı, yeşil renk-

ler Kürtlerin ulusal renkleridir. Ama onlar öyle söylemiyorlar, "Bunlar PKK renkleridir" diyorlar. Gerilla kıyafetleri Botan'da, Hakkâri'de ulusal ve yerel kıyafetlerdir. Ama düşman "Bunlar PKK kıyafetleridir" diyor. Kürtçeye bile PKK'nin dili diyerek terörize etmek istiyorlar. İçinde bulunduğumuz süreçte yapılan temel düşmanlık biçimi, Kürt halkını Önder APO'dan ve PKK'den kopartmaktır. Bunun kültürel olarak anlamı, Kürtleri diriliş kültüründen kopartmaktır. Bu yönlü çok yoğun bir dayatma vardır. Buna yapanlar da az değildir. Dikkat edin, özellikle son birkaç yıldır, Türkiye Devletinin söylediği tek bir şey vardır: 'PKK Kürtlerin temsilcisi değildir, öncüsü değildir' diyor. Bu da "PKK'nin yarattığı, geliştirdiği ve kendi içinde de yaşadığı kültür Kürt kültürü değil, PKK'nin konuştuğu dil Kürtçe dili değil, PKK'nin elbiseleri Kürt elbiseleri değil, PKK Kürt değil" demektir.

Şunu söyleyebiliriz artık: Günümüzde PKK mücadelesi otuz yıllık direnişle birlikte Kürtleri özülle buluşturmuştur. Biz Kürtlere Dağ Halkı dedik, bugün dağlarda gerilla vardır. Biz Kürt kültürüne direnişçi kültür dedik. PKK direnişi bunu ortaya çıkarmıştır. Biz Kürtlerde ihanet adeta kabul edilebilir bir kültüre dönüşmüş dedik. PKK bunun rezil bir durum olduğunu halka gösterdi. Biz Kürtlerin kahramanlığından bahsettik. PKK kahramanların partisi olduğunu defalarca kanıtlamıştır. Biz Kürtlerin dilinin kopartıldığını söyledik. Bugün PKK Kürtlere bir dil kazandırmıştır. Biz Kürtlerin gözünün çıkartıldığını söz ettik. PKK bugün Kürtlere gerçeği gören bir göz vermiştir. Biz kadının bitirildiğini söyledik. PKK kadını ayağa kaldırmıştır. Bütün bunları kendi kültürümüzü değerlendirirken, kendi kültürümüzün özünde olan şeyler olarak değerlendirdik. Şimdi toplum kendi özünde olan bu şeyleri PKK'de görünce anlıyor ki PKK odur. 'PKK HALKTIR, HALK BURADA' sloganı boşuna atılmıyor. Niye herhangi bir slogan kabul edilmiyor da bu slogan kabul ediliyor? Çünkü Kürt halkı PKK direnişinde kendi mücadelesinin verildiğini biliyor. Bu halk ve kültür nasıl var olmuştu? Direnişle var olmuştu. Şimdi direnen kimdir? PKK'dir. Bu halk nerede yaşıyordu, nerede kendi yaşamını koruma altına alıyordu, güvenliği neresiydi? Dağlarıydı. Şimdi dağlarda gerilla vardır. Bu halkın kültürünün özünde kim var? Kadın var. PKK ideolojisinin özünde de yine kadın vardır.

Arkadaşlar o kadar gerilikten bahsettiler. Ama bir de Zilan gerçekliği vardır. Halkımız ve kültürümüz içinde recme karşı bir direniş vardır. Bugün Kürt kızlarının bir ismi de Zilan'dır. Aradığımız, biraz da bulduğumuz ve geliştirip sistemini kurmak istediğimiz Kürt budur işte. Bunu yaratan Önder APO olduğu için de halk ne diyor? 'BİJİ SEROK APO' diyor. Toplumumuz da kendisini buna uyarlıyor. Bu hep böyle devam edecektir. Biz şunu çok rahatlıkla söyleyebiliriz: Kapitalizm en son egemenlikli sistem olarak, bütün çirkinlikleriyle toplum üzerinde dayatmada bulunuyor. Halk olarak bizim en büyük zayıflığımız, Rönesans

ile başlayan ve Avrupa'da kapitalistleştirilen sistemin yaratımları karşısında gerçekten de her tarafından kırılıp dökülen bir halk durumuna düşürülmüş olmamızdı. PKK bu dayatmalar karşısında Kürtler için, kendilerini nasıl korumalıdır, nasıl kurtulmalıdır mücadeleleri oldu. Önderliğin son çözümleme düzeyi bu sisteme alternatif olacak kadar bu sistemle mücadele edeceğimizi de göstermiştir. Dolayısıyla bunun karşısında büyük bir direniş gücünü ortaya çıkarmıştır.

Kürtler feodalizme karşı belli düzeyde direndiler. Yenilseler de direnişleri oldu. Köleciliğe karşı zaten direndiler. Birçok köleci devleti yıktılar. Oysa kapitalizm karşısında direnişsizdiler. Kürtler yeniliyorlardı. PKK'nin anlamı burada ortaya çıkıyor. Kapitalizm Kürtler içerisinde direniş dinamiklerini ortadan kaldırıyor. PKK bu direniş dinamiklerini yarattı. Artık şunu çok rahatlıkla söyleyebiliriz: Nasıl köleci imparatorlukları yenen bir Kürt direnişi varsa, nasıl feodalizm karşısında kendisini ayakta tutabilen bir Kürt direnişi varsa, PKK ile kapitalizmin vahşiliği karşısında direnen bir Kürtlük de var olmuştur ve olacaktır. Ama bunun çapı, demok-ratlığının ölçüsü, ne kadar bizim istediğimiz gibi olacağı, ne kadar bizim ütopyalarımızda öngördüğümüz gibi olacağı, bu görüşlerimizi diğer toplumlara ne kadar yayabileceğimiz militanların pratiklerine, yani bizlere bağlıdır.

Belirtildi, bizde olmayan şey kapitalist sistem karşısında direnişti. Onu da PKK yaratmıştır. Onun için dünyanın egemen sistemi, egemenler PKK'yi 'en tehlikeli terörist örgüt' olarak görüyorlar. Çünkü bu sisteme göre Kürtlerin olmaması gerekiyordu. Kendilerince direniş dinamiklerini de ortadan kaldırmışlardı. O direniş dinamiklerini PKK tekrardan fitilleyince, bunların tüm oyunları bozuldu. "PKK dünyanın en tehlikeli terörist örgütüdür" sözü bunun anlaşılır dille söylenmesidir. Dolayısıyla Önderlik de tüm insanlık için en tehlikeli olan egemen sistem sahiplerince 'en tehlikeli terörist' olacaktır. Komplo bu düşmanca gerçeğin savaşı oldu. Türk Devletinin PKK'ye, Önderliğe, bize düşmanlığını iyi anlamak gerekir. Uluslararası sistemin de bize düşmanlığını iyi anlamamız gerekir. Önderlik Savunmalarında bunu şöyle dile getirdi: "Her şeyin alınıp satıldığı, bireycileştiği, herkesin zenginliğini birinden bir şeyler çalmak olarak ifade ettiği bir süreçte, bu bölgede kırkelli milyonluk bir halkı yaşama tabi kılıyorsun, talepli bir halk haline getiriyorsun; bunun kendisi bile bu sistem için düşmanlık gerekçesidir; ben bunu anlamıyor değilim" dedi. Biz Türkiye Devletine diyoruz ki, karşında 15-20 milyonluk bir halk var, bu halkın haklarını tanı! Ancak bu sistem hak gasp ettikçe, hak yedikçe var oluyor. Biz bu gaspçı sisteme 15-20 milyonluk ortak yaratıyoruz. Sadece bu nokta bile düşmanlığın ne kadar köklü, ne kadar derinlikli olabileceğini gösteriyor. Bunlar çok önemli noktalar. Aslında yaşamda konuşan dil, bu sade gerçeklerin politize edilmesi dilidir. Taktiklere dönüşen, düşmanlığın bu boyutudur.

Bizim Davamız Demokratik ve Özgür Birlik Davasıdır

Kürt halkı özgürlük mücadelesiyle Ortadoğu dengelerinde güç olunca bazı şeyler değişti. Siyasi dengelerde dikkate alınmaya başlandı. Kürtlük yükselen değer haline geldi. Kürt filmleri, Kürtçe müzik yapılmaya başlandı. Uluslararası toplantılarda artık Kürtlerden bahsediyorlar. Sistemin mantığına göre Kürt şimdi bir şeydir, artık 'para ediyor'. Yani satarsa bir şeyler kazanabilir! 1970'lerde kimse Kürt dostluğundan bahsedemezdi. 1988'de katliam yaşadık. O zaman katliam vardı, ama Kürt dostluğu yoktu. Biz şimdi Kürtlüğü sadece dostlarımızın değil, düşmanca da olsa düşmanın diline de yerleştirmiş durumdayız. Dün Erdoğan ko-nuşurken, 'Kürt vatandaşlarım' diyordu. Bu da gösteriyor ki, PKK Kürtleri yok olmaktan çıkarıp düşmanın itiraf etmesini sağlayacak kadar güç yapmıştır. Bir noktaya kadar bu da bir zaferdir. Türk Devleti hala varlığını kabul etmiş etmemiş, bu bizi fazla ilgilendirmez. Ya kardeşçe yaşarız, ya da bu olmazsa savaşla birlikte kendi sistemimizi örmeye devam edeceğiz. Bu biraz daha zor olacak, acıları çok olacak; ama bir gün gelecek, kendi kültürü ve yaşam renkleriyle özgür ülkesinde yaşayan bir Kürtlük ortaya çıkacaktır. Bu mücadele içerisinde gerçekleşecek Kürtlük bütün halkları kendi öz değerleriyle buluşturacaktır. Ortadoğu Rönesans'ı da zaten budur.

PKK direnişiyile ortaya çıkan ve siyasi boyutunu sürekli dile getirdiğimiz işte "Devlet Kürt kimliğini kabul etsin, varlığımızı kanunlarına geçirsin" söyleminin siyaseten bir anlamı vardır. Kültürel olarak Türk Devletinin bizi kabul edip etmemesi bugün itibarıyla artık pek bir şey ifade etmiyor. Eğer on binler her gün ayaktaysa, milyonlar bu kültürle kendilerini tanımlıyorlarsa, bu mücadele giderek kökleşip derinleştirecektir. Sistem bu gerçeği görüyor, bunu engellemeye çalışıyor. Tamam, siz Kürtsünüz diyor. Ama biz Kürt sorununa kültürel kimlik sorunudur diyoruz. Onlar getirip ekonomiye ve feodal değerlere ya da sadece dile bağlıyorlar. Demokratik bir yaşamın sadece dil üzerinden kurulamadığı, her alanda öngördüğümüz demokratik yaşamı kurmak istediğimiz, bir kişilik ortaya çıkartmaya çalıştığımız bilinmektedir.

Bu konuyu daha iyi anlatmak için bir iki örnek vermek gerekecektir. Bizim üslubumuzda yurtsever denildiğinde, insanın kafasında bir insan kimliği şekilleniyor. 'Heval' denilince benzer bir şey oluşuyor. Biz böyle bir insan yaratmak istiyoruz. Kürtler için Kürtçe konuşmak önemlidir. Ama bütün amaçlarımızı ge-

tirip buna bağlayamayız. Zaten 'hevallik' ve yurtseverlik özelliği olmayan bir insanın Kürtçe konuşup konuşmaması bizim açımızdan o kadar önemli değildir. Zenginliği ve yoksulluğu da fark etmez. Önce 'heval' olsun. Çünkü biz yeni bir insan yaratmak istiyoruz. Şimdi sistem bunu engellemek istiyor.

Dikkat edin: Türk Devletinin en çok üzerinde durduğu şeylerden biri de PKK'nin Türkiyelileşmesini engellemektir. Biz milliyetçi değiliz, bize milliyetçi diyorlar; bölücü değiliz, bize bölücü diyorlar. Devletin üniter yapısına karşı değiliz, bize devleti parçalıyor diyorlar. Kürt halkını nasıl seviyorsak, Türk halkını da öyle seviyoruz. Partimizi kuran ilk arkadaşlarımızın içinde Türk kökenli olanlar da vardır. Buna rağmen bizi Türk halkının düşmanı ilan ediyorlar. Egemen sistem bizim yeni bir kültür ve kimlik yaratmak istediğimizi gayet iyi biliyor. Bunu engellemek için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlar. Fars da, Arap da bunu yapıyor. Devlet PKK'nin anti propagandasını bölücülük temasına oturtmuş, ilk günden bugüne bunu yapıyor. Fakat ne Kürt halkı ne de PKK kimseyi bölmez. Bizim davamız demokratik ve özgür birlik davasıdır.

Önder APO, "Bana imkân tanınsa, üç ay içerisinde barışı sağlarım" dedi. Gerçekten de Kürt kültürünün halklara yansıyış tarzı müthiştir. Diğer okulda bir arkadaş örnek verdi: Bir Arap'la tartıştığını, Arap'ın "Kürtler çok iyi insanlardır, dostturlar. Siz neden bizden ayrılıyorsunuz? Biz birlikte yaşayalım" dediğini aktardı. Bunu söyleten Kürt kültürüdür. İşte onun için kardeşlikten bahsediyoruz. Biz bölücü olarak bir şey yapamayız, halkları birbirinden kopartarak bir sonuç alamayız. Biz halkları birbirine düşman ederek, milliyetçileştirerek mücadele edemeyiz. Toplumsal dinamiklerimiz buna kapalıdır. Bir de insani olarak bu zaten yanlış bir şeydir. PKK, Kürt kültürü içerisinde bunun güncelleştirilmiş ifadesidir. Önderlik gerçeğimiz bu kültürün en yüce değeri ve temsilcisidir. Neolitiği anlatıyoruz ya, onun güncel versiyonu PKK'dir. Böyle olduğu içinde Kürt halkı ve bölge hakları PKK etrafında toplanıyor.

Biz kimseye ekmek vermiyoruz, kimse için fabrika kurmuyoruz, kimseye para vermiyoruz. Hep halktan alıyoruz. Fakat yine de halkın büyük bir bağlılığı vardır. Dışımızdakilerin anlamakta güçlük çektiği nokta budur. PKK halkın kendisidir, yaşamak isteyen özgür Kürt kişiliğidir. Bunlar birbirini tamamladığında, bir toplumun hareketlenmesi devreye giriyor. Ekonomik araçlarımız zayıf olduğu için, bu işi ideolojimizden aldığımız güçle, ağırlıkta askerlik ve siyasetle yapıyoruz. İmkânlarımız ölçüsünde ekonomimizi geliştirmeye çalışıyoruz. Sanatımızı geliştirmeye çalışıyoruz. Yaşamın diğer alanlarını ifade eden örgütlülüklerimizi geliştirmeye çalışıyoruz. Bu, Kürdistan'da Kürt kültürünü yaratmada, geliştirmede ve sisteme kavuşturmada ikinci bir hamledir. Zaten Önderlik bunu yeni bir partileşme olarak tanımladı.

PKK mücadelesi birinci aşamasında kötürümleşmiş, bitirilmenin eşğine getirilmiş Kürt'ü tekrar ayağa kaldırdı. İkinci aşama ayağa kalkmış Kürt'ü yü-

rütme aşamasıdır. Yani görmeye, duymaya ve konuşmaya başlayan Kürt toplumuna "PKK'nin yolunda yürü" demektir. Ya da bu insana "PKK'de neyi duyuyor, neyi görüyorsan onu pratikleştir" diyoruz. Kürtler olarak bu aşamadayız. PKK'nin kültürel yaratımı bu noktada ortaya çıkıyor. Bir kişilik yaratılmıştır. Önderlik hiçbir zaman PKK'yi salt bir parti, bir gerilla ordusu, savaştan bir örgüt olarak tanımlamadı. Önderlik PKK'yi yeni yaşamın yaratıldığı karargâh olarak tanımladı. PKK Kürt ulusal birliğini demokratik temelde kurma gücüdür. PKK'de her parçadan ve yurtdışından arkadaşlarımızın bulunması bunun ifadesidir. PKK Kürtleri bitirmek isteyen sisteme karşı 21. yüzyıl özelliklerine göre direnişi geliştirme, özgürce yaşamı kurma hareketidir. Artık sorun bunun örgütünün, yani kadrosunun öncülük etmedeki gücüne bağlıdır. Bu da PKK'nin nasıl bir kültür olduğunu bilmekle gelişir.

PKK nasıl bir kültürdür? PKK bir kültür hareketi olarak nasıl bir partidir? PKK hangi özellikleriyle Kürt toplumsal gerçekliğini dünyanın en dinamik halkı haline getirdi? Kapitalizmin küresel saldırılarına, bütün zorluklar ve imkânsızlıklara rağmen, nasıl direnişçi bir halk gerçekliği ortaya çıktı? Bu hangi kültür değerleriyle geliştirildi? Bütün bunların sadece dile getirilmesi biçiminde değil, bir yaşam felsefesi olarak ele alınarak pratikleştirilmesi tüm kadro ve yurtseverlerin görevidir.

PKK Yeni Bir Toplum Modelidir

Şimdiye kadar yürüttüğümüz tartışma, biraz toplumla ilgili olan bir tartışmaydı. Biraz kendimizi tartışalım. Çünkü şimdiye kadar tartışıklarımızın merkezinde yer alıyoruz. Bunu ne kadar biliyoruz, ne kadar pratikleştiriyoruz, ne kadar yaşıyoruz, sorumluluğunu ne kadar hissediyoruz? Yine dersimizle bağlantılı olarak, bu mücadele gerekçeleri bizde hangi düzeyde bir vicdan sorgulaması yaratıyor? Hareketin içindeyiz. Bilinçli veya bilinçsiz bir şeyler yapmaya, katılmaya çalışıyoruz. Kürdistan halkı PKK'nin ideolojik-pratik öncülüğüyle ayağa kalkmış olup kültürleşmeyi yaşamaktadır. Halkımız kendisini PKK gerçekliğiyle kurumsallaştıracağını, bundan sonra da PKK ile özgürleştireceğini ispatlamıştır. Reel sosyalizmin koca bir sistem olmasına rağmen yıkıldığı, kapitalist sistemin bütün imkânlarına rağmen toplumsal sorunları çözemediği, kendisinin sorun yaratan bir sisteme dönüştüğü, birçok devletin bu küresel saldırılar karşısında kendisini koruyamayacak bir düzeye geldiği halde, Kürdistan-

da tersinden bir gidişatın olduğu gözler önündedir. Çünkü halkımızın özgürleştirici dinamiklerini harekete geçiren bir parti öncülüğü ve kültürel duruş vardır. Bizim bunu anlayıp yaşamsallaştırmamız gerekiyor.

PKK yeni bir toplum modelidir. Bitirilmek istenen bir yaşamın özü üzerinden tekrardan yaratıldığı bir ortamdır. Ölüme yatırılmış bir halkın tekrardan canlandırılması mücadelesidir. Bunlar bir parti olmanın da ötesinde tanımlamalar ve değerlendirmelerdir. Bunun neden böyle olması gerektiği toplumsal gerçekliğimizle bağlantılı bir durumdur. Biz yaşamın birçok alanında kendisini üreten bir halk gerçekliğinden uzak düşürülmüştük. Dikkat edilirse, Kürt halkının güçlendiği alanlarda, parti o sahayı halk öncülüğüne açıyor. PKK değerler yaratıyor, buna öncülük ediyor ve halkına veriyor. Kürt sorunu sadece siyasi bir sorun değildir. Kürdistan sorunu sadece bir parti kurulumu, biraz askeri biraz siyasi mücadele verilirse çözülecek bir sorun değildir. Bunun için de PKK işin sadece bir tarafından tutarak götüreceği bir hareket olmamıştır. Bu gerçek daha ilk dönemlerde Önderlikçe görülmüştür. 3. Kongre'de yakalanan çözümleme düzeyiyle bu yaklaşım daha net görülür. Kürdistan'da herhangi bir parti, kadro ve militan gerçekliğiyle bu işin olamayacağı, partinin ve kadronun Kürdistan Devriminin koşullarına göre olması gerektiği gösterilmişti. Bu doğrultuya girildikten sonra mücadelenin geliştiğini, kurumlaştığını, toplumu daha çok etkilediğini gördük. Bu ilke özce şudur: Teori ile pratik arasındaki müthiş birlik, yani ahlak! PKK böyle bir öncü partidir.

Buna rağmen örgüt içerisinde hala yaşadığımız sorunlar var. Anlatmaya çalıştığımız çekici özellikler Önderlik ve şehitler gerçeğidir, direnen halk gerçeğimizdir. Ama dersimizde değişik biçimlerde dile geldiği gibi, bizler tümüyle bu gerçekliğin içerisinde bir özne miyiz, bunu geliştiren ve buna güç veren kouvda mıyız? Birçoğumuzda sanki yolunu şaşırmanın gerçeği yansıyor. Önder APO, katılımlarımızı "Halkını kurtarmak isteyenlersiniz, ama kurtarılmalık durumdasınız. Siz kurtuluşçu değil, kurtarılması gerekenlersiniz" biçiminde tanımladı. PKK yüceliği karşısında bizim "cüce kişiliklerimizden" hareketle çözümlenmeler geliştirdi. Hareket içerisinde dönem dönem Önderliği çok ciddi zorlamalarla yüz yüze getiren anlayışlar ortaya çıktı. Bu anlayış sahipleri gerilla savaşını tıkatılar. Koşulların çok uygun olduğu süreçlerde, bir nefes kadar yakın olan kazanma fırsatların kaçırılmasına neden oldular. Tüm bu PKK dışlıkları yaşanmış geçmiş olarak kabul edemeyiz. Çünkü PKK insanı değiştirerek mücadele veriyor. Kadrosunu da bu temelde geliştiriyor. Bu kadro Kürt toplumunun tüm özelliklerini taşıyan insanlardan oluşuyor. Birinin on yıl önce yaşadığını herhangi birimiz bugün yaşayabiliriz. Dolayısıyla PKK mücadele tarihini iyi bilmemiz gerekir. Çünkü bu tarih, hepimiz içinde olmasak da, içinde olmaktan kaçamayacağımız bir tarihtir. Çünkü Kürt toplumunun anbean içinde yapıldığı tarihtir.

Her birimizde PKK karşıtlığını ifade eden anlayışların çeşitli zeminleri, etkileri vardır. Bu zayıflıklar olduğu için de ortamımızda son yıllarda PKK'nin olmayan bir dil ve duruş, bir kültür gelişti. Bunu çok rahatlıkla belirtebiliriz. Biraz daha yaşam, üslup, katılım, pratik gibi noktaları kendi içimizde tartışabiliriz. Kısacası Önderlik gerçeği karşısında yaşadığımız bir zorlanma vardır. Nihayetinde biz bilimsel ve diyalektik bir hareketiz. Zaten PKK içerisinde hemen öyle Önderlik gerçekliği ile yaşayalım, pratikleşelim de denilmiyor. Fakat Önderlik gerçeğine karşı bir direniş yaşanıyor. Bu, kadroda olmaması gereken bir duruştur. Özellikle 2000 sonrasında gelişen durum kesinlikle PKK gerçeği ile uyumsuz. Kadrolaşmak, şehitlerimizin kahramanlığında ortaya çıkan rotada Önderlikle doğru temelde buluşmanın mücadelesidir. Bizde zayıf olan biraz budur. Zaten toplumda aşınmayı, ahlaksızlığı, kültürsüzlüğü yaşayarak geliyoruz. Bir de partiye geldiğimizde bunları Önderlik ve kadro gerçeğine karşı bir dayatmaya dönüştürüyoruz. Böyle olunca da her ağızdan bir ses çıkıyor. İşin bir de böylesi bir boyutu vardır.

İkincisi ise, biz kadrolar ya da kadrolaşmaya çalışanlar kültür ve ahlak noktasında halk gibi olmamamız gerektiğini bilmiyoruz. Baskıcı ve sömürücü sistemin toplum üzerinde dayatmaları vardır. Toplum ciddi zorlanmalar altında bazı aşınmalar yaşayabilir. Örneğin arkadaşların verdiği örnekler oldu. Toplumda bencillik, maddiyatçılık, sorumsuzluk, ruhsuzluk gibi olumsuzluklar vardır. Bunların toplumsal yapının geri kültürü ve ahlakı içinde anlaşılır izahatları yapılabilir. Ama kadrolar açısından her şeye bir izah getirip sorunlara gerekçeler bulup normalleştirmek olamaz. Zaten kadro her şeyiyle toplumda olduğu gibi kendi durumunu izah edemeyeceği için kadrodur. Kadrolar olarak yaratılan değerlerin korunmasından, geliştirilip kökleştirilmesinden, bu değerlere yeni değerler katmaktan sorumluyuz. Bu noktada dış ve iç saldırılar karşısında pasif kalma, direnişe yan çizme, "Diğerleri mücadele versinler, zaten örgütün başında onlar duruyor" gibi tutumlar içerisine giremeyiz.

Bir üçüncüsü de, küreselleşmeden bahsettik. Özellikle 2000'den sonra gelişen komplonun Önderlik şahsında Kürt halkına uygulamak istediği bir soykırım politikası vardır. Bu soykırım politikasının merkezinde PKK'nin otuz yıl boyunca yaratmış olduğu değerler bulunmaktadır. Yani günümüzde "Kürt bitirecekse, öncelikle PKK'nin yaratmış olduğu yaratımların ortadan kaldırılması gerekiyor" denilmektedir. Örneğin "Biz Kürt düşmanı değiliz, PKK düşmanımız" diyorlar. APO'suz PKK, PKK'siz Kürt yaratmak, günümüz saldırılarının temel taktiğidir. Bu saldırılar ortadayken, PKK'yi ne kadar içselleştiriyoruz, hareketi derinleştirip zenginleştirme noktasında ne kadar ısrar ediyoruz? Nasıl oluyor da bizim ortamımızdaki kimi davranışlar toplumun da gerisinde olabiliyor? Örneğin Güneybatı ve Avrupa'daki faaliyetlerimiz değerlendirilirken, halkın eskisi gibi kadrolara güvenmediği, kapısını kendilerine açmadığı, kadronun

halkın gerisinde kaldığı biçiminde eleştiriler yapılmaktadır. Bunlar PKK'den uzaklaşmanın hazin sonuçlarıdır. Önderlik kendi tarzını "iğne ile kuyu kazmaya" benzetmişti. Şimdi bu kadar imkân olmasına rağmen, kadroda yaşanan zorlanmalar eskiye oranla çok daha fazladır.

Kültürel Yozlaşma İçimizde Yaşayamaz

Yaşadığımız sorunları PKK'nin devrimci ölçülerini kıstas alarak değerlendirmeliyiz. Kadronun kabulret ölçüleri bizde netleşmiş hususlar oldukları için, kendi duruş ve katılımlarımızı daha somut ele alabiliriz. Önderlik, PKK kadro ölçüleri için Kemal Pir ve Beritan yoldaşları örnek verdi. Kemal Pir, PKK'lilik için "ruhsal birlik" tanımlaması yapmıştı. Beritan arkadaş gericiliğin her biçimine ve ihanete karşı direnişin sembolüdür. Ama bizim duruşlarımız niyetimizin de ötesinde birçok konuda bunun tersini ifade ediyor. Örneğin Kemal Pir arkadaşın olduğu her yerde heyecan, coşku, cesaret ve boş durmamanın esas olduğu sürekli vurgulanır. Yine Kemal arkadaşın bir özelliği de partide hiç resmi görev almamış olmasına rağmen, en üst düzeyde görev almış bir kadro gibi pratikte öncülük yapmasıdır. Eski arkadaşların böylesine güçlü olmaları, onların esas aldığı kültür ve ahlaktan ileri gelir. Bu, PKK devrimcililiğinin ilkesidir. Eski arkadaşların gittikleri her yerde karşısındakini etkilememeleri düşünülemezdi. Davranışları ve üsluplarından tutalım oturup kalkışlarına kadar kişiliklerinde bir farklılık olduğu için, toplum bunda değişik bir kültür olduğunu fark edip bağlanıyordu. Halkta inanç geliyordu.

Bizim durumumuz PKK'nin bu temel ilkeleriyle mukayese edildiğinde, birçok parti karşıtlığını içerdiği rahatlıkla görülecektir. Bizde PKK'de değer yaratmadan çok, PKK'den hırsızlama gelişmiştir. Dersimizle bağlantılı olarak buna ahlaksızlık dememiz zorumuza gitmemelidir. Yanı başımızda örgütün en temel değerleri ayaklar altına alınmıyor, bunun karşısında sesimiz bile çıkmıyor. Toplum nezdinde PKK ilkeleri gerillayı kutsallaştırmıştır. Ama bu yaklaşımlarımız gerillayı zorladığı halde biz hiç rahatsızlık duymuyoruz. Tüm bu toplumsal geriliklerimize rağmen, yine de kendimizi mükemmel görüyoruz. Çünkü sistemin özelliklerini PKK'nin kültüründen daha iyi görüyoruz. Fakat dilimiz başka söylüyor, kendi kendimizi kandırıyoruz. PKK sözünün eri bir olanların hareketidir. Buna karşılık bizim bugün söylediğimiz yarın söyleyeceğimize uymuyor.

Kemal Pir arkadaş yeni arkadaşları eğitiyor, uyku zamanında da gidip kapının ağzında uyuyor. En güzel yeri arkadaşlarına veriyor. Hayri arkadaş ölüm orucunda "Mezar taşıma halkıma borçlu yazın" demiştir. PKK'nin ahlakı budur. Biz bir adım attığımızda, karşılığında partiden hak talep ediyoruz. Şimdi kurumlarımızda çalışan kadro ve yurtseverlerimizin hemen hepsi maaşlıdır. PKK'nin kültür ve ahlakıyla aramızda böyle bir uçurum vardır. Yine hareketimizi diğer örgütlerden farklı kılan başka bir özelliği de, daha ilk çıkışından günümüze kadar kendi içinde yaşattığı ilişki tarzıdır. Biz buna yoldaşlık ilişkisi diyoruz. Örneğin PKK, kadın-erkek ilişkisinde dünyanın hiçbir yerinde olmayan bir özgünlüğü pratikleştirmektedir. Bu ilişkinin temelinde çok derin bir ideolojik çizgi yatmaktadır. Toplumsal ahlakı en fazla geliştireceğimiz nokta budur. Bunun için parti yaşam ölçülerinde yaşanan aşınmaların merkezine bunu koymalıyız. Arkadaşların dikkatini çekmiş mi, bilmiyorum; uluslararası komplonun içimizdeki uzantıları olan Ferhat-Botan ihanetçiliği, işe kadın-erkek ilişkilerini bozarak başladı. İçimizde cins mücadelesinin son yıllarda zayıf olmasının bununla bağlantısını bilelim. Son bir iki yıllık mücadele gerilla alanlarında kadın özgürlük mücadelesinde belli bir düzey ortaya çıkardı. Cins mücadelesini biraz geliştirdi. Fakat gerilla alanlarının dışındaki çalışma sahalarında durumumuz fazla iyi değildir. Birçok kadromuzun bu noktada düştüğünü belirtmek gerekir.

Son yıllarda içimizde gelişen bir anlayış da "Olumsuzluk varsa bana ne, sana ne? Sen mi dünyayı kurtaracaksın?" diyen anlayıştır. "Yine zevkler ve renkler tartışılmaz, bana karışamazsınız" denilmektedir. Bu felsefe Amerikan yaşam felsefesidir. PKK'de her şey tartışılır. Eğer sen bu hareketin militanı isen, o zaman her şeyin tartışılır. PKK'de düşman kültürü kendisi için özgürlük istemez. Toplumunu bitiren kültürel yozlaşma içimizde yaşayamaz. Düşman özelliklerine karşı savaşmayan, düşman kültürüne tepkisi olmayan, ondan nefret etmeyen düşmanın nesine karşı öfke duyarak mücadele edecektir? Şimdi birçok kadromuzda mücadele değil, kendini yaşatma vardır. Kendini partiye pazarlayanlar da vardır. PKK'lilerin bir özelliği de öz ile biçim arasında yaşadıkları uyumdur. Ama içimizde bu konuda bir terslik gelişmiştir. İdeolojik zayıflık insanın biçime yönelmesine yol açıyor. "Benim özüm başka, biçimim başka" demek, felsefi olarak yalan söylemektir. Kısacası birçok eksikliğimizin olduğunu ve partiyi zorladığımı belirtebilirim. Bunları aşmak için doğru yol ve yöntemi kullanmamız gerekir.

Cuma arkadaş, "Bir militan bir pirinç tanesinde şehit kanı görmüyorsa o militan değildir" diyordu. Bunun olabilmesi için de vicdan devriminin olması gerekiyor. Her bireyin bu devrimin, bu ortamın hangi bedellerle yaratıldığını ve nasıl oluştuğunu iyi görebilmesi gerekiyor. Bunlar yapılmadığı takdirde ahlaklı ve kültürlü bir insan olunmaz, Apocu olunmaz. Devrimci kültür ve ahlak üzerine her arkadaş saatlerce görüş dile getirebilir. Ama bu konuda önemli olan pratiktir.

Özellikle ahlak tümüyle pratik bir olgudur. Yani ahlak, konuşmadan önce yaşamdır. Ahlak konuşmaz, yaşar. PKK'de kültür ve ahlak, olağanüstü koşullarda tereddütsüz mücadele etme kararlılığını göstermedir. PKK'de gücün kaynaklarından biri de yoldaşlık ilişkisidir. Yoldaşlık ilişkisi, birbirine güven ilişkisidir. "Zorlukta önce ben, rahatlıkta önce yoldaşım" demek, PKK yoldaşlığının bir gereğidir. Fakat 2000'den sonra yaşanan durumlar bencilliği ve kendini esas almayı geliştirdiği için yoldaşlık ilişkilerimizin zedelendiğini, her birimizin az ya da çok bunu yaşadığını bilmeliyiz. Bu aşınmayı gidermek için kendimizi ele alarak bir düzeltmeyi yaşamamız kadroluğumuzun olmazsa olmaz koşuludur.

Kültür ve ahlak dersinin kapsamına göre çok kısa bir zaman diliminde bu önemli konuları tartışmaya çalıştık. Diğer derslerde de bu derse bağlı konular tartışılacaktır. Fakat derste tartışmaya çalıştığımız hususların önemli bir bölümü günlük yaşamda hepimizin karşısında sorumlu olduğumuz olgulardır. Belirttiğimiz gibi kültür ve ahlak, yaşam pratiğinin kendisidir. Dolayısıyla ders bitmiyor. İnsanız, zaaflarımız olabilir. Askeri ve siyasi mücadele içindeyiz. Şehit de düşebiliriz. Ama önemli olan yaşadığımız zaman diliminde dürüst, özverili, devrimci kültür ve ahlakla büyük bir çaba verme rotasında yürümektir. Geçmişin yoldaşlığını aramak iyidir. Fakat o yoldaşlığı yaşamak, onun kanunları ile pratiğe yönelmek de ertelenemez görevimizdir.

Kürdistan'da topluma dayatılmış baskı, katliam ve asimilasyon sonucunda ortaya çıkan realite, kanıtlandığı gibi ancak Önderlik tarzı ve PKK mücadele gerçekliği ile ortadan kalkar. ÖnderAPO, "Varsa başka bir yöntem, söyleyin, onu yapalım" dedi. Kuşkusuz bunu öylesine durduk yere söylemedi. "Varsa bir yol ve yöntem, daha iyisini biliyorsanız, başarı getireceğine inanıyorsanız tartışalım, onu pratikleştirelim" demiştir. Bir kere bizim bu konuda ikna olmamız gerekir. İnanç ve ahlak ilişkisini dile getirdik. Ahlaki olmak, PKK kadrosu olmanızın bir kimlik özelliğidir. Çokça belirtildiği gibi, bu iş bir ayağı sistemde bir ayağı devrimde olmakla olmaz.

Hareketimizin tarihsel çıkış yapmasına yol açan büyük şehit arkadaşlarımız vardır. Bu yoldaşlarımızın sözlerinden sloganlaştırdığımız sözleri vardır. Hayri kendisini açlığa yatırıp parça parça ölüme götürüyor; vasiyetinde "Mezarıma borçlu yazın" diyor. Zilan kendini bomba ile paramparça ediyor; "Keşke canımdan başka verecek şeyim olsaydı" diyor. İşte vicdan ve ahlak bu gerçekleri hissetmek, yaşamak, bunları esas almaktır. Vicdanı ve ahlakı olmayan, bu insan abidesi kişilikleri öylesine değerlendirip geçer. PKK'li bunların bir yaşama bakış açısının sonunda söylenmiş sözler olduğunu, bunların o insanları var eden kültürleri olduğunu, bu gerçekliğin bir Önderlik gerçekliği olduğunu anlar. Buna ölümüne bağlı kalır.

Bu vicdan ve ahlak, bu kişilik 2005'te Viyan oldu ve ışık saçtı. Birkaç ay önce Erdal Andok oldu, düşmanın beyninde patladı. Bu örnekler Kürdistan dağ-

larında her gün yaşıyor. Bu, PKK'deki Önderlik gerçeğinin kendini özü ile ifade etmesi, yaşamda pratikleştirmesidir. Demek ki içimizde kapitalist sistemden kaynaklı olumsuzlukları yaşayan ve dayatanlar olsa da, PKK'nin tarzını esas alarak böyle büyük yol göstericiler de vardır ve hep olacaklardır. Unutmayalım ki, gerçek olan da bu büyük insanlarımızdır. İşte PKK'nin bir de böyle bir yanı bulunmaktadır. İmha ve inkâr tümüyle kırılamadığı için, bu gerçeklik şiddete karşı yaşam savaşı veriyor. Demokratik bir ortamda bu felsefeye sahip insanlar cenneti yaratacaklardır, amacımız da budur. Şimdi bu noktada ne kadar ikna olmuşuz, öncelikle bunu bilmemiz gerekir. Bizim şimdilik temel sorunumuz budur.

Önderlik gerçeği karşısında kendisini gerçeğe kapatan kör gözler halen vardır. "O eskidendi, eskiden imkân olmadığı için öyleydi, bu yüzden şimdi böyle olmaz" demek kör olmaktır. Peki, nasıl oluyor da yirmi bin yıl öncesinin neolitiğini tartışyorsun da, üç beş ay öncesinin Erdal Andok'unu şu anda tartışmıyorsun? Nasıl oluyor bu? Bir iki yıl öncesinin Viyan'ını nasıl tartışmıyorsun? Bu olmaz. Burada bir yalan, bir ikiyüzlülük gizlidir. Bu şu demektir: Bir ay önce, iki yıl önce yaşananlar gerçek olduğu için gerçek kabul edilmiyor. Neolitikten bahsederken de aslında bir hayalden bahsediyor. Onu yaşamıyor, çünkü onun bir hayal olduğunu düşünüyor. Ama Viyan ve Zilan bir gerçektir, somuttur. Arkadaşlar 12 Eylül'den, kapitalizmden bahsettiler. Şimdi toplumda şöyle bir realite vardır: İnsanların zihniyetinde, kültüründe hâkim olan tarz bireyciliktir. Bu, Avrupa ve Amerika merkezlidir, maalesef bir şekilde bütün insanlara hükmetmiştir. Bu bireycilik temelinde herkes her şeyi kendi süzgecinden geçiriyor, böyle yaptıktan sonra anlam veriyor. Şimdi PKK bir gerçektir, bunun karşısında bir şeyleri tekrar tekrar kendi süzgecinden geçirmenin bir anlamı yoktur. Böyle olunca biraz PKK'nin durumu ortaya çıkıyor. Ama PKK böyle değildir.

Şimdi komünal yaşamdan bahsediyoruz. Komünalizm, Hayri arkadaşın sloganında dile gelen şeydir. Hayri her şeyini veriyor, yine de yetmedi diyor. Hayri arkadaşın ana tanrıçanın öz oğlu olduğunu görmeyeceksin, sonra da tanrıçadan bahsedeceksin! Bunlar bizim kendi özümüze ne kadar yabancılaştığımızı ortaya koyan örneklerdir. Bir şey geri özelliklerimize uyuyorsa, onu PKK'nin yerine koyuyoruz. PKK özgürlükçü, komünal bir harekettir. Çoğu zaman söylediklerimizle yaptıklarımız arasında çelişki çıkıyor. Dilimiz bir şey söylüyor, yaşamımızda başka bir şey ortaya çıkıyor. Hem kendimizle bu biçimde çelişiyoruz, hem karşıımızdaki yoldaşımızla bu temelde bir çelişmeyi yaşıyoruz, hem de militan adayları olduğumuz için militan gerçeklikle bir çelişmeyi yaşıyoruz. Toplumsal yasada bunun adı ahlaksızlıktır. Siyasal sistemde de bunun adı devletçiliktir. Devletçi sistemde toplum bir sürü olarak görüldüğü için, topluma bir şey söylenir, bir şekilde kandırılır, kendisi de başka türlü yaşar. İşte

kültür tartışması yaptık, yozlaştıran kültürden bahsettik. Halka "Bu kültür seni yozlaştırıyor" de, ama kendin de gün boyu Türk dizilerini izle! İşte iktidar böyle yaratılıyor.

İşin ilginç tarafı, en çok da demokrasi ve eşitlikten söz ettiğimiz, yani iktidar dışı olduğumuzu düşündüğümüz dönemlerde bunlar ortaya çıkıyor. İktidarcılık adı altında yönetimi kabul etmediğimiz, bireysel irade adı altında sorumluluklardan kaçtığımız, itiraz ettiğimiz süreçlerde bunlar ortaya çıkmıştır. Oysa biz kültürde bireyin hiçbir şeyinin olmadığını belirtmiştik. Bireyin iradesi, toplum içerisindeki etkinliği kadardır. Önder APO en son bir birey tanımlaması getirdi: "Benim nazarımda birey tek bir insan değildir, birey grupla kendisini ifade edebilir" dedi. Teorik olarak da tek bir insan yoktur. Bizim irademiz PKK'dir. O zaman burada nasıl bir durum ortaya çıkıyor? PKK ile ittifak yaptığımız için, PKK'den yediğimiz için, PKK'nin güçlenmesini kendi gücümüz olarak görmüyoruz. Oysa PKK biziz. Bu gerçeğe rağmen, çıkarımıza uygun geldiği için bireyci davranıyoruz. Bu bireycilik yaşamımızda kendini dayatıyor. Eskiden bir eyleme gidildiğinde yaralanan bir arkadaşını kurtarmak için on arkadaş canını veriyordu. Buna karşılık şimdi biri daha iyi yaşamak için on yoldaşına yalan söylüyor.

Bizim hayata ve insana farklı bir bakış açımız vardır. Biri zorlanarak bir şey, bir değer getirirken, sen de har vurup harman savunuyorsan, o insana küfredmiş oluyorsun. Biri kutup soğuşunu andıran bir havada ve düşman karakollarının arasında gidip bazı değerler elde edecek, sen de üzerine kurulup bilmem ne yapacaksın! Bu o insana küfürdür. Bu, yaşama bakış açısıyla ilgili bir şeydir, komünal olup olmamaya ilişkilidir. İşte 2000'lerden sonra baktık ki, bir çözüme ortaya çıktı, yüzlerce insan içimizden kopup gitti. En kutsal değerlerimiz neredeyse ayaklar altına alınacaktı. Bu içimizde bize ait olmayan şeylere yol açtı. Kendimden hareketle bunu söylüyorum. Ben de PKK'ye katılırken şu anda yaşadığım ve aşmak istediğim kimi duyguları yaşamak için gelmedim. Güçsüz bir kişilik olduğum için ortamda, görevde, sorumlulukta bir sürü kaygı yaşıyorum. Ama militan gerçeklikte bu yoktur. Elinde kullanacağı tek canı olan bir insan koskoca 12 Eylül faşizmine karşı direnmiş; ama ben hala kalkıp güçsüzlüğümün dolaylı kaygılarımdan bahsediyorum. PKK'de bu olmaz.

Hemen gelir gelmez mükemmel olalım demiyoruz; zaten Önderlik de böyle demiyor. Bizde trajik olan, insanların zoruna giden, bunların örgüt içerisinde örgütün dilini kullanarak kendilerini örgütlemeleri, yani kendilerini PKK'nin yerine koymalarıdır. Bu noktada PKK'nin diyalektiğini iyi anlamamız gerekiyor ki anlam verebilelim. Ama eğer sapma gerçeğin yerine geçerse, o zaman iş farklı olur. En somut örnek şudur: Tüm bunlara karşı içimizde niye eleştiri yapılamıyor? Diğer okulda bir arkadaşını eleştirmişlerdi, gün boyu derse gelmedi. PKK'lilik bu mudur? PKK'nin temel ilkesi şudur: Birbirimiz için canımızı ver-

iriz, geriliklere karşı mücadelede de gerekirse birbirimizin gözünü oyarız. PKK militanı hayallerinde bile arkadaşına açık olmayı gerektirir.

Bizim bütün insanlığın özgürlüğü Kürtlerin kurtuluşu için özgürlük yolunda Önderlikle yeniden daha güçlü inançla buluşmaktan başka yolumuz yoktur. Eksiklikleri gidermek için de mücadele gerekiyor, mücadele için de militan gerekiyor. Ama bu belirttiğimiz ağır aksak militanlıkla mücadele olmaz. Bu yola girilmişse, kendimizi güçlü bir donanıma kavuşturmamız gerekiyor ki yürüyüş devam etsin, kendisini yaratsın. PKK bitirilmiş ya da bitirilmek istenen insanlığı arayan bir harekettir. Önderlik bunu böyle tanımlıyor. Dolayısıyla böyle bir hareketin kendisi en güzel sanattır. Sanatı başka yerde aramaya gerek yoktur. Önderliğin kendi tanımlaması var: PKK bitmemiş bir roman, bir şiir ve güzel bir türküdür diyor. O zaman sen başkalarının türküsünü ne diye dinleyeceksin? Sen zaten türkünün içindesin. Sanat, hayatı yaratmak değil midir? Şimdi hayat PKK saflarında yaratılıyor. Şundan bundan etkilenme deniliyor. Ama toplumun modeli sensin, toplum sana bakarak senden biçim alıyor. Senin başkalarına öykünmenin ne anlamı var? Bu, senin zayıflığındır. Bu zayıflık sende olduğu müddetçe sistem gelip seni bulacaktır.

Ama PKK insanda tüm yenilgi kapılarını kapatma hareketidir. PKK bir kültür ve kimlik yaratma hareketidir. PKK büyük vicdan ve özgür ahlak partisidir. PKK bu ilkelerle insanın kendisini anbean Önderlik ve şehitler gerçeği karşısında sorgulama ve yenileme, halkına olan borcunu ödemenin adıdır.

EK: TOPLUM, AHLAK VE SANAT

İnsan olgusunun kendisi toplumsal varlığın bir ürünüdür. Toplumsal gerçeklik insanlaşmanın hem nedeni hem de sonucudur. Toplumsallaşma düzeyiyle insanlaşma düzeyi birbiriyle doğru orantılı iki gerçekleşme durumudur. Toplum olmadan insanın diğer canlı varlıklardan farklı bir anlam zenginliğini ve bütünlüğünü kazanacağını düşünmek kadar, insan olmadan da toplum gibi bir varlığın oluşabileceğini düşünmek mümkün değildir. Toplum denilen varlık, insandaki yaratıcılığın açığa çıkmasını sağlayan en büyük icattır. Bu anlamda insan yaşamının gelişme kapısını açan bütün icatlarının anası toplumsallık denilen icadıdır. İlk insan atalarının daha yeni yeni doğadaki diğer oluşumlardan kendilerini farklı kılabacak bir yola girmelerine imkân tanıyan şey toplumsallık dediğimiz özellikleridir. İlk insanların hayatta kalmak için büyük yaşam mücadelesindeki imtihanlarını başarıyla geçmelerine olanak tanıyan da onların bilinçli veya bilinçsiz olarak kendilerinde taşıdıkları toplumsal karakterleri olmuştur. Bu realite sadece ilk insanlar için geçerli bir durum değildir kuşkusuz. Bugün de bir insanlıktan bahsediyorsak, bir yeni insan arayışı içindeyse, bunun toplumsallıktan kaynaklı insanda oluşmuş maddi ve manevi sisteminden kaynağını aldığı kesindir. Toplumsallık insan bireyini besleyen bir ana gibidir. İnsanın içinde terbiye edildiği, olgunlaştığı, kimlik kazandığı mekân da toplumdur. Toplum, insan bireyine rağmen, ama onun varlığına dayalı olarak vardır.

Tüm olgularda olduğu gibi toplumun da kendi öz yasaları vardır. Yine her olguda olduğu gibi, toplumun da doğru bir işleyişle olması gereken doğrultuda gelişmesi için toplum içinde yaşayan insanların o yasaları bilmesi, o yasaları

yaşamsal kılması ve geliştirmesi bir zorunluluktur. Çünkü toplumsal yasalar insan yaşamının yasalarıdır. Kuşkusuz toplumsal gerçeklikten ve onun insanı insan eden gücü ve yasalarından bahsederken, toplumun devletçi karakterinden dem vurmadiğimizi baştan belirtmek istiyoruz. Çünkü toplumun devletçi biçimi bizim toplum olarak vurgulamaya çalıştığımız varlığın yoldan çıkmış tarzıdır. Özellikle Önder APO'nun Bir Halkı Savunmak adlı eserinden sonra, toplum derken, kendi içinde kadın merkezli, ahlaki ilkeye dayanan, komünal, demokratik ve toplum-birey dengesinin en yararlı bir noktada kurulduğu var olma biçimini anlıyor, bu temel kuruluş ve bir aradalık ilkelerine dayalı insanlık gerçeğine vurgu yapıyor ve onu esas alıyoruz.

Toplumsal yasaların temelini oluşturan yasa, toplumun ahlaki bir örgüden oluşuyor olması gerçeğidir. Toplum özünde ahlaki bir birliktir. Ahlak, insanın bir arada olmasına neden olan ihtiyaçların insanda yarattığı edimlerin dışavurumudur. Ahlak aynı zamanda bir insanın gönüllü birliktelikten doğan yaşam gerçeğinde kendi görev ve sorumluluklarını insani bir görev olarak bilmesi ve yerine getirmesidir. Birlik olmayı bilmek, paylaşımcı olmak, eşitlikçi ve adaletli olmak, bu ve benzeri değer yargılarının pratik yaşayışı olarak etkinliklerde bulunmak ahlaklıdır. Her ne kadar insanda toplumsal olma gerçeği bir öz olarak varsa da, öğrenme kültüründen dolayı insan kendisine ait olan birçok özelliğini toplumsal yaşam içinde değişik yöntemlerle sonradan başkalarından öğrenerek yaşar. Bu, ahlak için de böyledir.

Ahlaklılık bir toplumsal kültür olayıdır. İnsanın toplumsal gerçeklik içinde kazandığı zihniyet kalıpları ve ölçülerinin rengi her konuda olduğu gibi ahlaklılığını de belirler. Neyin doğru, neyin yanlış olduğu, yine yarar ve zarar, güzel ve çirkin gibi birçok yaşam ölçüsü, insanın sonradan kazandığı zihniyet örgüsüyle direkt bağlantılı durumlardır. İnsan toplumsuz, toplum da ahlaksız olmaz. Bu temel ilkeden hareketle rahatlıkla belirtilebilir ki, var olan bir olgunun, yine sonradan öğrenilerek maddileşen bir gerçeğin doğruluk derecesi onun toplumsal düzeyiyle doğru orantılıdır. Eğer toplumu 'varlık koşulumuz' olarak kabul edeceksek, tüm değer yargılarımızı ve etkinliklerimizin ürünlerini toplumsal gerçeğin kendi öz terazisine vurabilir ve buradan çıkan sonuçlardan hareketle ne kadar insani yani olması gereken olduğunu rahatlıkla ölçebiliriz. Bu, özellikle günümüzün postmodern dünyasında yaşanan anlam ve kavram kargaşasında başvuracağımız temel bir yöntem olmak durumundadır.

Toplumsal gerçeğin herhangi bir aşamasındaki zihniyet durumunu ve insanların toplumsal gerçeklikle yaşadığı uyumu ya da uyumsuzluğunu onun değişik üretim alanlarındaki ürünlerinden öğrenebiliriz. İnsanın en çıplak bir biçimde kendi gerçeğini dışavurduğu sahalardan dolayı felsefe, bilim ve sanat olgularını insan, toplum ve ahlak bütünselliğinin karakterini anlaşılır kılmak için ele alabiliriz. Çünkü bu her üç olgu toplumsal zihniyeti belirler. Felse-

fe, bilim ve sanat, toplumdan öğrenme ve toplumu yeniden yaratmada hiçbir etkinlik sahasında olmadığı kadar bir içeriğe ve özgünlüğe sahiptir. İnsanın maddi ve manevi kapasitesinin toplamı içinde bu her üç alanın payına düşeni çıkarmaya kalkarsak, insana geriye çok az şeyin kalacağını belirtmeye gerek yoktur. Bu alanların diğer bir özgünlüğü de kendi dönemlerindeki zihinselliğin zirvesini temsil eden kişi ya da gruplarca yapılmasıdır. Toplumsallık içinde toplumsal yeniden üretime katılmaya yol açan öğrenme olgusunda temel rol oynamaları da buradan ileri gelmektedir. Felsefe insanda sorgulamaya yol açıp yeni bir düşünsel mecrada akmaya yol açarken, bilim daha çok toplumun maddi üretiminin gelişimine katkı yapan bir özellik gösterir. Felsefe genel düşünsel üretimi ifade ederken, bilim daha somut ve güncel olanla ilgilenen bir konumda olur. Sanat ise düşünülüp pratikleşenlerin anlaşılır kılınmasına, onların yaşama daha rahat ve kabul edilir bir tarzda çekilmesine katkı yapar. Sanat çok sert olan bir yaratımı yumuşatarak toplumsal yaşama çekeceği gibi, gerçekleşmesi imkansız gibi görünen bir ihtiyacın düşünülüp yaratılmasını da sağlar. Bu noktalardan hareketle herhangi bir dönemin insanların nasıl düşündükleri, bu düşüncelerini nasıl pratikleştirdikleri ve bu pratiklerini toplumsal yaşamın diline hangi biçimlerde yansıttıkları temelinde o dönemin toplumsal karakterini ya da ahlaki örgüsünü anlamak mümkün olabilmektedir.

Toplum ve onun ahlaki bütünselliğini en çok tanıma ve anlama zemini veren kuşkusuz sanattır. Çünkü sanat veya sanat ürününün tümüyle toplumsal bir öyle gelişmesi zorunluluğu vardır. Sanat, bilim ve felsefeden daha çok insanın toplumdan öğrenerek kazanıp üretime dönüştürdüğü ürünlere dayanmak durumdadır. İnsanın kültürel yaratımlarının yaşama çekilmesini ve daha da somutlaşması için yeni biçimler altında topluma yeniden kazandırılıp farklı ürünlerin doğmasına vesile olmasını en fazla sağlayan da yine sanattır. Sanat hiçbir alanda olmadığı kadar insan yaratımlarına kimlik kazandırma özelliğine sahiptir. Bu özelliklerinden ötürüdür ki, zihniyet örgüsünün kurulmasında ve buna bağlı olarak ahlakiliğin temel ölçülerinin oluşturulmasında sanat çok önemli bir işleve sahip olmaktadır. Sanatın bu yanını toplumsal gelişimin her döneminde ve o dönemin kendi karakterinde görmek mümkündür. Örneğin bilinçli toplumsallığın başlangıç dönemlerinde yaşamın bütünü oluşturulan eylemlerin yansıtılış tarzındaki sanatsallığı değerlendirdiğimizde bu özellikleri çok açık ve sade olarak görebilmekteyiz. Toplumsal kuruluşun gerçekleşmesine öncülük eden kadının figürlerinin yapılması, ürünlerin paylaşım anlarının zevk veren duygularını ifade eden törenlerdeki ritüeller yine yararlı olan bitki ve hayvan resimlerinin çizilmesi yaşamın sanat diliyle izahı olmaktadır.

Burada önemli olan şey, sanat dilinde anlaşılır kılınmak istenen olguların tümünün toplumsal yaşamın gelişmesine temel teşkil eden olgular olması gerçeğidir. Toplum neye dayanarak geliyorsa, o şey daha güzelleştirilmiş bir tarz-

da insanların zihniyetine sanatın estetik gücüyle yerleştirilmeye çalışılmaktadır. İnsanların kendi geleceklerini daha sağlıklı oluşturmak için ihtiyaç duydukları ne varsa sevilip sayılmalarına yol açmakta ve bunlar sanatla daha çok sevdirmektedir. Sanatsal etkinliğin bu biçimde yaşamı mümkün kılan eylemlerinin insana yansıtılışı, insanoğlunun kendi ürünlerine içten bağlanmasını getirerek ahlaki olmayı sağlamaktadır. Bu şekilde toplumsallığın başlangıç dönemlerinde toplumsal yaşamın kuruluş dili ağırlıkta sanatsal olmuştur. Ya da sanat ö dönem yaşamının vazgeçilmez dili olmuştur denilebilir.

Toplum şekillerinin var olmasını sağlayan değer yargılarının sanatın özgün dili ve tarzıyla sunumu, gücünden hiçbir şey kaybetmeden günümüze kadar bir yeniden yaratım şekli olarak gelmiştir. Toplumun köleci biçimindeki mitolojilerin edebi karakteri, bu toplum sahiplerinin güç simgesi olan tapınakların mimarisi, egemen erkeği övgü ile tanımlayarak topluma kabul ettiren destanlar, şiirler, şarkılar ve tiyatro oyunlarının bu toplum biçiminin yeniden yaratılması ilkesi temelinde insanlığa kabul ettirmedeki rolünü kimse inkâr edemez. Kısacası toplumun köleci bir karakter kazanması için gerekli olacak hangi 'değer' varsa onun övülmesi, estetize edilmesi ve insanlara çekici gelecek biçime kavuşturulmasında temel işlev sanatın olmuştur. Daha önce de vurgulandığı gibi, sanatın katlanılmaz kadar sert olan bir toplumsal çelişkiyi yumuşatarak insana sunması özelliği en çok da bu dönemde sistem kazanmıştır. Kuşkusuz bu toplum biçiminde sanatın yumuşatarak anlaşılır kıldığı çelişkiler, yaşamın doğal seyri içinde olup bitenlerin sanatsal sunumu değildir. Burada yapılan şey toplumun devletçi karakterinin gayri ahlaki yanlarını ve büyük baskı mekanizmalarını insanlara kabul ettirme, bir biçimde yanılısama yaratarak insanları kandırıp sisteme gönüllü hizmet eder duruma getirerek köleci ahlaki geliştirmedir. Toplumsallıktaki sapmaya paralel olarak insanların yoldan çıkmasına bu dönemde en büyük hizmeti sanat yapmıştır demek yerinde bir değerlendirmedir. Toplumun devletçi dönemindeki sapması gibi sanatın bu tarzda işlevselleşmesi de hiç tartışmasız bir sapmadır.

Aynı sapmanın feodal dönemde de feodal toplumun toplumsal gelişim diyalektiğine paralel olarak sürdüğünü ve bu ilkenin en çok da kapitalizmde neredeyse yaşamı belirler bir düzeye ulaştığını gündelik yaşamdan rahatlıkla çıkarabiliyoruz. Kapitalizmin bir sistem olarak sermayesini artırırken, yani kâr üzerinden kendini güç yaparken yaptığıın esasta toplumun özünü oluşturan ahlaki örgüyü parçaladığı ve komünaliteyi darmadağın ettiği bilinmektedir. Yine toplumun komünal özünün dayandığı gerçeklik olan kadına kapitalizmin varlık gerekçesi olarak saldırması da bilinen diğer bir gerçekliğidir.

Hal böyle iken, kapitalizmin kendini topluma kabul ettirmesinde önemli bir saha olarak sanatın işlevi ya da sanatın toplumsal değer yargılarını ele alış tarzı nasıl olmaktadır? Bir kere kapitalizmin sistem olarak toplum karşısı olduğu bi-

linmek durumundadır. Kapitalizm için en önemli gerçeklik bu noktada ortaya çıkmaktadır. Sanatın toplumsal değerlerden beslenmesi zorunluluğu göz önüne getirildiğinde, sanatsal yozlaşmanın neden en çok bu dönemde gerçekleştiği de anlaşılabilir olmaktadır.

Sanat ve sanat ürününde biçim, estetik, imgelerle anlatım, sanatsal zihniyetin zirvede seyretmesinden kaynaklanan eleştirel olma gerçeği, ruhsal ve dünsel zenginlik yaratma gibi özgünlüklerin tümü kapitalizmde daha çok para kazanmak için yeniden ve yeniden egemen kesimlerin hizmetine sunulmak üzere kullanılır. Sanatın gücüyle insana ve topluma ölçü kazandırma temelinde yeni değerlerin kazanılmasına yol açmak, bugün sistemin lehinde müthiş bir inceleliğe kavuşmuştur. Bugün toplumun uyuşturularak rahat yönetilir bir duruma getirilmesinde en önemli işlevi sanatın gördüğünü ve sanatın tam bir toplum karşıtlığı rolü oynadığını rahatlıkla söyleyebilecek bir durum söz konusudur. Dolayısıyla en büyük toplum karşıtlığının, başka bir deyimle ahlaksızlığın sanat sermayedarlarınca, sanatçılar eliyle ve sanat ürünleri yoluyla yapıldığını rahatlıkla söylemek mümkündür. Günümüzde insanın toplumsal bir varlık olduğu ve toplumun komünal öze dayalı olduğu bu ilkesini hissederek, bir arada olmayı ifade eden düşünce ve duyguların bütünselliğini anlatan şeyin ahlak olduğunu yansıtan ve bunun etrafında yaşamın kendini yeniden üretimini salık veren ne bir sanat insanına ne de sanat ürününe neredeyse rastlanmamaktadır. Özendirilen şey bireycilik ve özel mülkiyet etrafında olup biten kavgalar ve bu kavgaları yapan tiplerdir.

Sanat insanı, toplumda en duyarlı olan, olay ve olgulara en hassas yaklaşan, kişi olarak herkesin kolay göremediğini görebilen, buradan da yaşanan sosyal sorunlara çözümler üretecek zihniyetin oluşmasına katkı yapacak bir duruş içinde olmak zorundadır. Toplumun yaşamını belirleyen pratikler, eylemler neler olmuşsa, sanatın bunları kendi özgün yöntemleriyle sunumu olması gereken yöntemdir. İnsanın beğeni ölçülerini, tercihlerini yükseltme temelinde sürekli değişimi ve ilerlemeyi en çok da sanat öngörür ya da böyle öngörmek durumdadır. Toplumsal yaşamın anlamlı kılınması için sanat tüm dönemlerde olması gereken toplumsal yeniden üretimi yapmakla yükümlüdür. Özünde sanat böyle bir faaliyettir. Sanatsallık birilerinin diğer insanlardan çok yetenekli olmasından ya da birilerinin bunu çok severek yapmasından kaynaklan bir olgu değildir. Tıpkı toplumsal işbölümlerinde olduğu gibi, bazı insanların da sanata duyarlı olması veya sanat işi için olması gereken işlevselliği göstermesi normaldir. Sanat için kimi özellikler herkeste bulunmayabilir. Örneğin kulağa hoş gelen bir ses gibi. Sanat işi için gerekli olan diğer birçok şeyin sonradan kazanılacak eğitimle geliştirilebileceğini biliyoruz.

Ancak bugün sistemin yaşam alanlarını parsellemesinden ötürü, sanatla uğraşanlar da kendilerine has bir 'sanat dünyası' yaratmışlardır. Sanat adeta birile-

rinin işiymiş gibi bir hava estirilmektedir. Sanatçıların çok önemli bir kesimi sanattan kazandıklarıyla neredeyse dünyanın zenginlerinden olmuşlardır. Sanatın para kazandıran yanının çok fazla önemsenmesi, sanat camiası içinde kendine has bireycilikler ve kaprislerin oluşmasına yol açmıştır. Tıpkı sistem içindeki diğer alanların özgün işleyişe kavuşması ve kendilerine ait hukuk belirlemeleri gibi sanat da etrafına bir çember çizmiştir. Sanayi şirketlerinin kendi aralarındaki rekabeti gibi, sanatçılar arasındada rekabetin olması bile kendi başına birçok hususu anlatmaya yeter. Bu çember ne kadar hızlı sistemin büyük çemberi yönünde dönerse, o kadar çok para gelmektedir. Sistem için gerekli olan insan bireyci ve iktidarcı tiptir. En kutsal şey özel mülkiyettir. Özel mülkiyet toplumdan çalmaktır. Sanat da günümüzde toplumun kültürel değerlerini pazarlamaktadır.

İnsanlar bilimsiz, hatta felsefesiz de olabilirler, ama sanatsız olamazlar. Bu sanatçıların yeteneklerinden ve diğer insanların yeteneksizliğinden kaynaklı gelişen bir gerçeklik değildir. Toplumsal yaşamda işleyen soyutun somuta dönüşüm yasası gereği, sanat soyutlamalar yaparak toplumsal hafıza yarattığı için, insan yaşamında olmazsa olmaz gibidir. Bugün ağırlıkta sanatçıların ve özellikle sanat etrafında oluşmuş sermaye şirketlerinin daha da zenginleşmek için sanatı kullanmaları, yukarıda vurguladığımız sistemin ahlaksızlığını kullanarak zenginleşmeyi sanat üzerinden yapma tarzlarından kaynaklanmaktadır. Çünkü ahlakilik toplumsal olmak, toplumsal düşünmek ve yaratmaktır. Toplumdan maddi ve manevi olarak özel mülkiyet ilkesine göre yararlanmak çalmaktır. Çalmak hırsızlıktır.

Bu hırsızlık eylemi, ahlakısizlik, devletçi toplumda ahlaki bir ilke olarak geliştirilmekte ve tüm insanlık buna çekilmek istenmektedir. Her devletçi toplumsal sistem bunu kendi varlık koşulu olarak hep uygulamış ve o dönem sanatı da bu temel yöntemleri kendi alanında pratikleştirmiştir. Bugün de olan bu yöntemin kapitalistçesidir. Kapitalizm ekonomik bir sistem olarak toplum karşıtı bir yapılanmaysa, bu sistemi topluma beğendiren, onu insanlara sevdiren, bu beğeni ve sevgiyi geliştiren sanatın oluşturacağı beğeni ölçülerinin toplum karşıtı olmadığını söylemek saflık olur. Bu çarkın dönmesi için tüm yetenekler, imgeler ve estetik kurallarını işlemek en büyük sanatçılık olarak ortamda dört dönmektedir. Tüm birincilikler, ödüller bu çarkın işleminde yetenek gösterenlere verilmektedir. Bunu en iyi yapanlar 'idol' olarak topluma sunulmaktadır. Bu 'idollerin' konuşmaları, yemeleri, içmeleri, giyimleri, kısaca tüm davranış halleri moda olarak insan topluluklarının gündelik yaşamlarını etki altına alarak pazar içine çekmekte ve sisteme monte etmektedir. Sanatın hem para getiren hem de malların satılmasına hizmet eder durumu bu sapmadan ileri gelmektedir. Sanat artık kendisiyle birlikte birçok değer yargısının satılmasına da hizmet etmektedir.

Sanatın toplumsal ahlakla içine girdiği büyük karşıtlığını en iyi gözlemleyebileceğimiz noktaların başında kadın-sanat hususu gelmektedir. Pazar ve tüketim amaçlı yapılan sanatta, sermaye getiren her şeyin bir imge olarak kullanılması anlaşılır bir durumdur. Erkek egemen sistemde sermaye sahibi olarak alım gücü olan erkek olduğu için, pazarlanacak şeylerin erkeğin düşünce, duygu ve güdüsüne hitap etmesi esastır. Devletçi toplumda pazar sahibi ve alıcının erkek, pazarlananın kadın olması bu ilkedен kaynağını almaktadır. Özellikle kadının bugün sanatta tam bir pazarlanan ve ürünü pazarlayan imge olarak kullanılması da buradan ileri gelmektedir. Bu ilke burada anlatıldığı kadar basit bir pazar işleyiş mekanizması içinde gerçekleşmemektedir. Kadını bu temelde kullanım tarzının binlerce yıllık arka planı vardır. Toplumun etrafında kendini tanıma kavuşturduğu güç kadındır. Toplumun öz yasaları kadının doğasından yansıyan değerlerin kurumlaşmasıdır. En güçlü toplumlar kadının etkinliğini en fazla yansıttığı komünal demokratik karakterli toplumlardır.

Toplumsal gerçeklikten sapmanın zirvesi olan kapitalizmde kadın karşıtlığı bu tarihsel yasadан kökenini almaktadır. İlk sanat ürünleri olarak değerlendirebileceğimiz heykellerin kadını işleme ve ritüellerin kadını kutsamasından sonra, kadını oynatılan bir figüre dönüştüren bugünün sanatı ilginç bir durum teşkil etmektedir. Kadının bir insan ve bir cins olarak toplumsal etkinlikten düşürülmesinin ilk sonuçları, kadının erkeğin mülkü olarak cinselliği ile erkeğin ve sistemin hizmetine sokulmasıdır. Bu realite her dönem daha da geliştirilerek günümüze kadar gelmiştir. Günümüz sanatında da kadının tam bir cinsel figüran olarak kullanılması bu yasanın bir sonucudur. Bu sapmada sanat, toplum ve tarihsel arka plan diyalektiğinin nasıl işlediğini bir kez daha görebilmekteyiz.

Sanatsal yaratımda bizzat kendisi bir sanat olan toplumsal yaşam ve ihtiyaçlar diyalektiği ile bu ihtiyaçların belirlendiği merkezler kadar, ihtiyaçların anlam-olgu ilişkileri bakımından da incelenmesi, belirttiğimiz bütün diğer noktaların bir bakıma kısmi de olsa temel mantığını verecektir. Bir kere kesinlikle sanatsal eylem belirli anlam kümelerinin toplumu tanımlayış biçimi olmak kadar, belirli anlam kümelerinin tanımladıkları toplumdan kaynaklanmak gibi bir gerçeğinin olduğu da unutulmamalıdır. Hal böyleyken, bu ikili birbirini besleme durumunu inkâr etmek anlamına gelen, kimi kendilerince 'ideolojik olmayan' düşünüş biçimlerinin parçaladığı bilinç biçimleriyle sanatsal etkinlik ve yaratım ilişkisini koparan anlam dizgelerinin varlığı da endişe vericidir. Postmodernizmin kendi somutunda bütün dünyaya hâkim kılmaya çalıştığı bu anlayış "Anlamın anlamı yoktur, anlamın anlamı sonsuz imadır" biçiminde formüle edilebilmektedir. Bu yüceltilmesi gereken ile reddedilmesi gerekenin bir saptırma ile birbirine karıştırıldığı bir çarpık bilinçlendirmedir. İdeolojik-felsefi boyutları bir tarafa, sanatsal etkinlik açısından son derece kapsamlı irdelenmesi gereken yan da budur. Kuşkusuz herhangi bir sanatsal etkinliğin kim tara-

findan, kimin için yapıldığı sorusu o etkinliğin köken ve amaçlarını ele verecektir. Postmodernizm özeline bu bütün saptırma çabalarına rağmen cevabı bulunmuş bir sorudur. Hiçbir etkinlik yoktur ki, bir düşünsellikten, toplumsallıktan ve onun düşünsel örgüsü olarak ideolojiden kaynaklanmasın, ondan beslenmesin ve ona dönmesin.

Avrupa ortaçağında kilisenin elinden kurtarılan, bunu Reform ve Rönesans'la başaran sanatsallık postmodernizm özelinde yeniden adeta kiliseye, engizisyona gönderilir gibidir. Sanatsal duruşun cezalandırılması artık toplumcu, demokratik nitelikleri ölçüsünde arz-talep dengesinden dışlanması tarzında olabilmektedir. Bu bile tek başına postmodernizmin sanki bir din görüntüsüne büründüğünün açık kanıtıdır.

Açık ki sanat bir varlaşma biçimi olarak kendinden bir şey değildir. Yine sanatsal duruş ve yaratım bir süreç olarak insanlık tarihi ve onun demokratik talepleriyle birlikteliğini inkâr edemez. Bizim anılan kimi yaklaşımların gıdasını aldığı Avrupa modernitesinin 'doyuma ulaşmış' özel bilinç biçimlerinin tekelinde şekillenen tartışmalarla entelektüel düzeyde tartışma ve karşıt argümanlar bakımından olmakla birlikte zihinsel birlikteliğimiz olamaz. Toplumsal kuruculukta sanatın rolünü düşünürken, onun kaynaklandığı ve dayanmak zorunda olduğu ahlaki duruşu da tarihinden alması gerektiği, yansıtacağı gerçeklerin de buradan çıkış bulabileceği gerçeği tartışmasızdır. Sanat toplumdan gelmiştir, onu ilerletir, ona döner.

